MAIRONIS
RAŠTAI

TRYS TOMAI

VILNIUS VAGA 1987

MAIRONIS
RAŠTAI

I

TOMAS

LYRIKA

VILNIUS VAGA 1987

BBK 84L1-5
Ma-181

Redakcinė komisija

JUSTINAS MARCINKEVIČIUS (pirmininkas)
VITAS AREŠKA
VANDA ZABORSKAITĖ

Įvadą,
komentarus parašė,
knygą parengė

IRENA SLAVINSKAITĖ

M $\frac{4702390102-198}{M852(08)-87}$ 63—87

© Leidykla „Vaga“, 1987

PRATARMĖ

Pradedamas lietuvių literatūros klasiko Maironio „Raštų“ tritomio leidimas. Leidinio pobūdis — mokslinis, jo tikslas kuo pilniau ir tiksliau pateikti grožinę rašytojo kūrybą.

Maironis — vienas visuotinai pripažintų, sykiu sudėtingas ir prieštaringas rašytojas, kunigas ir poetas, kurio literatūriniame palikime randame nemaža mums nepriimtinų momentų. Tarybinis literatūros mokslas visada stengėsi įvertinti ir iškelti pozityviuosius rašytojo kūrybos pradus. Kaip pažymėta K. Korsako, „mūsų marksistinis literatūros mokslas ir kritika jau atliko pagrindinį darbą, įvertinant Maironio literatūrinį palikimą, išryškinant jo būdinguosius idėjinius-tematinius ir meninius bruožus, atskleidžiant jo vidinius prieštaringumus ir kartu objektyvią istorinę reikšmę bei išliekamąją vertę“[1].

Maironio kūryba nušviesta akademinėje „Lietuvių literatūros istorijoje“ (t. 2, 1958), dvitomėje „Lietuvių literatūros istorijoje“ (t. 1, 1979), V. Zaborskaitės monografijoje „Maironis“ (1968). Rašytojo kūrybai pažinti vertingos medžiagos teikia Vaižganto monografija (1924), V. Mykolaičio-Putino studijiniai straipsniai, L. Giros, K. Korsako, J. Lankučio, A. Venclovos darbai, atskirais aspektais Maironio poetiką aptariančios literatūros mokslo studijos (V. Kubiliaus, L. Gineičio, J. Girdzijausko, R. Mikšytės, K. Nastopkos).

[1] *Korsakas K.* Poeto likimas (Minint Maironio gimimo šimtąsias metines).— Kn.: *Korsakas K.* Literatūros praeitis. V., 1983, p. 244.

Visu tuo moksliniu arsenalu pasinaudota, jis vienaip ar kitaip atspindėtas, rašant šių „Raštų" įvadą ir komentarus. Leidinio parengėja atsižvelgė į gausią tarybiniais metais susikaupusią mokslinę medžiagą, į joje išryškėjusias koncepcijas. Darbe taip pat pasiremta tuo, kas buvo pozityvaus, tyrinėjant Maironio kūrybą ikitarybiniais metais. I tomo įvadą bei komentarų istorinę, politinę terminiją tikslino ist. m. daktaras V. Merkys.

Maironio kelias į tarybinį skaitytoją prasidėjo A. Venclovos sudarytu pokariniu „Pavasario balsų" leidimu dar 1947 metais. Nuo tada esame sulaukę didelio skaičiaus poeto lyrikos leidimų. Reikšmingiausias ir pilniausias iki šiol tarybiniais metais pasirodęs Maironio kūrybos leidinys yra filol. dr. L. Gineičio parengti dvitomiai „Rinktiniai raštai" (1956), apėmę ne tik „Pavasario balsus", bet ir libretą „Nelaimingos Dangutės vestuvės" bei poemą „Jaunoji Lietuva". Skyrium pažymėtinas šio leidimo įvadas, kurio apibendrinančios mintys atsispindėjo akademinėje lietuvių literatūros istorijoje skyriuose apie Maironio gyvenimą ir kūrybą.

Šis jubiliejinis Maironio „Raštų" leidimas (šiemet minime 125-ąsias rašytojo gimimo metines) yra dėsninga tarybinės maironianos pakopa.

Leidinio pagrindą sudaro paties rašytojo parengti spaudai trys „Raštų" tomai, apimą visą jo grožinę kūrybą: „Lyrika" (t. 1, 1927), „Epas" (t. 2, 1926), „Dramatiški veikalai" (t. 3, 1930). Iš čia matomas visas Maironio kūrybos pasaulis, visa jo panorama, paties autoriaus atrinkta, sugrupuota, suredaguota. „Raštais" Maironis užbaigė savo kūrybos kelią. Jie yra ir reikšmingiausias mokslinės ataskaitos taškas rašytojo literatūrinio palikimo vertinimui.

Leidžiant šiuos Maironio „Raštus", išlaikyta jų pirmtakų struktūra. Pirmasis tomas apima lyriką, antrasis skirtas poemoms. Jame publikuojami paties Maironio „Raštuose" skelbtieji epiniai kūriniai: poemos „Jaunoji Lietuva", „Raseinių Magdė", „Mūsų vargai", „Z nad Bi-

ruty“ — ir papildomai — rankraštyje likusi pirmoji poemėlė „Lietuva“ bei poema „Tarp skausmų į garbę“, „Jaunosios Lietuvos“ pirmtakė.

Trečias Maironio „Raštų“ tomas apima libretus „Kame išganymas“, „Nelaimingos Dangutės vestuvės“ ir istorinę trilogiją „Kęstučio mirtis“, „Vytautas pas kryžiuočius“, „Didysis Vytautas — karalius“.

Žvelgiant į Maironio kūrybos visumą, kiek keičiasi tradiciniai vertinimo kriterijai: Maironis neatrodo toks idėjiškai bei meniškai vientisas. Atsiveria prieštaringosios ideologinės rašytojo kūrybos bei asmenybės versmės, išryškėja kai kurie estetiniai netesėjimai bei netolygumai. Šie momentai aptariami „Raštų“ įvadiniame straipsnyje ir komentaruose.

Maironis suvokiamas kaip ištisa lietuvių poezijos raidos epocha. Jo kūryba toli peržengia poeto gyventą laikotarpį, o vis naujos skaitytojų kartos vėl prie jos grįžta, atrasdamos joje tai, kas sava ir brangintina.

MAIRONIS
(1862—1932)

Kai Maironis ėmė rengti spaudai savo „Raštus“, jo kūrybos kelyje jau švietė saulėlydžio žaros. Prabėgo tik septyneri metai, ir poetas parašė savo paskutinį eilėraštį „Vakaro mintys“.

Per visą pusę amžiaus nuvingiavo rašytojo kūrybinė biografija. Iš jaunystės dienų ji nejučiomis kopė į vėlesnių metų aukštumas, kol pagaliau ėmė leistis į gyvenimo klonį. Ji išgyveno jaunystę, vidudienį ir vakarą, praėjusi savą pavasario, vasaros ir rudens ciklą, priartėjo prie žiemos.

Meninė kūryba yra ryškiausioji Maironio asmenybės pusė. Visa, kas lieka už jos, tėra išorė, tiesiog gyvenimas, kuris niekada nepatenkino maksimalistinių romantiškos rašytojo širdies polėkių. Kūryba išsakė slapčiausius ir karščiausius lūkesčius, atspindėjo sielos istoriją, realybėje taip užgožtą uždaro būdo ir perdėto atsargumo, įprasmino būtį, atnešdama nemirtingą šlovę. Meną Maironis suprato kaip aktyvią pilietinę veiklą, kaip nepaliaujamą degimą ir būtinybę gyventi ne tik sau, bet ir kitiems. Aukšta poezijos samprata atsispindėjo eilėraščiuose ir poemose, virto įsisąmoninta pareiga, misija, gyvenimo auka ant tėvynės ir meno aukuro. Dėl to Maironis toks didelis, reikšmingas ir toks brangus. Maironio reikšmė neišmatuojama vien literatūrine verte. „Mano kartos žmonėms Maironis daugiau negu poetas,— yra

pastebėjęs V. Mykolaitis-Putinas.— Mes žinome daug didesnių poetų už Maironį, tačiau Maironis mums kažkas daugiau negu jie".[1] Ir šiandieną lietuvių tautos gyvenime Maironiui tenka didžiulis vaidmuo.

Maironio kūrybos pasaulis savo ištakas semia iš kūdikystės ir vaikystės dienų, iš gimtųjų Bernotų, iš tėvų šeimos. Kartu su namų aplinka, su gimtinės peizažo detalėmis į jautrią vaiko sielą įsiliejo ta gaivi srovė, kuri vėliau padėjo subręsti žmogui ir rašytojui. Dainuodamas Lietuvą brangią, Maironis pirmiausia dainavo savo gimtinę, savo gimtąjį Raseinių kraštą. Jo kūrinių vietovardžiai, peizažas, etnografija, veiksmo vieta, veikėjų charakteriai — viskas kilę iš Žemaitijos. Kaip šventraščio žodžius poetas ištarė Raseinius, Dubysą, Ventą, Šatrijos ir Medvėgalio kalnus. Prie žemaitiško peizažo sumaniai pridėjus Lietuvos sostinę Vilnių, senuosius Trakus, Nemuną, Šešupę, Viliją, išaugo visos Lietuvos meninis vaizdas. Ir ne tik mes — ištisos skaitytojų kartos — nejučiomis pasiduoda šiai mielai optinei apgaulei. Pasiduoda, nes žino, jaučia: apie ką Maironis berašytų, jo kūrybos esmė viena — Lietuva.

Maironio tėviškė — Raseinių rajone, Bernotų kaime, nors poetas vėlyvą 1862 metų rudenį — pagal naują kalendorių, lapkričio antrą dieną — gimė netoliese esančiame Pasandravio dvarelyje. Rašytojo tėvai, Ona ir Aleksandras Mačiuliai, buvo čінčininkai, tuo metu dar vos ėmę prasigyventi. Mačiulis iš tėvų paveldėjo tik pliką žemę, be pinigų ir inventoriaus, todėl kurį laiką samdėsi aplinkiniuose dvaruose ūkvedžiu. Laikui bėgant jis tapo pasiturinčiu ūkininku. Dėl to Maironis niekada nejuto materialinio stygiaus. Ir į gyvenimą išeinant, jo dar silpnus pečius patikimai rėmė tėvai. Bet šeimoje nesilepino niekas: čia Maironis patyrė pirmąją darbštumo mokyklą,

---

[1] *Mykolaitis-Putinas V.* Maironis. — Kn.: *Mykolaitis-Putinas V.* Literatūros vertybių ieškant. V., 1984, p. 286.

čia jo širdyje pakirdo pirmieji demokratizmo ir tautiškumo daigai.

Vos ūgtelėjęs vaikas matė aplink save tėvo ir motinos rūpestingai rikiuojamą ūkį, nepabaigiamus darbus, paprastą kaimo gyvenimo buitį. Mačiuliai nepaikino vaikų: skyrė jiems prieinamus darbelius, rengė kukliai. Į bažnyčią Betygalon eidavo naginėlėm, vyžikėm apsiavę. Ir ne vien iš taupumo. Aleksandras Mačiulis pabrėžtinai gyveno, kaip nuo seno kaime lietuviams priimta. Jeigu puikavosi, tai tik prieš apylinkės dvarponius, kurių prašmatnus garderobas ir kitos tuštybės prarydavo ūkiui stingančias lėšas. Naginės, vyžos, skranda bei kiti valstiečio buities atributai Mačiuliams turėjo papildomą — socialinę ir tautinę prasmę.

Šviesus tėvo protas sugebėjo įvertinti mokslo, lietuviškos knygos svarbą. Paaugantys vaikai jau žinojo, kokia brangi yra sava kalba ir raštas, suprato, kad tai caro valdžios uždrausti, o sulenkėjusių dvarininkų paniekinti dalykai. Pirmosios Maironio skaitymo ir rašymo pamokos buvo slaptos. Lietuviškai skaityti ir rašyti jį išmokė auklė — Mačiulių giminaitė iš motinos pusės — Ona Palkevičiūtė, anot Vaižganto vaizdaus pasakymo,— Jonuko nešiotė. Šeima patyrė ir teigiamą M. Valančiaus poveikį: išmoko tyliai, bet atkakliai laikytis savo, priešintis svetimųjų priespaudai. Būsimo poeto atmintyje iš tėvų pasakojimų išliko 1863 metų sukilimo atgarsiai.

Iš savo šeimos Maironis perėmė labai daug ką. Čia jo šaknys ir ištakos. Ji nejučiomis nukreipė atitinkama linkme visą būsimą rašytojo gyvenimo ir kūrybos kelią. Čia subrendo rašytojo charakterio užuomazgos: tvirta valia, diplomatiniai sugebėjimai, nepaprastas darbštumas, didelių užmojų potraukis, atsakomybė už ištartą žodį, sykį žengtą žingsnį, subrandintą sumanymą. Labai svarbu, kad dar vaikystėje Maironis buvo mylimas ir išmoko mylėti. Tėvai ir vaikai, brolis ir seserys gyveno darniai. Iš šeimos į širdį plaukė ramybė, tarpusavio pasitikėjimas, globa. Gimtinė Maironiui mokslo metais buvo mieliau-

sia širdžiai vieta, patikimiausia užuovėja. Į čia ginė ilgesys, bendri interesai ir rūpesčiai. Net mirus tėvams (tėvas mirė 1893, motina — 1896 m., abu palaidoti Betygalos kapinėse), Maironis nesijautė vienišas. Gimtinėje laukdavo trys seserys: Pranciška, Marcelė ir Kotryna. Vėliau jos brolio būdavo materialiai ir dvasiškai remiamos.

Šeimos idilės vaizdai šmėkščios prieš mūsų akis, skaitant „Tarp skausmų į garbę" ir „Jaunąją Lietuvą". Juos regėsime su meile ir pagarba nupieštame senojo Rainio paveiksle, sūnaus išlydėtuvėse į Kauną, į gimnaziją. Poeto atmintyje atsispindėjusioje tėviškėje bus vasara, žydės žolynai, margais takais bėgs pasitikti atostogoms grįžtančio brolio seserys. Gražiausias seserų prisiminimas Maironio kūryboje — „Jaunosios Lietuvos" daina „Trys sesutės grėbia šieną":

> Trys sesutės grėbia šieną;
> Ne tiek grėbia, kiek dūmoja:
> Turi brolį tą tik vieną,
> Ir tas vienas joms išjoja.

Vaižgantas yra pažymėjęs: „NB. Savo konstrukcija ši daina prilygsta geriausiems tautos kūriniams".[2]

Gimtinės patirtis suteikė Maironiui jėgų išsaugoti tautinį atsparumą mokslo metais. Besimokydamas Kauno gimnazijoje (1873—1883), lietuvių valstiečių vaikas buvo patekęs į stiprią carinio režimo ir rusifikacijos bei polonizuoto miesto atmosferą, kuriam laikui atitrūkęs nuo gimtosios kalbos. Maironis gimnazistas į namus laiškus rašė jau lenkiškai. Lenkų kalba buvo sueiliuoti ir pirmieji poetiniai bandymai. Valstietiškos kilmės lietuvių jaunimas domino ir masino caro valdžią kaip paranki ideologiniam poveikiui medžiaga. Dėl taip trokštamo mokslo, dėl būsimos profesinės inteligento karjeros lietuvis tu-

---

[2] *Tumas J.* Jonas Maironis-Mačiulis. Kaunas — Marijampolė, 1924, p. 132.

rėjo nueiti rimtų išbandymų kelią. Sudėtingas jo pinkles Maironis vaizdavo savo pirmosiose satyrose („Mano moksladraugiams“, „Spjauki, drauguži, į viską!“) ir daugelyje vėlesnių kūrinių. Poemoje „Raseinių Magdė“ taip gimė ironiškai nupieštas Baltro Bandūros paveikslas. Vargstančių tėvų išleistas į mokslus, Bandūra susirado sau šiltą gūžtą Rusijoje, temoka tik kritikuoti Lietuvos negeroves ir rodyti savo prašmatnumą. Sugrįžti į Lietuvą ir vargti dėl jos jam atrodo naivu ir kvaila. Tokio tipo „veikėjai“ buvo nekenčiami Maironio iki amžiaus dienų galo, jų adresu išliejo daug karčios tulžies ir buržuazijos valdymo metais.

Šiandieną visi žinome Maironį kaip garsų patriotą, bet ir jo kelias į patriotinę veiklą nebuvo lygus: būta gilių dramatiškų svarstymų, abejonių, klystkelių. Galutinę ištarmę lėmė jau bundantis poeto talentas ir XIX a. pabaigos Lietuvos gyvenimo istorinės aplinkybės — didelio tautos dvasinio pakilimo ir persiorientavimo metas. Tada pirmosios kaitrios nacionalinio išsivaduojamojo judėjimo kibirkštys atvedė į lietuvių literatūrą sparčiai lenkėjantį V. Kudirką bei visą plejadą „Aušros“ ir „Varpo“ rašytojų, prikėlė patriotiniam darbui įvairių profesijų inteligentiją. Daugelio atėjimas į gimtosios kultūros dirvonus reiškė grįžimą, atgailą ir didelių, tiesiog neįkainojamų dvasinių vertybių atradimą.

Maironis iš jaunumės buvo ypatingos dvasios ir polėkių žmogus. Labai anksti jis ėmė svajoti apie kažką nepaprasto, gražaus, nutolusio nuo pilkos kasdienybės ir jos banalumo. Širdyje pakirdo romantiškos svajonės: norėjosi bėgti nuo žmonių, ieškoti vienatvės, gamtos ir poezijos prieglobsčio, tyros bičiulystės. Bendri interesai ir skirtingos, bet giminingos savo esme prigimtys suvedė Maironį su kiek vyresniu gimnazistu Antanu Vytartu, linksmu, atviru, lengvai užmezgančiu naujas pažintis vaikinu. Ir po daugelio metų Maironis su giliausiu palankumu prisiminė šią, tokią tyrą dviejų jaunų širdžių są-

jungą. Jos vaizdas atgimė poemoje „Tarp skausmų į garbę“, o iš ten, įgavęs dar didesnės meninės jėgos, perėjo į „Jaunąją Lietuvą“. Viena gražiausių, poetiškiausių savo lyrinių meditacijų laimino praeitin nuėjusį žvaigždėtų svajonių metą, kai širdis dar nesutepta, kai traukia aukšti siekiai, kai sieloje visam gyvenimui įrašomi idealai.

Jaunystės pasaulio dominantė Maironio kūryboje be galo stipri. Poetas liko savo ir jaunos atgimstančios tėvynės „pavasario balsų“ dainiumi, taip pavadinęs savo vienintelę lyrikos knygą. Apoteozuojamos jaunystės fone skaudžiai anksti iškilo šešėlių pasaulis — artėjančios senatvės su apmirštančiais troškimais baimė. Vos trisdešimties metų būdamas, Maironis jau sukūrė gilios filosofinės rezignacijos eilėraštį „Išnyksiu kaip dūmas“. Iki pat mirties rašytojas kaip išmanydamas gynėsi nuo dvasinės negalios, nuo apatijos ir „prityrusių“ žmonių. Maironis matė, kad žmogaus dvasia, deja, susensta greičiau už kūną. Jo kūryboje rasime akcentuojamą ne tiek fizinę, kiek dvasios senystę, skausmą dėl išduotų jaunystės idealų.

Iš anksto nuogąstaudamas, kad pasaulietinis gyvenimas ves į kasdienybės liūną, privers anksčiau ar vėliau išsižadėti svajonių, Maironis pritarė A. Vytarto ketinimui ir pats pasiryžo stoti į dvasinę seminariją. Religingai išauklėtas tėvų, motinos iš mažų dienų paskirtas į kunigus, jis tarėsi atrasiąs kunigystėje prieglobstį nuo susmulkėjimo ir buitiškumo. Aiškiai matyti, kad jaunuolio pastangos pasukti kunigo keliu nebuvo vienareikšmės: jų būta ne tik religinio, bet ir abstraktesnio pobūdžio. Kaip parodė ateitis ir netrukus žengti pirmieji žingsniai jos link, dvasinėje seminarijoje Maironis rado ne savo pagrindinį ir vienintelį tikslą, o išeitį, kurią piršo humanitarinio profilio inteligentams tuometinės Lietuvos visuomeninio gyvenimo sąlygos.

Tėvui uždraudus stoti į seminariją po keturių klasių ir privertus baigti visą gimnazijos kursą, o A. Vytartui jau pasitraukus iš gimnazijos, Maironis liko vienas. Dabar

jis pajuto netikėtai stiprų grožinės literatūros poveikį: ėmė ryškėti jo literatūriniai interesai. Vyresnėse klasėse Maironis daug skaitė, rašė brandžius, mokytojų dėmesį patraukusius rašinius, ėmėsi poeto plunksnos. Taip gimė visas sąsiuvinis lenkų kalba sueiliuotų, o vėliau paties sunaikintų kūrinėlių. Žavėjo A. Mickevičiaus, J. Slovackio, A. Puškino, V. Žukovskio, M. Lermontovo poezija, kupina įkvėpimo ir grožio.

Sprendžiant iš to, kad Maironis jau reiškėsi kaip poetas, jo ankstyvasis sąlytis su poezija, o ir apskritai menu, turėjęs būti labai stiprus. Meninių įspūdžių kaupimo metas buvo trumpas, bet intensyvus, paakintas jau besiveržiančios į saviraišką menininko prigimties, todėl nepripažįstantis pasyvios kontempliacijos. Jaunuolis degte degė poezija, susižavėjimą kuria jis netrukus išsakė poemos „Tarp skausmų į garbę" posmuose. Gal jau tada jaunas vaikinas svajonėse malė save tokį garsų kaip Adomą Mickevičių. Bet visa tai tuo tarpu dar neturėjo realaus pagrindo. Buvo svajonėmis, ir tiek. Reikėjo dar papildomų, labai didelės jėgos, tiesiog sukrečiančių stimulų, kad abstrakti svaja įsikūnytų. Ir toks stimulas atsirado. Juo buvo meilė, kuri sudrumstė vaikino širdį, pripildydama ją ne tik palaimos, bet ir gilių dramatiškų išgyvenimų. Dabar ant pavojingos ribos atsidūrė jo išsvajotieji ketinimai, jo planai. Šitokią sukrečiančią psichologinę situaciją mes regime pavaizduotą poemoje „Tarp skausmų į garbę", vėliau „Jaunojoje Lietuvoje", gerokai autobiografiškuose Maironio kūriniuose. „Žemės tinklų" baimė privertė operatyviai ir racionaliai apmąstyti būsimus savo žingsnius. Taip gimsta sumanymas išvykti iš Lietuvos ir studijoms pasirinkti pasaulietišką objektą — literatūrą, taip asmeninių išgyvenimų dirvoje susiformuoja viena svarbiausių Maironio kūryboje būsimo pašaukimo, siekiamo idealo problema, to meto Lietuvos istorinio gyvenimo fone įgavusi nepaprasto universalumo ir svarbos.

1883 metų rudenį Maironis įstojo į Kijevo universite-

to Istorijos-filologijos fakultetą studijuoti literatūros, bet studijavo tik vieną semestrą, nes būtent tada, per tokį trumpą laiką, galutinai subrendo jo požiūris į savo ateitį. Kijeve Maironis sužinojo apie prasidėjusį ir didelį mastą įgavusį ukrainiečių, slovakų, serbų, čekų nacionalinius išsivaduojamuosius judėjimus, tada paėmė į rankas ir pirmą kartą perskaitė pradėjusią eiti lietuvių „Aušrą“. Visa tai suteikė jo polėkiams naujų impulsų: pasijuto galįs būti naudingas ne tik sau, bet ir savo vargstančiai, carizmo engiamai liaudžiai. Veržli, aktyvios ir kilnios visuomeninės veiklos trokštanti būsimo poeto prigimtis atrado dėkingą dirvą. Taip baigėsi dvejonių ir abstrakčių samprotavimų laikas. Nuo dvidešimties vienerių metų Maironis ryžtingai stojo į patriotinės veiklos kelią. Nacionalinio atgimimo epocha anksti suformavo jį kaip gilią, pilietiškai nusiteikusią asmenybę, suteikė būsimam galingam skrydžiui reikalingos jėgos.

1884 metais Maironis pargrįžo į Lietuvą ir įstojo į Kauno dvasinę seminariją. Būsimą kunigą, poetą ir tėvynės patriotą viliojo K. Sirvydo, M. Daukšos, K. Donelaičio, A. Juškos, M. Valančiaus ir A. Baranausko pavyzdžiai. Jau pirmaisiais savo patriotinės veiklos žingsniais Maironis stojo į klerikalinės krypties lietuvių nacionalinio judėjimo vagą, nueidamas sudėtingą ir prieštaringą ideologinį kelią, kuriame nuolat regime nepaprasto taurumo ir jėgos patriotizmą, bažnytinės ideologijos šešėlius ir atvirą, bejėgę nuslėpti savo sielos skausmus kunigo-poeto dramą. Šių trijų komponentų vienovė ir kaita sudaro Maironio kūrybos — ir ypač akivaizdžiai lyrikos — idėjinį turinį.

Maironio kūryba stebinančiai vientisa. Čia nėra esminių pokyčių, tuo labiau lūžių. Jos ploto esmingiau nesuaižė nei žanrai, nei istorija, tikrai nestokojusi didelių permainų ir įvykių, nei vidinė rašytojo asmenybės raida. Eilėraštis čia glaudėsi prie eilėraščio, draugiškai sutilpdami į „Pavasario balsus“ ir, regis, tik laimėdami iš

tokio glaudumo ir draugystės, organiškai papildė vienas kitą. Tas pats ir su poemomis. Jos — visos keturios, pradedant „Tarp skausmų į garbę" ir baigiant „Mūsų vargais"— sudaro tarsi vieningą visumą, pasakoja tą pačią istoriją. Jų artumas „Pavasario balsams" taip pat labai ryškus. Prisišliejo prie ankstesnės kūrybos ir jau kažkuo šiauriškas Maironio istorinių dramų pasaulis. Jų iškilminga rimtis, didelis gyvenimiškos patirties ir filosofijos tūris — tai vis toji pačių jaunystės svajonių, aukštų idealų skrydžio tąsa, deja, atsispindėjusi nusivylimų ir nuovargio sudrumstoje rašytojo meninėje pasaulėjautoje.

Ir vis dėlto Maironio kūrybos pasaulis permainingas. Iš jo į skaitytoją prabyla ištisas įvairiausių jausmų, išgyvenimų, nuotaikų srautas. Jis sudėtingas ir prieštaringas, nes pagrįstas analogiška Maironio vidinio pasaulio dinamika, objektyvios tikrovės kaita. Daug dėmesio poeto kūrybos kreivei nubrėžti, vidinei logikai atskleisti, paskyrė V. Mykolaitis-Putinas, pirmasis taip ryžtingai iškėlęs į paviršių giliai nugrimzdusias jo dramatizmo versmes. Ideologinis Maironio kūrybos pamatas, rašytojo santykis su socialiniais veiksniais giliai išstudijuotas ir konceptualiai suformuluotas K. Korsako straipsniuose. Rašytojo gyvenimo ir kūrybos vaizdas nuosekliai atskleistas V. Zaborskaitės monografijoje.

Ankstyvasis Maironio kūrybos tarpsnis apima laikotarpį nuo pirmosios publikacijos „Aušroje" iki 1905 metų (tada išėjo antrasis, papildytas naujais kūriniais „Pavasario balsų" leidimas). Tai pats produktyviausias ir reikšmingiausias rašytojo kūrybos periodas. Būtent jis išugdė lietuvių kultūrai Maironį — poetą, kurio bundantis talentas jau pasižymėjo stebinančiu aktyvumu ir greita branda. Netgi visiškai jaunas būdamas, Maironis, kaip ir vėliau, dirbo kryptingai, nesišvaistė tuščiais sumanymais, tesėjo pradėtus užmojus. O tų užmojų buvo nemaža.

Seminarijoje Maironis atrado susibūrusį tokių pat kaip jis „litvomanų" būrelį ir visa širdim atsidėjo patrio-

tinei veiklai. Iki 1888-ųjų, seminarijos baigimo metų, periodikoje pasirodė tik du pradedančio poeto eilėraščiai („Aušroje“ buvo išspausdintas eilėraštis „Lietuvos vargas“, o „Šviesoje“— „Broliai, į darbą!“), bet sukurta turėjo būti daugiau, nes tarp patriotiškai nusiteikusio jaunimo Maironis garsėjo kaip talentingas poetas. „Kai patekdavo mums jo eilės, mes jas skaitydavome nelyginant evangeliją“[3],— prisiminė vienas bendramokslių. Oficialiojoje — niūrios ir sulenkėjusios, negailestingos „litvomaniškumui“— dvasinės seminarijos atmosferoje jau krovė pumpurą pirmieji „Pavasario balsai“.

Ėmęsis patriotinės veiklos šitokiomis sąlygomis, Maironis (tuomet Jonas Mačiulis — sulenkintai Maciulevičius) turėjo laikytis griežtos konspiracijos. Pirmieji darbai buvo išspausdinti Zvalionio, Zanavyko, St. Garnio slapyvardžiais. Netrukus, prisidengus pseudonimu, buvo išspausdinti ne tik eilėraščiai, bet ir Lietuvos istorija, parašyta taip pat po dvasinės seminarijos stogu. Iš studentiškų Kijevo universitete sukauptų konspektų išryškėjo „Apsakymų apie Lietuvos praeigą“ kontūrai. Trečiame šio darbo leidinyje (1906 m. Peterburge išėjo Maironio (S. M-lio) „Lietuvos istorija“) Maironis taip nupasakojo savo „Apsakymų...“ parašymo ir publikavimo aplinkybes: „Užbaigiau tą darbą 1886 m. ir po ketverių metų atspausdinau apsirinkęs Zanavyko pseudonimą. Jau be jokios atmainos ir be mano žinios buvo knygutė atspausta antrą kartą 1903 m. Tilžėje. Neturėdamas laiko išdirbti platesnės mūsų istorijos ir perdirbęs savo jaunųjų metų darbą, spausdinu jį dabar trečią kartą“.[4] Vaižgantas aprašė, kiek sunkių pergyvenimų ir nuogąstavimų sukėlė „Apsakymų apie Lietuvos praeigą“ persiuntimas spausdinti į Tilžę. Apsiėmęs tai atlikti Pranas Urbonavičius prisiminė: „Maironis-Zanavykas būtinai reikalavo, kad

---

[3] *Tumas J.* Jonas Maironis-Mačiulis, p. 36.

[4] Lietuvos istorija su kunigaikščių paveikslais ir žemėlapiu ir Lietuvos rašliavos apžvalga. Parašė Maironis (S. M-lis). Peterburgas, 1906.

jo rankraštį perrašydinčiau ir tik tada spaudon paduočiau. Rankraštis ne be mano kaltės atsirado Tilžėje, nes aš į tai nereagavau. Rankraščio, nė Maironio rašto nebeturiu; visa tai žuvo 1891 metų rudenį, sušlapę paminijy, kur aš visa tai laikiau savo „Baublyje"— išdubusiame medyje".[5]

Savarankiškos mokslinės vertės Maironio „Lietuvos istorija" neturi, bet joje jau keliamos ir teigiamos savo metui naujos ir progresyvios idėjos, nueinant toliau už kitus XIX a. istorikus — T. Narbutą, S. Daukantą. Maironis nesutiko su tuo, kad jo tėvynė palaidota po garsios praeities griuvėsiais. „Jis yra pirmasis Lietuvos istorikas, kuris paseka tautos kelią nuo tų laikų, kai ji iškilo iš priešistorinių amžių glūdumos, iki pat savo gyvenamojo meto, suvokdamas šį procesą kaip ištisinį ir nenutrūkstamą".[6] Netgi Maironio „Lietuvos istorijos" pratarmė yra labai brangi savąja tėvynės meilės koncepcija. Paprastais, įtaigiais žodžiais aiškinama savo tautiečiams, kas yra tėvynė ir kokia ji miela, kaip reikia ją pažinti: „Žemė, kur mes gimėme, augome ir pasenome, yra mums brangi ir miela; mylime ją kaip vaikai savo motiną, o jei kartais tenka persiskirti su ja ir išvažiuoti į tolimą šalį, tai sunku užturėti krintančias ašaras ir nuraminti suspaustą širdį. Kiekvienas, rodos, žmogus turi tarytum įgimtą tą meilę, kiekvienam yra brangi tėvynė. Bet negalime tikrai ir išmintingai mylėti savo žemės, nežinodami jos praeigos ir istorijos".[7]

Pirmasis, toks ankstyvas, susidomėjimas Lietuvos istorija Maironio biografijoje nebuvo atsitiktinis. Jis atitiko šio žmogaus prigimtį, jo idėjinius uždavinius. Istorijos dvelksmas juntamas visų žanrų rašytojo kūriniuose. Jis siekia pačias Maironio kūrybos viršūnes: eilėraščius „Vilnius prieš aušrą", „Trakų pilis", „Milžinų kapai". „Lietuvos istorijos" pratarmėj išsakytos mintys padeda supras-

---

[5] *Tumas J.* Jonas Maironis-Mačiulis, p. 37.
[6] *Zaborskaitė V.* Maironis. V., 1968, p. 55.
[7] *Maironis (S. M-lis).* Lietuvos istorija, p. 3.

ti, kaip stipriai rašytojas buvo pamilęs savo kraštą, kaip niekada nenorėjo su juo skirtis, o jei trumpam išsiskirdavo, patirdavo neišsakomą graudulį ir ilgesį. Iš čia tik vienas žingsnis į vieną garsiausių poeto kūrinių — eilėraštį „Vakaras (Ant ežero Keturių kantonų)".

Istorinės tematikos kūriniais rašytojas siekė vieno tikslo — ugdyti lietuvių tautinę savigarbą ir savimonę, iškelti jų širdyse tėvynę kaip vieną svarbiausių, gal net pačią esmingiausią dvasinę vertybę. Šiuo atžvilgiu Maironis lietuvių dvasinei kultūrai nusipelnė nepaprastai daug. Pratęsdamas anksčiau cituotą mintį, kad Maironis yra daugiau negu rašytojas, V. Mykolaitis-Putinas paliudijo, kad poetas jo kartai padėjo „rasti save, apsispręsti ir visą amžių pasilikti su savo kraštu, su savo tauta".[8]

Lietuvos grožiui, jos garsui apdainuoti Maironis paskyrė pirmąją poemėlę, pavadinęs ją skambiai ir aiškiai — „Lietuva". Su ja susiję svarbūs, nemaža nulėmę poeto ateitį išgyvenimai.

Kai 1888 metų vasarą, jau baigdamas seminariją, prieš išvykstant namo atostogų, Maironis su pagarba ir viltimi įteikė savo rankraštį A. Baranauskui, jis tikėjosi sulaukti iš garsaus lietuvių dainiaus, „Anykščių šilelio" autoriaus, bent pritarimo arba palankios kritikos. Deja, sulaukė ko kito. Įbaugintas caro valdžios represijų, susijusių su 1863 metų sukilimo malšinimu ir Peterburgo dvasinės akademijos lietuvių patriotinės draugijos „Baublio respublika" demaskavimu, A. Baranauskas buvo jau nebe tas žmogus. Jis niūriai ir tragiškai gūžėsi į dvasininko pareigų ir mokslininko lukštą, atsakymą jaunam poetui perdavė atvirai per akademijos vyresnybę, tuo būdu pasmerkdamas jį viešumai. Be abejo, kad Maironiui toks A. Baranausko poelgis buvo nelauktas, tačiau jis liko tvirtas savo įsitikinimais, nesusvyravo ir iš pasirinkto kelio nepasitraukė. Jis suprato A. Baranauską ir atleido jam viską, išskyrus tai, kad šis pražudė tokią retą, Lietuvai taip reikalingą gamtos dovaną — poeto talentą.

[8] *Mykolaitis-Putinas V.* Literatūros vertybių ieškant, p. 55.

„Trumpoje lietuvių rašliavos apžvalgoje“ Maironis rašė: „...„Anykščių šilelis“— tai tikras perlas mūsų poezijos, ir negalima nesigailėti, kad poeta taip anksti, dar klieriku būdamas (1859), tą veikalą parašęs ir parodęs stambų poetišką talentą, paskui jį užkasė, nesirūpindamas apie jo gilesnį išlavinimą, mėtydamasis nuo vieno dalyko prie kito ir tik retkarčiais, kaip laiko pragaišinimui, šį tą eilėmis ant greitosios sumegzdamas“.[9] Karčios A. Baranausko pamokos nepraėjo veltui: jos net sustiprino Maironio ryžtą išsilaikyti istorinių aplinkybių komplikuotame XIX a. pabaigos — XX a. pradžios lietuvių poeto kelyje.

Tik prie poemėlės „Lietuva“ Maironis jau negrįžo... Jos rankraštis saugomas Vilniaus universiteto bibliotekoje. O „Lietuvos“ motyvus poetas subrandino ir perkėlė į po trisdešimties metų parašytą savo lyrikos šedevrą „Lietuva brangi“, į gražiausius poemų „Tarp skausmų į garbę“ ir „Jaunoji Lietuva“ posmus.

1888—1893 metų tarpsnis Maironiui buvo labai intensyvus. Maždaug per tą laiką jau susiformavo dvi pirmosios poeto knygos: „Pavasario balsai“ (į kurią įėjo ir libretas „Kame išganymas“) bei atskiru leidiniu išėjusi poema „Tarp skausmų į garbę“. Kaip rodo tolesnė perspektyva, tai buvo pats veržliausias, daugiausia šio rašytojo kelyje nusvėręs metas. Jo savitumą nulėmė visuomeninio gyvenimo sąlygos ir Maironio asmeninės savybės.

Per du paskutinius XIX a. dešimtmečius lietuvių nacionalinis judėjimas buvo įgavęs didelį užmojį. Tai buvo šviesių vilčių ir energingos veiklos metas, konsolidavęs tautą. Pirmasis Maironio kūrybos periodas brangus tuo, kad atstovavo progresyvioms nacionalinio judėjimo idėjoms. „Kuo didelis lietuvių literatūroje Maironis?“— klausė K. Korsakas ir atsakė: „Jis didelis visiškai ne tuo, jog dainavo tėvynės meilę. Jis didelis todėl, kad tinkamai

[9] *Maironis (S. M-lis).* Lietuvos istorija, p. 245.

ir tinkamu metu sugebėjo prabilti apie tą meilę. Užtat toji meilė jo kūryboje buvo ne įkyri abstrakcija, o konkreti sąvoka, išreiškianti kylančios mūsų buržuazinės inteligentijos ir klasiškai sąmonėjančios valstietijos socialines, kultūrines, politines aspiracijas. <...> Rašytojo kūrybos ideologinė reikšmė visuomet matuojama tuo, kiek glaudžiai ji yra susijusi su progresyviomis epochos idėjomis. Maironis tikrai savo poezijoje įstengė rasti sąsają su tomis progresyviomis epochos idėjomis net ten, kur, rodosi, tai mažiausiai galėjo būti įmanoma".[10]

K. Korsakas akcentavo pažangų anticarinį ir antidvarininkišką Maironio kūrybos pobūdį, pabrėžė, kad tuometinėje Lietuvos visuomeninėje situacijoje buvo įmanomas plačiausia prasme suprastas patriotizmas, vienijantis visus, net priešingus visuomenės sluoksnius „bendrai kovai prieš bendrą priešą, nors tos kovos laimėjimais buvo lemta naudotis toli gražu ne visiems lygiai. Tatai suteikė Maironio kūrybai, be nedidelių išimčių, plataus nacionalinio universalumo atspalvį".[11]

Optimistišką epochos dvasią ryškiausiai atspindėjo „Pavasario balsai". Jų pavadinimu poetas taip taikliai nusakė savo kūrybos idėjinį patosą, kad „Pavasario balsų" metafora prigijo Maironiui visiems laikams.

Pirmieji „Pavasario balsai" (1895) jau atskleidė kone visą Maironio kūrybos programą. Juose iškilo būdingi motyvai, susiklostė estetikos pagrindai. Jau tada skaitytojas perskaitė eilėraščius „Taip niekas tavęs nemylės", „Tėvynės dainos", „Pavasaris", „Užtrauksme naują giesmę", „Mano gimtinė", „Milžinų kapai", „Nuo Birutės kalno", „Išnyksiu kaip dūmas" ir daugelį kitų tokių brandžių kūrinių, kad sunku įtikėti parašius juos vos įžengusį į literato kelią jauną poetą. Juose jau buvo viskas, už ką taip vertiname Maironį: ir aiškiai suformuluotos kilnios idėjos, ir poetinės išraiškos grožis, jos papras-

---

[10] *Korsakas K.* Vieloj Maironio nekrologo.— Kn.: *Korsakas K.* Literatūros praeitis. V., 1983, p. 778.

[11] Ten pat, p. 779.

tumas ir skambumas. „Pavasario balsai“ apvainikavo visas XIX a. lietuvių poetų pastangas, tapo mieliausia skaitytojui lyrikos knyga. Maironis subtiliai išreiškė meniškąją sielą, o jo vardas nuskambėjo tarp garsiausių Lietuvos dainių. „Pavasario balsai“ pralenkė visą ne mažiau nuoširdžią ir idėjiškai aktualią „Aušros“ poeziją ir jau tiesė lietuvių lyrikai ateities kelius.

Daug širdies kaitros atidavė poetas ir kitiems kūriniams: libretui „Kame išganymas“, poemai „Tarp skausmų į garbę“. Abu kūrinius labai mylėjo, nes juose atvirai, su jaunystei būdinga romantika ir polemine aistra svarstė savo ir to meto jaunų žmonių kelyje iškilusias problemas.

Maironis didelis bei reikšmingas ir tuo, kad sukūrė ryškią meninę asmenybės koncepciją. Jos kontūrai iškyla virš pavaizduotojo pasaulio kaip autoriaus dvasinė esmė, kaip amžinas jo sielos alkis, ieškojimai ir troškimai.

Žmogus, jo veržimasis į laimę, į būties pilnatvę, jo klystkeliai tiek visuomeninėje, tiek bendražmogiškoje plotmėje sudaro šio rašytojo kūrybos išeities tašką ir centrą. Iš jo srūva gyvybė į atskirus žanrus ir kūrinius. Iš esmės Maironio — kaip visų didžiųjų menininkų — kūryba yra ne kas kita, kaip tik gyvenimo prasmės ieškojimas. Baimė, kad gyvenimas ištirps tuščiai, be šviesaus pėdsako, abejonės („Ar vardas kieno nenuskendęs išliks, / Kaip valtis vikrus iš verpetų?“) vedė Maironį ir į patriotinį, ir į meditacinį eilėraštį, įsipynė netgi į pačią asmeniškiausią kūrybos dalį — meilės lyriką, tapo akstinu parašyti libretui „Kame išganymas“ ir poemai „Tarp skausmų į garbę“.

Maironio kūrybos žmogus neleidžia sau gyventi pasyviai, rūpintis tik savimi. Poeto kūrinių arena dramatiška ir didinga. Čia grumiasi skirtingi, priešiški vienas kitam žmogaus esmės aspektai, nesuderinami polinkiai, potraukiai, aistros. Čia vyksta žemiškojo ir idealaus prado, sva-

jonės ir realybės kova. Lyrikoje ją išreiškia žemės ir dangaus motyvų opozicija. Suradęs tvirtą atsvarą visuomeninėje lyrikoje, Maironis dažnai ją praranda platesnės egzistencinės problematikos kūriniuose. Juose laimė vaizduojama tik kaip iliuzija. „Bet laimę sutiksi ant žemės retai. / Ji taip kaip pavasario šypsos saulutė",— rašė poetas poemoje „Jaunoji Lietuva". Geidžiama, trokštama, bet, deja, neįmanoma harmonija gimdo liūdesį. Jo spalvų Maironio kūryboje nemaža. Iš čia vingiavo kelias į eilėraštį elegiją, eilėraštį romansą, eilėraštį dramą.

Esminiais meninio pasaulėvaizdžio bruožais Maironis— romantikas. Romantikai svajojo apie tai, kas potencialu, ko norisi, grumdamiesi su realybės nuoboduliu ir netobulumu. Galimybė jiems pakeisdavo realybę, dominavo jos atžvilgiu. Ir Maironis, kaip poetas ir kaip žmogus, išsigelbėjimą matė trapiuose iliuzijų tiltuose. Jo kūryboje nuolat iškyla kankinio, pasišventėlio, galinčio savo kančia ir pasiaukojimu atpirkti žmoniją, paveikslas: „Juk šviečia tik deganti žvakė". Gyvenimo kaip aukos samprata rašytojo kūryboje yra viena esminių. Ją pagrindė gyvenimiškoji ir kūrybinė poeto nuostata, joje susikryžiavo pasaulietiniai ir religiniai, bažnytinės ideologijos įskiepyti momentai.

Iš pirmo žvilgsnio Maironis atrodo harmoningas, vientisas, netgi, pasak Vaižganto, majestotiškas. Tačiau geriau įsižiūrėjus jis ir skaudžiai disharmoniškas. Suderinti kunigą ir poetą nebuvo lengva. Dviejų asmenybės projekcijų sandūroje mezgėsi aštri kolizija. Abu to paties žmogaus poliai turėjo savą nepajudinamą logiką, reikalavo savo teisių, diktavo netgi priešingą individo subordinaciją. Religinės pasaulėžiūros moralinių dogmų šviesoje nublankdavo žemiška, likdavo tik nustelbianti „amžinosios teisybės" šviesa, ryškiai įsižiebusi viename pirmųjų eilėraščių „Jei žemė širdį viliojo". Maldoje Maironis matė nusiraminimo šaltinį, padedantį pakilti virš gyvenimo smulkmenų, atrasti tikrąsias dvasines vertybes. Maironis aktualizavo pačią maldai būdingo vidinio susi-

kaupimo būseną. Maldos traktuotė jo kūryboje artima meno sampratai. Jos, poeto akimis, daug kuo sutampa. Maldai ir menui žmogus atveria savo sielą. Jie „gydo kančias paslapčiausias visas" (eil. „Malda"). Charakteringa, kad šiame ir panašiuose eilėraščiuose poetui net neprireikia iš tikro melstis ir minėti dievo vardo. Maironio poetinėje sistemoje maldos ir meno tikslas tas pats— žadinti žmogaus širdyje taurius siekimus („Į širdį giesmėmis šneku, / Joj žadinu dievybę"). Taip poeto traktuojama „dievybė" tampa tiesiog kilnumo, žmogiškumo metafora (eil. „Ne pranašas, aš ne kovot..."). Nekeista, kad dievas Maironio poetinėje sistemoje vis dėlto yra visko pradžia („Kam man Tu, Viešpatie, davei / Tą karštą širdį vien kentėti?") ir galutinis, aukščiausios moralinės atskaitos taškas („Mea culpa! į krūtinę / Nusižeminęs mušuos,— / Spindi siela diemantinė, / Spindi ašarų lašuos"). Religinės moralės šviesoje Maironio poezijos lyrinis subjektas regėjo savo gyvenimą, religijoje ieškojo užuojautos ir paramos. Bet visos religinės Maironio aspiracijos turi ir platesnį kontekstą. Jose dominuoja ne tiek religinis, kiek bendražmogiškasis turinys, dažniausiai sunkią valandą atsiveria skausmingoji, pažeistoji žmogaus dvasinė esmė. Jiems netrūksta demokratizmo ir socialinės nuoskaudos elementų, atsispindi visuotinė vargstančio žmogaus situacija. Pritaikydamas biblinius motyvus, Maironis kartais prabyla kone kovingais lozungais („kas neša gyvatą, tas mirti nebijo..."), turinčiais rašytojo kūrybai būdingą platesnę herojiško stoicizmo prasmę, tinkančią ir patriotinės Maironio lyrikos situacijai. Grynasis religinis eilėraštis Maironio kūryboje nebuvo populiarus: tokių savatikslių kūrinių poetas nerašė. Už religinio pobūdžio aspiracijų čia dažnai slepiasi kitoks — „pritaikomasis" turinys, politinė potekstė (pavyzdžiui, prašymas grąžinti Lietuvai Vilnių: „Sugrąžink mūsų Vilnių, išplėštą tėvynei!"). Iš dalies tuo galima būtų paaiškinti ir tą aplinkybę, kad grynai religinis Maironio eilėraštis neturėjo pritarimo net dvasininkijos sluoksniuose. „Dogma-

tikos žvilgsniu čia pasakyta labai maža, o ir poezijos žvilgsniu taip pat daug ko trūksta",— rašė A. Jakštas („Mūsų naujoji poezija", p. 25). Prieštaringos tendencijos išryškėja ir geriausiose Maironio poemose.

„Poema iš dabartinių laikų"— skelbė „Tarp skausmų į garbę" paantraštė, o pratarmėje autorius dar pažymėjo: „Poemos temą paėmiau iš man žinomų atsitikimų, permainęs tiktai vardus ir pavardes"[12]. Toks greitas reagavimas į savo meto problematiką, kaip ir drąsus, lietuvių literatūrai novatoriškas paties autoriaus patirties iškėlimas į kūrinio idėjinį centrą, liudijo Maironio asmenybės dvasinį aktyvumą. Rašytojo idealai, etinės normos išplaukė iš jo charakterio ypatybių, jo dvasinės struktūros ir buvo motyvuojami gyvenamojo meto bei romantinės literatūros ypatybių. Maironis ir gyvenime, ir kūryboje modeliavo savo asmenybę, romantizavo ją, pritaikė prie herojiškų epochos reikalavimų. Didelio poveikio šia prasme rašytojui turėjo lenkų romantinė literatūra: A. Mickevičius, J. Slovackis, J. I. Kraševskis ir kiti menininkai, įvedę į savo kūrybą poeto šauklio paveikslą, išreiškiantį engiamos nacijos balsą. Erškėčių taku žengia poemos „Tarp skausmų į garbę" veikėjas Juozas Vilaitis, daugeliu savo bruožų (maištinga, poetiška siela, pabrėžta heroika, melodramatika) primenantis ir patį autorių. Dėl klerikalinių tendencijų (pagrindinis veikėjas pasuka kunigo keliu, propaguoja klerikalų vaidmenį XIX a. pabaigos lietuvių nacionaliniame judėjime) kūrinys buvo savo metu smarkiai kritikuotas. Aptardamas Maironio prieštaringumą, K. Korsakas pastebėjo: „Maironio poezijoje šalia aiškiai progresyvių elementų galima rasti ir apsčiai reakcinių motyvų. Ypač vėlesniuoju periodu, po 1905 metų. Katalikybė, kurią Maironis savo kūryboje nors ir degradavo ligi vienodo lygio su patriotizmu, vis dėlto varžė jo kūrybinių užsimojimų radikalumą. Tuo atžvilgiu jau tada buvo mūsų visuomenėje žmonių, kurie sugebėjo ne tik

[12] Tarp skausmų į garbę. Parašė St. Garnys. Tilžė, 1895, p. 4.

griežtai skirti tuos du elementus, bet ir patį patriotizmą suprasti daug plačiau, daug radikaliau, negu jį daugeliu atžvilgių suprato Maironis. Reikia tik prisiminti „Varpo“ grupės žmones. Vien savo idėjinėmis pozicijomis Maironis nebūtų pasidaręs toks svarbus mūsų literatūros veiksnys, koks iš tikrųjų jis buvo“.[13] Tačiau, kaip toliau pabrėžė K. Korsakas, Maironis dar buvo didelis menininkas. Daug jaunatviško žavesio ir artistizmo randame ir pirmojoje Maironio poemoje, kurios reikšmė lietuvių literatūrai ir visuomenei tuo dar neišsemiama: poema suvaidino aktyvų vaidmenį lietuvių tautos kovoje prieš carinę priespaudą.

Maironis labai anksti ėmėsi didesnės apimties kūrinių. Jaunam rašytojui sunku buvo mobilizuoti plačią siužetinę medžiagą, įveikti poetinės išraiškos sunkumus. Trūko ir individualios patirties, ir lietuvių literatūrinių tradicijų. Juk Maironis ir čia buvo novatorius — jis pirmasis žengė romantinės poemos keliu. V. Zaborskaitės nuomone, „jeigu pabandytume poemą sugretinti su bet kuriuo Maironio lyrikos šedevru, ji šito sugretinimo neišlaikytų: per daug trūkumų yra ir jos turinyje, ir formoje. Bet vis dėlto ji parašyta to paties meistro ranka, sušildyta tos pačios širdies gyvybe: negalėdami priimti jos visos — mums trukdo daug kur įsibrovusi netiesa, daugelyje vietų grožio stoka — mes vis dėlto niekad nesiliausime gėrėjęsi joje išsakytų jausmų taurumu, jos gaivia ir šviesia lyrika, kuri džiugino ir drąsino amžininkus“.[14]

Iš pradžių be galo džiaugęsis savo „mylimiausiu kūdikiu“ poema „Tarp skausmų į garbę“, Maironis gana greitai nuo jos atšalo, leidęsis kritikų įtikinamas, kad kūrinys turįs būti pataisytas. Taip atsivėrė kelias į „Jaunąją Lietuvą“— Maironio poemų poemą, visų pripažintą meniškiausią iš visų rašytojo epinių kūrinių.

---

[13] *Korsakas K.* Vietoj Maironio nekrologo, p. 779.
[14] *Zaborskaitė V.* Maironis, p. 251.

Kaip rodo antrojo Maironio „Raštų“ tomo pavadinimas, rašytojas savo poemas vadino epu, suteikdamas joms reikšmingumo ir tam tikro iškilmingumo, pabrėždamas jų dokumentaliąją, tautos istorinį gyvenimą atspindinčią prasmę. Tarsi lietuvių istorinių žygių kronikininkas Maironis poemoje „Jaunoji Lietuva“ apėmė plačią lietuvių nacionalinio judėjimo panoramą, rašė šį kūrinį su didele meile ir atsakomybe. Nors „Jaunoji Lietuva“ išaugo iš to paties gemalo, kaip ir „Tarp skausmų į garbę“, netgi to paties siužeto, ji žymi jau naują Maironio kūrybos pakopą.

Keitėsi istorinių įvykių eiga, kartu rašytojo santykis su vaizduojamąja medžiaga. Ji objektyvėjo, tolo nuo rašytojo. Nuo šiol poemose Maironis nesimes taip beatodairiškai į vaizduojamų įvykių sūkurį. Jis neišvengs autobiografiškumo, bet sykiu mėgins išlaikyti pusiausvyrą, tarsi stebėdamas aprašomą istoriją iš šalies, ne tiek ją išgyvendamas, kiek liudydamas.

Kūrinys vertingas savo istoriniu, visuomeniniu aktualumu. Į poemą „Jaunoji Lietuva“ įsiliejo gausi Lietuvos istorijos medžiaga: „Aušros“ steigimas, įvairių kultūrinių draugijų bei grupuočių veikla, kova dėl spaudos atgavimo, ideologiniai luomų ir sluoksnių ginčai, 1905 metų revoliucija ir porevoliucinė nacionalinio sąjūdžio situacija. Pati istorijos raida pateikė naujų faktų ir prašyte prašėsi meniškai apibendrinama. Į kūrinio centrą jau kelintą kartą Maironis vėl iškelia Lietuvos idėją ir visuomeniškai naudingos veiklos problemą. Poemoje išryškėjo Maironio ideologinės pažiūros, jo simpatijos ir antipatijos.

Kritišką ugnį poetas nukreipė prieš sulenkėjusią Lietuvos bajoriją ir aristokratiją („Dvasia svetima jų gaivinami kūnai“), prieš nacionalinio judėjimo jėgų skaidymąsi, atkakliai gindamas ir lyrikoje tvirtai ir plačiai prigijusią tautinės vienybės poziciją, jau tuo metu virtusia utopija. Be to, skelbdamas vienybę ideologinėje plotmėje, Maironis ją suprato kaip klerikalizmo hegemoniją.

Tuo atžvilgiu Maironis „nedviprasmiškai siejasi su konservatyviuoju nacionalinio sąjūdžio sparnu“.[15] Bet „Jaunoji Lietuva“ stipri šviesiųjų judėjimo momentų poetizavimu. Kūrinys aukštino iš carizmo priespaudos kylančią Lietuvą, apgaubdamas romantikos aureole grupelę (kaip vaizduojama poemoje) ištikimų savo tėvynei širdžių, kurios atlaikė carizmo represijas, atkakliai skynė kelią į šviesą. Maironis davė mūsų tautai herojiškus žmonių paveikslus. Kaip tikras tautos kankinys miršta nuo džiovos, įgytos cariniame kalėjime, pagrindinis poemos veikėjas Juozas Rainys, kurio apoteozė sudaro vieną svarbiausių kūrinio idėjinių momentų. Šio romantiško paveikslo fone dar labiau sutirštėja niūrios rūsties gaidos, nukreiptos į lengvu gyvenimo keliu nuėjusį jaunimą.

„Jaunoji Lietuva“ reikšminga ir savo idėjomis, autoriaus drąsiai formuluojamomis koncepcijomis, ir turtinga savo nuotaikų gama. Nors čia poetui sekėsi kiek sunkiau negu eilėraščiuose, tiek „Tarp skausmų į garbę“, tiek „Jaunoji Lietuva“ reprezentavo Maironį visos XIX a. poezijos fone kaip savitą jausmo reiškėją, kaip poetą, kuriam pavaldūs labai įvairūs nuotaikų būviai. Į ypatingą Maironio kūrinių emocionalią jėgą yra atkreipęs dėmesį dar Vaižgantas, vėliau tam daug dėmesio skyrė V. Mykolaitis-Putinas, kuris pažymėjo, kad „ne vien idėjomis Maironis veikė skaitytoją“.

Poema, kaip šiandien skaitant regis, reikšminga ir tuo, kad Maironis vienas pirmųjų lietuvių literatūroje taip ryškiai į visuomeninės veiklos areną išvedė moterį. Vėliau moteriškąjį pradą, jo lemiamą įtaką visuomenei vaizdavo Vydūnas, vadovaudamasis rytų filosofija. Maironis šiuo atveju ėjo savitu keliu. Švelnų, bet dvasiškai atsparų moteriškumą jis iškėlė kaip herojišką, vyro tvirtumą papildantį elementą, parodydamas, kad moteryje slypi daug visuomenei reikalingų dvasinių vertybių. Vaizduodamas jaunos aristokratės Jadvygos Goštautaitės likimą,

---

[15] *Zaborskaitė V.* Maironis, p. 72.

jos pasišventimą tėvynei, asmeninę dramą, Maironis pradėjo tą reikšmingą moters temą, kurią pratęsė kitais savo kūriniais. Ne tik Juozo Rainio, bet ir Jadvygos paveikslu autorius išreiškė mintį, kad didžios idėjos visada reikalauja pasiaukojimo ir kad yra jo vertos.

Meilė ir pareiga visuomenei. Šios temos yra įkvėpusios rašytojus sukurti pasaulinės literatūros šedevrus. Atidavė tai temai duoklę ir Maironis, tardamas savitą žodį lietuvių literatūroje. Šiandieną, nors iš tolo jam artimą, sudėtingą, daugiareikšmę meilės ir pareigos sinonimiką galime atsekti Just. Marcinkevičiaus dramose („Mindauge", ypač „Mažvyde"). Maironis pirmasis palietė meilės visuomeninį aspektą, atskleidė jo įtaką asmenybės formavimuisi ir lemčiai, pagrindė gilią, skausmingą meilės sampratą, vaizduodamas meilę kaip nenugalimai viliojančią šviesą, užaštrindamas jos dramatizmą.

Pagaliau „Jaunoji Lietuva", kaip ir kitos Maironio poemos, brangi skaitytojui savo nuostabiu lyrizmu, lyriniais fragmentais: vidinių išgyvenimų meditacijomis gamtos, dainos, muzikos fone, prasmingomis sentencijomis ir labiausiai lyriniais peizažais. Jie nenusileidžia pačiai meniškiausiai Maironio gamtinei lyrikai. Čia ta pati meistro akis ir ranka, bet tarsi daugiau erdvės lėtam išsipasakojimui, pasigrožėjimui konkrečiomis detalėmis, daugiau taip būdingam poetui, dar iš vaikystės dienų atsineštam kaimo vaizdų kraičiui. Pavasario, atbundančio ryto, malonių ir puikių Dubysos pakalnių, šienapjūtės vaizdai, artėjančio rudens nuojauta ir nuostabusis akordas „Ir kas do naktis! Dega žvaigždės aukštai" sudaro nepakartojamą Maironio poemų žavesį, magiškai veikia ir ugdo estetinius jausmus, palenkia į save širdis, nuteikia skaidriai ir šviesiai.

„Jaunoji Lietuva" atspindi Maironio kūrybos ir ideologinių pažiūrų pakitimus, savotišką takoskyrą, kuri išryškėjo rašytojo kūryboje maždaug po 1905 metų; kai revoliucinių įvykių akivaizdoje prasidėjo aštri nacionalinio

judėjimo diferenciacija, kai sustiprėjusi lietuvių buržuazija, iki tol stovėjusi prie nacionalinio judėjimo vairo, pabūgus vargingųjų masių, ėmė daugiau prisitaikyti prie caro valdžios politikos. Aklavietėje atsidūrė ir Maironis, tikėjęs tautos vienybe. Jam sunku buvo persiorientuoti, jį tvirtai laikė savo varžtuose klerikalinės pažiūros, jų konservatyvizmas. Jau libretas „Kame išganymas" akivaizdžiai buvo parodęs, kad Maironis „ėjo diametraliai priešinga linkme ne tik savo meto revoliucinei, bet ir aplamai pažangiai demokratinei minčiai"[16], kad rašytojo visuomeninė mintis galėjo reikštis tik religijos įtakoje. Maironis atvirai priešiškai nusiteikė revoliucinio judėjimo atžvilgiu, nepakentė ateizmo ir netgi nusivylė visa vėlesne, jo jau nepatenkinančia lietuvių visuomenės raida. Bet poetas nepritapo ir prie vis savanaudiškiau besiorientuojančios buržuazijos. Maironis niekada neišdavė savo tautos, visada liko jos ištikimu dainiumi, bet ėmė užsisklęsti savy, pasiduoti rezignacijai, liūdesiui. Kaip pastebėjo V. Mykolaitis-Putinas, atsidūręs dešiniausioje visuomenės grupėje, Maironis greitai atsilieka nuo lietuvių visuomenės raidos.[17] Nuo šiol poetas nebus toks dvasiškai aktyvus, jėgų semsis praeityje — iš tų pačių temų, visuomeninį jo kūrinių patosą lydės pesimistiškos gaidos.

Devintoji poemos giesmė (parašyta po 1905 metų) vaizduoja Lietuvą jau „nutilus palaimintai kovai". Nuo pirmųjų poemos įvykių ją skiria ištisi dvidešimt metų. Pasikeitė laikai, ir Maironio vaizduojami jauni patriotai pasijuto visuomenei nereikalingi. Poema baigiama graudžiais akordais:

> Linksmesnė mūza sūnums tėvynės
> Kitą poetą,
> Daugiau numylėtą,
> palaimins.

[16] *Zaborskaitė V.* Maironis, p. 192.

[17] *Mykolaitis-Putinas V.* Maironio poeto kelias.— Kn.: *Mykolaitis-Putinas V.* Raštai, t. 8, V., 1962, p. 309.

Tai ne vien retorika. Socialinė vienatvė, nusivylimas visuomenės raida Maironiui buvo daug skaudesni už asmeninio pobūdžio nesėkmes. Juk būtent visuomeniniu aktyvumu buvo grindžiamas jo gyvenimo ir kūrybos pastatas. Nuo pat pirmųjų iki paskutiniųjų kūrybos žingsnių Maironis buvo politikas. Jo kūryboje atrandame galingą politinių, socialinių problemų argumentacijos sistemą, atvirai reiškiamas simpatijas ir antipatijas. Iki tol lietuvių literatūroje nebuvo antro tokio visuomeniško poeto. „Jis neslėpė savo klasinio veido",[18]— konstatavo K. Korsakas.

Atstumtos kartos skundą girdime daugelyje vėlesnių Maironio kūrinių. Pati visuomenės kaita (kartą rašytojas suprato kaip sociališkai apspręstą vienetą) išgyventa dramatiškai:

> Eina kariaudamos kartos žmonių,
> Viena jau kitos nebsupranta,
> Eina, kaip bangos plačių vandenų,
> Ir daužos į amžiną krantą.
>
> — — — — — — — — — — — —
>
> Kur pasidėjote, brangūs laikai?..
> Kaip priemonė nereikalinga,
> Užpakal minių dabar palikai,
> Atlikęs tarnybą laimingą.
>
> „Jaunoji Lietuva"

Lydimas nusivylimo, Maironis gana sunkiai atgavo kūrybinę pusiausvyrą, bet nesiliovė rašęs.

Tokioje dvasinėje būklėje 1909 m. išėjo nauja rašytojo knyga —„Raseinių Magdė (poematas) ir smulkmenos". Smulkmenomis poetas pavadino eilėraščius. Nė vienas iš jų nebebuvo atvirai patriotinis. Iš posmų padvelkė liūdesys, susimąstymas, pasigirdo skundo balsas. Pesimistiškai skambėjo net antraštės: „Senuko daina", „Liūdesys", „Rudens dienos", „Senatvė", „Džiovininkė". Eilėraščio

[18] *Korsakas K.* Vietoj Maironio nekrologo, p. 779.

vidinis išgyvenimas paniro į skaudžiai išgyventą būties problematiką, kūrybinė sąmonė vieną po kito iškėlė melancholiškus elegijų paveikslus. Rašytojo meniniame pasaulėvaizdyje įsišaknijo graužaties, kaltės, atgailos motyvai, pamažu seko lyrizmas (pradėti rašyti siužetiniai eilėraščiai).

Dvasinę Maironio būseną bene adekvačiausiai išreiškė šios „Rudens dienos" eilutės:

Širdy nei sopulio, nei noro!
Nutilus glūdi tuštuma.
Ne tai lyg trokštu gryno oro,
Ne tai pastogė svetima;
O nuo svajonių, nuo sapnų
Beliko pasakų senų.

Suprantama, kad su poetą apimančiu liūdesiu ir dramatiškais išgyvenimais poezija ne tik kai ką praranda, bet ir įgyja. Taip ir Maironio lyrika, nutolusi nuo vieno poezijos kranto, atrado sau kitą prieglobstį. Tai buvo meditacinis eilėraštis, eilėraštis susimąstymas, išpažintis, psichologinė drama. Tie lyrikos žanrai, kurių taip stokojo vos pradėjusi drąsiau, pilniau išreikšti dvasinį žmogaus būvį lietuvių poezija. Maironis stovi ne tik prie pilietinės, bet ir išpažintinės lietuvių lyrikos ištakų, yra jos ryškiausias pradininkas, pramynęs kelius V. Mykolaičiui-Putinui, B. Sruogai, S. Nėriai ir pagaliau visai mūsų pomaironinei literatūrai.

Konstatuojant ir apmąstant 1905—1913 m. autoanalitinės, refleksinės Maironio poezijos bruožus, įsidėmėtinos yra V. Mykolaičio-Putino mintys: „Pats poezijos prasmės ir jos uždavinių suvokimas šiuo metu pakitėja. Ankstyvojo laikotarpio lyrinis Maironio herojus smerkė „sapnus be kančios" ir „saldų ramumą", o ilgėjosi „tiesos ir darbų", geidė „be atilsio kariauti". Dabar gi poezija jam vaidenasi kaip kažkokia nereali vizija („nuo žemės ašarų vadino sesutės žvaigždės sidabrinės"), kuri jį ve-

da „į užburtą šalį“, rodo „gražybių paslaptis“, „gvildo jausmingai“ širdį, duoda „stebuklingus žodžius“ ir „pripildo dainomis“.[19]

Ir vis dėlto Maironis valingai siekė tvirtumo. Jis nenorėjo prarasti pasitikėjimo, negalėjo gyventi be visuomeninių, patriotinių akcijų. Netgi liūdesio valandą, žvelgdamas į drumstą savo asmeninio gyvenimo ir būties tėkmę, jis skaudžiausiai ir jautriausiai išgyveno tėvynės likimą. Dėl to sykiu su išpažintine lyrika, su meditacine refleksija joje gimė dar viena rašytojo poema —„Raseinių Magdė“.

Šiame nacionalinės problematikos kūrinyje Maironis ironiškai pavaizdavo savo tautos išsižadėjusią lietuvę, sutikusią lemtingą Lietuvai istorinę valandą ištekėti už svetimtaučio — lenkų didiko. Magdės istorija leido autoriui parodyti unijinių tradicijų su Lenkija pavojingumą, atskleisti jų raidą nuo seniausių laikų iki XX amžiaus. Magdės moralinis žlugimas vaizduojamas kaip pavojingas tautos egzistencijai reiškinys, kaip dvasinis užkratas, pražudęs Lietuvai didelę jos tautiečių dalį. Aktualizuodamas papasakotą istoriją, autorius taikė į savo meto žaizdas, į jo „Raseinių Magdes“, jaunus inteligentus, išsižadėjusius tėvynės dėl sotaus kąsnio, tuščių ambicijų, susisukusius sau šiltas gūžtas carinės Rusijos didmiesčiuose. Ir šioje poemoje atrandame Maironiui būdingą ideologinės motyvacijos sistemą, stipriąsias ir konservatyviąsias jos puses. Siekdamas sugrąžinti savo kraštui svetur pragaištančias jėgas, rašytojas nepašykštėjo aštrių žodžių naujų laikų permainoms (revoliucinėms idėjoms — „sapnams kaimynų“), luomų karui, vis dar reiškė tolydžio mirštančią jo kūryboje ir vėl atgyjančią viltį, kad Lietuvos meilė atgims ir sužiedėjusiose lenkomanų širdyse. Autoriaus pozicijos prieštaringumas polonizuotos visuomenės („ištautusių brolių“) atžvilgiu atsispindėjo kūrinio įžangoje, kurioje pasmerkimas sumišęs su viltimi.

---

[19] *Mykolaitis-Putinas V.* Maironio poeto kelias, ten pat, p. 310

Maironio lyra mėgo dramatiškas aplinkybes. Nerimstanti prigimtis kratėsi kasdieniškai nusistovėjusios gyvenimo tėkmės. Rašytoją slėgė jo tiesioginis darbas — uoliai, netgi pedantiškai atliekamos konfesinės pareigos. Penkiolika metų Maironis dirbo Peterburgo katalikiškoje dvasinėje akademijoje. Čia dėstė moralinę teologiją, administravo studentų reikalus, rašė teologijos daktaratą ir kilo profesinės karjeros pakopomis: profesorius, teologijos mokslų daktaras, Mogiliovo ir Žemaičių kapitulų kanauninkas, prelatas. Visada reiklus sau ir kitiems, pareigingas, be galo akademiškas, punktualus. Nedaug trūko iki vyskupo. Sutrukdė polonizatorių bažnytininkų intrigos, šmeižikiški skundai Vatikanui. Nusivylęs tokia padėtimi, 1908 metais Maironis ir parašė eilėraštį nuoskaudą „Taip atsilyginta". Kūrinys visai autobiografiškas ir atspindi tą Maironio vidaus gyvenimo pusę, kurią nuo smalsių pasaulio akių visada dengė tirštos ūkanos. Tik dar vieną kartą, sunkių išgyvenimų valandą, Maironis— kunigas ir poetas — maištaus ir neištvėręs imsis plunksnos, kad jau gyvenimo saulėlydyje parašytų kartėlio kupiną eilėraštį „Skausmo skundas", nukreiptą prieš aukštų dvasininkijos sluoksnių savitarpio intrigas („Deja, ten už aukštų, galingų angų / Nuo Jugurtos laikų nesunku pirkt draugų"). Šį kūrinį, parašytą 1927 metų rugpjūčio dvidešimt antrą, testamente leido spausdinti tik po mirties. Su išoriškai tokios sėkmingos, o išties dramatiškos bažnytinės karjeros eiga susijęs ir Maironio grįžimas į Lietuvą.

1909 metais, mirus Kauno kunigų seminarijos rektoriui, Maironis sutinka skiriamas į jo vietą. Taip poetas vėl grįžo į savo jaunystės dienų miestą. Galimas daiktas, kad tuometinės rašytojo būsenos atsispindi „sūnaus paklydėlio", Sutkaus, išgyvenimuose:

> Tolyn! tolyn! nors nežinai,
> Kur benuves tave sapnai,
> Į kokią šalį sužavėtą?

O, tik toliau nuo šios dienos,
Nuo melo, kovos amžinos,
Nuo to, kas vargta ir kentėta!

Bet ir Lietuvoje dar negreitai susidarė tinkama kūrybiniam darbui atmosfera. Aplinkos pasikeitimas, tarnybiniai, buitiniai rūpesčiai blaškė, neleido susikaupti. Netgi po kelių metų Maironis nusiminęs skundėsi įkvėpimo stoka: „Laimingas ir nelaimingas, kuriam jautri širdis atsiliepia ant savo žemės balsų tai linksmai, tai dar dažniau skurdžiai skambančių. Duok, Dieve, poezijos stygoms mūsų gimtinėje ir rimčiau, ir kas kartą maloniau skambėti, širdį ir protą lepinti. Man jau antri metai, kai jausmai užmigo ir jausmai nutilo: nevienodi Dainių keliai".[20] Poetas minėjo „didį dvasios badą" ir išreiškė nuogąstavimą, kad kažin ar sugebės šitokioje dvasinio išsekimo, kūrybinio atoslūgio būsenoje kada nors pabaigti jau pradėtą savo poemą — „Mūsų vargus". Šviesesnių romantiškesnių akordų netikėtai į poeto gyvenimą įpynė pažintis su jautrios, meniškos sielos žmogumi, adoravusiu Maironio kūrybą,— Jadvyga Stanelyte. Ši didelio vidinio takto ir pasiaukojančio gerumo moteris (dėstė „Saulės" gimnazijos mergaičių kursuose, dirba labdaringus darbus, miršta užsikrėtusi šiltine nuo slaugomo ligonio) savo dvasia be galo artima Maironio kūryboje deklaruojamam moters idealui. Jos kuklaus, tauraus fizinio ir dvasinio grožio pėdsakai yra nušvietę, sušildę ir įprasminę rūstoką Maironio kūrybos mūzą. Gražios, bet neilgai trukusios pažinties dienas mums mena eilėraščiai „J. S." („Aš nežinau, graži sesute..."), „J. St." („Ar aš kaltas"), galbūt „Ant Drūkšės ežero".

Kūrybinių impulsų Maironiui suteikė Pirmasis pasaulinis karas. Jo žiaurios beprasmybės akivaizdoje atsivėrė žmonijos ir tautos kančia. Rašytojas pajuto galįs tęsti savo pradėtąjį tautos epą. Karo verpetuose blaškomas jos likimas galingu srautu įsiliejo į poemos „Mūsų vargai"

[20] Laiškas L. Girai.— LKLI, F 13—1630.

problematiką, prisodrino tikroviškumo. Maironis vėl pasijuto reikalingas Lietuvai, jo aštri pilietiška lyra dainavo vienus reikšmingiausių savo akordų.

Karo sparnas palietė ir Maironį: kartu su kunigų seminarija jis evakuojasi į netoliese Troškūnų esančius Vašuokėnus, pasijunta savo tėvynėje tremtiniu. Vėliau, seminariją kaizerinei valdžiai paleidus, poetas apsigyveno pas pažįstamą Krekenavoje. Čia, nevarginamas administracinių ir pedagoginių pareigų, Maironis tarsi atgimė. Treji Krekenavoje pragyventi metai buvo naujas, našus kūrybai periodas. Tada ryžtingai pajudėjo į priekį „Mūsų vargai", gimė nemaža brandžių vėlyvesnio kūrybos tarpsnio eilėraščių. 1920 metais išėjusią „Pavasario balsų" laidą papildė tokie ne tik mūsų nacionalinės, bet ir pasaulinės poezijos perlai kaip „Vasaros naktys", „Varpai", „Jūratė ir Kastytis", „Lietuva brangi". Krekenavos apylinkių, jos pievų, juosiamų vaizdžia Nevėžio juosta, grožis bus davęs impulsų sukurti eilėraštį „Nevėžis per karą". Poeto kūrybinė sąmonė buvo aktyvizuota trijų veiksnių: karo įvykių, romantiškai išgyventos gamtos įspūdžių ir pažinties su dar viena idealizuojama moterimi — Apolonija Petkaite. Jos romantizuotas paveikslas atsispindėjo Donės Staugailaitės atvaizde poemoje „Mūsų vargai", su ja susijusi dar viena dedikuotų eilėraščių grupelė: „A. P." („Kam širdį davei?") ir „A. P." („Išvažiuojant"). Kaip yra rašiusi V. Zaborskaitė, ši moteris „praskaidrino Maironiui ne vieną nykią vienatvės valandą. Į ją poetas kreipėsi „Mūsų vargų" pirmojoje preliudijoje tokiais pakiliais ir nuoširdžiais žodžiais:

> Pagarbinta būki, aušrine-žvaigždute!
> Apšvietusi prieblandą mano kelionės,
> Patarusi širdžiai ne vieną eilutę..."[21]

Palankaus likimo dovanota bičiulystės akimirka sužėrėjo poezijos posmų šviesa ir vėl geso, nutvilkiusi sielą atsisveikinimo ir sąžinės priekaištų lašais.

---

[21] *Zaborskaitė V.* Maironis, p. 376—377.

Moters meilė suvaidino Maironio gyvenimo ir kūrybos kelyje svarbų vaidmenį. Ji įkvėpė intymiąją lyriką, stipriai veikė visą meninę pasaulėjautą. Jos atšvaitus regime ir taip karštai išsakytuose poeto jausmuose vienintelei numylėtai — tėvynei. „Natūraliai ir įtikinamai vienas jausmas perauga į kitą: tais pačiais žodžiais poetas kalba ir apie Danutę („Iš Danutės akių tai dangus, tai naktis...“), ir apie tėvynę („Juk tu mano naktis ir dangus“).“[22] Kaip riteriškos meilės pavyzdys nuaidi eilėraštis „Taip niekas tavęs nemylės“, kurio ankstesnis pavadinimas buvo „Jo pirmoji meilė“, kiek vėliau — „Pirmoji meilė“. Vaižgantui atrodė, kad Maironis, nueidamas dvasininko keliu, netgi laimėjęs: griežtas susitvardymas nukreipė jo išgyvenimus prasmingesne tautai ir lietuvių literatūrai linkme, o jausmų stiprumas kūryboje nuo to tik išaugęs, įgaudamas nepaprasto poveikio jėgą. Tačiau dar akivaizdžiau regima tapo ir nukentėjusi, nuskriaustoji Maironio kūrybos pusė, apie kurią savo autobiografinių išgyvenimų šviesoje nemaža karštai polemizavo V. Mykolaitis-Putinas, akcentuodamas principinę nesantarvę tarp dvasininko pareigų ir poeto širdies polėkių: „Savo veiksmus ir „širdies paklydimus“ vertindamas luominės dorovės kodekso šviesoj, jautrios sielos ir sąžinės poetas dažniausiai smerkia save patį. <...> Visur, kur tik šitie išpažintiniai motyvai suskamba Maironio lyrikoj, jų prasmė ta pati: tylus liūdesys, apgailestavimas ir pasiryžimas ištverti pasirinktame kely“.[23] Romane „Altorių šešėly“ randame nepalankių užuominų į Maironio meilės lyrikos pseudoerotizmą, poeto dangstymąsi „sesučių“, liaudiškai stilizuotų „mergelių“ vardu, „saldžiu idealizmu ir sentimentalizmu“.[24] Sentimentalus melodramatizmas ypač pakenkė Maironio poemoms. Jausmų bangos švelniai glostė rūstų poeto kūrybos krantą, o įsisiūbavusios sukeldavo audras, likdamos

[22] Ten pat, p. 377.

[23] *Mykolaitis-Putinas V.* Maironis.— Kn.: *Mykolaitis-Putinas V.* Raštai, t. 8. V., 1962, p. 329.

[24] *Pakalniškis R.* Lietuvių poema. V., 1981, p. 150.

nepavaldžios nei įsisąmonintai pareigai, nei tokiai nuosaikiai Maironio gyvenimiškajai nuostatai.

Poema „Mūsų vargai" išspausdinta buvo 1920 metais (antra redakcija 1926 m.). Tai plataus tarpsnio — 1906—1920 metų — Lietuvos visuomeninio-politinio gyvenimo kronika. Savo užmoju aprėpti didelį kiekį reikšmingų įvykių, šakota siužeto eiga, vėl paremta aštria meilės intriga (į poemos centrą drąsiai iškelta patriotiškai nusiteikusi moteris), poema artima eiliuotam romanui ir yra vienas pirmųjų tokio pobūdžio kūrinių lietuvių literatūroje.[25] Palyginus su pirmtakėmis, ji ne tokia romantiška, gerokai realistiškesnė.

„Mūsų varguose" poetas siekė parodyti erškėčiuotą Lietuvos kelią į nacionalinį suverenitetą, išaukštinti neišsenkantį tautos gyvybingumą, nupinti vainiką žmonėms, pasiaukojančiai dirbusiems patriotinį darbą. Iš esmės tai buvo dar vienas poetizacijos bandymas. Tačiau kūrinio nuotaika nėra skaidri. „Mūsų vargai" neprilygo „Jaunajai Lietuvai". Aiškiai matyti, kad šį kartą autoriui buvo sunku ištesėti pasirinktame kelyje. Anot V. Mykolaičio-Putino, susižavėjęs savo idealu — buržuazinės nepriklausomybės siekimu, Maironis „jį pasveikina su dirbtiniu patosu".[26] Maironiui tarsi pritrūko įkvėpimo ir meninės argumentacijos, kad kūrinys išeitų vientisas bei stiprus. Kokios šio reiškinio priežastys? Talento išsekimas? „Amželio prieblanda", anot Vaižganto? Bet pats Vaižgantas, iškėlęs šią abejonę, tuojau pat pridūrė: „Jo tikrojo talento žiežirbos, kurios, tiesa, nebedažnai sproginėja, reiškia, jog Maironis tebėra kūrėjas ir lyrikos formą tebepavaldo kaip pirma".[27] Tad kas tada? Ir Vaižgantas aiškiai pareiškė: „Maironis lyrikas, ir nieko daugiau".[28] Epinė poema jam esanti neparankus, nepakeliamas žanras.

Kiekvienas rašytojas turi jam parankius ir neparankius

---

[25] Ten pat, p. 150.

[26] *Mykolaitis-Putinas V.* Maironis, ten pat, p. 340.

[27] *Tumas J.* Jonas Maironis-Mačiulis, p. 176.

[28] Ten pat, p. 194.

žanrus. Poema, į kurią taip linko, Maironiui nebuvo parankі. Ji reikalavo glaudesnio sąlyčio su tikrove, nebūdingos lyrikai detalizacijos, konkretumo. Kas tiko eilėraščiui, čia atsidūrė ne vietoje. Ir poemose Maironis sukūrė šedevrams prilygstančių fragmentų — bet tai vis lyrinės digresijos. Maironio poema dar nepajėgė susiformuoti, įsitvirtinti poeto kūryboje kaip galutinai susiklosčiusis, nuo lyriko nepriklausomas žanras. Eilėraštis ardė poemų kanoną. Maironis mokėjo ir mėgo pasakoti. Jis sukūrė siužetinių eilėraščių, sau prisiimdamas „pasakoriaus" vaidmenį, artimą XIX a. mūsų literatūrai (prisiminkime „Raseinių Magdę", eilėraščius „Ant Medvėgalio kalno", „Dyvitis", „Ant Punios kalno"). Bet harmoningai suderinti stiprų jausmingą lyrizmą, meilės situacija pagrįstą siužetą su epiniu blaivumu rašytojui nesisekė. Tad ir šiandieną skaitytojo kontaktas su Maironio poemomis yra nevienareikšmis. Iš vienos pusės, jos patraukia kaip svarbūs tikrai didelės kūrybinės asmenybės darbai, kaip puikūs savo sumanymais, kilniomis idėjomis, už kurias mes taip branginame Maironį, kūriniai, teikiantys progą geriau pažinti poetą ir jo vaizduojamą istorinę epochą. Kita vertus, jos akivaizdžiai atskleis ir silpnąsias rašytojo kūrybos vietas. Literatūrologus Maironio epiniai kūriniai skatina giliau smelktis į rašytojo kūrybinę laboratoriją, atveria ne vieną įdomų meninio pasaulėvaizdžio bruožą. Kaip bežiūrėsi, ir Maironio poemos išliko mūsų literatūros gigantas. Kaip konstatuota V. Zaborskaitės, „pasinaudojant paties poeto įvaizdžiu, galime sakyti, jog į dirvą mestas grūdas neprapuola veltui: Maironio surastieji lietuvių literatūrai lyrinės poemos principai gyveno ištisus dešimtmečius, lemdami dar kurį laiką ir tarybinės mūsų poemos veidą"[29].

Su pirmąja poemos „Mūsų vargai" redakcija ir 1920 metų „Pavasario balsų" laida Maironis užbaigė dar vieną — ryškų ir prasmingą — savo kūrybos etapą.

---

[29] *Zaborskaitė V.* Maironis, p. 385.

Paskutinieji dvylika Maironio gyvenimo metų stebina darbų intensyvumu. Rašytojas buvo peržengęs šeštą dešimtį, kai ėmėsi įspūdingo skaičiaus darbų. Tada buvo parašyta apie dvidešimt eilėraščių, libretas „Nelaimingos Dangutės vestuvės", sukurta istorinė trilogija „Kęstučio mirtis" (1921 m.), „Vytautas pas kryžiuočius" (1925 m.), „Didysis Vytautas — karalius" (1930 m.). Įtampos pareikalavo penkiatomis „Raštų" leidimas, be grožinės kūrybos apėmęs anksčiau tris kartus jau publikuotą „Lietuvos istoriją" ir naujai iš skaitomų Kauno universitete paskaitų kurso išaugusią „Trumpą visuotinės literatūros istoriją". Iš šalies žiūrint, rašytojo gyvenimas atrodo buvęs našus ir prasmingas, bet jį kartino įvairios tiek asmeninio, tiek ypač visuomeninio pobūdžio aplinkybės. Visi, kas yra tyrinėję Maironio gyvenimo ir kūrybos kelią, išryškina jo vėlyvojo meto dramatiškuosius aspektus. V. Mykolaitis-Putinas kalbėjo apie „pasenusio poeto nusivylimą ir pyktį dėl išniekinto idealo", kurį poetas „tegalėjo išlieti aštriais satyrų žodžiais", apie tai, kad Maironis į senatvę kaip kūrėjas buvęs pasmerktas, nes buvo „fatališkai į buržuazinę visuomenę įspraustas" ir „neturėjo nė kur iš jos išsiveržti, gal tik tose priešingybėse bei konfliktuose rasdavo kūrybinio pajėgumo, apsaugančio jį nuo visiško sumenkėjimo".[31] K. Korsakas, atsižvelgdamas į faktų visumą, siūlė išskirti baigiamąjį Maironio gyvenimo etapą, susijusį su buržuazijos valdymo Lietuvoje periodu, pavadindamas šį poeto biografijos tarpsnį tiesiog tragišku: „Šioje situacijoje Maironis iškyla prieš mus kaip tragiško likimo poetas"[32].

Jau senokai Maironis jautė, kad nepritampa prie savo meto, kad jau seniai nedalyvauja pačiame visuomeninio ir literatūrinio gyvenimo sūkuryje. Iš dalies dėl to meldė,

---

[31] *Mykolaitis-Putinas V.*, ten pat, p. 340, 341.
[32] *Korsakas K.*, ten pat, p. 249.

kad jo dvidešimt penkerių metų kūrybinio darbo sukakties (dar 1913 m.) visai neminėtų. Likimas pynė į šio poeto garbės vainiką po lygiai: tai rožes, tai erškėčius. Niekas taip greitai ir taip ryškiai neišgarsėjo iš lietuvių poetų kaip Maironis, ir niekas kitas nepatyrė tokios skaudžios priekaištų krušos kaip jis. Į gyvenimo saulėlydį rašytojas ne tik nebevaidino pirmaujančio poeto vaidmens, bet buvo netgi uoliai neigiamas. Jaunoji rašytojų karta, atėjusi į literatūrą kitokiomis sąlygomis, siekė kitų tikslų. Niekas kitas jiems taip netrukdė kaip Maironis, kurio galima buvo nemėgti, gal net nepakęsti, bet nepatirti jo magiško poveikio neįmanoma. O kūrėjui, menininkui tai nemaža kliūtis.

Vis giliau į praeitį traukėsi nacionalinio atgimimo epocha, iškėlusi ir įkvėpusi Maironio talentą, suteikusi jam galingus ir patikimus sparnus. Buržuazinės Lietuvos respublikos sąlygomis išryškėjo naujos idėjinės dominantės. Deja, netgi Maironiui, buržuazinėje valstybėje kurį laiką mačiusiam savo realizuotą idealą, ne visos jos tiko. Poetas vis labiau ėmė pasigesti idealizmo, nepakentė savanaudiškumo, jis tapo griežtas buržuazinių veikėjų atžvilgiu. Šitiek jėgų atidavusiam už lietuvių tautos išsivadavimą iš carinės priespaudos jungo poetui dabar teko keršytojo vaidmuo. „Idealistas — šauklys ir realistas— demaskuotojas — štai du priešingi Maironio patriotizmo poliai“[33],— reziumavo V. Mykolaitis-Putinas. Gal todėl greitai buržuazinės valdžios viršūnės Maironį „primiršo“. Poetui tenka tik garbingas visuomenės patriarcho vaidmuo, jis gerbiamas tik kaip relikvija. Maironį bandoma aktualizuoti, iš jo laukiama oficialios buržuazinės ideologijos kūrinių. Deja. Anksčiau toks įkvėptas poeto pilietinis eilėraštis dabar dažniausiai tėra menko lygio. Ir tik satyriniai, pliekiamieji, pasak Vaižganto, kūriniai skamba su neapgaulingu įkarščiu. Kaip daug Maironis

[33] *Mykolaitis-Putinas V.*, ten pat, p. 340.

turėjo suprasti, kad buržuazinės respublikos himno frazes įjungtų į satyrinį kontekstą:

Lietuva — didvyrių žemė
Mūsų giedama seniai;
Bet iš tos didybės semia
Savo naudą tik velniai.

Nepasitenkinimas socialine tikrove ir slegianti amžiaus našta pastūmėjo Maironį į vienatvę, susimąstymą, o iš jų į meditacinę lyriką. Nuo eilėraščių padvelkia jaunystės prisiminimų nostalgija („Seniai aš laukiu išsiilgęs..." „Taip malonu draugą mielą / Man bebūtų jaust arti"), juose negailestingai atsiveria vienišumo akivarai („Aš be tavęs kaip be lietaus išdžiūvus žemė..."), jie žada tik susitaikymo su likimu paguodą, išreiškia priverstinę ramybę:

Irgi ant mano kapo-duobės,
Gal nebužilgo, gal netikėtai
Requiem liūdną varpas kalbės,
Sergėt paliepęs nakčiai žvaigždėtai.

Egzistencinių motyvų sustiprėjimą iš dalies liudija ir „Rigvedos" vertimai. Maironio kūrybos kelias jau įžengė į savo paskutinį spiralės ratą. Dabar poetas ne tiek pyko dėl gyvenimo negerovių, kiek iš įkoptų aukštumų žvelgė į savo širdies ir kūrybos gelmę, ieškodamas pastovių vertybių, ieškodamas išminties, bandydamas dar sykį įrėžęs pečius, atlaikyti negailestingą laiko ir istorijos spaudimą...

Istorija... Lietuva... Žmogus, jo išgalės... Apie tai mąstė Maironis, kai, kantriai palinkęs, rašė savo istorines dramas. Viena po kitos jos gimė po poeto plunksna ir žengė į Valstybės teatro sceną. Deja, ten didelio pasisekimo nesulaukė: greičiau paliudijo gęstančią garsaus rašytojo šlovę. „Kęstučio mirtis" suvaidinta 1924, „Vytautas pas kryžiuočius"— 1925, „Didysis Vytautas—karalius" 1930 metais. Spektaklius režisavo ir kunigaikščio Kęstu-

čio vaidmenį atliko B. Dauguvietis. Kaip pastebėjo K. Korsakas, rašyti istorines dramas Maironį paskatino ir tai, „jog tokiam plačiam rašytojo užmojui šiame žanre susidarė reali galimybė ir prasmė tiktai, susikūrus mūsų profesionaliam teatrui, kuris ėmėsi su brangiai kainuojančia butaforija statyti Maironio dramas. Pažymėtina, kad „Kęstučio mirtis" ilgą laiką buvo vienas iš oficialių, šventinių Kauno dramos teatro spektaklių. Be to, Maironio istorinių dramų, kurios paprastai vadinamos „vytautinėmis", pagrindinė tendencija artimai sutapo su Vytauto adoracija, kurią kultivavo valstybiniu mastu buržuaziniai valdantieji sluoksniai"[34]. Vytauto vardas Maironiui reiškė be galo daug. Jis artimas maironiškajam patriotizmo idealui. Kęstutį ir Vytautą — du Lietuvos didžiuosius kunigaikščius — poetas mini savo lyrikoje. Pirmąjį iš jų, kaip padeda suprasti Maironio parašytoji „Lietuvos istorija", jis gerbė kaip nepralenkiamą karžygį: „Keistutis nors pražilęs karionėse ir ant arklio, vienok ir ant senatvės, palikęs valdymėriu plačios Lietuvos, neieškojo atilsio, bet kaip galėdamas dangstė savo krūtine brangią tėvynę nuo neprietelių".[35] Labiausiai jaudino rašytoją Kęstučio biografijoje jo tragiška mirtis, jos politinės aplinkybės. Tai ir vaizdavo pirmoji iš dramų. Bet visų labiausiai poetas didžiavosi Vytautu, o kodėl paaiškėja iš pačių pirmųjų „Lietuvos istorijos" eilučių: „Vytauto viešpatavimas yra visų garbingiausias lietuvių istorijoje. Niekados Lietuva nei pirm, nei paskui nebuvo teip tvirta, kaip Vytautui viešpataujant; todėl tas laikas ir gali vadintis apogėja lietuvių darbų".[36] „Visados užimtas, visados darbuose, jisai, rodos, nežinojo atilsio", taip charakterizavo Maironis Vytautą. Matyt, kad idealizuojančioje charakteristikoje būta daug objektyvios tiesos. Juk būtent už išmintingą, teisingą valdymą gyrė Vytautą vienas garsiausių praeities filosofų M. Montenis. Taigi

---

[34] *Korsakas K.*, ten pat, p. 257—258.
[35] *Maironis (S. M-lis).* Lietuvos istorija, p. 91.
[36] Ten pat, p. 111.

Maironis savo istorinėms dramoms rašyti turėjo du palankius momentus — mėgstamus herojus ir gerai pažįstamą faktinę medžiagą. Kaip tik dėl to oficialiuose buržuazijos sluoksniuose buvo tikimasi sulaukti tipiškų kunigaikščių kulto pjesių. Deja, Maironis apvylė. Jam „buvo netgi priekaištaujama buržuazinėje spaudoje, nurodant, kad „kūrinio dramatiškoji akcija“ menkai pasitarnauja „Vytauto geniališkuosius proferansus iškelti, jo asmenybę, kaip galingiausio anų laikų valdovo, nušviesti“.[37]

Charakteringa, kad savo istorinėje trilogijoje Maironis išvedė į sceną istorijos didybės ir naštos prislėgtus herojus. Nepaisant didžiulės jų dvasios galios, jų turimos karinės ir politinės valdžios, jie nelaimingi. Kiekviena trilogijos dalis baigiasi tragiškai. Istorija uždeda jiems šlovės vainiką, bet palaužia sparnus. Dramų beviltiškos pabaigos labai įsidėmėtinos.

Kaip vieną pagrindinių Maironis istorinėse dramose įtvirtino potencialaus pavojaus, nerimo, tarpusavio nepasitikėjimo situaciją. Ja apibūdinamas XIV, XV amžių Lietuvos gyvenimas. Nėra ramybės po paprastų žmonių stogu, nėra jos valdovų rūmuose. Tik nerimo priežastys nevienodos. Teigiamai vaizduojami Lietuvos valdovai ir didikai gyvena nuolatinėje įtampoje dėl valstybės likimo. Neigiami personažai Maironio pajungti išdavystės, savanaudiškumo idėjai išreikšti. Rašytojas vienas iš pirmųjų lietuvių dramaturgijoje praskleidė sudėtingą valdžios poveikio žmogui psichologinį mechanizmą, įtikinamai parodydamas, kad egoistiniais sumetimais įteisintas pirmumas pražudo asmenybę, atnešdamas nesuskaičiuojamas nelaimes pavaldiniams, liaudžiai, visos valstybės interesams. Ir atvirkščiai. Maironis Kęstučio ir visų pirma Vytauto paveikslais pademonstravo teigiamą kilnių idėjų vaidmenį atskiro žmogaus ir visos tautos likimui. Tad bent iš dalies Maironio istorinė trilogija gali būti laikoma ir idėjų dramos atstove lietuvių dramaturgijoje. Tuo labiau

[37] *Lankutis J.* Lietuvių dramaturgijos raida. V., 1979, p. 251—252.

kad ir čia, kaip ir savo poemose, Maironis išliko lyrikas: jis daugiau perteikia savo personažų jausmus, negu plačiau piešia jų motyvus. J. Lankutis Maironio dramas pavadino istorinėmis politinėmis melodramomis, pabrėždamas, kad poetas „rašė politinės problematikos ir politinius konfliktus vaizduojančias dramas (tuo keliu vėliau ėjo ir V. Krėvė, rašydamas „Mindaugo mirtį"). Dramaturgijoje visais laikais egzistavo ir egzistuoja politinės problematikos kūriniai su savo idėjinėmis funkcijomis bei tendencijomis, formaliais ypatumais ir epochos požymiais. Jie taip pat įsijungia į bendrą dramaturgijos raidos procesą, atspindi kai kuriuos jo dėsningumus"[38]. Tai žodžiai, paskirti Maironio dramoms nuo skeptiško kritikų vertinimo apginti, jų savitumui teoriškai pagrįsti.

J. Lankutis labai teisingai yra pastebėjęs, kad Maironio dramos nėra siaura prasme „vytautinės". „Vytauto asmenybė čia gana statiška ir blankoka (kaip ir kiti istoriniai personažai — Kęstutis, Jogaila, Skirgaila ir kt.). Didysis Lietuvos kunigaikštis yra tik pastovesnis vaizduojamų įvykių dalyvis. Į pagrindinę vietą iškyla aštri politinė to meto Lietuvos gyvenimo situacija ir apskritai krašto likimas."[39] Tai labai svarbu. Ir čia, savo vienuose paskutiniųjų kūrinių, rašytojas liko visų pirma politikas. Politikas ir savo tėvynės, savo tautos ir liaudies patriotas. Čia dar vieną kartą stipriai atsiskleidė Maironio demokratizmas. Tas pakilumo ir šventumo jausmas savo liaudies atžvilgiu nuostabiai suvienija rašytojo dramaturgiją su pačiais iškiliausiais jo poezijos kūriniais (tokiais eilėraščiais, kaip „Kur bėga Šešupė", „Mano gimtinė" ir „Lietuva brangi").

Maironio dramos nutapė plačią Lietuvos istorijos drobę, nuklysdamos į XIV ir XV amžius, lietuvių kovų su kryžiuočiais ir didikų tarpusavio intrigų laikus. Sutelkdamas dėmesį į valdovus ir diduomenę, rašytojas juos

---

[38] Ten pat, p. 251—252.
[39] Ten pat, p. 253.

vaizdavo kaip tautai įpareigotą luomą, plačiai atspindėdamas liaudies poziciją, jos neklystantį teisingumą. Ir čia rašytojas demonstravo pačius tauriausius lietuvių tautos bruožus, iš jų pirmiausia patriotizmą, pasiaukojimą tėvynei, fizinį ir moralinį grožį. Charakteringa ir tai, kad, kaip kituose kūriniuose, liaudį dramose atstovauja Žemaitija (Laimutė: „Ar mes? Nuo Betygalos: ten, kur Dubysa / Bėga ant Kauno mėlyna juosta"). Iš rankų į rankas ėjo poeto numylėtas kraštas, apšlakstytas ir lietuvių, ir jų priešų krauju. Kovose užsigrūdino valingas, uždaras jos gyventojų būdas. Šiems patriotiniams momentams atskleisti Maironis negaili (kai kur ištęsdamas) erdvės, įveda etnografinę medžiagą (šokius, žaidimus, dainas), kuri yra vertinga netgi siaura pažintine prasme. Liaudies atstovų lūpoms Maironis patikėjo ir savo eilėraščius („Kęstučio mirtyje"— eil. „Pavasaris", „Eina garsas"). Didžiųjų Lietuvos kunigaikščių Kęstučio ir Vytauto didybė ir tragizmas vaizduojami kuo glaudžiausiai su paprastų feodalinės Lietuvos gyventojų likimu. Tai buvo novatoriškas ir charakteringas Maironio dramų bruožas: „...Maironio trilogijoje yra ir valdovo tragedijos, ir istorijos tragizmo momentų"[40].

Tai, kas buvo pradėta Maironio, įgavo gyvą atgarsį šiuolaikinėje lietuvių dramaturgijoje. Šiandieną, perskaičius dramas, negalima nepastebėti galbūt atsitiktinio, bet esamo ryšio su J. Grušu, Just. Marcinkevičiumi. Šie rašytojai kūrė ir kuria nacionalinę dramaturgiją, traktuoja istoriją aktualiai, atverdami jos nūdienę ir ateities perspektyvą, ryškindami tautinių ir bendražmogiškųjų veiksnių ryšį ir svarbą.

Esmingiausia Maironio kūrybinio palikimo dalis vis dėlto yra lyrika. Jos įnašas į lietuvių kultūrą didžiausias. Keičiantis istorinei aplinkai, nebe taip aktualios tapo kai kurios rašytojo idėjos, bet labai reikšminga išliko jo sukurta poetinė forma.

---

[40] Ten pat, p. 255.

Maironis galutinai suformavo lietuviškos lyrikos modelį, sukūrė normatyvinę lietuvių eilėraščio poetiką. „Tai, ką klasicistai įgyvendino XVIII amžiuje, lietuvių lyrikoje buvo realizuota tik Maironio kūryboje, kurioje jau nerasime žanrinio amorfiškumo, tematinės ir stilistinės funkcijos nesutapimo".[41] Maironio vaidmuo lietuvių literatūroje šiuo požiūriu tolygus A. Puškino įnašui į rusų poeziją. Poetas suteikė eilėraščiui aiškią linkmę ir prasmę, kūrė ir realų, ir tikrovę kiek idealizuojantį, išryškinantį gražiąsias jos savybes meną. Maironis domėjosi tik esme, bendrosiomis tendencijomis. Jo kūryba, nors ir įkvėpta, bet disciplinuota proto, logikos, taisyklinga, įtikinama, priderinta prie skaitančios visuomenės galimybių, prie literatūrinės konvencijos ir tradicijos. Šviečiamajai epochai artimas Maironio lyrikos didaktinis, pamokantis turinys, jos teikiamos moralės ir etikos pamokos, apeliuojančios į skaitytojo protą per jausmus.

Svarbus Maironio estetikos bruožas — nacionalinis savitumas. Poetas tiesiog meistriškai pasinaudojo lietuvių eilėraščio folklorine atmintimi, savo pirmtakų tradicija.

Maironis sukūrė ištisą klasikinę lietuvių poezijos mokyklą, kurioje vieną svarbiausių vietų užima poetinės kalbos pamokos. Nuo to meto, kai buvo parašyti pirmieji „Pavasario balsų" eilėraščiai, prabėgo daug laiko, bet ir šiandien negalime nesidžiaugti Maironio sukurtos poetinės formos lengvumu, paprastumu, aiškumu.

Lemiamą posūkį Maironis įvykdė lietuvių eiliuotinės kalbos raidoje. „Maironis <...> ne tik galutinai įteisino silabotoninę eilėdarą, bet ir atvėrė naujas perspektyvas jos raidai, kartu nulemdamas ilgalaikį jos dominavimą lietuvių literatūroje".[42] Formuojantis Maironio eilėdarai, nemažos įtakos yra turėjusi rusų klasikinė poezija (A. Puškinas, M. Lermontovas, F. Tiutčevas). „Su rusų poezija neabejotinai susijęs Maironio eilėdaroje vyrau-

---

[41] *Areška V.* Lietuvių tarybinė lyrika. V., 1983, p. 58.

[42] *Girdzijauskas J.* Lietuvių eilėdara. Silabinės-toninės sistemos susiformavimas. V., 1966, p. 269.

jantis 4-pėdis jambas. Galimas daiktas, kad ir Maironio draminių kūrinių metrai buvo labiau orientuoti į rusų eilėdarą. <...> Greta rusų silabotoninės eilėdaros, Maironio eilėdaroje atskirų pėdsakų paliko lenkų, vokiečių, ukrainiečių metrikos dėsningumai".[43]

J. V. Gėtė yra pastebėjęs, kad menininkai miršta tada, kai atlieka savo misiją. Šiam genialiam mąstytojui atrodė, kad ateina tas laikas, kai likimas nuo menininko nusigręžia.

Kaip talentingas rašytojas, savo misiją atliko ir Maironis, taip lemtingai sutapęs su istoriniu laiku. Poetas mirė 1932 metų birželio 22 dieną. Jo kūnas ilsisi Kauno senamiestyje, Katedros prieglobstyje. Memorialinėje lentoje iškalti paties rašytojo pasirinkti ir testamentu patvirtinti žodžiai, paimti iš poemos „Raseinių Magdė":

Kaip man gaila to balto senelio,
Kurs, užstojęs ant amžino kelio,
Jau nebkelsis ant balso varpų,
Ir ant kelių ainius pasodinęs,
Nebepasakos bočius atminęs,
Nepratars iš šaltųjų kapų!

Daugiau kaip pusė amžiaus praėjo nuo poeto mirties, o jo kūryba vis atranda daugybę savo gerbėjų ir mylėtojų, vis kitaip įsipina į lietuvių literatūros istoriją, ugdo jau nebe pirmą rašytojų kartą.

Irena Slavinskaitė

---

[43] *Mikšytė R.* Literatūrinės įtakos lietuvių silabotoninei eilėdarai.— Kn.: Lietuvių poetikos tyrinėjimai. V., 1974, p. 73.

LYRIKA

AČIŪ TAU, VIEŠPATIE

Ačiū Tau, Viešpatie, jogei mylėdamas
Sergėjai mano gyvenimo rytą:
Argi tai sykį per daug patikėdamas
Bėgau į tinklą, gudriai užrazgytą!
Žūti neleido tik šventas tikėjimas,
Tėviškas Tavo Apveizdos budėjimas.

Sielą, suvargintą žemės kelionėje,
Žadinai „sursum" stebėtinais tonais;
Dainiumi pašaukei savo malonėje,
Menką paskaitęs su dvasios valdonais;
Ir iškentėjusioj mano krūtinėje
Meilę įžiebei šalies begalinįąją.

Kuo už Apveizdą, už giesmę galingąją
Beatsilyginau? Tau suvartojau?
Skambančią giesmę ir širdį jausmingąją
Argi ne kryžkeliais kartais aikvojau?
Kaltas! Bet teisi taip daugel kentėjusį,
Tavo gerybėje viltį padėjusį!..

TAIP NIEKAS TAVĘS NEMYLĖS

Jau niekas tavęs taip giliai nemylės,
Kaip tavo nuliūdęs poeta!
Ar kas ir kančių tiek pakelti galės
Tiktai dėl tavęs, numylėta?

Kiek ašarų jam išriedėjo griaudžių,
Kieksyk kaip žvaigždė sidabrinė
Per kiauras naktis nesumerkė akių,
Kai uždegei jauną krūtinę!

Kas suteikė tau, numylėta-graži!
Tą įstabią, slaptąją galią,
Kuria į dausas jojo dvasią neši;
Vėl dega jam norai atšalę!

Daug žemės puikių ir gražių dukterų
Jo širdį pavergti norėjo:
Dėl dainų-žiedų, dėl eilių įkvėptų
Ir auksą, ir vardą žadėjo.

Tau puikūs pečių neapsupo šilkai,
Tu proto netemdai gražybe,—
O tu tik viena širdies raktą radai
Skaisčia savo skausmo gilybe!

Bet jam tos negaila jaunystės giedros,
Kad skausmo širdis nesuprato;
Nes veïdu žydros užtekėjai aušros,
Ir naują pasaulį jis mato.

Tada taĩ jo gema pirmoji giesmė,
Liūdnesnė už girių ošimą,
Nes švieti jaunam kaip aukštybių žvaigždė
Ir šventą neši įkvėpimą.

Pasklido giesmė po tą šalį toli,
Kur Nemuno vandenys bėga;
Pažino tave ir pamilo visi:
Ir rūmai, ir sodžių sermėga.

Poetams kitiems numylėta ranka
Iš liaurų vainiką nupynė,
Tu jį nors atmint ar atminsi kada?
Tu, jo numylėta t ė v y n e!

AŠ NORĖČIAU PRIKELTI

Aš norėčiau prikelti nors vieną senelį
Iš kapų milžinų
Ir išgirsti nors vieną, bet gyvą žodelį
Iš senųjų laikų!

Gal poezijos naują pasemčiau šaltinį,
Tik ne tą šiandieninį,
Kurs ir rūbą, ir dvasią paskolintą gavo,
Oi, ne savo, ne savo!

Gal išklausčiau tada, kur tos kanklės auksinės
Vaidelučių garsių;
Kai jas pirštais paliesčiau, užkaistų krūtinės
Nuo balsų įstabių.

Sudrebėtų kapai!.. Ne kapai didžiavyrių
Užmigdyti tarp girių,
Tik užmirusios mūsų krūtinės be žado,
Be idėjos, be vado.

Pranokėjų kalba nebe viešnia gal būtų
Po bajorų dvarus!
Gal tiek ančkeliais brolių-lietuvių nežūtų
Po kraštus svetimus!

Gal suprastų tada, ką jiems Nemunas šneka,
Kai nakčia mėnuo teka;
Ko tos tamsiosios girios griaudingai vaitoja?
Apie ką jos dūmoja?

Veltui mano troškimai prikelti senelį
Iš kapų milžinų!
Ir išgirsti nors vieną, bet gyvą žodelį
Iš senovės laikų!

POEZIJA

Išvydau ją, kai vakarinė
Žvaigždė skaisčiai danguos mirgėjo,
O marių erdvė begalinė
Nuo pilno mėnesio tviskėjo.

Gamtos ramumo ir svajonės
Zefyro nedrumstė dvelkimas;
Ramiai ilsėjos vargo žmonės,
Padangiais skrido Serafimas.

Išvydau ją ant marių krašto:
Skruostai kaip marmuras išbalę;
Iš jos akių skaičiau be rašto
Tylaus ilgėjimos begalę.

Gamtos ramumas neramino
Jos iškentėjusios krūtinės;
Nuo žemės ašarų vadino
Sesutę žvaigždės sidabrinės.

Iš lūpų skundo negirdėjau,
Tiktai jaučiau jos širdį baugią
Ir netikėtai pamylėjau
Našlystės mano liūdną draugę.

O ji, padavusi man lyrą,
Į tą užburtą vedė šalį,
Kur takas ašaromis byra,
Kuriuo retai kas eiti gali.

Gražybių paslaptis nurodžius,
Ji širdį man jausmingą gvildė;
Jai stebuklingus davė žodžius
Ir ausį dainomis pripildė.

Gražus regėjimas prapuolė,
Ir kraujas gyslose sustingo!..
O vis negal širdis-varguolė
Užmiršti veido paslaptingo.

POETA

„Sudieu“ juk kartkartėms girdėjau
Gal iš krūtinės nešaltos;
Bet vieno, vieno negalėjau
Lig šiol užmiršti niekados!..

Nebuvo žodžių nei dejonės;
Nebiro ašaros, oi ne!
Tiktai pasaulis ir jo žmonės
Išrodė kaip sapnų sapne!

Ir nuo tų metų man ant veido
Nevieši rytmečio juokai;
Draugai stebėdamies apleido,
Ir bėgo nuo manęs vaikai.

Tada, paėmęs aukso lyrą,
Pravirkdžiau stygomis aidus,
Būrys, apstojęs skausmo vyrą:
„Poeta,— nutarė,— graudus!“

Raminas skurdžios jų krūtinės
Balsais, kaip balsimo lašu:
Patsai ramumo nepažinęs,
Kitiems išganymą nešu.

IŠ DANUTĖS AKIŲ

Iš Danutės akių tai dangus, tai naktis;
Jų gelmė — amžina paslaptis!
Pasakyk, pasakyk, kas per galia-dvasia
Tavo žavinčiõs akyse?

Kad man vakar sakei, jogei myli mane,
Tų akių neužmiršiu, oi ne!
Lyg pavasario rytas, kad šypsos meiliai
Ir jo žavi pirmi spinduliai.

Bet dabar į akis tau pažvelgti bijau:
Jas blakstėnais užleidi tuojau...
Pasakyk man vienam, pasakyk, balandėl!
Ko taip liūdi? Kodėl, oi kodėl?

Vėl pažvelk maloniai! Aš tau giesmę už tai,
Giesmę naują išvesiu rimtai;
Paklausyk, parymok, ar ne tavo pačios
Bus tai pasaka vargo-kančios?

O, prašnek maloniai! Ta kančia, tie vargai,
Man tikėk, nebevargins ilgai;
Vien tik dainiaus giesmėj jų aidai bepaliks
Ar į širdį nekaltą įsmigs.

Daug kentėjus šalis, žeme bočių senų,
Pasiilgusi saulės dienų,
Atsibuski ir kelkis, džiaukis veidu viešu:
Atgimimo tau giesmę nešu.

Aš tau giesmę nešu ištvermės ir vilties
Po sunkios vakarykščios nakties!
Daug kentėjus Danute, užmirški vargus!
Juk tu — mano naktis ir dangus...

TAIP MAŽA PARAMOS

Taip maža paramos ant žemės:
Daug verksmo, skausmo ir kančios!
Retai dangus, rūsčiai aptemęs,
Prašvinta ant našlės-galvos.

Bet kas pažino įkvėpimą,
Jo aukštus, dangiškus jausmus,
Kas gavo brangų atminimą,
Tas čia našlaičiu nebebus.

Tam ir nakčia žvaigždelė švies,
Tarp skausmų jam saldžiai kalbės;
Nors tarp žmonių neras širdies,
Bet nemylėt jų nemokės.

Tas iškentėjusią krūtinę
Apkaitins giesmėmis dangaus,
O ašarėlę sidabrinę
Ant veido meilė teišspaus.

* * *

Seniai aš laukiu išsiilgęs,
Dažnai meldžiuos karšta malda:
Sugrįžk, sugrįžki, valanda,
Kad skruostus ašara suvilgęs,
Paliesiu lyrą kaip tada,
Kai žėrė jaunas įkvėpimas,
Jos balsui pritarė jaunimas.

IŠNYKSIU KAIP DŪMAS

Išnyksiu kaip dūmas, neblaškomas vėjo,
Ir niekas manęs neminės!
Tiek tūkstančių amžiais gyveno, kentėjo,
O kas jų bent vardą atspės?

Kaip bangos ant marių, kaip mintys žmogaus,
Taip mainos pasaulio darbai!
Kur Sardės? Atėnai? Ar Rymo garsaus
Kur vyrai ar jų veikalai?

O kas mano kančios? Ar tas įkvėpimas?
Tie dvasios sumirgę žaibai!..
Tik kraujas sujudęs, širdies tik plakimas,
Kuriems nebužilgo — kapai!

Užmirš mano giesmes! Poetai kiti
Ieškos įkvėpimo brangaus;
Ir jiems ta žvaigždė švies iš tolo skaisti,
Bet vėl kaip mane ji apgaus!

Ir kas ta garbė, giesmėmis apdainuota?
Šešėlis, kurs bėga greta!
Išnyko žmogus: ir svajota-sapnuota
Išblyško kaip ryto aušra!

AR AŠ KALTAS

Ar aš kaltas, kad mano širdies
Nenukalta iš šalto akmens?
Kad tiek sykių apgautos vilties
Neišsemsi kaip marių vandens!
Rodos, širdžiai paskirta mylėti,
Tai kodėl gi jai tenka kentėti?

Kiek brangių atsiliepia vardų,
Kai į buvusius žiūrim metus!
Kiek apalpo ant lūpų maldų,
Pamylėtus apleidžiant kraštus!
Kam naujos pažinties beieškoti?
Ar kad, sakant „sudieu", beraudoti?

Žmonės spėja iš veido ramaus,
Būk man rožėmis klojas takai;
Jiems nematoma mano vidaus,
Na... ir laimės pavydi vaikai!
Bet ar saulė kitaip betekėtų,
Nors jie pragarą mano regėtų?

Nenurimstanti ieško dvasia
To, kas dora, gražu ir kilnu;
Žiba ašaros man akyse,
Apsigavusiam mielu sapnu;
Bet ant žemės ieškot idealo,
Tai vien troškulį kęsti Tantalo.

Kartais kalba pagundos balsai,
Nuo žmonių užrakinus duris,
Negirdėti, nejausti visai,
Į pasaulį užmerkti akis!..
Bet nors triukšmas už kalnų paliktų,
Argi norai per tai beužmigtų?

Nebesupusi aukso sapnais,
Jau verčiau tegu audra užkauks
Ir, prašnekus žaibais-milžinais,
Ji kaip vyrą į kovą pašauks!
Bent plačiau atsikvėptų krūtinė
Ir man širdį nukaltų gelžinę!

POETUI MIRUS

Poeto paslaptis, jausmus
Sejoja kritikai per rėtį;
Uždavinys mat įdomus —
Aikštėn autentiškai išdėti.

Išvilkę žmogų akyse
Prieš sočią, žiovaunančią minią,
Prekiauja gyva jo dvasia
Ir rodo perpjovę krūtinę.

Išplėšę žingeidžiais kabliais
Jo širdžiai atilsio ramybę,
Neklaus, ar pūną kaulai leis
Paliesti savo šventenybę.

O, nelaimingas! Įstabia
Pagerbęs giesme meilės rytą!..
Nedovanos tau nei grabe,
Atvožę amžinatvės plytą.

Skurdžios gyvatos sūkury
Neradęs laimės nei ramumo,
Tu irgi dulkėse turi
Besigailėt širdies jautrumo!

MANO GIMTINĖ

Ten, kur Nemunas banguoja
Tarp kalnų, lankų,
Broliai vargdieniai dejuoja
Nuo senų laikų.

Ten močiutė užlingavo
Raudomis mane,
Į krūtinę skausmą savo
Liejo nežinia.

Girios ūžė ten, minėjo
Praeities laikus,
Kai lietuvis netikėjo,
Jog belaisviu bus.

Ten apleistos pilys griūva
Ant kalnų aukštai;
Milžinų ten kaulai pūva,
Verkia jų kapai.

Ten užaugau, iškentėjau
Aš kančias visas
Ir pamėgau, pamylėjau
Vargdienių dūmas.

O tos dūmos vargdieninės
Griaužia kai kada,
Tartum rūdys geležinės
Amžina žaizda.

PAVASARIS

Pavasario saulė prašvito meiliai
Ir juokiasi, širdį vilioja;
Iškilo į dangų aukštai vėversiai,
Čyrena, sparneliais plasnoja.

Išaušo! išaušo! Vėjelis laukų
Bučiuoja, gaivina krūtinę;
Pabiro, pasklido žiedai ant lankų —
Vainikų eilė pirmutinė.

Taip giedra ir linksma! Tiek šviečia vilties!
Vien meilę norėtum dainuoti,
Apimti pasaulį, priglaust prie širdies,
Su meile saldžiai pabučiuoti!

DUETAS

Jis

Nesek sau rožės prie kasų:
Ji širdį jauną pavilios;
Dėl tavo meilės nebylios
Kas nepamirš vargų visų?
Ji širdį jauną pavilios.

Ji

Duok ranką man, jei tau sunku:
Aš vesiu ją žvaigždžių keliais,
Vainikais pindama žaliais,
Erškėčius raudama taku,
Aš vesiu ją žvaigždžių keliais.

Abudu

Naktis graži. Kvapai žiedų
Svaigina alpstančius jausmus;
Liūliuoja, supa, neša mus
Aukštai nuo žemės valandų!..
Svaigina alpstančius jausmus.

Jis

Svajonių mano ir kančios
Tu nesuprasi niekados;
Tik gaila bus tau valandos
Kaip mano ašara skaisčios!..
Tu nesuprasi niekados.

Ji

Ant tavo vyriško peties
Duok pasiguost žmonių varguos!
Aukštai girdi? Aidai danguos!..
Tu neužmirši tos nakties!..
Duok užsimiršt žmonių varguos!

Abudu

Naktis graži. Kvapai žiedų
Svaigina alpstančius jausmus;
Liūliuoja, supa, neša mus
Aukštai nuo žemės valandų!
Svaigina alpstančius jausmus.

VASAROS NAKTYS

Ramios, malonios vasaros naktys;
Medžio užmigęs nejuda lapas;
Viskas nutilo, viskas nurimo,
Vienos tik žvaigždės mirkčioja, dega.

Viskas užmigo, viskas nurimo;
Žemę apsupo meilės svajonės;
Neša jos sielą, neša, liūliuoja,
Ilgesio pilnos ir įkvėpimo.

Vasaros naktys, ramios, malonios,
Atilsiu liūdną širdį viliojat!
Tiek tų ant žemės sielvartų, vargo!..
Jūs tiktai vienos ramios, vienodos.

Ramios, vienodos! Magiška jėga
Migdote gamtą saldžia svajone!
Kam gi nemigdot mano troškimų?
Ko man taip ilgu, ko man taip liūdna?

Noris apimti visą pasaulį;
Noris mylėti Dievą aukščiausį;
Noris pasiekti amžiną grožį!..
Ko gi taip liūdna? Ko gi taip ilgu?

SAULEI LEIDŽIANTIS

Taip liūdna man kartais ant saulės laidos!
Tarytum šviesòs spinduliuos
Palydžiu sapnus paskutinės maldos;
Lyg, rodos, ko trokštu, gailiuos!
Ir norint rytojaus sulaukti viliuos,
Man liūdna ant saulės laidos.

Ilgėjimo mintys eilių eilėmis
Vyniojasi iš atminties:
Vilioja į tolį žvaigždžių akimis
Po priedanga sargo-nakties,
Ir slėgdamos gula sunkiai ant širdies
Tos mintys eilių eilėmis.

Pavargusiai gamtai ilsėtis ramu
Po priedanga mėlsvo dangaus:
Žvaigždžių milijonai žydru margumu
Iš aukšto ant jos besargaus;
Tik atilsio mano dvasia neragaus,
Nors gamtai ilsėtis ramu!

UŽMIGO ŽEMĖ

Užmigo žemė. Tik dangaus
Negęsta akys sidabrinės,
Ir sparnas miego malonaus
Nemigdo tik jaunos krūtinės.

Neužmigdys naktis žvaigždės,
Nenuramins širdis troškimų;
Dvasia ko ieško, kas atspės,
Kai skęsta ji tarp atminimų!

Aušra saulėtekio nušvis,
Ir užsimerks nakties šviesybės;
Neras tik atilsio širdis:
Viltis nežvelgs į jos gilybes!..

SUOLELIS MIŠKE

Kas tą vietelę aplankys,
Tai rankai ačiū pasakys,
Kuri suolelį tašė, kalė.
Čia taip malonu ir ramu!
Pripildo paukščiai čiulbimu
Tą žalią be pastogio salę.

TUPI ŠARKA

Tupi šarka ant tvoros,
Nenuvaldo uodegos,
Riečia, kraipo mandagiai.
Po dvarus visur lakioji,
Tai atspėk gi man, margoji:
Kokio vėjo bus piršliai?

Uodegytę pakraipyk,
Visą tiesą pasakyk:
Iš rytų ar vakarų?
Va, į kairę! Ten Batūras;
Fi, ne ponas,— juodas būras!..
Bet daug turi pinigų.

Oi šarkyte, tu kvaili!
Kam į dešinę suki?
Tas be grašio, nors gražus!..
O į vakarus, margoji,
Uodegytės ar nemoji?
Ar nuo mylimo nebus?

KUKAVO GEGUTĖ

Kukavo gegutė, kukavo ilgai;
Jai atliepė girių jausmingi aidai
Paklausė našlaitė tada:
Kiek metų jai žemėje skirta vargų?
Kiek laiko ilgėsis Dangaus angelų?
Kiek verks be pastogės maža?

Triskart sukukavo gegutė margoji.
„Taip maža vargų suskaitei man, geroji!
Per daug gailestingos širdies!..
Bet kas pamokys įsirengt į kelionę?
Kaip Dievo pasveikinsiu aukštą malonę?
Kas mažą našlaitę apšvies?

Trejybei pavesiu pirmuosius metus,
O kūdikiui Jėzui antrieji tebus!
O Tau, Motinėle, treti!
Tu melstis į Dievą mane mokinai,
Marija, Tave taip aš myliu karštai!
Privesi prie Dievo pati.

„Garbė Jėzui Kristui!“ ištarsiu priėjus;
Aukščiausias paglostęs šauks aukso dirbėjus
Ir lieps man prisegti sparnus.
Tada kaip kregždelė į dangų nuskrisiu,
O žemę lankydama, žmones mokysiu
Užjausti našlaičius mažus“.

DŽIOVININKĖ

Paslaptingi,
Stebuklingi
Praeities aidai
Jai vaidinas,
Pinte pinas
Kaip laukų žiedai.

Širdį baugią —
Mano draugę
Ilgesio varguos
Kas mylėjęs,
Daug kentėjęs,
Besupras, paguos?

Ne šis svietas —
Šaltas, kietas,
Pilnas sopulių,
Ne sesytės —
Baltalytės,
Ne melai piršlių...

Draugės vienos —
Karsto sienos,
Smeltini kapai!..
Ir į varią
Jiems pritarę
Gedulo varpai!

Gražią, mielą
Jauną sielą,
Skaisčią kaip versmė,
Neš į brangų
Rūmą-dangų
Angelų giesmė.

J. St.

Aš nežinau, graži sesute!
Ar šluostei ašaras varguos,
Kada mylėjai vien matutę
Ir sargą-angelą danguos.

Aš nežinau, ar ko gailėjos
Ramiai tebmieganti širdis,
Kada neliūdo, neilgėjos
Vienuolė tavo paslaptis.

Ar kiaurą naktį lig aušrinės
Akių sumerkti negavai,
Kada, prispaudus prie krūtinės,
Tiktai kryželį bučiavai?

Kai tavo sąžinė jausminga
Kas dieną vystėsi skaisčiau,
Ar nebuvai tada laiminga?
Aš nežinau; atspėt bijau...

Kitų dienų kita saulutė
Tau sužavėjo akeles,
Ir užmiršai dabar, sesute,
Linksmąsias savo daineles.

Žemyn nusviro ant krūtinės
Galvutė nuo jaunų pečių,
O mintys sunkios, begalinės
Iš erdvių slenka paslapčių.

Jų neapveiksi, neužspausi,
Gyvatos žengdama taku,
Tik valandoj karčioj paklausi,
Kodėl, Dievuliau, taip sunku?

Bet nesiskųsi tosios galios,
Kuri tau širdį surakys;
Tik veido marmuras išbalęs
Oi daugel, daugel pasakys!..

Širdis man verkia: tavo sielą
Suprasti vienas aš galiu;
Bet skirta eit man, mano miela,
Kitu gyvenimo keliu.

JEI ŽEMĖ ŠIRDĮ VILIOJO

Jei žemė kada širdį man ir viliojo,
Tai jos neišpildė maldos:
Tarp žemės sapnų ji ko kito ieškojo,
Ko čia neatras niekados.

O taip, neatras! Jei į tai netikėjau,
Jei klydau, kaip daugel kitų,
Tai galvą aukštai iki galo mokėjau
Nešioti, neliesdams purvų.

Laimingas tasai, kurs be kūno sapnavo;
Kam švietė žvaigždė tolima;
Kurs savo gražaus idealo negavo
Pažinti arčiau niekada.

Kaip paukštis budrus, taip iš anksto beskrysta
Žmogaus apgaulingi sapnai;
Bet gėlės kely greit nuo saulės pavysta
Ir lieka vieni stagarai!..

Aukščiausi, davei širdį man begalinę,
Ją vienas suprasti gali;
Tu vienas gali atgaivinti krūtinę,
Kad kryžkeliais žūna baili.

Tu vienas esi nemeluota gražybė,
Kurs amžiais be vakaro švies!
Ir Tau tik vienam, Amžinoji Teisybe,
Visi pajautimai širdies!

UOSIS IR ŽMOGUS

Amžiaus ilgus metus
Augo uosis gražus,
Ir augo, ir lapais žaliavo;
Tarp pakalnių plačių,
Tarp beržų, drebulių
Viršūnės jis nelenkė savo.

Daužė jį vėsulai,—
Nedrebėjo jisai,
Puikiai ir iš aukšto žiūrėjo;
O kai žvaigždės nušvis
Per žvainąsias naktis,
Jautriai apie meilę šlamėjo.

Jam prie šono tada
Iš šaknų jo greta
Uoselis žalsvutis išdygo:
Skleidė uosis šakas,
Per naktis ir dienas
Iš džiaugsmo siūravo, nemigo.

Jau nerūpi miškai,
Taip nežiūri aukštai,
Vien sūnų prie šono sau glaudžia;
Baidos šiaurio aštraus,
Nes jam gaila sūnaus,
Ir dūmą niūniuoja jau griaudžią.

Dvelkia oras minkštai,
Auga jaunas aukštai
Ir skleidžias platyn, ir didžiuojas —
Uosis lenkias žemyn,
Jėgos eina menkyn,
Kas kartą mažiau belapuojas.

Štai atėjo žmogus,
Blizga kirvis aštrus,
Pakirto ilgmetį užgavęs;
Jauno uosio pečiai
Sudrebėjo baisiai,
Žaiiuoja tačiau kaip žaliavęs.

Iš kamieno tiesaus
Dročiai karstui išpjaus
Lentų, nes tėvai susenėjo;
O viršūnę tašys:
Vygė bus ir lopšys,
Nes kūdikis klykti pradėjo.

Bėga metai kiti,
Supa lopšį pati
Ir pirmgimiui savo dainuoja:
„Auk, maželi gražus,
Kaip tas uosis puikus,
Kurs slėnio atkrantėj svyruoja“.

AUGO PUTINAS

Augo putinas, augo, žaliavo;
Skleidė žiedus prieš saulę baltai;
Kai mergaitės aplinkui dainavo,
Siurpo uogos kaip kraujo lašai.

Kam tos uogos raudonos
Ir šakutės jų plonos?
Kas prisegs prie širdies —
Atminties?
Ar sau kaklą jų siūlu apries?

Daug mergaičių pakrančiais Dubysos
Kaip lelijų baltų ir aukštų;
Žydi veidu kaip putinas visos;
Gražesnių neišgirsi balsų.

Skamba giesmės auksinės
Iš jausmingos krūtinės.
Kam gi putinas teks?
Kas prisegs?
Raudonasis kam širdį uždegs?

Visos puikios ir tėvo augimo
Geltonąsias sau pina kasas;
Kaip aguonos tarp linksmo jaunimo,
Bet Marytė užtemdo visas.

Jai baltveidės pavydi,
Jai ir putinas žydi,
Į ją stiebias visi;
Ko gi ji
Taip nuliūdus ir taip nerami?

Vakar veidu kaip rožė žydėjo,
O šiandieną nuleido akis,
Lyg gėlelė palinko nuo vėjo,
Neužmiega ilgai naktimis.

Ar nuo Juozo išmoko,
Kai suktinę jie šoko,
Taip nuliūsti gailiai?
Sopuliai
Neramino ir Juozą giliai.

Oi, dabokite širdį, sesytės,
Kai nešioste žalius vainikus!
Vienas žodis, į širdį įkritęs,
Sužavės nekalčiausius sapnus.

Kam šilkų melagystė,—
Jums brangesnė mergystė;
Tegul jums pavydės
Tos garbės
Putinai, kai prieš saulę žydės.

MERGAITĖ

Pražydo, pasklido žiedai po laukus
Ir pievas išpynė margai;
Aš skinsiu, sau pinsiu rausvus vainikus,
Žydėsiu, kaip žydi laukai.

Banguoja ir mainos tarp kalnų žalių
Upelis nuo margo dangaus;
Stebėsiuos, gėrėsiuosi vilnių blaivių
Ir savo vainiko gražaus.

Sučilbo-pragydo tarp girių saldžiai
Paukštelių byla įvairi;
Dainuosiu-ringuosiu po girią skardžiai
Ir aš, karalienė graži.

Sužvengė, subildo žirgelis toli:
Bernužis atjoja giria;
Palėkusi slėpsiuos; žaibu-akimi
Pažvelgsiu tiktai paslapčia.

SMUIKUI GRIEŽIANT

Pagundintos stygos, mikliai užlinguotos,
Atliepia nuo smuiko, net juda laukai;
Ir šokti išėjo, žiedais vainikuotos,
Baltveidės sesutės, bernužių pulkai.

Gaili ašarėlė seneliui iškrito;
Nuliūdus nusviro galva nuo pečių:
Jis atminė dieną pavasario kito,
Kad pats nerimavo prie smuikų skardžių.

Jam rodės, dar vakar jaunystė žydėjo;
Šiandieną pražilo plaukai nuo šalnos!..
Ir ašari dvi nenoroms išriedėjo:
Pagailo anos vakarykščios dienos.

Oi, bėga tos dienos kaip vandenys upės,
Kaip brangųjį turtą pagriebęs vagis;
O kapas beširdis, gyvybę išlupęs,
Bežiūrint užmerkdins skaisčiąsias akis.

AKYS

Vertimas

Bleus ou noirs, tous aimés, tous beaux.

Sully Prudhomme

Oi, daugel gražių, numylėtų akelių,
Juodų, mėlynų, aušrai tekant, žiūrėjo!
Šiandieną jos miega ramiai tarp kapelių,
O saulė sau teka, kaip tuomet tekėjo.

Už dieną ramesnės jūs, naktys žvaigždėtos,
Akių sužavėjote tokią daugybę!
Štai žvaigždės bešviečia, dangaus numylėtos,
O žydros akutės aptrauktos tamsybe.

Bet argi tos akys daugiau nebegali
Regėti, kai mūsų pakalnę apleido?
O ne! Tik į kitą jos nukreiptos šalį!
Į Dievą, kurio mes nematome veido!

Kaip skriejančios žvaigždės, nors mus ir apleidžia,
Nors jų nematai, bet danguj pasilieka,
Taip lygiai blakstėnai akių užsileidžia,
Bet žydros akutės nevirsta į nieką.

Tos mėlynos, juodos, tos gražios akutės
Atvertos į šviesą aušros begalinę!
Anapus kapų žiūr jų šviesios lėlutės,
Nors žemė šaltoji prispaudė krūtinę.

* * *

Versta iš rusų „Christos voskres“

Bažnyčioj gieda „aleliuja“;
Bet aš tyliu, širdy skaudu:
Čia žemėj ašaros, žudynės,—
Tai balsas giesmės velykinės
Tarytum tyčiojas skundu.

Bažnyčiose Velykas švenčia
Pasaulis mūsų pažangus,
O brolis brolio neapkenčia!
Ir kaip pažemintas žmogus!

Kad Kristus šiandie iškilmingą
Išgirstų „aleliują“ čia,
Jisai prieš minią nuodėmingą
Pravirktų ašara karčia.

* * *

Ne pranašas, aš ne kovot,
Aš ne žmonių mokinti,—
Aš Dievo įkvėptas giedot,
Su lyra giesmes pinti.

Einu sau Viešpaties taku,
Bjauriuosi melagybe;
Į širdį giesmėmis šneku,
Joj žadinu dievybę.

MALDA

Kad širdį tau skausmas kaip peiliais suspaus,
Kad žmonės pabėgs ir tavęs neužstos,
Pakelk tada širdį nuo žemės aukščiau,
O bus tau be žodžių kentėti lengviau.
Ei, bėk prie galingos maldos:
Ramiau tau krūtinė vaitos!

Kaip balsimas sopulį kūne ramina
Ir ugnį gesina, ir gydo žaizdas,
Taip alpstančią širdį malda atgaivina
Ir gydo kančias paslapčiausias visas!..
Bet tas josios galią tiktai tesupras,
Kas kruviną širdį marina.

KAM ŠIRDĮ DAVEI?

Kam man Tu, Viešpatie, davei
Tą karštą širdį vien kentėti?
Kodėl aš negaliu blaiviai,
Šaltai kaip dauguma žiūrėti?

Norėčiau lygiai aš visus
Prispaust prie degančios krūtinės,
O balsas sąžinės grasus
Man sielą griaužia bekankinęs!

Išplėšk man širdį kruvinai,
Kad jos negundintų ta žemė,
Kur vienos kovos, kur sapnai
Galų gale tik kančią lemia.

PRIEŠ ALTORIŲ

Atsiklaupęs prieš altorių,
Prieš Švenčiausį pagarboj,
Nuraminti širdį noriu
Dievo amžinoj globoj.

Bet tos mintys palaidūnės,
Išsiblaškiusios keliais,
Žemės amžinos klajūnės,
Ar kada nurimti leis?..

„Mea culpa!“ į krūtinę
Nusižeminęs mušuos,—
Spindi siela diemantinė,
Spindi ašarų lašuos.

MARIJOS GIESMĖ

Marija, Marija,
Skaisčiausia lelija,
Tu švieti aukštai ant Dangaus!
Palengvink vergiją,
Pagelbėk žmoniją,
Ją gelbėk nuo priešo baisaus!

Mes, klystantys žmonės,
Maldaujam malonės;
Marija, maldų neatmesk!
Tarp verkiančių marių
Šių žemiškų karių
Nupuolančius stiprink ir vesk!

Ir kūno silpnybė,
Ir žemės puikybė,
Ir pragaro juoda dvasia
Į prapultį stumia
Žmonijos daugumą
Ir žudo galybe tamsia.

Kaip upės bėgimas
Taip mus įpratimas
Kas kartą vis traukia žemiaus;
Vargai kasdieniniai
Kaip pančiai gelžiniai
Mus rišti kada bepaliaus?

Silpni, nusiminę
Tavęsp paskutinę
Tematome viltį tiktai;
Tu savo malone
Šiai žemės karionei
Palengvinti galią žinai!

Marija, Marija,
Skaisčiausia lelija,
Dangaus karaliene šviesi!
Užstok prieš Aukščiausį
Tu žmogų menkiausį!
Taip daugel pas Dievą gali!

MARIJOS GIESMĖ

Prie stebuklingo šv. Marijos paveikslo
Krekenavos bažnyčioje

Mylimoji Karaliene, Viešpati Dangaus,
Neapleiski čia ant žemės vargstančio žmogaus!
Tu stebuklais įgarsėjus,
Viltį Tavimi padėjus,
Neapleisk manęs!

Ir neduoki, Motinėle, man pražūt gyvai!
Sugrąžink prie tikro Dievo klaidžiojant kreivai,
Kad nerūstinčiau Jo veido,
Kurs tiek kartų man atleido
Nuodėmių kaltės.

Taip esmi vargais suspaustas iš jaunų dienų!
Tie vargai — tai kietas jungas įpročių senų.
Gelbėk žmogų nelaimingą
Savo globa stebuklinga,
Motina Dangaus!

Tu Krekenavos paveiksle žinoma plačiai,
Kad stebuklais trauki žmones iš ugnies stačiai;
Nuo perkūnijos trenkimo,
Nuo piktųjų užpuolimo
Apgini veikiai.

Kad prie tavo numylėto dangiško Sūnaus
Šauksiuos verkdamas per teismą veido malonaus,
Duok, kad Teismas Jo baisingas
Man išpultų maloningas
Valandoj mirties!

DIDYSIS ŠEŠTADIENIS

Kam raudos ir verksmas prie karsto Mesijo?
Raminkis, pasaule visa!
Kas neša gyvatą, mirties tas nebijo;
Jo pagarbai — dvasios tyla!

Palaimintas Vaisius, kurs žmogų pakėlė,
Ant kryžiaus iškeltas patsai!
Kurs žmogui kaltam, atgailos ašarėlę
Išspaudęs, atleidžia visai.

Nuo saulės rytų iki jos užtemimo
Ant kryžiaus ištiesęs rankas,
Jis paskelbė žemei laikus atgimimo;
Laimingas, kursai Jį supras!

Apkaltos jau pančiais tamsybių galybes:
Jokūbo nušvito žvaigždė!
Silpnos moteriškės atleista kaltybės
Per ją — Izraelio garbė!

Kam raudos ir verksmas prie karsto Mesijo?
Raminkis, pasaule visa!
Kas neša gyvatą, tas mirti nebijo:
Jo garbei — tik dvasios tyla!

ŠV. AUŠROS VARTŲ MARIJAI

N'apleiski mūsų, motinėle,
Kuri Aušros n'apleidi vartų!
Mums širdys sopančios išgėlė:
Užtark, užtarus mus tiek kartų!
Taip daug gali prieš Visagalį,
Užtark vargingą mūsų šalį!

Į Vilniaus brangią mums šventovę
Taip trokštam pulti Tau po kojų;
Bet svetimi ten įsibrovę
Lankyt Tave kelius pastojo.
Užtark pas Tėvą visagalį
Kad mums grąžintų Vilniaus šalį.

Juk Vilnius — mūsų Gedimino,
Juk ten Kazimieras Globėjas!
Šventos Kalvarijos kalnyno
Kas aplankyt nesižadėjęs?
Mes verkiam, Vilnių prisiminę:
Grąžinki mums tėvų sostinę!

Per amžius Vilniuj stebuklingai
Globojai mūsų tėvus, gynei,
Būk ir vaikams jų maloninga,
Sostinę sugrąžint tėvynei!
Užtark, užtark pas Visagalį,
Kad Jis grąžintų mūsų dalį!

TOS PAČIOS GIESMĖS VARIANTAS

Pasiilgę Tavęs, Lietuvos motinėle,
Kuri Vilniuj stebuklais gini Aušros vartų,
Štai nuliūdę maldaujame, rankas iškėlę,
O išgirski, išgirsk, mus užtarus tiek kartų!
Nuramink mūsų sopančią, skaudžią krūtinę:
Sugrąžink mūsų bočių, tėvelių sostinę!

Kaip tėvai lankė Vilniuje tavo šventovę,
Taip ir mes Tau norėtumėm pulti po kojų,
Bet į brangias angas svetimi įsibrovę,
Pas Tave pasiguosti mums kelią pastojo.
Nuramink mūsų sopančią, skaudžią krūtinę:
Sugrąžink mūsų bočių, tėvelių sostinę!

Ten juk mūsų ant kalno pilis Gedimino!
Ten bažnyčia Kazimiero švento Globėjo!
Kas Kalvarijos kalnų nelankė, nežino?
Mūsų mintys ir širdys juos taip pamylėjo!
Nuramink mūsų sopančią, skaudžią krūtinę:
Sugrąžink mūsų bočių, tėvelių sostinę!

Amžiais Vilniuj stebuklais Globėja galinga!
Mūsų tėvus ir bočius globojai ir gynei;
Būk ir mums, Motinėle, vaikams maloninga:
Sugrąžink mūsų Vilnių, išplėštą tėvynei!
Nuramink, nuramink mūsų skaudžią krūtinę:
Sugrąžink mūsų bočių-prabočių sostinę!

SUNKU GYVENTI

Sunku gyventi žmogui ant svieto;
Visur tik vargas, nelaimės vienos;
Nuo nuliūdimo, skaudaus ir kieto,
Tulže apkarto gražiausios dienos.

Lapus nuo medžių rudenio vėjas
Dar taip neblaško žiauriai į šalį,
Kaip daužo vargšą skausmas užėjęs,
Kad žmogus vietos rasti negali.

Lopšy mes verkiam, saulę išvydę;
Verkiame, meilės pančius pažinę;
Verkiam, nuo kelio tiesaus nuklydę;
Verkiame, karsťą sau prisiminę.

Veltui, nugręžęs akis atgali,
Tarp atminimų ieškai ramumo;
Nieks nuraminti tavęs negali
Nei išmatuoti širdies gilumo.

O Dieve didis ir Tėve brangus!
Pastiprink žmogų, silpną ir menką,
Taip sutvarkytą, kad vien tik Dangus
Jo begaliniams norams užtenka.

RUSŲ LAIKAIS PRIEŠAUŠRIS

Neregėti aušros!.. Taip prailgo naktis!
Beldžia vėjas į langą bailiai;
Nebenori jau miego pabudus naktis,
Nors negreit patekės spinduliai.

Ilgos naktys žiemos; argi laukti dienos?
Laikas keltis į darbą, šeimyna!
Mūsų vyrai jauni šiaurio-vėjo n'atbos;
Juos pavojai vilioja, masina.

Bet ankstybi be Dievo palaimos darbai
Neatneš, ko taip trokšta žmogus:
Kas per savaitę nori darbuotis sveikai,
Tenebūnie maldoj nerangus!

Pasimelskim karštai, kad mus sergėtų Dievas
Nuo nelaimių, nuo audrų, šalnų;
Kad turėtų Apveizdoje pasėlius, pievas,
Juos apsaugotų nuo kirminų.

Kad derėtų javai, jų nekirstų ledai,
Kad kaimynai nekenktų pikti,
Kad vienybėj gyventų šeimynos vaikai,
Nesipeštų lyg sau svetimi.

O paskui tekini su palaima maldos,
Pasiskirstę kiekvienas sau dalį,
Eisme dirbti ir vargt dėl bendrosios naudos,
Kaip kas moka, numano ir gali.

JEI KADA PANČIAI NUKRIS

Jei po amžių kada skaudūs pančiai nukris
Ir vaikams užtekės nusiblaivęs dangus,
Mūsų kovos ir kančios, be ryto naktis
Ar jiems besuprantamos bus?

Ką mums žada rytojus?.. Tikėk, jei gali!
Nes ir kaip begyvent ir kentėt be vilties?
Rodos, Dievas užmiršo!.. O žmonės mieli,
Palauk, iki ranką išties!

Tarp vargų-sopulių be rasos ir žvaigždės
Mūsų mėlynos akys apteko kraujais;
Kam mirtis jas užmerkė, laimingas ilsės,
Širdies nebekruvins vargais.

O tačiau mes, be ašarų jungą dienos
Nešdami, be nakvynės keliaujame sau,
Ar mums audros užkauks, ar kas kelią užstos,
Aukščiausis, tarnaujame Tau.

Nei vaitoti, nei verkti nepratę visai,
Vien atstatom krūtinę, apkaltą ledu:
Ne be žado širdies mes kokie milžinai,
Bet sielą prakalbint sunku!

O, kad oro plačiau kiek pasemt krūtine!
Kiek ten jausmo gilaus, nepradėtų jėgų!..
Ar tai viskas užmirs vien svajonių sapne?
Ar žūsme keliais be darbų?

O, kaip kartais sunku! Ar kas norint supras?
Bet gana, ne be vardo mus audros išgriaus!
Užgiedokime, vyrai, sau dainas linksmas!
Kaip vyrai keliaukim toliaus!

Jei po amžių kada skaudūs pančiai nukris
Ir vaikams užtekės nusiblaivęs dangus,
Mūsų kovos ir kančios, be ryto naktis
Ar jiems besuprantamos bus?

MIŠKAS ŪŽIA

Miškas ūžia, verkia, gaudžia;
Vėjas žalią medį laužo;
Nuliūdimas širdį spaudžia,
Lyg kad replėmis ją gniaužo.

Girios tamsios, jūs galingos,
Kur išnykote, plačiausios?
Dienos praeities garsingos,
Kur pradingote, brangiausios?

Miškas verkia didžiagirių:
Baisūs kirviai jas išskynė;
Verkia Lietuva didvyrių:
Jų neprikelia tėvynė.

Kas mums praeitį grąžintų
Ir jos garsą, ir jos galią?
Kas tuos kaulus atgaivintų,
Kur po žemėmis išbalę?

* * *

Tu girele, tu žalioji,
Tu, kurią laikai išgriovė,
Tu, lietuvi, kurs vaitoji...
Jūs užmirštumėt senovę!

Bet tas šaltas šiaurės vėjas
Blaško žmones ir girelę
Ir daužydamas užėjęs
Mus iš miego kelte kelia.

Mainos rūbai margo svieto:
Silpnas kelia, tvirtas griūva;
Nebijokim vargo kieto,
Juk be jo galiūnai pūva!

Atsibus tėvynės sūnūs,
Didžią praeitį atminę;
Pagimdys vargai galiūnus,
Ugnimi uždegs krūtinę!

ŠALIN, DŪSAVIMAI

Šalin, nusiminę dūsavimai skaudūs!
Jie silpnina dvasią paikai.
Ar mums kaip mergaitei raudoti nuraudus,
Nors spaudžia nelaimės, vargai?
Ne taip mūsų bočiai didvyriai kariavo,
Kai, gindami brangiąją Lietuvą savo,
Jų ėjo į kovą pulkai.

Kam trokšti pradengti tą uždangą-girią,
Kur slepia kelius ateities?
Juk Dievas teisingas ir valdo, ir skiria
Laikus iš aukštos paslapties!
Kas bijo šešėlio,— šešėlius temato,
Tas Dievo galybės tikrai nesuprato:
Naktis jam visur be vilties.

Kaip vyrai be baimės mes stokim į kovą,
Kaip milžinas amžių baisus,
O meilė tėvynės tebūnie vadovu
Ir Dievas, kurs valdo visus!
Darbuosmės ir eisme, kur šaukia tėvynė!
Mylėsme ir gerbsme, ką proseniai gynė!
Tėvynė iš miego pabus.

Ne kumštė tevaldo pasaulį šiandieną,
Bet meilė, tikyba, šviesa!
Ne kardui abišaliam kalsime plieną:
Jo apmaudo galia — maža.
Kas kardu kariauja, nuo kardo ir žūva,
Ar maž po milžinkapius kaulų jau pūva?
Kita ateitis artima!

Į darbą, į darbą, kaip Dievas įsake,
Su tekančia saule vilties!
O Tėvas aukščiausis, kurs amžiais mus plakė,
Paguodžiančią ranką išties.
Su Dievo pagalba, ir mokslu šarvuoti
Tik stokim į darbą už laisvę kovoti,
Išnyks palydovai nakties!

NEDAUGEL MŪSŲ

Nors mūsų, broliai, nedaugel yra,
Tačiau mes tvirti, jei riš vienybė;
Į darbą stokim vyras į vyrą:
Sujungtos rankos suteiks stiprybę.

Didžios nelaimės spaudžia tėvynę,
O priešas laukia jos prapuolimo,
Kapuose bočiai, kurie ją gynė,
Mes gi prislėgti nusiminimo.

Tačiau tėvynė dar nepražuvus;
Nušvis jos vėlei garbė spindėjus;
Nuslinks ta šmėkla, kaip ir nebuvus;
Saulutė džiugins vėl patekėjus.

Tai ko gi mūsų dvasia beliūsta,
Norint ne kartą širdį ir skausta;
Pabudę naktį varykim rūstą:
Dienos šviesesnės ateitis rausta.

UŽTRAUKSME NAUJĄ GIESMĘ

Užtrauksim naują giesmę, broliai,
Kurią jaunimas tesupras!
Ne taip giedosme kaip lig šiolei:
Kitas mąstysime dūmas.

Drąsiai, aukštai
Pakils balsai:
Išauš kita gadynė!
Užgims darbai,
Prašvis laikai.
Pakils jauna tėvynė!

Aušra naujos gadynės teka:
Nušvis ir saulės spinduliai;
Juk nujautimas širdžiai šneka
Taip aiškiai, linksmai ir saldžiai.

Drąsiai, aukštai
Iškils balsai ir t. t.

Numesk, tėvyne, rūbą seną,
Kurį užvilko svetimi!
Jį meilės kerštas tekūrena
Tėvynės meilės ugnimi!

Į darbą, vyrai! Šalį jauną
Prižadins meilės rytmetys;
Galybė meilės viską griauna:
Žiemos ledus ji sutirpys.

Ranka mus spaudžia geležinė,
Krūtinę apkala ledais:
Uždekim meile sau krūtinę!
Į kovą stokim milžinais!

Tas ne lietuvis, kurs tėvynę
Bailiai kaip kūdikis apleis;
Kursai pamins, ką bočiai gynė
Per amžius milžinų keliais.

Tas ne lietuvis, kurs jos būdo,
Jos žemės dainų nemylės;
Neverks, kad patys sūnūs žudo
Kas verta meilės ir garbės.

Tas ne lietuvis, kurs dar bijo
Atsižadėt sapnų nakties,
Kurs bėgs nuo žygių, kalavijo,
Kursai didžiais darbais nešvies

Į darbą, broliai, vyrs į vyrą,
Šarvuoti mokslu atkakliu!
Paimsme arklą, knygą, lyrą
Ir eisim Lietuvos keliu!

Drąsiai, aukštai
Iškils balsai:
Išauš kita gadynė!
Užgims darbai,
Nušvis laikai,
Atgims jauna tėvynė.

NEBEUŽTVENKSI UPĖS

Nebeužtvenksi upės bėgimo,
Norint sau eitų ji pamažu;
Nebsulaikysi naujo kilimo,
Nors jį pasveikint tau ir baisu.

Naujos idėjos — darbas ne vaiko:
Užtvenktos mėto audrų žaibus!
Nesustabdysi bėgančio laiko:
Vaikas tik trukdo amžių darbus.

Vyrai lietuviai, auštančią dieną
Mūsų nors sūnūs visgi išvys!
Griaukime amžiais užverstą sieną,
Norint gailėtųs jos beprotys!

Amžiais pavergta keliais tėvynė;
Jos atgimimą jaučia dvasia.
Ginkim, ką mūsų proseniai gynė!
Žadinkim brolius meile drąsia!

Ginkime kalbą, žemę, jos būdą!
Stokim į darbą kaip milžinai!
Laimina Dievas sėjamą grūdą,
Laimina vaisių: gema šimtai.

Kas vakarykščio sapno ieškotų,
Tam labą naktį galim užtraukt;
Svetimą rūbą kas dar nešiotų,
Tam nusibostų galo belaukt.

LIETUVA BRANGI

Graži tu, mano brangi tėvyne,
Šalis, kur miega kapuos didvyriai:
Graži tu savo dangaus mėlyne!
Brangi: tiek vargo, kančių prityrei.

Kaip puikūs slėniai sraunos Dubysos,
Miškais lyg rūta kalnai žaliuoja;
O po tuos kalnus sesutės visos
Griaudžiai malonias dainas ringuoja.

Ten susimąstęs tamsus Nevėžis
Kaip juosta juosia žaliąsias pievas;
Banguoja, vagą giliai išrėžęs;
Jo gilią mintį težino Dievas.

Kaip puikūs tavo dvarai, tėvyne,
Baltai iš sodų žalių bekyšą!
Tik brangią kalbą tėvų pamynę
Jie mūsų širdis mažai ką riša.

Kaip linksma sodžiuos, kai vyturėlis
Jaukiai pragysta, aukštai iškilęs,
Ar saulė leidžias, ir vakarėlis
Ramumą neša, saldžiai nutilęs.

Bažnyčios tavo ne tiek gražybe,
Ne dailės turtais, ne auksu žiba;
Bet dega meilės, maldos galybe,
Senųjų amžių gyva tikyba.

Kai ten prieš sumą visi sutarę
Griaudžiai užtraukia „Pulkim ant kelių“,
Jausmai bedievio vėl atsidarę
Tikėti mokos nuo tų vaikelių.

Graži tu, mano brangi tėvyne,
Šalis, kur miega kapuos didvyriai!
Ne veltui bočiai tave taip gynė,
Ne veltui dainiai plačiai išgyrė!

KUR BĖGA ŠEŠUPĖ

Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka,
Tai mūsų tėvynė, graži Lietuva;
Čia broliai artojai lietuviškai šneka,
Čia skamba po kaimus Birutės daina.
Bėkit, bėkit, mūsų upės, į marias giliausias!
Ir skambėkit, mūsų dainos, po šalis plačiausias!

Kur rausta žemčiūgai, kur rūtos žaliuoja
Ir mūsų sesučių dabina kasas,
Kur sode raiboji gegutė kukuoja,
Ten mūsų sodybas keleivis atras.
Kur žemčiūgai, žalios rūtos, kur raiba gegutė,
Ten tėvynė, ten sodybos, ten sena močiutė.

Ar giedros išaušta pavasario dienos,
Ar krinta po dalgiu žvangučiai lankos,
Ar dreba nuo šalčio apleistos rugienos,—
Mums savo tėvynė graži visados.
Ar pavasaris išaušta, ar kaitri rugpjūtė,
Tu gražiausia, maloniausia, Lietuva-matute!

Ar šviečia mums saulė, ar orai aptemę,
Tu mūsų brangiausia prabočių šalis!
Čia prakaitu mūsų aplaistyta žemė,
Čia tiek atminimų atranda širdis!
Ar laiminga, ar varguose, visados tu miela,
Atminimais taip turtinga ir brangi kaip siela!

Čia Vytautas didis garsiai viešpatavo,
Ties Žalgiriu priešus nuveikęs piktus;
Čia bočiai už laisvę tiek amžių kariavo;
Čia mūsų tėvynė ir buvo, ir bus.
Čia kur Vytautas Didysis mus ir Vilnių gynė,
Bus per amžius, kaip ir buvus, Lietuvos tėvynė!

Apsaugok, Aukščiausis, tą mylimą šalį,
Kur mūsų sodybos, kur bočių kapai!
Juk tėviška Tavo malonė daug gali!
Mes Tavo per amžius suvargę vaikai.
Neapleisk, Aukščiausis, mūsų ir brangios tėvynės,
Maloningas ir galingas per visas gadynes!

OI NEVERK, MATUŠĖLE!

Oi neverk, matušėle, kad jaunas sūnus
Eis ginti brangiosios tėvynės!
Kad pavirtęs kaip ąžuolas girių puikus
Lauks teismo dienos paskutinės.

Taip nelaužyk sau rankų, kaip beržo šakas
Kad laužo užrūstintas vėjas;
Tau dar liko sūnų; kas tėvynę praras,
Antros neišmels apgailėjęs.

Ten už upių plačių žiba mūsų pulkai:
Jie mylimą Lietuvą gina;
Kam nusviro galva, tam Dangaus angelai
Vainiką iš diemantų pina.

Daugel krito sūnų kaip tų lapų rudens:
Baltveidės oi verks, nes mylėjo!
Bet nei bus, nei tekės Nemune tiek vandens,
Kiek priešų ten kraujo tekėjo.

Vedė Vytautas ten didžiavyrių pulkus
Ir priešų sulaužė puikybę:
Už devynias mares, už tamsiuosius miškus
Išvarė kryžiuočių galybę.

Saulė leidos raudona ant Vilniaus kapų,
Kai duobę kareiviai ten kasė,
Ir paguldė daug brolių greta milžinų,
O Viešpats jų priglaudė dvasią.

O neverk, matušėle, kad jaunas sūnus
Eis ginti brangiausios tėvynės!
Kad pavirtęs kaip ąžuolas girių puikus
Lauks teismo dienos paskutinės!

TĖVYNĖS DAINOS

Tėvynės dainos, jūs malonios,
Taip širdį žadinat saldžiai!
Kodėl tai mūsų gražios ponios
Negieda jūsų gan seniai?
Akutės melsvos, rankos baltos,
Bet širdys jų kaip ledas šaltos.

Sesutės mūsų nuo senobės
Dėvėjo margus rūbelius;
Dūzgeno plonas, baltas drobes
Ir koja suko ratelius,
O iš karštos jaunos krūtinės
Skambėjo dainos sidabrinės.

Kaip rožės jos tada žydėjo
Ir lankė rūtų darželius,
Dar vainikus žalius dėvėjo
Ir šilko kaspinus žalius;
Dainavo, gerbė žalią rūtą,
Kęstučio žirgą ir Birutę.

Kalbos nemindžiota gimtinės
Nei dainų mūsų Lietuvos;
Neskundės vyras nusiminęs
Dėl meilės moterų lengvos!
Tada už auksą nemylėta,
Tada už dainą nemokėta.

Kas atdarytų aukso skrynią
Tėvynės dainų malonių?
Ir kas prižadintų gadynę
Sesučių, dainomis garsių?
Tėvynės dainos, jūs auksinės,
Be jūsų šąla mums krūtinės!

EINA GARSAS

Eina garsas Prūsų žemės:
žirgą reik balnoti;
Daug kryžiuočių nuo Malburgo
rengias mus terioti.
Pasilik, sesute, sveika! Nuramink širdelę:
Aš pagrįšiu nepražuvęs į tėvų šalelę.

Daugel turtų pas kryžiuočius
nuo senos gadynės;
Auksu žiba miestų bonės,
šilko pilnos skrynės.
Aš parnešiu sau iš Prūsų kalaviją kietą,
Tau, sesyte, šilko skarą, diržą auksu lietą.

Jau pavasaris išaušo,
gieda vėversėlis,—
Nebegrįžta nuo Malburgo
mielas bernužėlis!
Saulė leidos, buvo kova: kraujo daug tekėjo;
Mylimasis už tėvynę galvą ten padėjo.

Mano draugės gieda linksmos
ir šilkais dabinas;
Man gi ašaros tik rieda
ir kapai vaidinas!
Nekalbėsi, bernužėli, man meilių žodelių!
Neužmausi aukso žiedo ant baltų rankelių!

PIRMYN Į KOVĄ!

Pirmyn į kovą už tėvynę,
Už brangią žemę Lietuvos!
Garbė tėvams, kurie ją gynė
Ir kas už ateitį kovos!
Pastiprink, didis Dieve, mus
Atremti priešo puolimus!

Už mūsų žemę numylėtą,
Už bočių-milžinų kapus,
Už brangų vardą paveldėtą,
Kursai garsus pasauly bus,
Palaimink, Viešpatie galingas,
Lietuvių pastangas teisingas.

Pirmyn gi, vyrai, už tėvynę,
Už brangią žemę Lietuvos!
Ją bočių bočiai amžiais gynė,
Už ją ir jų vaikai kovos!
Pastiprink, didis Dieve, mus
Atremti priešo puolimus.

Kur senas miestas Gedimino,
Kur eina Nemunas platus,
Kur mūsų vytį priešai žino,
Kas drįs užpulti tuos kraštus?
Palaimink, Viešpatie galingas,
Atremti audras pragaištingas!

ŽELIGOVSKIUI VILNIŲ PAGROBUS

Pavojuj motina-tėvynė;
Ateina audra iš pietų!
Tai lenkas, išgama tautų,
Mums neša pančius ir žudynę,
Dvarų ieškodams prarastų.

Dar vakar svetimoj vergijoj
Prieš caro klaupės dievukus,—
Prancūzo nūn globoj puikus
Mums švaisto gautu kalaviju
Ir mūsų degina laukus.

Gana po priedanga brolystės
Mums čiulpė syvus pasalais!
Kultūros savo skarmalais
Mums plėšė kalbą dėl lenkystės
Ir smaugė savo verpalais!

Dabar šalin numetęs kaukę,
Ginkluotus siunčia plėšikus
Ir taško mums kraujais laukus,
O po Europą visgi šaukia,
Kad tai ne jų būrys smarkus.

Gana lietuviškos kantrybės!
Ginkluota kelkis; Lietuva!
Dienelė laukia nelengva!
Bet gelbės dangiškos galybės,
Ir paskutinė bus kova!

Petys į petį už tėvynę!
Nuo Palangos lig Varėnos,
Sulaukę puotos kruvinos,
Kaip mūsų proseniai ją gynė,
Taip ginsme sūnūs šios dienos!

NEPRIKLAUSOMYBĘ ATGAVUS

Nejaugi tai ne sapnas? Ne svajonė,
Viliojusi... dar vakar be vilties?!
Nejau vergijoj slėgusi dejonė
Dabar tik sapnas? šmėkla praeities?

Jauna, laisva, pati savęs valdovė
Tautų eilėn įstojo Lietuva,
Savu krauju vergijos nusiplovė,
Sutraukius pančius ištverme sava!

Lyg būtų grįžęs amžius Gedimino
Ir pilkalnių sukilę milžinai!..
Europos vėlei viešpačiai sužino
Lietuvių vardą, skambantį šaunai.

Už ką, už ką, Dievuliau, ta malonė,
Jog leidai mums sulaukti tos dienos?
O kiek kitų į amžiną kelionę
Nuėjo skurdūs, laukdami anos!..

Už juos karščiau tėvynę gal mylėjom?
Ar jai aukų gal nešėm brangesnių?
O ne, o ne! Tiktai daugiau kentėjom,
Per didūs nešti jungą kalinių!

Likimą aukštą, Viešpatie, mums skyrei:
Pirmiesiems džiaugtis laisvės spinduliais!
Garbė jums, budrūs šių dienų didvyriai,
Laisvais išvedę šalį vieškeliais!

Garbė, garbė, kad iš Maskvos griuvėsių
Drąsiais pečiais ją išnešėt kilniai!
Nors jūsų aš vardų nebeminėsiu,
Bet jus minės su pagarba ainiai.

KOVOJ DĖL ŠVIESESNĖS ATEITIES

Kovoj dėl šviesesnės vaikams ateities
Suvargę, be metų pasenę,
Bent tos sau išplėšti neduosme vilties:
Ne veltui mes čia begyvenę.

Anksčiau ar vėliau susimąstę ainiai
Pagerbt neapleis mūsų vardo
Už tai, kad mylėti mylėjom kilniai,
Už tiesą kariavom be kardo.

Už tai, kad kentėjome nenusiminę,
Nors slėgė nelaisvės našta;
Kad josios sulaužėme grandį gelžinę
Tik ištverme darbo reta.

SENELIO SKUNDAS

Ne taip senovės tėvai gyveno,
Kaip skurstame vargšai šiandieną.
Paklausk, jei nori, tėvučio seno,
Ar neina blogesniai kas dieną?

Ne tiek gal turtų tada turėta,
Ne tiek ir dubas išbranginta;
Bet savo žemę daugiau mylėta:
Amerikon nesidanginta.

Nebuvo laisvės, bet neregėta
Nei tiek be drausmės ištvirkimo;
Nebuvo rašto, bet negirdėta
Nei tokio bedievių dūkimo.

Nelengvą nešė po ponais naštą
Valstietis, retai nusiminęs;
Bet dainos skrido po visą kraštą,
Skambėjo linksmai sutartinės.

O girios, girios!.. atmint malonu:
Jos buvo Dievo, ne dvaro:
Jos slėpė žmones ne tik nuo ponų:
Nuo dvaro, nuo maro ir karo.

Ne taip senovės tėvai gyveno,
Kaip skurstame vargšai šiandieną;
Paklausk, jei nori, tėvučio seno,
Ar neina blogesniai kas dieną?

DAINA

Už Raseinių, ant Dubysos,
Teka saulė, teka;
Geltonplaukės puikios visos
Šneka ten, oi šneka.

Po rasas kasas šukuoja,
Saulė jas džiovina,
Kai užgieda, uždainuoja,
Širdį taip griaudina.

Aukštą dangų pamylėjo,
Blaivią jo skaistybę;
Sau akis užsižavėjo
Mėlyna gilybe.

Akys blaivios, gelsvos kasos,
Širdys, oi nešaltos,
Aukštas ūgis, kojos basos,
Nuo rasų taip baltos.

Bet kodėl jos, žalią rūtą
Laistydamos, liūsta?
Kam, dainuojant joms Birutę,
Ašaros nedžiūsta?

Kaip nedžiūtų, kad nežūtų
Tiek iaunų bernelių!
Kad be laiko tiek nebūtų
Be vilties našlelių!

Daugel žūva, daugel pūva,
Kas apverks jų dalį?
Už Uralo, žemės galo:
Ne po savo šalį!

DAINA

Ar skauda man širdį? Oi ne, oi ne!
Gegutė kukuoja „ku kū“ miške;
Kukuoja-dejuoja ir širdį griaudina,
Lyg tartum į girią, į tamsią, vadina
Ir tiek man pasako slapčia.

Taip žmonės atšalę! Nuo jų toliau
Man, rodosi, būtų vienai lengviau.
Tik gaila man būtų vien rūtų darželio
Ir vieno, tik vieno kaip uosio bernelio!
Oi būtų kas dieną griaudžiau!

Ar krinta? ar žiba aušros rasa?
Ar vien ašarėlė gaili, karšta?
Nenoriu nei aukso, nei rūbų šilkinių,—
Kodėl gi tų ašarų, tų sidabrinių,
Užtvenkt negaliu niekada?

Gegute-sesute! oi ko? dėl ko
Tu man neatspėsi, ar aš ryto
Liūdėsiu-dejuosiu kaip tu po giraitę?
Atmint ar atmins kas mergaitę-našlaitę?
Vienai ar begrįžti namo?

NEUŽMIRŠUOLĖ GĖLĖ

Man tinka tas žiedas, kurs žydi blaiviai
Ir auga netoli vandens;
Nepuošia jį rūbai kaip rožę puikiai,
Dėl to ir nebijo rudens.

Žiedai pinavijų ir rožių vainikai,
Nors gražūs,— netraukia širdies;
Gvazdikai kaip žalvario seno skatikai
Nežavi nei gobšo akies.

Tas žiedas blaivus kaip balandžio akis;
Nekaltas kaip aukštas dangus;
Ir žydi per ištisą vasarą jis,
Ir linksmina žmones visus.

Tiek duota žiedeliams gražių pavardžių
Iš margo gėlių sutvėrimo;
O vis tik, man rodos, gražiausias iš jų —
Jo vardas: gėlė atminimo!

DAINŲ ŠVENTEI

Dainų dainelės, aidų aidais
Skambiai, plačiai, tvirtai, galingai
Per kalnų kalnus, miškais, laukais
Lengvai, rimtai ir sutartingai,
Į vieną giją susipynę,
Aplėkit Lietuvą-tėvynę
Skambiai, plačiai, galingai.

Tautos dainele, tu išlikai
Viena, kad žuvo didžiavyriai;
Kai slėgė sunkūs vargų laikai,
Tu irgi daug, oi daug prityrei;
Bet pas kaimietį ištvermingą
Tu išlikai sveika, galinga,
Kad žuvo didžiavyriai.

Tautos dainele, tu gaivinai
Per ilgus amžius mūsų sielą;
Viena budėjai, kai milžinai
Kapuos sapnavo šalį mielą;
Budėjai, supdama lopšelį,
Jaunuolį guodei ir senelį,
Tautos auklėjai sielą.

SKURDŽIOJ VALANDOJ

Man, žinau, sopulingos čia ant žemės kelionės
Niekados neapšviesi, viltis!
Ir meldžiau nebe kartą kaip didžiausios malonės,
Kad akis man užspaustų mirtis.

Apsiverkti nemoku, pasiskųst negaliu:
Nesupras žmonės mano kančios!
Ir nužengsiu į kapą su tuo skausmu giliu,
Kurs be vardo paliks visados!..

Dvasios saldūs regėjimai, nemirštą troškimai,
Iš dangaus man atskridę sapnai!
Širdį uždegėt meile kaip šventi serafimai,
Bet jai nedavėt laimės visai.

Veltui ilgis, nerimsta iškentėjus dvasia;
Nor padangėmis skleisti sparnus,—
Kūnas riša ją pančiais ir nedora valia
Nekalčiausius apskundžia sapnus.

Gal taip Dievo žadėta, kad nešviestų žvaigždė
Man, nuklydusiam skausmo keliais,
Kad per tai galingesnė gimtų mano giesmė,
Ausį lepintų žodžiais giliais.

Sarge-angele mano! Tarp šių žemiškų kovų,
Jei nupuolu, nekaltink manęs!
Aš taip silpnas ir vienas! Būk keleivio vadovu,
Iki jam gyvata neužges!

Daug nuo žemės nelaukiau, tu geriausiai žinai;
Mano sąžinė tau atvira;
Daug vargau ir kentėjau, gal Aukščiausias už tai
Man atleis, jei suklydau kada.

SLENKA DEBESYS PILKOS

Slenka padangėmis debesys pilkos;
Slenka iš kur, nežinai.
Apgulė sielą mintys-vagilkos,
Griauždamos kaip kirminai.

E, jūs nenaudėlės, siurbėlės-dielės,
Slenkančios juoda minia!
Mintys beširdės, mintys besielės,
Negi apveikste mane?

Saulė, žinau, įkyriai debesuotą
Dangų nušvies spinduliais,
Mėlyną skliautą neišmatuotą
Džiaugdamos žemei atskleis.

Man tik vienam, debesų nusiminę,
Saulės nešvies spinduliai?
Ko gi man liūdna? Ko gi krūtinė
Taip atsiduso giliai?

Ne, neapveiksite, tingios tamsybės,
Vargo šešėliais tuščiais!
Miega krūtinėje jėgos-galybės:
Tik išsiręšiu pečiais.

Tiktai išsiręšiu, tiktai atsikvėpsiu
Oro grynesnio plačiau;
Visą žmoniją meile apglėbsiu,
Ją pamylėsiu skaisčiau.

RUDENS DIENOS

Nuobodžios, pilkos slenka dienos
Be atmainos ir be vilties;
Aplinkui neprieteliai-sienos
Lyg kad sargyba ant nakties.
O darbas, draugas kitada,
Dabar tik slėgianti našta.

Širdy nei sopulio, nei noro!
Nurimus glūdi tuštuma.
Ne tai lyg trošku gryno oro,
Ne tai pastogė svetima;
O nuo svajonių, nuo sapnų
Beliko pasakų senų.

Šalin, šalin!.. Ištiesęs ranką,
Tuščia, kas bėga, grąžini!..
Rečiau vis spinduliai aplanką
Tolyn beskrieja tekini!
O šaltas, purvinas vanduo
Už lango teška. Tai ruduo!

NENORIU SAPNŲ

Ne, nenoriu sapnų,
Vien tiesos ir darbų;
Be atilsio noriu kariauti
Ir tada vien tiktai,
Kai sušvilpia žaibai,
Galiu krūtine atsigauti.

O tačiau kai kada
Nuliūdimo našta
Lyg spaudžia, lyg širdį griaudina;
Vakarinė žvaigždė
Ar nugirsta giesmė
Į tolimą šalį vadina!..

Kur lakioja mintis?
Ko taip žiba akis?
Kam ašaros veržias ir byra?
Aš patsai nežinau,
Tik Aukščiausio prašau,
Kad stiprintų verkiančią lyrą.

Kai ne kartą sunku,
Skųsčiaus lūpų kraštu,
Kam širdį Aukščiausias man davė?
O tačiau juk be jos
Ant šios žemės karčios
Poetai negims nesapnavę.

KO SIEKIU IR ALKSTU

Sapnų be kančios ir ramumo saldaus
Taip alksta pavargėliai žmonės,
O man tie šešėliai širdies neprigaus:
Aš noriu verpetų, karionės.

Tarp marių plačių kad užkaukia vilnis,
Plačiau man siūbuoja krūtinė;
Ir žiūri tolyn nusiblaivius akis,
Ir nori apimt begalinę!

Man meilės nereikia, kai siūlos pati;
Neapkenčiu jausmų silpnybės;
Vien žavi bekalbė širdis paslapti,
Kurios nepasieksi gilybės!..

Einu nesuprantamas vienas keliu
Be draugo, ir nieks nepalydi;
Nors verkia širdis, linksmai juoktis galiu,
Ir kūdikiai laimės pavydi.

Ko siekiu ir alkstu, vargiai bežinau!
Pasiekt nepasiekiamą šalį?
Tik atilsio vieno kaip maro bijau,
Tik norai užmigti negali.

PASITIKĖJIMAS SAVIMI

Prabėgo pro šalį kaip marių vilnis
Jaunatvė ir jos vėsulai,
Ir rodos šiandieną, kad buvo tai vis
Tik jaukūs ir gražūs sapnai.

Bet man tų dabar nebegaila dienų,
Kai vien tik svajoti mokėjau,
Kai liūdnas, pabėgęs nuo savo draugų,
Dėl ko nežinodams kentėjau.

Negaila vaidentuvės, norais keistos:
Jaunatvėje mirti saldžiai;
Netrokštu ant savo duobės užkastos,
Kad verktų sesutės griaudžiai.

Dabar ne mirties, aš gyvatos prašau:
Aš noriu gyventi, kariauti!
Man suteikė jėgas Aukščiausias, žinau,
Ne ašaroms veidą beplauti.

Krūtinėje dega, liepsnoja ugnis,
Ir veikalo ilgis dvasia.
Ką vargas? nelaimės? ar šiaurio naktis,
Kas gimė su meile didžia!

Nelenkdams pečių po naštos sunkumu,
Kaip milžinas stosiu į kovą.
Pavargti už brangią tėvynę — gražu!
Aukščiausią turėti vadovą!

Į darbą, į darbą, lig kolei mirtis
Jaunos neatkirto galvos!
Juk dienos ir jėgos kaip upės vilnis
Vis bėga ir bėgt nesustos.

Paslėpęs krūtinėje skausmo dūmas,
Praeisiu kaip verdą verpetai;
Gal žmonės šiandieną manęs nesupras,
Bet mano — išauštančiai metai!

* * *

Kas tas paslaptis suprastų,
Kur krūtinę taip kilnoja?
Kas atsakymą atrastų,
Ko ji trokšta? Ko vaitoja?

Ant krūtinės... begalinės,
Nesuprantamos, jausmingos
Slenka mintys paskutinės,
Slenka, spaudžia rūpestingos.

Rodos, spaudžia, o neskaudžia,
Galvą vien žemyn svarina,
Vien tik giesmę liūdną-griaudžią
Mesti posmais jos masina.

Bet tą giesmę kas priglaustų?
Atsilieptų-pamylėtų?
Ašarėle apsipraustų
Ir man širdį pažadėtų?

Daug nenoriu!.. O tiek noriu!
Maž pasaulės nors plačiosios:
Nesiklaupčiau prieš altorių
Ten be Meilės amžinosios.

Kas tas paslaptis suprastų,
Kur krūtinę taip kilnoja?
Kas atsakymą atrastų,
Ko ji trokšta? Ko vaitoja?

SUDIEU

Ir vėlei tavo liūdno veido
Neberegėsiu aš ilgai!
Likimas vėlei nebeleido,
Kad slinktų mums išvien vargai.

Ar susitiksime? Dievas žino!..
Ne vygė supa mus minkšta!
Ar maž svajonių nuslopino
Skaudi gyvenimo našta?

Sudieu! Neverk!.. Sunkus likimas
Nors kaip pamotė persekios,
Tegul bailus nusiminimas
Nelenkia tau galvos puikios!

Sudieu! Neverk!.. Lig kol alyvos
Žydės pavasary baltai
Ir kolei širdys plaks mums gyvos,
Manoji plaks vien tau tiktai!..

IŠVAŽIUOJANT

Palaimink, Viešpatie, kelionę,
Kurioj pro ašarų miglas
Palydžiu praeitį malonią,
Kaip laimės tolimas salas.

Aš nežinau, kas priešais laukia:
Tik pilkos dienos ar vargai?
Bet neramios širdies netraukia
Kita šalis, nauji draugai.

O norint kartą, norint vieną
Man leisk pažvelgti atgalios
Ir vakarykščią brangią dieną
Prispausti prie širdies gailios!

Bet Tu, o Viešpatie, man kelią
Parodęs, uždraudei sapnus,
Ir aš, pažinęs šventą valią,
Einu, Apveizdai paklusnus.

Einu, nors skundžiasi krūtinė
Ir trykšta ašara baili;
O tu man valią geležinę
Užtat mylėdamas kali.

Einu kaip amžinas keleivis
Be prieštaravimo maldos
Ir laimę čia tik kaip praeivis
Žinau iš tolimos gaidos.

DRAUGO LIŪDESYS

Aš be tavęs kaip be lietaus išdžiūvus žemė
Tuščia iš ilgesio rankas į erdvę tiesiu,
Joj net šešėlio tavo mielo nepaliesiu!
O ateitis... ar tik vienuolio laimę lemia?

Į dvi šali mus nubloškė žiaurus likimas;
Nei viens kitam draugais sau rankų nepaduosi,
Silpnybės valandoj viens kito nepaguosi;
Tik praeities kankins beširdis atminimas.

O tau ar po langais lig šiolei rožės žydi?
Ir gieda amžinas jaunų dienų svajones?
Ar gal ir tau jas nusmelkė prityrę žmonės?
Ir šypsena paskui naivėlius palydi!

O vis dėlto, kad ramios, žvainos naktys šviečia
Ir paslaptingai mirksi danguje žvaigždutės,
Žinau, kad tavo žiūri ten liūdinčios akutės;
Jos ten greta nurimti ir manąsias kviečia.

ŠIRDIS IR PROTAS

Tiek sykių proto prityrimas
Man širdžiai patarė tylėt,
O jai meilu — apsigavimas:
Ji nori amžinai mylėt.

Bet meilės žiedas laime žydi
Taip apgaulingai ir trumpai!
Pavydas ją erškėčiais lydi,
Ir skelbia gedulą varpai.

O ant nuvytusio jos lapo
Nukritus ašaros rasa
Nebatgaivins jau šalto kapo
Stebuklų priemone visa.

Nebatgaivins, kas sykį mirė,
Užgautas rytšalio šalnos!
Ryšiai, jau vienąkart iširę,
Nesusimegs ant rytdienos!..

Palieka skausmas ir kankynė
Nebeužgijančia žaizda!
Tuščia beskundžiasi krūtinė
Širdies sukruvinta malda!..

Širdele mano, suviliota
Ir apsiverkusi nesyk,
Išgirsk bent kartą sveiką protą,
Jo patarimo paklausyk!..

NUTRŪKO — NESUMEGSI

Nešu tau kartą paskutinį
Kančios ir apmaudo eiles!
Ne aš tą sudrumsčiau šaltinį,
Kurs pynė tau dainų gėles.

Jos, skausmo valandoj pradėtos,
Gražybių perlais nežibės;
Krauju ir ašara dėmėtos,
Tau nepridės tuščios garbės.

Ne mano kaltė: veidmainingai
Ne aš tau priesaikas dariau!
Ne aš nuvokiau sumaningai,
Kad dviem patikus bus gudriau.

O, visą širdį, visą sielą
Aš tau aukodavau kilniai!..
Tu auką, širdžiai vakar mielą,
Šiandieną žaislu išmainei...

Kad bentgi žaislas būtų švietęs
Skaistybe mirgančios žvaigždės!..
O, pasidžiauk! Mūsų pilietės
Ne jo slapčia tau pavydės.

Širdis krūtinėje man plyšta,
Bet žaist jausmais aš negaliu...
Sudieu! Kas buvo — nebegrįžta!
Ir mums nebeit vienu keliu!..

PASKUTINIS AKORDAS

Vis tai buvo...
Bet jau žuvo,
Vien tik giesmėje paliko!
Daug mylėta,
Daug kentėta,
Ne dėl vystančio vainiko
Skausmo valandoj pradėta.

Jei tau liūdna bus kada
Ar ilgėsis ko širdis,
Atsivėrusia žaizda
Atsilieps tau praeitis,
Atsiskleisk šias eilutes:
Daug sau artimo atrasi
Ir už drauges-sesutes
Tuomet jas giliau suprasi...
Rasit, tuomet tau širdis
Pasakys, kad vien tik jis
Taip kilniai tave mylėjo!..
Tu, jo sielai svetima,
Meilę lošei žaisdama,
Ją prisiekdama ant vėjo!..
Ir už ką ją neseniai
Lengva širdžia išmainei?

Kas buvo,
Jau žuvo,
Sugrįžti negali!
Tik skausmo žaizda
Prašneks gal kada,
Primindama brangiąją šalį,
Kuri jau sugrįžti negali!..
Negali, negali!..

JAUNOS DIENOS

Jaunos dienos — neprotingos,
Paklydimais gan turtingos,
Neina žingsniais, bet risčia!
Už akių joms neužbėgsi,
Nepavysi, neužrėksi,
O senatvė šit ir čia.

Oi, kodėl gi tų dienelių
Nieks išmelsti nei ant kelių
Nebegali niekados?
O gan tankiai, lyg kad tyčia,
Pats galanda sau vilyčią,
Nebebodamas doros!

Žilo plauko — sveikas protas,
Prieš pagundas apšarvuotas,
Bet, Dievuli, per vėlai!
Nei jam giedro įkvėpimo,
Nei energijos jaunimo!
Bailūs patys veikalai.

Kad jauni sveikiau žiūrėtų,
Kad seni daugiau galėtų!..
Būtų ir giesmė kita.
O dabar juk žmogų retą
Rasi, kur pernykštį metą
Neapkaltintų kada.

O tačiau jūs mano vienos
Širdžiai brangios, jaunos dienos,
Aušra gimusios rytuos!
Pirmos laimės ir karionės,
Meilės pirmgimės svajonės!..
Jūsų nieks neužvaduos.

DIENŲ SIELVARTAI

Nežadinki laimingo, jei kada sapnuoja
Užburtas pasakas ir amžinas dausas,
Kai stygos virpančios jo sielai sudainuoja
Ar rūta kvepiančias prisimena kasas.

Ką duosi, elgeta, jo sielai nemirtingai
Už Dievą amžiną, jį žemei sugrąžinęs?
Gal leisi svetimu pasidalint duosningai,
Su replėmis buržujo klėtį atrakinęs?

Vargų našta ir veidas prakaituotas...
Kad kūno alkanus pasotintų nasrus?
Paskui gi kirminams karste pakeltų puotas
Protingo tvarinio likimas per žiaurus?

O, neišmanėli, kurs dievindamas protą,
Įžvelgti negali skaidrios širdies troškimo,
Bent to nepavydėk, jei kuomet sužalota
Dausų aukštybėse ieškos užsimiršimo!

BETURČIAMS

Kas vargdienį žmogų, beturtį priglaus,
Kad rūmams paskirta žibėtų?
Kas širdį parodys dėl vargšo tamsaus,
Kad nėra už tai, kas mokėtų?

Juokavimų žemėje skrenda balsai,
Už auksą nupirksi krūtinę:
Turtingąjį verta mylėti karštai,
Juk aukso jėga begalinė!

„Apkaišę kasas mirtų stiebais žaliais,
Gyvatos garduokimės taure!"
„Juk laikas taip bėga! Ruduo kai ateis,
Derėsmės su giltine žiauria".

Bet ten be pastogės vaitoja gailiai!..
Ar skundas užmirs jam be žado?
Ar atbalsio jokio neras sopuliai?
Ar broliai leis mirti iš bado?

O, žemė — plati ir tas skundas žmogaus
Be atbalsio skris per platybę!
Tik Viešpats galybių išgirs iš Dangaus;
Bus gobšui skaudi jo rūstybė.

O Dieve teisingas! Be tavo globos
Varguolis kentėt negalėtų;
Kuo guostųs jisai be gyvatos antros?
Baisu, jei į ją netikėtų!

Prakeiktas, kurs pragaro juodo nuodais
Jam tikinčią šaldo krūtinę!
Prakeiktas beširdis, kurs velnio nagais
Jam viltį išplėš paskutinę!

* * *

Kauno miesto aikštėj veršis baubia griaudingai
Aukštinelkas ant ratų plikų:
Žydas veža jį pjauti ir mąsto pelningai
Jį nupirkęs iš „gojim“ paikų.

Leidžias saulė už kalno, garsu, nėra vėjo!
Žmonės ramūs sau žengia taku;
Ką jiems veršis? Man širdį giliai suskaudėjo,
Ir taip liūdna! Ir taip nejauku!

Ar tai vienas beširdės gamtos sutvėrimas
Ko tai šaukias... už būvį kovoj!
O, nurimki, beviltis, beprasmis šaukimas,
Kurs beribėje dingsti mėlsvoj!..

SUVARGUSIEMS

Vargų varguos paskendus žemė
Tuščia kančių belaukia galo
Ir prakeikimo tulžį vemia,
Ar į krūtinę peilį remia,
Kai ji sunyko ir užšalo.
Ilgai ji ašara rasos
Be Tavo dangiškos tiesos?
Prašnek, pratark, Aukščiausi!

Nejaugi Kristaus beišseko
Gyvatos amžinas šaltinis?
Nejau troškimams neužteko,
Nejau į širdis neprašneko
Kaip Dievo Žodis antgamtinis?
Tai kur apaštalų darbai,
Jei Kristų myli jie labai?
Kodėl jų, Viešpatie, neklausi?

Nemaž priviso geradėjų:
Lygybę, laisvę begarsina;
Bet vietoj vargšo apgynėjų,
Vardan aukštų, šventų idėjų
Jie luomų keršta bevaisina.
Be meilės jų darbai suvys!
Ne jie pasaulį atgaivys!
Ne jiems Tu, Viešpatie, tarnausi!

Nuleisk bent spindulį malonės
Į jų užmirusią krūtinę!
Tegul raminas jų dejonės!
Tegul supranta rūstūs žmonės
Malonę Tavo begalinę!
Tegul jų širdys atsigaus!
Nušvisk pasauliui iš Dangaus!
Prašnek, pratark, Aukščiausi!

LIŪDESYS

Negana mano sielą verpetai
Benešiojo ir daužė keliais?
Ar ant veido daug ženklinę metai
Bent jau kartą nurimti neleis?

O, tie norai širdies begaliniai,
Argi jie be kapų neužmigs?
Argi valandai vien paskutinei
Šaltą atilsį jie tepaliks?

Ko ieškojo širdis, neatrado,
Nors betrokšti vargiai dovanos!
Nepasotinęs amžino bado,
Jį tik pridengiau rūbais šalnos.

Ant nudeginto raisto dar vėjas
Sutrūnėjusius varto lapus;
Bet ten ąžuolas, metais šlamėjęs,
Neprašneks! Rytmečiais neatbus!

Jei prašnektų, tai skųstis tegali
Tarp laukų be rasos ir žvaigždės
Ir minėti tą ilgesio šalį,
Iš kurios jau vilties negirdės!

SENATVĖ

Iš draugų, kai pažiūriu, man nedaug bepaliko:
Šaltas kapas užbėrė akis!
Ant pakrypusio kryžiaus nesimato vainiko;
Vien tik budi žvaigždė naktimis!

Štai aplinkui kas kartą vis daugiau svetimų;
Jie manęs ir anų nesupras!
Ir nunešime į patalą šaltą kapų
Savo paslaptis, savo žaizdas.

Buvo laikas, oi buvo, kai tarp linksmo jaunimo
Reikalingi mes buvom svečiai;
Nuo kilnių idealų, nuo drąsaus įkvėpimo
Žiebė mums iš akių spinduliai.

Buvo norai plačiausi, begaliniai tada,
O tačiau mus suprato visi;
Bėga nūdien siaurutė mūsų norų vaga,
O būk mūsų suprast negali.

Tarpe augančių girių vienas beržas apsenęs
Stovi liūdnas ir skundžias vargų;
Ne tai susti nenori, ne tai gailis gyvenęs:
Liūdna seniui, netekus draugų.

Kaip tie metai prabėgo!.. Taip ant mėlsvo dangaus
Ir nušvinta, ir gęsta žaibai!
Veltui ieškai nors vieno atminimo brangaus,
Ant kurio neliūdėtų kapai!..

Kam gailėtis, kas žuvo ir sugrįžti nebgali?
Tegul šviečia žvaigždė jų kapams!
Atgyvenome amžių, savo įnešėm dalį;
Laikas vietą užleisti vaikams.

Tik trumpai valandėlei pakeleiviai-svečiai,
Ir užgimę, ir mirštą be noro,
Ką ant žemės paliksme? Ar ir mūsų keliai
Kaip tų paukščių iš mėlyno oro?

Argi mūsų karionės, idealai pražus
Be algos, be naudos ir žymės?
Argi liekanos mūsų, kai jau kaulai bepus,
Niekam nieko slapčia nekalbės?

* * *

Ne vienas metas, risčia prabėgęs,
Šitai man galvą širmai aptraukė;
O penktas kryžius, pečius prislėgęs,
Vargiai ko gero poryt belaukia.

Išnyko aukso dienų svajonės,
Kurios dainavo aušros giesmelę;
Kapuos nurimo pavargę žmonės,
Kurie man rodė gyvatos kelią!

Pati Dubysa siauresnė teka;
Aukšti jos kalnai lyg kad nuslūgo;
Anuomet kalbios, dabar maž šneka
Žvaigždėtos naktys!.. Rudens pabūgo?

Nejaugi laikas į bočių šalį,
Kur meldžias kryžiai, liūdnai palinkę?
Iš kur numirę sugrįžt nebgali,
Ramybę amžiną sau pasirinkę!

VARPAI

Skamba ir žvanga, gaudžia varpai,
Liūdną ir skaudų leisdami gandą:
Vėl paviliojo auką kapai!
Diena į dieną tiek jų atranda!..

Kiek tai nuėjo taisiais keliais,
Žemės troškimams vos tik užgimę,
Su idealais, su sopuliais,
Amžinu miegu karste nurimę!..

Kur jie šiandieną? Kur ta minia?
Tie milijonai, amžiais išmirę?
Ar atsikvėpę vėl krūtine,
Kelsisi kūnais kaulai subirę?

Skamba ir žvanga, gaudžia varpai,
Skaudų ir liūdną skleisdami gandą:
Vėl paviliojo auką kapai!..
Diena į dieną tiek jų atranda!

Irgi ant mano kapo-duobės,
Gal nebužilgo, gal netikėtai
Requiem liūdną varpas kalbės,
Sergėt paliepęs nakčiai žvaigždėtai.

Skamba ir žvanga, gaudžia varpai,
Liūdną ir skaudų leisdami gandą:
Vėl paviliojo žmogų kapai!..
Diena į dieną tiek jų atranda!

TAIP ATSILYGINTA

Kad šmeižė iš apmaudo priešų minia
Man brangųjį vardą gandais nekaltai,
Nustebęs pečius vien betraukiau tiktai,
O meile negęstančia, dar veiklesne
Bažnyčią, tėvynę mylėjau.

Bet kam aš ant aukuro širdį nešiau,
Ir ateitį savo, ir jos troškimus,
Ir savo jaunystės brangiausius jausmus,
O nieko už tai niekados neprašiau,
Bent tas mane gerbti turėjo!

O jis nusisuko ir, baltas rankas
Gudriai nusiplovęs kaip antras toksai,
Pusiaukely ėmė žnairuoti skersai,
Ir širdį, ir josios kilniausias aukas
Paspyręs kaip pinigą seną.

Nustebęs tada nebetraukiau pečių,
Tik, kruviną širdį paslėpęs giliai,
Tariau: tai ne mano tie slidūs keliai,
Kur gerbti nemokama vyrų stačių,
Jei durų aukštų nedūzgena...

Už darbą nelaukiau kaip tarnas algos,
Nei deimantais spindinčio žiedo garbės;
Manoji žvaigždė ir be to gal žibės!..
O laisvas pilietis ramiai sau miegos,
Nevaržomas pančiais šilkiniais.

Tik vieno man gaila: užviltos vilties,
Kad tėvą atrasiąs tikėjos sūnus!..
Skaudi realybė išblaškė sapnus,
Ir siela nebteko skaisčios praeities
Su vaiko tikybos šaltiniais!

MANO MOKSLADRAUGIAMS

Mano gudrūs draugai greit į žmones išėjo;
Žemės išmintį gilią suprato;
Išsiblaivė sapnai! Nebegaudo jau vėjo;
Iš aukštybių ir žiūri, ir mato!

Kaip tie mainos laikai! Rodos, vakar tai buvo,
Kad, nuo mokslo nuvargę, ant galo
Uždainuodavom Lietuvą. Gerklės mums džiūvo,
Bet krūtinės garavo, nešalo.

Ko tada nesvajota! Ar ko nežadėta!
Kaip didvyriai tik laukėm karionės.
Pasišvęsti ir vargti už žemę mylėtą
Buvo obalsis mūsų kelionės.

O dabar? Nebe taip!.. Vyrai sveiko jau proto
Turi saliūnus aukštus! Ko reikia?!
Neišriš be naudos kapšo, rubliais kuproto!
Viską sprendžia iš aukšto... ir peikia!

Prie kreidos ir stalelio per naktį darbuojas;
Važinėjas po vaišes kaštanais;
Prieš jaunimą nauda pasipūtę didžiuojas,
Jį vadina „gudriai" litvomanais.

Mano gudrūs draugai greit į žmones išėjo;
Žemės išmintį gilią suprato:
Išsiblaivė sapnai! Nebegaudo jau vėjo,
Iš aukštybių ir žiūri, ir mato!

VINTAS

Jei nori draugijoje nieku nebūti,
Mokinkis išgarbinto vinto!
Tą vieną svarbiausią pašalinęs kliūtį,
Sau stosi ant kelio ištrinto.

Prie vinto nereikia gražios iškalbos;
Šiandieną ne ji liaurus renka;
Vien žodžiai: du trys iki ryto aušros
Per kiaurąją naktį užtenka.

Garbingos matronos, kurių liežuvėliai
Tarškėdami sukas ratu,
Prie vinto nurimsite bent valandėlei
Ir drauges bus šmeižt nesklandu.

Prie vinto nereikia nei didelio proto!
Atimti-pridėti gana.
Prie vinto bus lengva ir kojoms pilvoto,
Ir kam pavyduoklė žmona.

Be vinto žmogaus lyg nepilno dar meto:
Gerai, jei pakenčiamas bus;
Negaus pagarbos, nors kalbėtų iš reto
Ir žydų skaitytų raštus.

Jei vintą mokėsi, tavęs neapleis
Kaip mylimą svečią pakviesti;
Su vyrais didžiais, generolais garsiais
Galėsi greta atsisėsti.

Jei kokį norėsi aprūpint dalyką,
Tai vinto mokėt bus naudinga:
Nieks sauso neklauso, nedirba už dyka:
Prie vinto pakviesk reikalingą.

Šimtinę įbrukti — gal neatsargu:
Supyks!.. Bet pralošt jam gali!
Ir reikalas tavo praslys kaip ledu,
Ir pirštai nebus sutepti.

Kišenė — tuščia! Irgi vintas padės:
Prikimši... ne savo, tai kito!
Nenori garsaus piniguočio garbės:
Per vintą ar vienas nukrito?

Tau laiko per daug: iš bėdos išvaduos
Prie vinto susėdę draugai;
Ir nieks dykaduonio tau vardo neduos,
Ir laikas netęsis ilgai.

SKAUSMO BALSAS

Giedojau meilę, jauną viltį,
Skambėjo stygos man saldžiai;
Šiandieną tenka ar nutilti,
Ar verkt už išgamas skaudžiai.

Gana svajojus! Meilės vietą
Užims rūstybės skaudulys!..
Prašneks žaibais!.. Bet širdį kietą
Vargiai pajudins, atgaivins...

O jūs, kurie krūtinę jauną
Kas dieną šaldote ledais!
Kuriems madera gerklę plauna,
Kurie vien augate pilvais!..

O jūs, išlepę ir atšalę,
Apkurtę žiovaunat paikai,
Kai, nuo darbų-vargų išbalę,
Gal jūsų miršta kur draugai!..

O jūs, kurie taip daug žadėjot
Ir norus skelbėte gražius,
Kur šventą ugnį tą padėjot
Ir tuos sumanymus plačius?

Žinau, dabar jums daug nereikia:
Pavalgius atilsio saldaus;
Ir, nieko pikto kaip neveikę,
Kai mirste, tikitės Dangaus.

Apakę! Savo kelią matot
Tarp rožių, pokylių, juokų!..
O nelaimingi, nesupratot,
Jog žemė — tai šalis vargų!

Jog žemė — ašarų vietovė!
Ir nelaimingas tas žmogus,
Kurs veido ašara neplovė:
Jam uždarytas bus Dangus!

SPJAUKI, DRAUGUŽI, Į VISKĄ!

Spjauki, drauguži, į visa, kas žiba!
Švilpk, iki plikas esi!
Plunksnos užaugs, gal padaigos jau kyba:
Būsi kaip mulkiai visi.

Ko ta jaunystė kvaili nesapnuoja!
Plėšti dirvonus plačius?
Sėdi ant knygų, rimtai prakaituoja,
Takus užsimojus naujus!

Lauk, iki išmintį visą suprasi!
Laiko nedaugel praeis:
Šiltą pastogę ir lizdą atrasi,
Žiovaudams girsies svečiais.

Metais iš grašių sermėgio nutukęs,
Vargšo drovėsies namų:
Pilvą išpūtęs, cigarą užrūkęs,
Juoksies iš savo sapnų.

Persų kilimais sau butą išklojęs,
Sėdęs į kėdę minkštai,
Vaišes skaitydamas, supdinsi kojas;
Mintys plezdens neaukštai.

Dieną prastūmęs, kaip Dievas beleido,
Teisiojo migsi sapnu;
Gal rūpestys koks ir sės tau ant veido,
Mažas tačiau kaip ir tu.

Spjauki, drauguži, į visa, kas žiba!
Švilpk, iki plikas esi!
Plunksnos paaugs, juk padaigos jau kyba:
Būsi kaip mulkiai visi.

TAUTOS PABĖGĖLIAMS

„Oičizna“ jums kvepia, ne žemė-tėvynė,
Maitinanti storus pilvus,
Ne prosenių žemė, kurios užsigynę,
Begarbinat lenkų dievus.

Tradicijų savo nuo vakar dienos,
Kultūros skelbikai užkimę!
Negarbūs pabėgėliai mūsų tautos!
Prabočių ainiai išsigimę!

Kiek kartų man virė iš skausmo krūtinė,
Tylėjau tačiau kaip naktis!..
O išgamos! Pirštinę štai geležinę
Dabar jums metu į akis!

Žinau, nesupraste jūs skausmo giesmės,
Jūs kūnai be dvasios, be žado!
Be atbalsio žodžiai pro ausį skambės,
Širdies neberas, kaip nerado.

Bet argi tylėsiu, kad prisikėlimo
Giesmė sopulinga netiks?
Miegoste? Tegul gi dėmė prakeikimo
Ant jūsų per amžius paliks!

Tėvų-didžiavyrių vaikai svetimi,
Lyg kryžkeliais gimę dėl juoko!
Kur motina jūsų? Nuraudus pati
Nedrįs besisavint apuoko.

Kur jūsų tėvynė? Ne Vilnius? Warszawa?
Žinau ir suprantu dėl ko:
Tam balet, teatry, tam Corso zabawa!
O ko dar sulaukste ryto!

Ten dukters po pensijas mokos sklandžiai
Rojalį daužyti ir šokti,
Kalbėti prancūziškai, juoktis gražiai...
Ir ko ten negali išmokti!..

Lietuviškai, rods, neišmoks prakalbėti
Ar austi, ar braukti rasas,
Ar prosenių žemę, jos būdą mylėti,
Bet... užduotį savo supras:

Per pokylius kaip karalienės žibės,
Barzdos nebijos net ir popo;
Sau vyrą sugaus ir garsiai ištekės,
Ir siūdinsis lopą ant lopo.

Užstatę į banką tėvų palikimą,
Puotaus kaip kiti per naktis;
Užkinkęs pratėgminiais per įpratimą,
Vežėjas bepauškins dar vis.

Kai grašio „prie dūšios" nebliks jau visai,
Kai niekas neskolins ant galo,
Tada bus nuskundžiami sunkūs laikai!..
Ir spiesis prie svetimo stalo.

Duok, Viešpatie, pranašu būt melagingu:
Nuo Volgos mužikai ateis;
Už banko skolas, be derybų draugingų,
Nuo žemės nustums jus pečiais.

Tada „abrusėnija" kaltinta bus,
Ne jūs, savo dvarą užstatę;
Paskui net kalmukų pamėgste ratus,
„Krakiškius chomontus" pametę.

Juk štai jau ne vienas persiveža pačią
Nuo Tulos ar Viazmos namo;
Maišyti jų sūnūs po Lietuvą plačią
Tradicijoms girsis rytõ.

O gal ir sveikiau bus tėvynei tada:
Bent aiškūs tai bus jau maskoliai;
Suprasme, kodėl tai kalba jų kita
Ir kas tie vadinami „broliai"!

Suprasme, kodėl jie be Dievo gyvena,
Bažnyčiose bijo maldos,
Kodėl jie paniekino pavardę seną
Dėl blizgančios lenkų mados.

Kodėl tai, pamėgę intrigas tamsoj,
Pakampiais „danosus", šmeižimą,
Jie skriaudžia mums vardą Europoj visoj,
Pasiekę net tolimą Rymą.

O gal ta naujoji karta atėjūnų
Taip mūsų kaip lenkai neskriaus;
Gal vietą užėmę sūnų-palaidūnų,
Bent vylium prieš mus nekariaus.

Gal metais jie naują tėvynę pamėgs,
Kaip josios vaikai susipratę,
Ir siaust pinigų į Paryžių nelėks,
Miškus į lombardą užstatę.

Gal jie nesakys, kad vilties atgimimo
Nebėra iš mūsų tautos;
Nekrūpčios kaip pragaro pasišventimo,
Ir saulė ant jų neraudos.

Žinau, nesupraste jūs skausmo giesmės,
Apsvaigę nuo lenkiško tvaiko:
Sudieu gi tada, jūs vardai be garbės!
Šešėliai, užklydę lig laiko!..

LIETUVA — DIDVYRIŲ ŽEMĖ

„Lietuva — didvyrių žemė“
Mūsų giedama seniai;
Bet iš tos didybės semia
Savo naudą tik velniai.

Bočių laurais pasipuošę,
Vien temokame svajot,
Ar, didžius planus paruošę,
Sau rimtai ant jų miegot.

Dirbti darbą, nešti naštą,
Braukti prakaitą dienos,
Pasišvęst už savo kraštą,
Jei to niekas nežinos,—

Tai per žema, negarbinga
Mums, didvyriams tos tautos,
Kur norėtų tapt galinga
Nuo Liepojos lig Brastos.

Mums platybių reikalauja
Bočių sienos, jų vardai,
Bet viduj šeimininkauja
Lenkai, žydai ir gudai.

Čia lietuvis besijausti
Gal kaip svetimoj troboj,
Tik kad mažumų neskriausti
Joms užtikrintoj globoj!..

Servilizmo atėjūnų —
Svetimtaučių dar ilgai
Nenustosme mes, galiūnų
Vakarykštieji vergai.

Bet savitarpy puikybės
Iki sočiai mums gana,
Jei tik yra galimybės
Ką prispausti letena.

Ministerijų pritvėrę,
Joms neskundžiame kasos
Ir iš jos, gerai įgėrę,
Siausti turime drąsos.

Valdininkai ir atstovai,
Demokratai, rods, visi,
Bet nejau tautos vadovai
Vaikščios pėsti ir basi?!

Automobiliais tik dunda
Su mergelėmis linksmi!..
Sąžinė tik tuomet bunda,
Kai už kyšius teisiami.

O tų partijų tarp mūsų,
Jų programų ir barnių!..
Tiek vargiai pas vargšą bl...
Atsiras už marškinių.

Vargo, skurdo mums nestoka,
Nesimato nei giedros,
Bet užtai jaunimas šoka
Iš aukų lig pat aušros!..

O Dievuliau, duok mums proto
Ir daugiau sveikos doros!
Argi jau ant mūsų ploto
Vienos usnys bekeros?

APSAUGOK, VIEŠPATIE!

Apsaugok, Viešpatie, nuo priešo,
Kursai patamsiais duobę knisa,
Nuo to, kursai ant kelio viešo
Purvais apdrabsto žmogų visą!
Bet aš bijau ir tų draugų,
Kuriems nelaužė nieks ragų;
Kurie per daug akyvai mano,
Kitus, ne savo ožį gano.

Apsaugok ir nuo piktadėjo,
Kursai užpuolęs kelnes mauna,
Ir nuo politiko-veikėjo,
Kursai visur tik tvarką griauna!
Bijau ir ponų-labdarių,
Šaltų nuo vėjų keturių,
Ir be jokios varsos jaunimo,
Kuriam gana alaus pliurpimo.

Apsaugok ir nuo lenkomano,
Kurs Lietuvoj šiek tiek atkutęs,
Lenkystę veisti įsimano,
Kvailiai endeku pasipūtęs!
Išrauk ir tas usnis piktas,
Kurios stačiai nei šis nei tas,
Ir stiepias ten bevardžiu stiebu,
Kame užuodžia kąsnį riebų!

Apsaugok ir nuo skystapročių,
Kurie raidžių bent kiek palaižę,
Puikybėj sėdžias tarp galvočių,
Lyg visą išmintį išaižę!

Doros nesekdami tėvų,
Nulipdę sau nemaž dievų,
Tik vieno Dievo nebemato,
Nes knistis dumbluose paprato.

Apsaugok ir nuo dekadentų,
Kurie varsas užuosti moka,
Nuo elgetaujančių studentų,
Kuriems mokintis noro stoka!
Turėčiau dar nemaž maldos...
Bet aušint burną be naudos
Per daugel širdį man griaudina
Ir lūpas skausmu surakina.

* * *

Kokiems velniams jūs, bepročiai ar žiaurūs žmonės,
Vieni kitiems ant žemės pragarą sukūrę,
Burnojate, kad tai Praamžius be malonės
Į kovą amžiną už būvį jus subūrė!
Ar saulės šilumos, ar duonos neužtektų,
Jei meilė širdyse nesaunori prašnektų?

Juk taip nedaug žmogaus laimužei reikia,
Tiktai skaisčios nedrumskite širdies jam tyčia!
Apkerpėjus lūšna varguoliui dangų teikia,
Kai jo šeimynoje ramumas ir bažnyčia.
Bet duona net balta karti bus, mano ponai!
Jei meilė nepriglaus, nešildys milijonai.

NUOLAT VERKŠLENANTIEMS POLITIKAMS

Tuščių skundų, įgrisusių dejonių
Gana! per daug, nenuoramos rėksniai!
Gana verkšlent jums, milžinai svajonių,
Išlepinti ir sotūs tinginiai!

Ne jums jaunos tėvynės saulė teka:
Per akinius joj viskas jums juodai!
Ne meilė jums į rūsčią širdį šneka,
Tiktai garbės užgautos apmaudai.

Jums viskas griūt, subirti viskas žada:
Jau parausti net patys pamatai!..
Belieka jūsų mylistą kaip vadą
Pagalbon melst: išgelbėk tu tiktai!

Juk buvo laikas, kad prie kito vairo
Stovėjote, išminčiai! Kuo tada
Nustebinot? Ne veltui nesidairo
Į jus dabar su ilgesiu tauta.

Dabar šalis, nuo jūsų nusikreipus,
Beeina savo išminties keliu,
O jūsų priešai užkampiais bešaipos,
Kad tapote verkšlentoju gailiu.

Ne kritikų, kur šmeižia, viską peikia,
Ne pranašų bedugnės ateities,—
Mums reikia tų, kur susikaupę veikia!
Daugiau darbų! Daugiau jaunos vilties!

KAI KAM

Pelningai duosnios labdarybės metu
Ir kryžkeliais Didžiojo karo
Kai kur kai kas
Suskubo gudriai komiteto vardu,
Kurs gerą visuomenei daro,
Pasukt ir į savąją pusę raktu,
O trindamas baltas rankas,
Prie aukso naudos pasišildęs,
Dabar jau pirklys pirmos gildės
Nė vienas kai kas.

Pabūgęs žiaurios bolševikų drausmės,
Nusisavint galvos išsigandęs,
Kai kur kai kas
Į Lietuvą spruko; išmoktos giesmės
Iškęst čia negali nebandęs;
O kai deputato mandatą laimės,
Tai, trindamas baltas rankas,
Nusavinęs daug „geradėjų“,
Bešvilpaus garsingu veikėju
Ne vienas kai kas.

Kaip „istinas ruskavo“ caro sūnus
Su drūta gude susituokęs,
Kai kur kai kas,
Dabar iš Maskvos alkanos vos skvernus
Parnešęs, nors „barinia“ juokias,
Lietuvių „liežuvio“ mėgėjas švelnus
Ir, trindamas baltas rankas,
Pilietis šiandieną pilvotas,
Uolus Lietuvos patriotas
Ne vienas kai kas.

Krauju atvaduotos tėvynės namuos
Vis spiečias gausiau darbininkų:
Kai kur kai kas,
Ilgai besibastęs kraštuos svetimuos,
Čia grįžta liesu valdininku.
Bet badas bastūną ilgai nekamuos:
Sau trindamas baltas rankas,
Sklandžių dovanų nesikrato
Ir mūro namus sau bestato
Ne vienas kai kas.

Statykite, puoškite aukštus namus
Ir bonkas ant pokylių stalo!..
Kai kur kai kas
Paklaus gal, iš kurgi tasai įdomus
Biudžetas be saiko ir galo,
Nors vakar dar šliaužėte slenksčius žemus?
Ar, trindami baltas rankas,
Nerausite už pašalinį
Tamsių įplaukėlių šaltinį
Ne vienas kai kas.

Gražių moterėlių, rūtelių žalių,
Artistų ir meno kūrėjų
Kai kur kai kas...
O ne! Dieve saugok!.. Jautriųjų gėlių
Paliest greta kyšių ėmėjų?..
Paliest dėl gandų tarpe niekšų pirklių?..
Nors trindamas baltas rankas,
Slaptingai kai kas besišaipo,
Ir galvą ištvirkėlis kraipo
Ne vienas kai kas.

O siurbėlės, niekšai, bastūnų gauja!
Diplomuotų valizų vežikai!
Kai kur kai kas
Net pavarde apsišarvojęs nauja!
Be sąžinės kyšių lupikai!
Į kūną nuodais įsisiurbus gija!..
O trinkite baltas rankas!
Gal titulus, garsą sau gauste,
Dėmės nuo kaktos nenuplauste
Ne vienas kai kas.

LAIKINOSIOS SOSTINĖS SKERDYKLAI

ministerių k. nutarimu
1926 m. birželio mėn. atidarant

Gudrus ministrų kabinetas,
Kad įsipirktų žydų miniai,
Tautos sostinėj liglaikinėj
Brangiausias pranokėjų vietas
Paversti leido į smerdyklą!..
Pardon! į gyvulių skerdyklą!

Kur kitados tautos sargyba
Aukojo kraują už tėvynę,
Dabar ten gyvulių žudynę
Atdaro žydiška taryba:
Ir baubdami keliauja vėlei
Pro „Baltą Gulbę“ gyvulėliai.

Vos vakarų papūs tik vėjas...
O Viešpatie! ne tik nuo karo
Mus gelbėk ir nuo šito maro!..
Rods, burmistras pasigėrėjęs
Čikagoj, sakos, tą pat matęs
Ir smarvę uostyt ten įpratęs.

O vis dėlto ateis tas laikas,
Kad ir sostinei liglaikinei
Išseks kantrybė galutinė;
Įgrys galop ir „košer“ paikas.
Tautiečiams net atmint bus drovu
Sostinės negarbių vadovų.

MŪZOS PAVOJUJE

Nusiminė giedro Parnaso dievai,
Pažvelgę į Nemuno šalį kreivai,
Ir jiems mat parūpo rytojus:
Poetų taip daug Lietuvoj atsirado,
Kad ėmė net mūzos begąsčioti bado,
Gausingai svirpliams sugiedojus.

Apstojo Apòliną mūzų būrys
Ir kad kakarinę griaudžiai užvarys!..
Net kruptelė tėvas poetų:
„Kam talentus, girdi, sėjoji ant vėjo?
Juk giesmes bemegzti net tie panorėjo,
Kuriems šluoti gatvę reikėtų!“

Apòlinas gynės, nedavęs visai
Kai kam net pauostyti lyros jisai,
Prisiekdamas per Zeuso blakstėnus;
Bet mūzų nutildyt pigiai nepavyko.
Ant galo, tamsiai apsiniaukęs, supyko,
Lyg audrai apdengus Atėnus.

„Prisiekiu: tos usnys ilgai nekeros!
Nei ritmo, nei rimo, nei prozos geros!
Poezijos, girdžiat, nei lašo!..
Tik ko ožkablauzdis Satyras sutingo?
Turėtų ik sočiai sau darbo naudingo!
Kodėl ant kaktos jiems nerašo?“

Satyras ant lyros patsai kai kada
Uždrožia!.. net giriose juokias gaida!
Iš apmaudo, būdavo, kerta.
Bet ar tai per daugel šiandieną kvailystės,
Ar gal jam pagailo poetų jaunystės?
Šaipydamas tarė: „Neverta!“

VILIJA (NERIS)

Iš Mickevičiaus versta

Vilija, mūsų upelių matutė,
Dugną tur aukso, o veidą kaip dangų;
Vandenis semia lietuvė-sesutė,
Širdžia ir veidu skaistesnė už bangą.

Puikios, malonios pakalnės ties Kaunu;
Puošia jos tulpėmis Viliją srauną;
Myli lietuvę gražesnis jaunimas,
Negu kad rožių ir tulpių audimas.

Vilijai Kauno pakalnės per nieką:
Nemuno ieško ir žiedus palieka.
Liūdnai lietuvei ašarėlės byra,
Nes pamylėjo kito krašto vyrą.

Mylimą Nemuns, smarkiai apkabinęs,
Neša pro kalnus, per laukų platybes;
Glaudžia su meile prie šaltos krūtinės
Ir kartu skęsta į marių gilybes.

Tu save lygiai svetimam pašvęsi,
Brangią tėvučių apleidus šalelę,
Ir lyg tarp marių užmiršta paskęsi,
Bet dar liūdnesnė, Lietuvos mergele!

Širdį ir upę sunku sulurėti;
Vilijai bėgti, mergaitei mylėti!..
Vilija skęsta į Nemuną mielą,
O bokšte liūdi merguželės siela.

VILNIUS

Prieš aušrą

Antai pažvelki! Tai Vilnius rūmais
Dunkso tarp kalnų plačiai!
Naktis jį rūbais tamsiais kaip dūmais
Dengia! Jis miega giliai!
Kame tas garsas, kuriuo skambėjai?
Kame galybė ir pranokėjai?
Kur tavo, Vilniau, tie spinduliai,
Kuriuos skleidei
Lietuvai, mūsų tėvynei?

Negreit su saule išauš dar rytas!
Miega aplinkui naktis.
Tik kartais mėnuo, bailiai išvytas,
Iš debesų tenušvis...
Norėtum brangią išvysti pilį,
Kur garsūs amžiai užmigę tyli,
Kai Vilnius buvo mums kaip akis,
Kai švietė jis
Lietuvai, mūsų tėvynei.

Ko taip nuliūdai? Ko ant krūtinės
Ašara krinta griaudi?
Gailiesi, amžius didžius atminęs?
Praeitį brangią liūdi?
Žiūrėk, rytuose aušra jau teka;
Pabudę paukščiai pagiriais šneka;
Laikai juk mainos: slėgė pikti,—
Nušvis kiti
Lietuvai, mūsų tėvynei.

TRAKŲ PILIS

Pelėsiais ir kerpe apaugus aukštai
Trakų štai garbinga pilis!
Jos aukštus valdovus užmigdė kapai,
O ji tebestovi dar vis.
Bet amžiai bėga, ir griūvančios sienos
Kas dieną nyksta, apleistos ir vienos!..

Kai vėjas pakyla ir drumzdžias vanduo,
Ir ežeras veržias platyn,—
Banga gena bangą, ir bokšto akmuo
Paplautas nuvirsta žemyn.
Taip griūva sienos, liūdnesnės kas dieną,
Griaudindamos jautrią širdį ne vieną.

Pilis! Tu tiek amžių praleidai garsiai!
Ir tiek mums davei milžinų!
Tu Vytauto didžio galybę matei,
Kad jojo tarp savo pulkų!
Kur tavo galia, garsi palikimais?
Kur ta senovė, brangi atminimais?

Nutilusios sienos, apleistos visų,
Be sargo, ginklų, be žmogaus!
Kiek primenat jūs man brangiausių laikų
Ant vieškelio amžių plataus!
Laikai brangiausi! Ar mums dar sugrįšte?
Ar vien minėsme kaip savo jaunystę?

Kada tik keliu važiavau pro Trakus,
Man verkė iš skausmo širdis;
Gaili ašarėlė beplovė skruostus
Ir mėlynas temdė akis!
Ir veltui dvasią raminti norėjau,
Aplinkui vien tamsią naktį regėjau.

NEVĖŽIS PER KARĄ

Juodo Nevėžio vilnys sukilo,
Tamsios banguoja rūsčiai:
Štai nuo Dubysos trenksmas prabilo,
Griaudamas eina plačiai.

Bėkit į kalną pasižvalgyti,
Kas ten smarkiai vakaruos
Beldžia, žaibuoja. Apmaudo vytį
Pragaras neša nasruos?

Žalgirio smarkūs eina atbudę
Nuožmūs kryžiuočių pulkai?
Mūsų prabočius amžiais bežudę,
Kraujo prigėrę vilkai!

Žudė kryžiuočiai! Švedai naikino!
Plėšė prancūzų laikai!..
Bet nei prabočiai to nepažino,
Ko susilaukė vaikai:

Eina germanai nuo Magdeburgo,
Eina nuo Reino vagos;
Nuo Regensburgo, Mainco, Augsburgo
Plaukia banga už bangos.

Kaizeris veda, viešpats Berlyno,
Kerštui teutonus visus;
Ko neišplėšė, tai sunaikino,
Kaip audražygis baisus!

Juodo Nevėžio bangos nutilo:
Tiek dar nematė velnių;
Ir nusiminus upė pagilo:
Ašaras neša žmonių!..

Laikas ir tuosius karo galiūnus
Kaip perėjūnus nušluos!
Vien tik ištvėrę Lietuvos sūnūs
Augs ir tvirtės veikaluos.

LIETUVA DIDŽ/IOJO/ KARO METU

Sunkūs be galo laikai
Lietuvą brangią suspaudė:
Žūsta vergijoj vaikai;
Daugel jų priešas iššaudė.

Sodžių šimtai pelenuos
Vėjo nešiojami sauso!
Žmonės tuščia aimanuos:
Niekas negirdi, neklauso.

Kur didžiavyriai tautos?
Veltui jie mums besapnavos?
Nėra jų! Gal kitados
Bočių tėvai jais didžiavos!

Daug išbėgiojo!.. Kai kas
Rusijoje skursta iš bado;
Mes gi sau laužom rankas,
Likę našlaičiais be vado.

NUO BIRUTĖS KALNO

Išsisupus plačiai vakarų vilnimis,
Man krūtinę užliek savo šalta banga
Ar tą galią suteik, ko ta trokšta širdis,
Taip galingai išreikšt, kaip ir tu, Baltiją!

Kaip ilgėjaus tavęs, begaline, plati!
Ir kaip tavo išgirst paslaptingų balsų
Aš geidžiau, tu pati vien suprasti gali,
Nes per amžius plačių nenutildai bangų!

Liūdna man! Gal ir tau? O kodėl — nežinau;
Vien tik vėtrų prašau, kad užkauktų smarkiau:
Užmiršimo ramaus ir tarp jų nematau,
Betgi trokštu sau marių prie šono arčiau.

Trokštu draugo arčiau: juo tikėti galiu;
Jis kaip audrą nujaus mano sielos skausmus;
Paslapties neišduos savo veidu tamsiu
Ir per amžius paliks, kaip ir aš, neramus.

MINIJA

Kodėl gi tai Minijos bangos nuliūdo?
Kodėl tai jos bėga laukais pamažu?
Ar gaila, kad saulė už girių užplūdo
Ir apdengė žemę nakties tamsumu?

O skubinkis, miela, į marių platybę,
Jei gaila tau saulės skaisčių spindulių:
Išvysi dangaus karalienės gražybę,
Kai maudos nuraudus tarp vilnių blaivių.

Bet Minija mūsų kaip pirma nuliūdus;
Jos bėga kaip pirma srovė pamažu;
Negaila jai, saulei už girių užplūdus
Ir žemę apdengus nakties tamsumu.

Tik gaila jai kranto, vainikais nupinto,
Tik gaila tų dainų, kur skamba skardžiai,
Tik ąžuolo gaila, žaliai padabinto,
Kurs kalba jai meilę kas naktį saldžiai.

Nuliūdusiai Minijai paslaptį vieną
Norėčiau atdengti, kai nieks negirdės:
Kas ilgis antrasis jos kranto kas dieną.
Bet ne! Sužinos nuo aušrinės žvaigždės.

ANT DRŪKŠĖS EŽERO

Man liūdna buvo ir sunku
Keliaut gyvenimo taku
Be draugo dar jaunam:
Kame pažvelgsi akimi,
Aplinkui žmonės svetimi;
Taip liūdna vien vienam.

Tekėjo mėnuo. Iš kalnų
Žiedai kvepėjo jazminų,
Žavėdami jausmus;
Tarp žalio ežero bangų,
Toli nuo triukšmo, nuo vargų
Laivelis supa mus.

Man ranką padavei jautriai
Ir jauną širdį atdarei
Bendros žvaigždės vardu:
Dabar ar juokias ateitis,
Ar sopa, verkia mums širdis —
Jaučiu ašai už du.

ALPIŲ VIRŠŪNĖS

Aukštai kalnų viršūnės šviečia,
Ledais apkaltos ir snieguos!
Nuo amžių koja jų neliečia
Žmogaus, užgimusio varguos.

Nuo aukšto išdidžiai apmato
Žmonių stropius dienos takus,
Tačiau gyvatos margo rato
Jų veidas neatjaus puikus.

Kas joms, didžiulėms! Milijonai
Pro šalį amžinais keliais
Nuėjo kaip lig laiko monai
Su mažutėliais geiduliais!..

O jos be jausmo, be silpnybių,
Vienodos amžiais nuo aušros,
Kad liepė Viešpats iš tamsybių
Išeit ant saulės atviros.

Ir amžių amžiais sau galingai
Jos baltuos saulės spinduliuos!..
Kas aš prieš jas, kurs rūpestingai
Vos tik rytojaus beviliuos!

RIGI KULM

Nuo viršaus Rigi Kulmo, aukščiau debesų,
Išmatyt negali Lietuvos;
Vien tik dunkso aplinkui vainikas kalnų,
Apsisupusių rūbais žiemos.

O po kojų žemai stebūklingai graži
Žydi rožėmis Alpių šalis,
Susiūbavę žali ežerai keturi
Ją bučiuoja jautriai bangomis.

Nesigirdi garsų! Kiek ramumo danguos!
Nieks nebaido svajonių gamtos!
Vien ant saulės laidos vamzdžio aidas rinquos,*
Vien kaskados teškent nenustos.

Nuo kaskadų baltų lyg bažnyčių smalka
Kyla Viešpačio garbei ūkai;
Dievui tinka gamtos nekaltoji auka:
Laumės juostos ją puošia lankai.

Taip čia tylu, gražu!.. Vien keleivio širdis
Nenurimusi veržias toli!
Ir tą šalį norėtų pasiekti akis,
Kur Dubysos atkrančiai žali!

---

* Kai saulė leidžias ir pusvalandį prieš jos patekėjimą, pučia vamzdį tam tikras sargas. Visi bėga iš viešbučių žiūrėti. Reginys nepaprastai gražus.

ANT NEAPOLIO UŽTAKOS

Saulei nusileidžiant

Ant Neapolio užtakos saulė stačių
Nebežeria žemyn spindulių;
Tik nuo Kaprijos* siunčia labanaktį rūmams
Ir Vezuvį dabinantiems raustantiems dūmams,
Auksu rašo kraštus debesų.

Pažiūrėk tik į vakarus! Rodos, kalnai
Auga, skėčias iš marių antai!
Vaivorykštė jų grožiui septynžiedžius renka?
Ar be burių iš užmario garlaiviai slenka?
Ar tai debesis vien tematai?

Pažiūrėk tik į vakarus! Tokio dangaus,
Tokio mėlyno, tokio gražaus
Fra Angelico da Fiesole** nerašė,
Nors Marijos pagalbos klūpėdamas prašė,.
Kai jį, būdavo, šišas pagaus.

Rūpestingos dienos baigias triūsas veiklus;
Leidžias vakaras lėtas, ramus;
Pamažu lazzaronių*** šaukimai aptilo.
San Martino**** aukštai „Angels Dievo“ prabilo:
Kviečia melstis į Dievo namus.

---

* Kaprija — sala į pietų vakarus nuo Vezuvio.

** Fra Angelico da Fiesole — vienas didžiausių Italijos tapytojų. Pasakojama, kad klūpėdamas tepliojęs. Jo tapyba pasižymi ypatingai gražiu mėlynumu.

*** Lazzaroni — italas elgeta bedarbis, kurs išmaldos rėkaudamas reikalauja.

**** San Martino — žymiausia Neapolio bažnyčia ant kalno.

Ant Neapolio užtakos, ant mėlynos,
Nesimato mažiausios bangos:
Paskutinė nuslinko į marių platumą;
Iš dangaus neša angelas saldų ramumą,
Migdo darbus žmogaus ir gamtos.

Tyli žemė, dangus. Tik žvaigždžių spinduliai
Dreba, mirga iš aukšto bailiai.
Cit, girdėtis!.. Ar žvaigždės užmigdo Mariją?
Ne, tai gieda gondòleriai Santa Lučiją!
O, kaip gieda! Lyg supa meiliai.

O gražusis Neapoli, žeme grakšti,
Kur gamta, rodos, šypsos pati!
Tu nuvargusią sielą kaip audrą nutildai;
Ją harmonija, Santa Lučija, pripildai
Ir svajonę į dangų kvieti.

VAKARAS

Ant ežero keturių kantonų

Ežero skaisčios bangos liūliavo
Žaliu smaragdu;
Laivą be irklo varė, lingavo
Vėsos dvelkimu.

Saulė už Alpių leidos sutingus;
Varpai Liucernos
Dievui aukojo darbus vargingus
Žmogaus ir gamtos.

Medžių ant saulės kepintas lapas
Nuspindo rasa;
Rožių iš kalnų papūtė kvapas
Skania sveikata.

Audžiau nurimęs aukso svajones
Aušros spinduliais;
Lėkė jos, skrido, pilnos malonės,
Padangių keliais.

Vedė jas paukščių kelias žvaigždėtas,
Lydėjo širdis
Į tolimąsias, į numylėtas
Tėvelių šalis.

Kiek atminimų-atsitikimų,
Gyvų kitados,
Vienas už kito brėško ir švito
Anapus ribos!

Ten, kur palangėms stiepias sužiurę
Žemčiūgų žiedai,
Kur raudonmargę kreipia kepurę
Jurginų pulkai,

Ten, kur sesutės rūta dabina
Kasas nuo mažens,
Kur juodbėrėlį brolis augina
Balnot ant rudens,

Ten, kur Dubysa mėlyna juosta
Banguoja plati!..
Ko, ašarėle, ko tu per skruostą
Kaip perlas riedi?

Ten tai prabėgo mano brangiausi
Jaunystės laikai,
Ir po tiek metų pats savęs klausi:
Tai vien tik sapnai?

Kiek atminimų-atsitikimų,
Gyvų kitados,
Vienas už kito brėško ir švito
Anapus ribos!

* * *

Išliksiu aš gyvas paveiksle tame
Net tuomet, kai kūnas, užbertas žeme,
Ilsėsis, klajones užbaigęs visas!..
Išliksiu ne vienas: išliksi vardu,
Kuri sumaningai pirštelių raštu
Nemirštamas atvaizdui dėjai varsas.
Nors mūsų pasauliai kita mintimi
Nuausta, vardai sau neliks svetimi,
Net žemės klajones užbaigus visas.

(P. Zofijai Römerienei, mano atvaizdą nupiešusiai)

DIEVO MEILĖ

Tu, Aukščiausi, skaisčiausias mano meilės šaltinis!
Tave myliu, kaip myli sūnus tėvą geriausį:
O tačiau, kaip tas lapas rudeniop paskutinis,
Štai drebu, nes per teismą mane menką užklausi.

Tu — Jehova, aš — menkas! Aš menkesnis už menką.
Tu švenčiausių švenčiausias! Aš vien nuodėmė-griekas.
Tu sutvėrei pasaulį, nors Savęs Tau užtenka,
Aš po žemės pakalnę bevyniojantis sliekas.

Serafimai per amžius ugnim meilės Tau rausta,
Cherubinai lyg marės tviski Tau sidabrinės!
Ir aš degti norėčiau ugnim savo krūtinės

Ir tviskėti per amžius dvasia, ašaroms prausta!
O drebu vien, žemumą savo baisų pažinęs,
Ir drebėdamas myliu aukštos Tėvą tėvynės.

DVI ŽVAIGŽDI

Žvaigždė, danguos užgimus, nušvito iš aukštybių
Ir dreba ten per amžius, nes uždegė ją — Dievas;
Apšviečia aukštus kalnus, tamsias girias ir pievas
Ir mirkčiodama žiba kaip diemantas gražybių.

Žvaigžde, mėlsvų padangių žibute sidabrine!
Tarp marių rodai kelią kaip angelas šviesybių;
Paklydusiam keleiviui tu mirksi iš tamsybių
Ir jauną kvėpi viltį į gęstančią krūtinę.

Nušvinta kartais žmogui žvaigždė ir čia, ant žemės,
Uždegusi krūtinę stebuklais įkvėpimo;
Ji neša naują galią ir meilę begalinę:

Prašvinta tuomet kelias suvargusiam užtemęs;
Savy jis jaučia ugnį kilnesnio pašaukimo!..
Laimingi, čia, ant žemės, bent kartą ją pažinę!

SAULEI TEKANT

Jau saulėtekis mėlsvas, spinduliais iškaišytas,
Tvinksta, rausta ir dega lyg veideliai mergaičių,
Kai po langu sužvengia žirgas jauno bernaičio.
Štai ir saulė jau teka. Sveikas, vasaros rytas!

Apsisupusi šydu, auksu austu, raudonu,
Saulė žengia per dangų karalienės gražybe!
Gėlės lenkia jai galvą, paukščiai čilba linksmybe.
Jiems ji šypsos, pridengus veidą muslinu plonu.

Sveika, mūsų linksmybe, žemei nešanti dieną!
Kam nebrangios auksinės tavo akys malonios?
Tavęs ilgis žolelė, rasa virkdai ne vieną;

Marių stiklas atspendžia šviesų veidą valdonės;
Ant! iš džiaugsmo nuraudo girių dunksanti siena...
Nuo tavęs slepia veidą vien tik baltosios ponios.

RŪTŲ VAINIKAS

Sesute gražuole! Dėl savo vainiko
Neskink sau rožytės, kur žydi raudona;
Šalin ir žemčiūgą auksiniai geltoną;
Nepink į vainiką nei rudo gvaizdiko!

Širdis bijo rožės ir josios puikybės;
Nuo žiedo geltono veidelis apvysta;
Gvaizdikais mergaitė jei kaišosi,— klysta:
Jie vyrams pritinka emblema tvirtybės.

Kad galvą kaišysi, įsek tu rūtelę!
Meiliausias papuošalas — rūta žalioji:
Su jąja prisiekia mylėti jaunoji;

Laimužės šviesios ir vilties ji gėlelė.
Tarp rūtų, sesute, tu tankiai dūmoji!..
Lietuvei pritinka tik rūta meilioji.

PRAEITIS

Praeities gilų miegą kas pažadint galėtų?
Kas jos dvasią atspėtų? Jai įkvėptų gyvybę?
Kas suprasti pajėgtų tamsią amžių tolybę?
Kas bent uždangos kraštą mums praskleisti mokėtų?

Jos paveikslas kaip žaibas kartais dvasią pagauna,
Kartais, rodosi, dvelki stebuklingas jos kvapas;
Kartais prašneka širdžiai amžiais kerpėtas kapas
Ir sušildo krūtinę ir vaidentuvę jauną.

Štai senelis į kapą žengia, drebąs ir baltas;
Man jo gaila: daug matęs, apsakyti daug gali...
Ten po pilį apleistą vėjas šūkauja šaltas:

Kas ten amžiais kalbėta, kad paskelbtų bent dalį!
Nemuns matė kryžiuočius, plieno ginklais apkaltus:
Apie žilą senovės apsakytų jis šalį.

TROŠKIMAI

Ko gi trokšti, nesoti dvasia?
Paslaptingais sparnais kur lakioji?
Praeities vėl sapnai ar gražioji
Tau jaunystė vaidinas slapčia?

O nesoti! vilnim įstabia
Tu kas dieną krūtinę kilnoji!
Nenutildo tavęs nei ramioji
Sidabrinė žvaigždė vakare!

Tavo norams mažai visados;
Negana valandos dabartinės;
Gaila tau vakarykščios dienos;

Gaila tau praeities net kančios!..
Tartum marės — troškimai krūtinės
Vis siūbuoja, siūbuot nenustos.

SONNET À VIKTOR HUGO

Vertimas

Il faut dans ce bas monde aimer beaucoup de choses

Al. de Musset

Daugel reikia dalykų šioj žemėj mylėti,
Kad pažintum paskui, kas mylėti verčiausia.
Saldumynus, žaislus, marių erdvę plačiausią,
Arklius, moteris, garsą ar skaistrožių rėtį.

Kartais tenka sumindžioti rožę skaisčiausią;
Dar tankiau atsisveikinant verkti, kentėti!
Ir šitai, kai bežiūrint jau laikas senėti,
Mes tada išmintingi, senatvės paklausę:

Mes tada tai, pusėtinai visko mėginę,
Gerbt išmokstame, senąjį draugą atminę.
Susipykę, pabėgę, ant galo po metų

Susitikę, kaip vakar sau ranką padavę,
Vėl kaip vakar draugai tarp šių žemės verpetų;
Vėl rytojų sapnuojam, kaip vakar sapnavę.

ROMA

Užmigo garsioji cezarų galybė;
Nutilo seniai Koliziejo linksmybė;
„Circenses“* neklykia balsai;
Jau nieks gladiatorių mirti nevaro,
Nesveikina ten morituri Cezaro!..
Vien kryžius tebspindi aukštai.

Bet Augusto Roma lig šiolei turtinga;
Jos marmuro rūmai, garbė melaginga,
Dar báltuoja saulės tvane;
Dar baltuoja rūmai, garbė paskutinė,
Kaip baltuoja kaulai, kapus apkabinę,
Bet Romos... jau mirė dvasia!

Nebėra diktatorių, nei legionų!
Ginklu Scipionai nuo kraujo raudonu
Nesergėja Alpių šalies.
Aetijus krito, o kruvinos upės
Jau praneša Romai, kad viską nulupęs,
Italiją Hunas užlies.

Ant juodbėrio žirgo, šarvais apginkluotas,
Štai pusplikius veda Atila gauruotas,
Dunojaus apleidęs šalis.
„Kur Roma? kur Roma?“ sutikusių klausia;
Vis viena Atilai naktis ir tamsiausia:
Jam kelią apšviečia ugnis.

---

* „Panem et circenses“ klykdami reikalavo Romos beturčiai-bedarbiai (plebs).

Lombardija dega. Gyventojai bėga.
Taip gena pavasaris tirpstantį sniegą.
Kur Roma? kur Roma garsi?
Ta Roma, kur ginklo pakelti negali;
Ji lupo Europos ir Azijos šalį;
Ten turtai pasaulio visi.

Tautoms ji terodė vien kruviną plieną,
Bet Nėmezis** rašo jai mirtį šiandieną
Ir Jovis jai tėvu nebus!
Už ašaras, kraują, už Galų vergiją,
Nauji gladiatoriai, keršlui atgiję,
Atlygins už brolių kapus!

Štai Roma ant kalnų. Atila sustojo;
Laukinės jo gaujos dievams sugiedojo
Ir skėčias ginklais kaip sparnais;
Ginklų gi žvangėjimas, žirgų žvengimas,
Žmonių kaip užrūstintų marių ūžimas
Kampanijos eina laukais.

Atsiliepė Roma: balsai netikėti
Padangėmis plaukia, gaujoms negirdėti!..
Tai Rymo bažnyčių varpai.
Atsiliepė giesmės, Danguj pagimdytos,
Ir dvasios, ne žmonės, baltai aprėdytos,
Išeina palengva antai.

Atila stebėjos; nusiminė gaujos;
O minios nežemiškos, hunams taip naujos,
Vis žengė artyn pamažu.
Priėjo ir dvišakai skirtis pradėjo;
Iš vidurio baltas senelis išėjo
Ir pratarė Dievo balsu:

** Nemezis — rūstingo atkeršinimo deivė.

„Man Leono vardas. Aš — tėvas krikščionių,
Ant žemės vikarijus Dievo malonių,
Ateinu paklausti tavęs,
Iš kur tu, Atila? nuo ko ta skaudžioji
Valdžia, kad tautas ir jų miestus terioji,
Lavonais nuklojęs žemes?"

Atila nubalo, senelį pažinęs,
Kursai jį kas naktį per sapną kankinęs***.
Su baime atsakė tada:
„Aš — rykštė, Aukščiausio Praamžiaus pasiųsta,
Man liepta teisybę atlyginti rūstą;
Tautoms jūsų Roma — kalta".

„Tu rykštė Aukščiausiojo,— Leonas tarė:
Tai plak! Bet tą Romą, kur pikta jums darė,
Plak Romą Cezarų dienos:
Bet Romoje Rymą jau naują regėsi,—
Ranka jo šventvagiškai nepalytėsi!
Jį Viešpats galybių užstos".

*

Nebáltuoja marmurai, huną pažinę!
Jų žuvo senovės garbė paskutinė,
Vien kryžius tespindi aukštai.
Išnyko ir hunai. Taip rykštę ir plieną
Teisybė nuplakusi laužo kas dieną!
Tik Leonų auga darbai.

Praslinko kaip sapnas daug amžių ir metų,
Ir vėlei tarp audrų, žaibų ir verpetų
Ant Rymo užtemo naktis.
Ne hunai atėjo, kaip kitą gadynę:
Italijos sūnūs, teisybę pamynę,
Štai laužias į Petro duris.

*** Einant padavimu, Atila per kelias naktis sapne matęs senelį, panašų į Leoną, kurs kalaviju jį baidęs nuo Romos.

Įėjo!.. ir jo šventenybes naikina;
Kaip barbarai-hunai po kojų jas mina,
Įžeidę krikščionių jausmus,
Užmiršę, kad Rymas — pasaulio sostinė,
Kurį visos tautos ir amžiai dabinę
Kaip šventojo tėvo namus.

MILŽINŲ KAPAI

Kur lygūs laukai,
Snaudžia tamsūs miškai,
Lietuviai barzdočiai dūmoja;
Galanda kirvius,
Kalavijus aštrius
Ir juodbėrį žirgą balnoja.

Nuo Prūsų šalies
Kaip sparnai debesies
Padangėmis raitosi dūmai;
Tai gaisro ugnis
Šviečia diena naktis:
Liepsnoja ir girios, ir rūmai.

Tarp tyrų plačių
Ne staugimas žvėrių;
O ne! tai našlaitės lietuvės:
Ar verkia sūnaus,
Ar bernužio brangaus,
Kurs jų nebeginsiąs pražuvęs.

Kryžiuočių seniai
Suvadinti svečiai
Į vaišes per Lietuvą traukia;
Ištroškę garbės,
Kai aušra patekės,
Išvys, ko visai nebelaukia.

Lietuvių pulkai,
Kaip apsako žvalgai,
Ties Kaunu per Nemuną plaukia;
Po kaimus šauklys
(Jo po putų arklys)
Į kovą lietuvninkus šaukia.

Klaidu tarp miškų!
Vien tik ugnys gaisrų
Per Lietuvą kelią berodo.
Užtemęs dangus
Mėto tankius žaibus;
Beklaidžiot svečiams nusibodo.

Sutrinko miškai
Lyg Perkūnas aukštai,
Ir štai netikėtai lietuviai
Tarytum ugnis,
Kad ant stogo užšvis,
Apraitė kryžiuočius užgriuvę.

O, buvo mūšys!
Apsiniaukus naktis
Jį dienai parodyt drovėjos;
Tik kūnų šimtai,
Suvartyti keistai,
Ilgai, dar ilgai ten ilsėjos.

Dabar ten baisu
Ir nakčia nedrąsu!
Net vyrai aplenkti mėginą:
Esą tai senų
Kapai milžinų,
Ir kartais net pasivaidiną.

ŠATRIJOS KALNAS

Į Žarėnus miškais nuo Šiaulių
Jei pro Luokę kada bekeliausi,
Nepamiršk sustabdyti arklių
Ir ten kalną užlipti aukščiausį.

Piktos raganos kaip kitados
Šatrijos nebelanko bent dieną;
Bet jos aukštį pasiekt be maldos
Pakeleivį baugina ne vieną.

Atsikvėpęs giliai krūtine,
Kai nuo kalno pažvelgsi aplinkui,
Tai tik plunksna rašyt auksine
Pavesta Lietuvos dailininkui!

Kaip į atlaidus einą būriai,
Šlama girios aplinkui dievotai;
Už jų dunkso kiti pagiriai,
Ir mėlsvų ežerų tviski plotai.

Štai tenai iš Tyrulių Venta,
Pasisukus kairėn nuo Kuršėnų,
Nebemato Dubysos greta
Ir per Kuršą banguoja ant Lėnų.

Bet Dubysai Žemaičių kalnai
Meilesni negu muižės* raudonos;
Jai svajojas tėvai-milžinai,
Kloja patalą smeltys geltonos.

---

* Muižė — latviškai dvaras, baronų rūmai.

Kad vidurdieny saulė aukštai
Iš pietų prasijuoks į Žemaičius,
Nuo viršaus Šatrijos išmatai
Nesuskaitomus kryžkelių skaičius.

Už tų kryžkelių, sodžių, laukų,
Kiek akis tik apimti begali,
Užmatai iki Plungės miškų
Vis Žemaičių žaliuojančią šalį.

Štai antai mėlynoj tolumoj
Iš po žemių bekyšąs skruzdynas —
Tai Varniai, pasislėpę lomoj!
Pasistiepk!.. ir Telšiai, jų kaimynas!

Bet tuščia bežvalgais Palangos,
Pasistiepęs, kiek galint, ant pirštų!
Neišgirsi nei marių bangos,
Nors bedūkdama liautis užmirštų.

Nesimato nei bonių naujų
Aukšto Šidlavo, Kelmės, Skaudvilių,
Nei Žemygalos medžių trijų,
Nors jie vaizdūs už keleto mylių.

Bet vidurnakty čia neramu:
Tartum dvasios po žemių vaitoja;
Girios krūpčioja slaptingumu,
Trinksi kalnas, lyg raiteliai joja.

Gal tai raganos verkia dievų,
Dėl kurių šventą ugnį kūreno,
Ir nuo kalnų, kalnelių, kalvų
Čia sau renkas iš įpročio seno.

Gal kryžiuočiai, šaly svetimoj
Neatradę kapuose ramumo,
Tebeklaidžioja čia tamsumoj,
Nusiminę Malburgo tolumo.

Gal Žemaičių šalies milžinai,
Pasigedę senovės gadynės,
Laukia šauklio, kad vėl kruvinai
Stot į kovą ir ginti tėvynės.

Šatrija, tu senute meili,
Per tiek amžių iš aukšto žiūrėjus!
Daug, oi daug apsakyti gali
Apie mūsų didžius pranokėjus.

Į Žarėnus miškais nuo Šiaulių,
Jei pro Luokę dieną bekeliausi,
Nepamiršk paganyti arklių
Ir ten kalną užlipti aukščiausį.

MEDVĖGALIO KALNAS

Kai vidurdieny pažvelgsi
nuo Medvėgalio aukštai,
Keturiolika bažnyčių
aiškiai išmatai.
Baltininkai ir Girgždutė,
net pats Dyvitis puikus
Pagarboj jam lenkia galvą
per girias, miškus.
Vien tik debesis praskleidus
Šatrija aukščiausia,
Pasityčiodama kartais,
savo draugo klausia:
Pasakyk gi, meldžiamasis,
Kas *mudviejų gali**
Plačiau Žemaičių šalį
apveizėti?

Bet kai rudeny ateina
ilgi, tamsūs vakarai,
Ant Medvėgalio vaidinas
ir baisu tikrai:
Kartais girdžias baubiant jautį,
net sukrato šiurpulys!
Kartais atsilieps nuo kalno
žvengdamas arklys;
Tai girdėtis iš po žemių,
tartum kas vaitoja!
Ar žvangėdami nuo kalno
šimtas vyrų joja!

* Iš žodžių „*mudviejų gali*" kilęs ir Medvėgalio vardas.

Dairos, krūpčioja vaikučiai,
išgirdę pro langą,
Kaip raiteliai žvanga,
trinksi žemė!..

Bet pas krosnį atsisėdęs
senas bočius su vaikais
Atsiminęs pasakoja,
kad anais laikais
Savo ausimis girdėjęs
nuo senų, rimtų žmonių
Daug, oi daug atsitikimų
dar įdomesnių.
Bet, nelaimei, ir senelių
vis kaskart mažėja,
Ir jų atmintis sukrypus
kaip sena audėja
Posmą ne vieną praleidžia;
Per tat padavimai,
Senovės atminimai
užsimiršta.

Ant Medvėgalio anuomet
švento Jono naktimis,
Budint danguje mėnuliui
sargo akimis,
Sako, dvylika mergaičių
palaidais kasų plaukais
Būk sustodavo į ratą,
verkė ir kvatojo,
Iš milžinkapių didvyrius
dainomis viliojo.
Išsiilgusios viliojo,
kad sena gadynė
Sugrįžtų į tėvynę
prisikėlus.

Bet paskui, kai mūsų ponai
ėmė lenkais apsimest,
O nuskurę užsimanė
baudžiavą įvest,
Lietuvoj žilos senovės
nebegerbdami tada,
Ėmė šokiais trypti kalną
svetima mada.
Ir dabar anų mergaičių
jau užburto rato,
Ant Medvėgalio viliojant,
niekas nebemato;
Ir milžinkapiuos didvyrių
vis dar ilsis kūnai;
Tebemiega ten galiūnai
nepabudę.

DYVITIS

„Nuo Alkų* ir Piliakalnio,—
susimąstęs pasakiau:
—Vežk mane pro Aukštagirį
ir pas Dyvitį veikiau“.
„Ar ne aukso užžavėto
sveikas ten ieškot manai?
Daugel čia dabar ponybės
kažko lankosi dažnai.
Bet ne kalne, karalaitės
nugramzdintame dvare,—
Auksas čia kaip ir Girgždutėj
užžavėta ežere.
Ir pats ežeras tviskėjęs
ten, už kalno, platumoj,
Tik paskui sargybai aukso
toj prasimušė lomoj“.
„Aš ne aukso,— ieškau turtų
čia užburtų brangesnių:
Tie kalnai man daug apsako
iš senovės davinių;
Sako, kaip čia bočiai gynės
nuo kryžiuočių kruvinų,
Kokios giesmės jų giedota
tarp tų girių ir kalnų!“—
„Iš nemokyto kaimiečio
ponai tyčiojas dažnai:
Argi gal prieš Dievo valią
prakalbėt kada kalnai?
Rods, iš Dyvičio eglyno

---

* Alkai, Piliakalnis, Aukštagiris, Dyvitis, Girgždutė — žymesni Žemaičiuos kalnai.

matos eglė štai toli!
Ta senutė būk tai šnekant!..
tik suprast jos negali.
Bet to ežero panytė,
sakos, klausius valandom's,
Apie praeitį ją kalbant
eglių augančioms kartoms".
„Vežk mane pas tą Jūratę!
Plauksme drauge laiveliu:
Pasakų senutės eglės
Gal ir aš suprast galiu".

*

Susimąstęs žiūri mėnuo
iš ramių dangaus skliautų;
Laibas supa mus laivelis
tarp siūbuojančių meldų.
Skamba jaunas dainų aidas!
klausos jo aplink miškai:
Eglei motinai sapnuojas
didžio Vytauto laikai.
Nuo mėnulio pasislėpus,
miega slėnyse naktis:
Nuo kalnų, senų senelių,
šneka amžių praeitis!
Šneka irgi tau, sesute,
iš akelių mėlynų!..
Bet ne praeitis senoji,
tik daug paslapčių jaunų!..

*

Ko kalnai tie nėra matę
amžių praeity margoj!
Ko tas ežeras nesupęs
krikštolinėje bangoj?!

Turi Dyvitis daug turtų,
daug užburtų paslapčių:
Daugel pasakų senovės!..
ir šio meto atminčių!..

Ne dėl aukso čia paslėpto,
tik dėl turtų brangesnių
Puikų Dyvitį pamėgau,
vienas žemės vargdienių.
Pamylėjau, įsidėjau
nuo palaimintos dienos
Eglės pasakas senovės,
dainas Lietuvos jaunos!..

UŽKEIKTAS SKAPIŠKIO VARPAS

Liūdesy Skapiškio gaudžia varpai
Švento Lauryno dienoj;
Gailisi draugo, jo ilgis labai
Metinėj atmintinoj.
Draugas rūdydamas guli lig šiolei,
Ežero grimzdęs dugne;
Kartais per audrą sugaudžia: „ai, broliai,
Bent atsiminkit mane!
Broliai, broliai, kaip pavydžiu,
Kuomet jūsų aidą lydžiu!
Ar dėl dangiškos garbės
Mano balsas nebskambės?“

Daug ką apsako seneliai žili
Iš tolimos praeities;
Jų paklausyk, kaip puikybė kvaili
Baudžiama Dievo paties.
Dar tebevaldę (daug metų jau bus!)
Biržus seni Radvilai,
Skapiškio ežeru vežant varpus,
Vienas jų gyrės kvailai:
„Iki Biržų bus girdėti,
Gaus bambizai pavydėti,
Kai dėl dangiškos garbės
Mano šerdis prakalbės!“

Priešinga Dievui puikybė tuščia:
Nubaudė ją angeluos...
Rūstauja ežeras banga plačia:
Kalto nubaust nemeluos!
Rūstauja ežeras, valtį nešioja;

Meldžias mažieji varpai;
Varpas didysis ręžias, kovoja,
Bet jau sužvanga laibai.
Žvanga varpas, slidinėja;
Valtis blaškosi prieš vėją;
Vienas kartas nemeluos:
Tykšta varpas burbuluos!..

Žmonės-išminčiai gal būtų seniai
Bandę jį kelt iš gelmės;
Sudraudė juos išmintingi žyniai,
Dievo privengę drausmės.
„Dievas gerasis nebaudžia be saiko;
Baudęs atleidžia gale;
Varpo užkeikto visgi be laiko
Niekam paliest nevalia!"
Tą tik žmonės visgi žino:
Atlaiduos švento Lauryno,
Laikas bus, jis suskambės
Dėlei dangiškos garbės.

Kuomet tai bus, iki šiol nežinia!
Kas gi be Dievo žinos?
Eina į atlaidus, klausos minia,
Laukia žadėtos dienos.
Laukia, vis laukia... o šventą Lauryną
Vien tik menkučiai varpai
Garbint į atlaidus žmones vadina,
Žvangą be aido, laibai!..
Brolis, dingęs nelaimingai,
Vėl skambėsiąs stebuklingai,
Nežinia tiktai kada
Jo žadėta valanda!..

Liūdesy Skapiškio skamba varpai
Švento Lauryno dienoj;
Gailisi draugo, jo ilgis labai

Metinėj atmintinoj.
Draugas rūdydamas guli lig šiolei,
Ežero grimzdęs dugne;
Kartais per audrą sugaudžia: „ai, broliai,
Bent atsiminkit mane!
Broliai, broliai! kaip pavydžiu,
Kuomet jūsų aidą lydžiu!
Ar dėl dangiškos garbės
Mano balsas nedundės?“

ANT PUNIOS KALNO

Ties Nemunu

Seneli, sveikas! Amžių amžiais
Nuo Pinsko tvikstančių balų
Pro Punios kalną susimąstęs
Banguoji, vengdamas salų!
Dievuliau mielas! Nuo anos
Pirmos praamžiuose dienos,
Kai versmių girdomas gausiai,
Čia slėniais tarp kalnų rausei
Vargingą vagą pirmutinę,
Ko iki šiol nesi girdėjęs?
Ir ko nematęs, neminėjęs
Per amžių eigą nuolatinę?
Kokių kalbų, tarmių, tautų
Iš bočių lopšio, iš rytų,
Pro tavo vandenis neslinko?
Seniai nutilo jų gandai;
Jei kur išliko gal vardai,
Tai be prasmės, be savininko!..

Ne kuo tau, Nemune ramus,
Stebėtis, amžiais tiek regėjus;
Žiūri vienodai taip į mus,
Kaip ir į mūsų pranokėjus.
Ar girdei bandą masageto,
Ar kūną skito nugalėto
Nešei į vakarų mares,
Ar skraidė Vytautas antkrančiais,
Ar vokietys nelaisvės pančiais
Čia bandė ženklinti gaires,

Ar bruko kalbą lenkai-broliai,
Ar pravoslaviją maskoliai,—
Ramus, vienodas, paslaptingas
Eini sau amžinu keliu
Ir į tautas pakeleivingas,
Su jųjų varžtu atkakliu,
Sakyte tartumei sakai:
Nusiraminkite, vaikai!
Vis viena: ryt kapuos užmigste!
Mane, kaip raidę, taip palikste.

O vis dėlto pro šitą kalną
Eini tarytum susitelkęs.
Ar kvapas pelenų ir kaulų
Tave taip jaudina padvelkęs?
Ar klyksmas tūkstančių krūtinių,
Anuomet kruvinų žudynių
Antkrančiais ir miškais tebgaudžia?
Ir keršyt vokiečiui bastūnui
Tuščia besiunčia maldą skaudžią
Į dangų tylinčiam Perkūnui?

Lietuvi! pabučiuok po kojų
Krauju permirkusią čia žemę!
Pagerbk kapus tėvų-herojų,
Iš kur ainiai stiprybę semia!
Tai čia baisi, atmintina
Įvyko drama kruvina,
Kokios pasaulis nėra matęs!
Net kraujo troškuliu besočius,
Plienu apkaustytus kryžiuočius
Jos vaizdas šiurpuliu sukratęs!..
Tai kapas Margio milžinų!
Nors amžių šešeta sukako,
Kaip jie — tik sauja pelenų!..
Tačiau daugiau už gyvus sako.

Lietuvi! kurs dienos didvyriams
Paminklus iš akmens kali
Ir juos vainikais dabini,
Nurausk, liūdniems tautos didvyriams
Net neužritinęs be vardo
Akmens ant jų brangios duobės,
Kur šiandien kapą žagrė ardo
Dėl pelno, be tautos garbės!..
Pagerbti karžygius mokėjo
Ties Termopilėmis graikai,
O mes? Ar mūsų tik vaikai
Atlygins skolas pranokėjų?

Ant aukšto aukuro-kalvos
Už garbę-laisvę Lietuvos,
Kaip jos auka, galvas padėję,
Ilsėkit kaulai pranokėjų
Pastogėj mėlyno dangaus,
Sargyboj Nemuno ramaus,
Vien apraudojami tik vėjo!..
Ilsėkit, brangūs pelenai,
Garbingai žuvę už tėvynę
Ir sau nevystantį nupynę
Vainiką, Margio milžinai!

JŪRATĖ IR KASTYTIS

Saulutė leidžias vakaruos;
Skubėk namo, skubėk, Kastyti!
Matutė laukus nekantruos:
Jai nusibos besižvalgyti
Į besiūbuojančias mares
Ir vėjo ištemptas bures.

Bet Kastytį,
Kaip matyti,
Marių dovanos vilioja;
Vakarėlio jis nelaukia,
Tik žuvytėms tinklą traukia,
O mintis dausuos skrajoja.

Liūliuoja vilnys pamaži;
Aukštai žvaigždutės pasimatė;
Ir štai iš vandenų graži
Išplaukia dieviška Jūratė,
Balta kaip vandenų puta,
Žaliai lig pusės pridengta.

Oi Kastyti
Baltalyti,
Kam žuvytes man vilioji?
Kam vilioji marių giją?
Marės — mano viešpatija!
Aš — Jūratė nemarioji.

Bet nenusiminė bailiai
Kastyčio vyriška krūtinė;
Akių tik žiebė spinduliai
Ir jėga tryško begaline;
O atsikvėpęs sau plačiai,
Irklavo į aną stačiai.

Vos Jūratė
Jį pamatė
Priešais milžinu galiūnu,
Užsimiršusi skaistybės,
Savo dieviškos didybės,
Pamylėjo žemės sūnų.

Pakilo vėsulas staigus;
Sujudo bangos apmaudingos;
Nustebo net patsai dangus,
Kada Jūratės dauggalingos
Kasa ir lūpų geiduliai
Kastytį palietė meiliai.

Jis laimingas!
Stebuklingas
Marių pasakas sapnuoja,
O Jūratė prie jo šono
Rūmuos gintaro geltono
Jam akis saldžiai bučiuoja!..

Bet susirūstino smarkus
Perkūnas, iš dangaus pamatęs,
Kad drįso palytėt žmogus
Skaistybę dieviškos Jūratės;
Paleidęs žaibą ir griausmus,
Sudaužė gintaro namus.

O Kastytį
Baltalytį
Liepė bangai pasiūbavus
Palangoj, aikštėn pušyno,
Išvilioti ant smeltyno,
Negyvai jį užbučiavus.

O, paklausykit vakarais,
Kai marių bangos nerimauja
Ir krantą barsto gintarais
Gelmės nematomoji sauja:
Girdėtis per miglas-druskas,
Lyg verkia ir vaitoja kas!

O vaitoja,
Ašaroja
Tai Jūratė nelaiminga:
Atsiminusi Kastytį
Ir kad rūmai sudaužyti
Dievo apmauda bausminga.

Dabar lietuvė pamariais,
Suvarsčius gintarų siūlelį,
Sau mėgsta baltą kaklą jais
Gražiai papuošti prieš bernelį;
Bet kai meilužę uždainuos,
Ji skamba tonuose liūdnuos.

O kai myli,
Norint tyli,
(Jos sapnai tylėt įpratę),
Tai ta meilė jos krutinėj
Neša jėgoj begalinėj
Kartais audrą kaip Jūratė.

ČIČINSKAS

Į Čičinsko puikų dvarą
Nuo Mitriūnų ir Lenčių
Suvažiavę duoda garą
Daug bajorų, daug svečių:
Mantvydaitis juokdarys,
Bartkaus posūnis kairys,
Ožkabarzdis jaunikaitis,
Aldadrikas Jonuška,
Žnairas kūtvėla Tiška
Ir naktibalda Valaitis.

Griežia smuiką rūpestingai
Išsiskutęs vokietys,
Jam kimbolais melodingai
Taiko Leiba Šepetys.
Kumščia drūta, apskrita
Muša būbną Dabita,
Lig alkūnių atsiraitęs:
Ant vaškuotų gi grindų
Šoka plikos lig blauzdų
Liaudos gražios bajoraitės.

Bet Čičinskas apsiniaukęs
Sėdi rūstas, nešnekus,
Ant plikos kaktos sutraukęs
Rūkšlių gresiančius lankus.
„Šimtą rykščių toms mergoms
Atskaityk, Kmita, nuogoms!
Išblaškyt minčių nemoka.
O, tas „veto“, ta naktis
Gal neslėgtų kaip mirtis!..
Kaip negyvos lėlės šoka“.

Neša vargo užmiršimą
Kūčių vakaras brangus;
Žemei skelbia atpirkimą
Įsikūnijęs dangus.
Gieda „gloria“ aukštai
Angelų šimtų šimtai,
Bet žmonėms tik gero noro!..
Gieda štai antri gaidžiai;
Šoka, linksminas svečiai!..
Bet Čičinskui trūksta oro.

Ant alkūnės pasirėmęs,
Sėdi rūstas, nešnekus;
Vien, iš boso pasisėmęs,
Lenkia midaus puodukus.
Jo nei plakamų klyksmai,
Nei, juokaudami linksmai,
Sėbrai nuramint nemoka.
Veltui Liauda paklusni:
Ir jaunuoliai, ir seni
Visas Adventas kaip šoka.

Kai iš seimo piktas grįžo,
Piktas, keistas, neramus,
Tai lig šiolei neatlyžo:
Verčia pragaru namus.
Šokiai, klyksmas per naktis...
Nedorybių atmintis
Jam užmigt *vienam* neduoda?
Ar lig šiolei nebylys
Šventas sąžinės kvieslys
Neprašneks į sielą juodą?

Ginti žūstančios tėvynės
Nuo kazokų ir Maskvos
Stojo sūnūs. Vien negynęs
Tik Čičinskas Lietuvos.

Liaudos išrinktas balsais,
Seime riejos su visais,
Gavęs vardą išdaviko;
Nepermaldomas kitų,
Ant sumanymų aukštų
Veto velniškai užriko.

Sako, Maskvai persidavęs,
Skleidžia Varšuva gandus,
Kad už tai nuo priešų gavęs
Aukso kupinus puodus.
Tarp žmonių tačiau plačiai
Eina gandas, kad stačiai
Velniui bus užrašęs sielą
Nuo anos baisios nakties,
Kai, apgautas įtarties,
Nuskandino savo mielą.

Žmonės skuba ant rarotų.
Spengia šaltis; dar tamsu.
Iš eglynų apšarmotų
Staugia vilkas; net baisu!
„Klopai gali naktimis
Išbadyti sau akis:
Reikia jiems apšviesti kelią.
Dievą reikia ne tamsoj,
Reikia garbinti šviesoj!..
Šok, Kmita! užkurk miestelį!"

Nuo bakūžių samanotų
Skraido liepsnos... ir Kmita.
Išvažiuoja ant rarotų
Pats Čičinskas su svita:
Mantvydaitis juokdarys,
Bartkaus posūnis kairys,
Ožkabarzdis jaunikaitis,

Aldadrikas Jonuška,
Žnairas kūtvėla Tiška
Ir naktibalda Valaitis.

Prieš bažnyčią pasitinka
Juos klebonas su stula,
Į didžiausią kaltininką
Tokia prašneka byla:
„Tavo darbus ir kelius
Taip skriaudingus, atkaklius
Ant svarstyklių jau pasvėrė
Dievo teisė amžina
Ir atrado, kad gana
Žemė ašarų prigėrė!..

Tu pripildei visą šalį
Savo vardo baisuma!
Žemė jau pakelt nebgali,
Tavo kalčių slėgiama.
Nors ganytojui skaudu,
Dievo gimusio vardu
Neįleisiu į šventyklą,
Lig atlyginsi skriaudas,
Iki dvasiškas žaizdas
Numazgos šventa maudykla!“

„Gal Čičinsko nepažįsti?
Ir jo keršto be ribos,
Kad į jį šiandieną drįsti
Atsiliept be pagarbos!..“
Žiebia šūvis; ir ramus
Regi dangiškus namus
Dievo pašauktas klebonas!..
O Čičinskas su draugais
Grįžta žvangančiais žirgais,
Piktas, net mėlsvai raudonas.

„Kas prieš jį skaudžiai bedrįso
Atsiliepti? Kur? Kada?
Jo nejaudė seimo viso
Rūsčios kumštės ar malda.
Dievo teismas? Jei prieš jį
Kas ir sudreba širdy,
To prieš žmones neparodys!..
Ėda dar kita žaizda!..
O, tai buvo kitada!
Jos dauggalis buvo žodis!

Bet ir ji!.. O, švento Jono
Nelaimingoji naktis!..
Į drobulę šilko plono
Jo brangioji, jo širdis
Įvyniota be skundų,
Net be kunigo maldų!..
Štai ir tiltas!.. Nuo to tilto!..
O, Čičinskas niekados
Keršyt neužmirš skriaudos
Ir tikėjimo apvilto".

Bet yra aukštai galybė!
Net Čičinską ji pasieks;
Nes prieš amžiną teisybę
Neišliks nebaustas nieks.
Štai jo darbus, jo kelius,
Apmaudingai atkaklius,
Ant svarstyklių jau pasvėrė
Dievo teisė amžina
Ir atrado, jog gana
Žemė ašarų prigėrė.

Štai ant tilto be vežėjo
Stoję baidosi žirgai!
Pats Čičinskas sudrebėjo!

Stebias, žvalgosi draugai:
Puikūs rūmai, kur linksmai
Šoko, trypė, šit ūmai
Į kiaurąsias grimzda, skęsta...
Į Čičinską gi staigus
Spyrė griaudamas dangus
Kaip į niekšą nepakęstą.

Žmonės iš rarotų grįžta;
Dairos, krapšto sau akis:
Kas tai? Vietos nepažįsta,
Nors išaušo jau naktis!
Iš po žemių, atidžiai
Klausant, girdžias: gied gaidžiai!
Kur Čičinsko švietė rūmai,
Tviski sklidina bala,
Kyšo vidury sala,
Jos pakrančiais auga krūmai.

O ant tilto guli kūnas;
Tai Čičinskas. Koks baisus!
Žiemą nutrenkė perkūnas,
Rūbus nudrėskė visus!..
Dievobaiminga minia,
Net su kunigo žinia,
Niekšą laidoti mėgina.
Bet įkas jį į žemes,
Tik žiūrėk, jos vėl išmes!
Vietos jam su kerštu gina.

Bėgo metai, amžiai slinko;
Daug užgydyta žaizdų!
Net didžiausio kaltininko
Žmonės n'atmena skriaudų.
Vien tik žemė, niekados
Nepamiršdama skriaudos,

Nuo Čičinsko palaidūno
Gynės! mėtė iš kapų.
Veltui žmonės ant varpų
Davė, kad priimtų kūną.

Tik, kai joj įsigyveno
Rusų cariška valdžia,
Ta Čičinską išgabeno,
Dievas žino, kur slapčia.
Užsiliko vien bala;
Kyšo vidury sala,
Jos atkrančiais auga krūmai.
Iš po žemių kai kada
Lyg girdėtųsi skunda,
Kur Čičinsko grimzdo rūmai.

VERTIMAI IŠ INDŲ „RIGVEDOS

DAIKTŲ PRADŽIA

Nebuvo dar tada nei nieko, nei būtybės;
Nebuvo erdvės, nei dangaus skliautų aukštybės.
Kas veržėsi gyvybėn? Kur? Kieno globotas?
Kur niūksė gelmės, vandenų bekraštis plotas?

Mirties tada nebuvo nei nemirtingumo;
Dienos griežtai nematės ir nakties skirtumo.
Savaime Vienas Jis alsavo nealsavęs;
Be Jo gi niekur nieks nėra daugiau gyvavęs.

Tamsa pradžioj akla teglūdė ūkanota,
O visuma lyg neaprėpti marių plotai!
Apgaubtas tyruma gyvavimo šaltinis,
Kaitros įdiegtas mezgės vienas pirmutinis.

Iš to viršum pražydo visupirm geidimas; (kama)
Paskui jam artimas grynos sielos kvėpimas!..
Ir štai dabar galvodami išminčiai rado
Pačioj net nebūtybėje būtybės pradą.

Nutiesę pražulniai matavimui virvaitę,
Pasiekė, kas ten viršuje? ir kas žemai ten?
Diegų davėjai? ar jėgų susibūrimas?
Žemai savigama, o aukštumoj skridimas?

Tai kas gi pasakys? ir kas tai visa žino,
Iš kur ta visata? ir kas ją pagamino?
Jei su pasauliu drauge ir dievai sutverti,
Tai kas gi bepajėgs mums paslaptį atverti?

Iš kur tas tvarinių begalis įvairumas?
Gal to, kurs tvėrė, gal netvėrė, sumanumas?
Tai žino tik dangaus aukščiausiasai valdovas!..
Nejaugi ir Jisai nebūtų to žinovas?

MALDA Į AGNĮ*

Į Agnies kunigą meldžiuosi,
Kurs šventą auką atnašauja,
Hotarą, Viešpatį dosniausį,
Šventųjų pranašų godotą
Ir dabartinių vertą godo.

Dievus mums Agnis tesutelkia!
Įgyt per Agnį trokštam turtų
Ir sau palaimos kasdieninės,
Garbingai sūnumis turtingi.

Kiekviena atnaša ir auka,
Kurią tu apsupi aplinkui,
Tuojau pas dievus, Agnie, kyla.

Garbus Hotaras, Agnies viešpats,
Iš tarpo pranašų aukščiausias
Draug su dievais tegul ateina!

Tu savo garbintojams rodai
Ir palankumą, ir malonę,
Tuo įgarsėjęs, Angiraiti!

Aplink tave kas dieną, Agnie,
Nakties žibinte, susirinkę
Tau garbę duodame maldingai.

Visų aukų šviesiai valdovei,
Tau stovinčiai teisių sargyboj,
Savuos namuose išaugintai.

Kaip sūnui tėvas taip tu, Agnie,
Būk mums prieinamai maloni
Ir prie geros priveski kloties!

---

* Agnis — ugnis; Hotaras — vyriausias kunigas iš Angirų giminės.

VARŪNUI

Nors tavo įstatus, Varūne,
Visi mes lygiai kaipo žmonės
Įpratę laužyti kas dieną,

Mirtin įnirtusiojo ginklui
Neatiduoki mūsų, Dieve!
Nei užsirūstinusio kerštui!

Pasigailėjimui, Varūne,
Širdis tau giesme atsileidžia
Kaip žirgas, raitelio paleistas.

Rūstybei nuraminti giesmės
Į tave skrenda, ilgis laimės,
Kaip skrenda paukščiai savo gūžton.

Kada palenksime pagalbon
Virš kunigaikščių tą galiūną,
Varūną, žiūrintį į tolį?

(Bet jūs pasiekėte seniai ją,
Jūs uolūs visados ir stropūs
Davėjui tam, kurs atsimoka.)

Jis žino ir kelius tų paukščių,
Kurie padangėmis beskraido,
Ir veda laivus, marių viešpats.

Jis žino, įstatų davėjas,
Kad mėnesių su daug dienų
Iš viso dvylika ir vienas*,

* Pas indus skaitėsi 13 mėnesių į metus.

Kelius jis žino vėjų-vėtrų
Ir audrų, siaubiančių plačiausiai,
Ir kas viršum jų viešpatauja.

Varūnas įstatų sargybai
Galingas sėdi — rūmuos viešpats
Ir marių gelmėse valdovas.

Iš ten į viską paslaptingai
Išminčius žiūri, ką įvykdęs
Ir kas įvykdyti dar reikia.

Sūnau Adities* galingasai!
Ganyti teikis mūsų žingsnius
Ir malonėk prailgint amžių!

Šarvu Varūnas, aukso kaltu,
Krūtinę apsidengęs spindi;
Žvalgai aplinkui jo sargybai.

Jam niekur niekas kenkt negali:
Nei priešai tarp žmonių nedori,
Nei tie, kas piktžodžiauti drįstų.

Jis teikėsi išaukštint žmones,
Didžiausią garbę skyręs sielai,
Suteikęs lygiai jiems ir kūną.

Pas jį kaip karvės į ganyklą
Taip bėga mano geismo mintys,
Pas jį, kursai į tolį žiūri.

O vėl kalbėkim viens į kitą,
Kai tau pateiksiu saldžią girą,
Kad pamėgintum kaip Hotaras.

---

*Aditis — amžinastis.

Leisk visagalintį išvysti
Ir jo ratus virš žemės skrendant,
Kad mano giesmių išklausytų.

O, išklausyk meldimo mano!
Būk maloningas man, Varūne!
Su malda artinuos tavęspi.

Tu virš visų, gilus išminčiau!
Ir danguje valdai, ir žemėj;
Tu išklausyk manęs šiandieną!

Išrišk drūčiausius mano pančius!
Sutraukyk irgi vidutinius:
O paliuosuok ir nuo menkiausių!

SURJAI (SAULEI)

Dievų nušvitęs atsidengė veidas:
Akys Varūno ir Mitro, ir Agnies.
Savim pripildė dangų, orą, žemę
Surja, ta siela stingio (mirties) ir judrumo.

Tartum meilužis savo numylėtos
Vejasi saulė raustančios aušrinės
Ten*, kur dievotos giminės ir kartos
Džiaugdamos eina iš laimės į laimę.

Linksmi saulutės žirgai šviesiakarčiai,
Skaistūs ir smarkūs, giesme apdainuoti,
Gerbiami bėga per aukštąjį dangų;
Žemę ir dangų aplekia į dieną.

Surjos dievystę, puikią jos didybę,
Vos tik atskleidus, vėl naktis uždengia;
Vos šviesūs žirgai iš vietos paleista,
Naktis, žiūrėk jau, uždangalą rengia.

Išvaizdą puikią Mitrui ir Varūnui
Surja saulužė danguje dabina,
Nešdama vieną spindinčią ir žydrą,
Tai vėlei antrą prieblandoje tamsią.

Šiandie, dievuliai, patekėjus Surjai,
Teikitės saugot mus nuo vargo, skurdo!
Pasigailėkit, Mitre ir Varūne,
Aditie Sindhau, Prithivi ir Diejau!

---

* Supr. danguje.

NEŽINOMAM DIEVUI

Ne tai kad aukso būtų gimęs diegas,
Vienintelis pradžioj valdovas gyvas.
Pripildė Jis mares, iškėlė žemę.
Kuriam gi Dievui mes beatnašausme?

Jis kvėpė dvasią, jėgą; Jam paliepus,
Visi dievai, pasaulis visas klauso;
Jo atspindžiu — mirtis ir nemarybė.
Kuriam gi Dievui mes beatnašausme?

Jis savąja didybe žemės viešpats,
Kurio, kas gyvas, snaudžia, kas kvėpuoja,
Dvikojai, lygiai keturkojai klauso.
Kuriam gi Dievui mes beatnašausme?

Galybe savo Jis iškėlė kalnus
Ir vandenis nuo sausumos atskyrė;
Galingi Jo pečiai — pasaulio šalys.
Kuriam gi Dievui mes beatnašausme?

Nustatė žemę Jis ir aukštą dangų,
Ir saulę danguje, ir platų tolį!
Jis visatą erdvėje išmatavo.
Kuriam gi Dievui mes beatnašausme?

Jo žvalgosi prieš kovą priešų eilės
Ir meldžia bailia širdžia jo pagalbos.
Nuo Jo saulėteky nušvinta saulė.
Kuriam gi Dievui mes beatnašausmę?

Kai atplaukė anuomet vandenynai
Ir gyvą diegą atnešė ir ugnį,
Jis kėlės didis kaip dievų kvėpimas.
Kuriam gi Dievui mes beatnašausme?

Galingas žiūri Jis į vandenynus,
Kai, jėgą kaupdami, mokina melstis!
Jis virš dievų, Jis vienas tikras Dievas!
Kuriam gi Dievui mes beatnašausme?

Te mums nekenkia tas pasaulio tėvas;
Sutvertojas dangaus, tiesoj galingas!
Didžių tyrų ir vandenų karalius!
Kuriam gi Dievui mes beatnašausme?

Nieks kitas be Tavęs, o Pradžiapatie!
Savim negal visų apimt būtybių.
Suteik, ko trokšdami Tau atnašaujam!
Duok mums gerybių turtais pasidžiaugti!

ČIAURIKA PANČASIKA*

Dar ir dabar matau svajonėj
Lotosui lygias jos akis,
Krūtinę apvalią, malonią,
Ir aistroj alpsta man širdis.
Dar pabučiavimų žarijos
Ant lūpų tirpsta kaip medus!
Kaip ta bitelė iš lelijos
Jų gerčiau amžiais saldumus.

Dar ir dabar manau, brangioji!
Man be tavęs gyvent — mirtis.
Viena tu man žvaigždė skaisčioji!
Tu mano laimės priežastis:
Ir jei likimas mane gyvą
Nusprendė skirt su tavimi,
Tai kas man Brama, Višnu, Šiva?
Jie ne dievai!.. Man svetimi!..

Dar ir dabar visam pasauly
Tuščia ieškočiau panašios:
Nieks nenurodys nei apgaule
Kaip mano mylima gražios:
Veidelio nuostabia skaistybe
Kas iš mergaičių jai prilygs?
Net Kamo moteries gražybė
Prieš ją drovėdamos išnyks.

---

* Arba 50 vagies strofų. Jas parašęs Bilhana iš Kaširo XI amž. keletą valandų prieš mirtį, nuteistas už tai, kad drįso pamylėti karaliaus dukterį. Karalius tomis eilėmis taip buvęs sugriaudintas, kad poetui dovanojęs gyvybę, net dukterį jam kaip žmoną atidavęs. Kiekviena tų strofų prasideda žodžiais: „Dar ir dabar". Iš jos išverčiau pavyzdžiui keturias strofas.

Dar ir dabar karštai ją myliu
Skurdžioj akivaizdoj mirties
Ir raminuos, kentėdams tyliu
Dėl jos, dėl jos tik atminties!
Skubėk gi, budeli teisėjas!
Gyvatos siūlą man nutraukt.
Nusiraminsiu tiek kentėjęs;
Gana kančios man galo laukt!

EILĖRAŠČIAI, NEĮĖJĘ Į „LYRIKĄ“

LIETUVIS IR GIRIA

Tu girele, tu žalioji!
Ko griaudingai taip vaitoji?
Ar krūtinę plėšo vėjas?
Ar tau Dievas davė jausmą?
Ar supranti ir tu skausmą,
Kurs taip spaudžia palytėjęs?

Bet žalioji — kaip lietuvis:
Užžavėtas jų liežuvis;
Neatdengs skaudžios krūtinės!
Tik kad žmonės jų nemato,
Birt jiems ašaros paprato
Lyg kad rasos sidabrinės.

Kad lakštingalas užgieda,
Kad pavasaris jau žiedą
Iš žalių lapelių gvildo,
Vėl girelės ir lietuvio
Džiaugsmas neturi liežuvio,
Nors krūtinę ir sušildo.

VILTIS

Sunku mums būtų be vilties!
Be jos skausme kas suramintų!
Kas duotų širdžiai tiek ugnies?
Kas ištvermę varge gamintų?

Ji mums brangiausia dovana!
Visur kaip angelas ji lydi!
Ji mūs stiprybė, mūs drąsa!
Pats pragaras mums jos pavydi!

Be spindulio vilties šviesos
Pavergtų sielos galią žemė;
Mes nepažintumėm giedros,
Ir būtų mūs darbai aptemę.

SKAUSMO SKUNDAS

Už tatai, kad tave, tave vieną tiktai
Nuo jaunųjų dienų aš mylėjau karštai,
Kad tau įkvėptas, amžinas giesmes po kojų
Iki šiol nenuilsdamas klojau ir kloju,
Kad kai pranašas tau atgimimą skelbiau
Jį už savo gyvybę pamilęs labiau!..
O, už tai tavo priešai manęs nepamėgo
Ir į aukštas angas, dantis grieždami, bėgo!
Deja, ten už aukštų, už galingų angų
Nuo Jugurtos laikų nesunku pirkt draugų:
Neburnok, kad lig šiolei ten viskas *venale*,
Betgi duota pakampių šmeižtams visa galia!..
Ir šitai kaip kareivis nelygioj kovoj
Be garbės ir be vardo tėvynėj laisvoj
Aš perblokštas ir vienas!.. O mano tėvynė?..
Gint ji savo sūnų kitados garbę gynė!
Bet dabar be garbės, be sostinės pati
Vien tik partijų partijoms dirva plati.

1927.VIII.22

LAIŠKAI

I

Skubėk, laiškeli, ten, kur širdelė
Sau apsirinko brangią vietelę!
Bėk prakalbėti, meilę laimėti,
Linksmybės saulei veide žibėti.

II

Taip malonu draugą mielą
Man bebūtų jausti arti,
Jam atverti savo sielą,
Nuo širdies žodelį tarti!..
Bet ar šaltas laiško žodis
Visą širdį beparodys?

III

Mano mieliausia
Širdelę klausė,
Ką atsakyti į šį laiškelį?
Ar žodį duoti?
Ar dar svyruoti?
Ar sau belaistyt rūtų darželį?
Oi, ne svyruoti,
Tik žodį duoti,
Karštai mylėti jauną bernelį
Ir jam užmauti aukso žiedelį!

IV

Skubėk, laiškeli, į tą šalelę,
Kur tankiai bėga mano širdelė,
Ir ne tiek grože žodžių tuščia
Prašnek į draugą siela slapčia!
Ir daugel, daugel, kas tik širdyje,
Tegul tarp mūsų vėlei atgyja!

V

Bėk, laiškeli, į kelionę,
Nešk, laiškeli baltas,
Draugui meilę ir guodonę,
Ir mintis nešaltas.
Bėk, prakalbink draugą seną
Iš jaunystės metų
Ir paklauski, kaip gyvena
Tarp vargų verpetų.

VAKARO MINTYS

Į vakarus raudona, didi saulė leidos
Ir šypsojos tylios ironijos skruostais;
Žmonių nuvargusius ir prakaituotus veidus
Lydėjo spinduliais, slaptingais ir keistais.

Ant žemės rutulio protingųjų skruzdynų
Ir sielvartai, ir amžius — jai tik šypsena,
Nes šviesūs jos keliai tarp amžinų žvaigždynų,
Nežinančių, kas toji laiko atmaina.

Jai vis tiek pat, ar vakar dėlei moteriškės
Graikų ir Trojos žudės narsūs karžygiai,
Ar šiandien suka ratą margos peteliškės,
Mokėdamos už trumpą meilę per brangiai.

Ją sveikino per amžius gyvių milijonai!
Kur jie dabar? Tik trūkę muilo burbulai?
Ir mes ryto' tebūsime vaizduotės monai,
Aklos gamtos lyg ir nebuvę veikalai.

Tai vienas jis, nežinomas, nematomas, galingas,
Prieš amžius laikrodžio užsuko tuos ratus;
O tu prieš didį jį, marus ir nuodėmingas,
Nustebęs garbini tik mėlynus skliautus.

KOMENTARAI

„RAŠTŲ" I TOMO SUDARYMO PRINCIPAI

Medžiagos atranka ir išdėstymas

Maironio lyrika — rašytojo kūrybos branduolys, vertingiausia literatūrinio palikimo dalis.

Poetui gyvam esant, išėjo keturios „Pavasario balsų" laidos (1895, 1905, 1913, 1920 metais).[1] Kiekviena knyga — vis naujas Maironio lyrikos tarpsnis. Poetas pildė savo lyriką vis naujais kūriniais (jų skaičius atitinkamai išaugo nuo 45 iki 57, 78, 110 eilėraščių), retkarčiais vieno kito atsisakydavo, keitė kūrinių išdėstymą. Iki pat 1920 metų tai būdavo daroma įterpiant naujuosius kūrinius tarp ankstesniųjų, atitinkamai juos priderinus pagal turinį.

Rašytojo sudaryti „Raštai", jų pirmasis tomas, apėmęs lyriką, vėl nepakartojo paskutinės palyginti dar taip neseniai išėjusios „Pavasario balsų" laidos. Nepakartojo, nes pasipildė dideliu naujų eilėraščių skaičiumi (19 kūrinių). Iš viso „Raštuose" buvo 131 eilėraštis. „Raštai" atspindėjo nemaža rašytojo kūrybinės sąmonės poslinkių, susijusių su Maironio padėtimi buržuazinėje Lietuvos respublikoje, skaudžiu iliuzijų žlugimu ir tam tikru ideologiniu persiorientavimu. Nepakartojo ir dėl to, kad poetas beveik visus eilėraščius dar sykį

[1] L. Gineitis Maironio „Rinktinių raštų" įvadiniame straipsnyje rašė: „Maironiui gyvam esant, pasirodė šeši „Pavasario balsų" leidimai" (žr. p. 11). „Šeštąja laida" Maironis pavadino „Raštų" I tomo „Lyriką", o 1920 m. leidimą laikė penktuoju, nes knygos tituliniame puslapyje pažymėjo: „Penktą kartą atspausta ir žymiai padauginta. Po to jau neišėjo jokia „Pavasario balsų" laida. Tad, pasikliaudami autoriumi, turėtume ieškoti penkių „Pavasario balsų" leidimų. Deja, visi težinome keturis. Painiava prasideda nuo 1905 m. leidimo, kurio titulinis puslapis skelbia: „Trečią kartą atspausta, pertaisyta ir padauginta". Tuo tarpu netgi V. Biržiška neužtiko dar vieno, tarp 1895 ir 1905 metų išspausdinto Maironio lyrikos leidimo. Tad iki šiol taip neaišku, kodėl Maironis (toks atidus žmogus!) nelaikė klaida jo „Pavasario balsų" numeracijos. V. Zaborskaitė antruoju „Pavasario balsų" leidimu laiko 1905 m. laidą: „Reikia manyti, kad šis leidimas ir yra antrasis, o rašant „trečią kartą atspausta", turėta galvoje „Kur išganymas", mat libreto leidimas iš tikrųjų yra tretysis (pirmas pasirodė 1895 m., antras —„Tėvynės sarge" 1896—1897 m.)". (*Zaborskaitė V.* Maironis, p. 309).

redagavo, kad iš naujo juos atitinkamai sugrupavo. Būtent šioje knygoje galutinai susiformavo Maironio poetinis pasaulis, išryškėjo rašytojo santykis su tuo, kas jo sukurta per daugelį metų. Maironis ir čia išliko toks pats, išlaikė tuos pačius estetinius principus, bet labiau išryškino jų esmę. Skaitydamas „Lyriką", nejučiomis nusiteiki ypač rimtai ir atsakingai: taip veikia jos turinys ir dažnai juntamas autoriaus retrospekcinis žvilgsnis į savo kūrybą.

Knygą pradeda eilėraščiai apie gyvenimo tikslą ir paskirtį. Šią teminę grupę sudaro įvairūs kūriniai, seniau buvę išbarstyti po platesnį, į smulkesnius motyvus suskaidytą „Pavasario balsų" semantinį lauką. Tai Maironio poezijos gelmė, jos dažniausiai tokia skausminga, dramatiška esmė, jos gyvas pulsuojantis nervas — eilėraščiai, amžinai svarstantys klausimą, kaip gyventi, kaip gyventa, tardantys poeto širdį sąžinės ataskaitomis, įpareigojantys, rezignuojantys ir vėl kylantys į dvasines aukštumas. Jau šie kūriniai parodo, kaip jų autorius, žvelgdamas į pačią savos kūrybos gilumą, nebepaiso jokios chronologijos, kaip derina vieną su kitu visiškai skirtingais gyvenimo tarpsniais parašytus eilėraščius, kaip viso to dėka išsiūbuoja savo jau nusistovėjusį poetinį pasaulį, išgaudamas iš jo naujus prasmių akordus. Šitaip išgyvendamas praeitį, poetas supynė vientisą — gražią ir prasmingą pynę. Neretai matai, kad Maironis tarsi praskaidrino savo kūrybos pasaulį, atrasdamas visiškai nelauktą eilėraščio posūkį, pažvelgdamas daugiau iš artistiškosios pusės, tarsi užmiršęs ką tik skaudėjusias širdperšas. Šviesi lyrinė nuotaika knygoje susieja iš pažiūros tokius skirtingus kūrinius, kaip „Mano gimtinė", „Pavasaris", „Duetas", „Vasaros naktys", „Saulei leidžiantis", po jų išspausdintą „Užmigo žemė". Poetinė mintis prisipildo naujos gyvybės, įgyja kažkokio lengvumo ir plastiškumo — tų ypatybių, kurios nedominavo Maironio poezijoje dėl nepaprasto susikaupimo, atsakomybės ir rimties, ryškių klasikinių bruožų.

Krenta į akis tai, kad Maironis, per laiko nuotolį ryškindamas visų pirma bendražmogiškąją savo kūrybos esmę, kiek prislopino patriotinį eilėraštį, nukeldamas šios temos kūrinius į tolesnį planą, įliedamas juos į kitus motyvus. Savarankiškai patriotinė tema pradeda skambėti vos ne apie keturiasdešimtą eilėraštį, sudarydama chronologiškai išlaikytą liniją (ypač jos paisoma nuo eilėraščio „Sunku gyventi"). Prie šios temos prisiglaudžia ir naujausieji eilėraščiai („Pirmyn į kovą!", „Želigovskiui Vilnių pagrobus", „Nepriklausomybę atgavus"). Jos visuma dabar jau leidžia pažinti galutinę šio motyvo istoriją.

Iš patriotinės lyrikos atsišakoja meditacinė tema su ryškiomis nepasitenkinimo visuomenine būtimi ir likimu variacijomis („Nenoriu sapnų", „Ko siekiu ir alkstu", „Pasitikėjimas savimi", „Kas tas paslaptis suprastų..."). O nuo čia kažkaip netikėtai (to nebuvo „Pavasario balsuose") lengvučiu, anksčiau nebūdingu lieptu permetamos są-

sajos į intymią lyriką, jos liūdnus meilės išgyvenimus („Sudieu“, „Išvažiuojant“, „Draugo liūdesys“ ir kt.). Po to — vėl visuomeninė lyrika, refleksijos socialiniais vargo motyvais, su joms būdinga ideologine traktuote. Pagaliau — satyros dabar taip pat apima savo žanrinę visumą. Staiga — kiek netikėtai — po tamsių tonų vėl nušvinta meilės ir poezijos šviesa. Eilėraščiai apie tėvynę: kūriniai, poetizuojantys Lietuvą, jos istoriją, skausmą ir šlovę, gamtos ir liaudies grožį („Vilija“, „Vilnius (Prieš aušrą)“, „Trakų pilis“, „Rigi Kulm“, „Vakaras (Ant ežero Keturių Kantonų)“). Dabar jie toli nuo įprasto „Pavasario balsuose“ avangardo. Šitokia skirtingų eilėraščių grupė prasmingai nušvito „Lyrikos“ pabaigoje, sudarydama atsvarą „sunkiajai lyrikai“— satyroms.

Kaip visada į atskirą grupę, nepaisant tematikos skirtumų, išsirikiavo sonetai. Šį klasikinį žanrą poetas spausdindavo skyrium, netgi pažymėdamas atskirame puslapyje „Sonetai“. Raštuose to užrašo nėra, bet sonetai išsaugojo savo neliečiamybę ir tvarką.

Paskutinė originali Maironio lyrikos grupė — epiniai eilėraščiai. Juose vyrauja siužetinis pasakojimas, baladiškumas. Čia paisoma chronologijos: pradedama eilėraščiu „Roma“, įėjusiu dar į pirmą „Pavasario balsų“ laidą. Įdomu, kad į šią grupę poetas nukėlė „Milžinų kapus“ (taip buvo nuo 1913 m. „Pavasario balsų“), labiau išryškinant šiurpiąją, beveik baladišką šio kūrinio esmę. „Lyrika“ baigiama vertimais iš „Rigvedos“ ir senosios Rytų poezijos.

Paisant rašytojo valios ir laikantis mokslinio „Raštų“ leidimo principų, tokia Maironio „Lyrikos“ struktūra perkeliama ir į dabar leidžiamų „Raštų“ I tomą. Skaitytojui tai leis kiek naujai pažinti Maironio poetinį pasaulį, atsiskleidusį rašytojo noru paskutinį kartą. Apie tai, kaip rūpestingai Maironis rengė spaudai savo „Raštus“, liudija buvusio „Raidės“ spaustuvės darbuotojo pasakojimas: Būdamas jau senyvo amžiaus, Maironis pats atėjo į spaustuvę, susitarė dėl savo „Raštų“ spausdinimo, išsirinko popierių, nustatė knygų formatą, taip pat nurodė kur siųsti korektūras.

Maironis savo raštams pasirinko rašomąjį popierių, kuris yra kietas ir dėl to skaitymo knygoms spausdinti nenaudojamas, nors šiaip jis yra patvarus ir ilgiau išsilaikantis. Poetas jį pasirinko turbūt dėl to, kad norėjo tuo būdu šį savo „Raštų“ leidimą padaryti paminkliniu.

Korektūros Maironiui buvo siunčiamos atskirais laiškais, kurie su autoriaus pastabomis grįždavo atgal paštu arba jo paties asmeniškai būdavo atnešami į spaustuvę“ (P. Stikliaus atsiminimai, saugomi LTSR literatūros muziejaus fonduose).

Skyriuje „Eilėraščiai, neįėję į „Lyriką“ dar pridedamas pluoštas meniškiausių eilėraščių, kurie nepateko į „Lyrikos“ tomą.

Teksto redagavimas

Maironis beveik visus savo eilėraščius yra redagavęs. Kai kurių kūrinių redagavimo istorija nusitęsė nuo pirmosios publikacijos iki pat „Lyrikos".

Sukurti pirmuosius „Pavasario balsus" XIX a. pabaigos sąlygomis buvo sunku. Ligi tol Lietuvoje nebuvo susidariusi vieninga, vienos tarmės pagrindu paremta bendrinė kalba. Lietuvių kalbos unifikacijos procesas sustiprėjo tik paskutiniaisiais XIX a. ir pirmaisiais XX a. dešimtmečiais. Imta ieškoti vieningų, stabilių kalbos normų, formavosi funkciniai stiliai. Taigi „Pavasario balsų" parašymo aplinkybės nebuvo palankios: dar formavosi pagrindinės literatūrinės kalbos normos. Padėtį komplikavo taip pat nepalankios to meto kultūrinio gyvenimo aplinkybės, privertusios Maironį mokytis ir gyventi nelietuviškoje aplinkoje. Išsakydamas savo rūpestį ir atsiprašydamas išprususio skaitytojo, kad „ne visai juos užganėdys", Maironis 1893 metų balandžio 23 dieną savo poemos „Tarp skausmų į garbę" pratarmėje rašė, kad jo kūrinio „rubai pasirodys dar sziurksztųs ir stori, eisena gana sunki. Bet neužmirszkite, brolei, jog einu keliu visai nauju ir neiszmintu, jog lietuviszkas liežuvis įpatingai poezijoje visai dar neiszdirbtas, ir ant vieno sakinio reikia ne kartą rymoti ilgomis valandomis, iki iszrandi atsakantį iszreiszkimą savo mislies. Sergėjaus kiek galėdamas nauju ir mažai suprantamu žodžiu, bet kad palengvinti skaitymą ir supratimą ir tiems, kurie mažai temoka lietuviszkai, patalpinau ant galo trumpą paaiszkinimą truputį sunkesniu žodžiu". Ir iš tikro — knygelėje randame virš poros šimtų žodžių aiškinamąjį žodynėlį lietuvių — lenkų — vokiečių kalbomis. Sunku šiandieną įsivaizduoti, kad Maironis turėjo aiškinti, ką reiškia tokie mums šiandieną įprasti žodžiai, kaip *apdaras, audra, auklė, banga, bailus, dorybė, galia, įkvėpimas* ir daugybė kitų. Daug „neišminto kelio" pėdsakų randame pirmosiose Maironio lyrikos knygose. Jeigu ne ilgas, atkaklus, kartais net keturis, penkis kartus tęsęsis redagavimas, Maironio „Pavasario balsai" savo kalbine raiška ne itin skirtųsi nuo savo XIX a. lietuvių poezijos seserų ir brolių. Norint supažindinti skaitytojus su „Pavasario balsų" redagavimo istorija, su senosiomis kūrinių redakcijomis, buvo išleista speciali „Versmių" serijos laida (žr. Maironis. Pavasario balsai. V., 1982). Čia tik trumpai aptarsime pagrindinius Maironio tekstologijos principus.

Redaguodamas eilėraščius, Maironis vadovavosi estetiniais, taipogi lingvistiniais tikslais. Kalbinis ir poetinis redagavimas vyko ranka rankon. Taisant kalbos trūkumus, teksto poetiškumas kilo. Dažniausiai redagavimo procese eilėraštis tarsi atgimdavo, vyko ilgas ir atkaklus redagavimas. Tokį kelių pakopų kelią nuėjo nemažas skaičius plačiai žinomų Maironio eilėraščių. Iš jų minėtini: „Kur bėga Šešupė", „Lietuva brangi", „Mano gimtinė", „Milžinų kapai", „Taip niekas tavęs

nemylės", „Trakų pilis", „Uosis ir žmogus", „Užtrauksme naują giesmę", „Vilnius", „Vintas" ir kt. Ypač dviejų pirmųjų „Pavasario balsų" eilėraščiai dar buvo senoviškesni.

Antra vertus, ne mažiau svarbu pažymėti, kad yra Maironio beveik neredaguotų kūrinių. Iš jų minėtini tokie šedevrai, kaip „Užmigo žemė", „Pavasaris", „Nuo Birutės kalno", „Augo putinas"; „Daina (Už Raseinių, ant Dubysos)", „Vakaras (Ant ežero Keturių Kantonų)". Aprioriškai galima tikėtis, kad mažiau galimybių keistis turėjo vėliau parašytieji eilėraščiai, pasirodę spaudoje, sakykime, apie 1920 metus. Iš tikro Maironis, rengdamas „Raštų" I tomą, netaisė eilėraščių „Alpių viršūnės", „Iš Danutės akių", „Ant Punios kalno", „Duetas". Tačiau kitoks likimas ištiko baladę „Čičinskas", publikuotą atskira knygele 1919 m. ir jau gerokai taisytą, ruošiant ją 1920 metų „Pavasario balsams". Analogiškai buvo tvarkoma ir baladė „Medvėgalio kalnas", pasirodžiusi vos 1920 metais. Tokio likimo neišvengė nė baladė „Jūratė ir Kastytis". Tad redagavimo požiūriu griežtos ribos tarp anksčiau parašytų ir vėlesnių kūrinių nėra.

Autorius, redaguodamas kūrinius, paisė pastovių estetinių kriterijų. Vis dėlto teksto istorija rodo, kad ir čia būta kelių ryškesnių etapų. Bene daugiausia kalba taisyta 1913 m. „Pavasario balsams" ir „Lyrikai". Pirmuoju atveju šalinta daugybė svetimybių, barbarizmų. Nuo tada Maironis nevartojo žodžių *mislys, sūdas, dūšia, smertis, aniolas, apcūgai, rubežius* ir pan. Pavyzdžiui, eilėraščio „Pasitikėjimas savimi" 1895 m. redakcijoje dar buvo tokia strofa:

Į darbą! į darbą: kol smerčio ašmuo
Jaunos neatkirto galvos;
Juk dienos ir vėkos — tai upės vanduo:
Ir bėga, ir bėgt nesustos.

Nuo 1913 metų posmas galutinai skamba taip:

Į darbą! Į darbą, lig kolei mirtis
Jaunos neatkirto galvos!
Juk dienos ir jėgos kaip upės vilnis
Vis bėga ir bėgt nesustos.

Antra riba — 1926 metai, kai Maironis, rengdamas „Raštus", iš naujo ranka perrašė visus eilėraščius, prieš tai atitinkamai pataisęs tekstą viename iš jo bibliotekoje esančių 1920 m. „Pavasario balsų" egzempliorių. Tiesa, kūriniai nesikeitė iš esmės, išliko apytikriai tokie patys, bet jų poetinė išraiška, išskyrus vieną kitą atvejį, pasiekė didesnio meistriškumo.

Rašytojui parūpsta pakeisti ne vieną ankstesnį eilėraščio pavadinimą. Apskritai kūrinių antraštės dažnai keitėsi. Kai kur ieškota tiesiog sklandesnės išraiškos, kitur — per pavadinimą stengtasi akcen-

tuoti kiek pakitusią kūrinio koncepciją (nemaža tokių atvejų skaitytojas ras prie atskirų eilėraščių komentarų). Dar kartą peržiūrėjo poetas rašybos, prielinksnių vartojimo dalykus, patikslino vieną kitą gramatinę formą. Buvo sumanęs atsisakyti net įprastų jo lyrikai žodžių *poeta, pasaulė.* Daiktavardį *smuikis* užrašė *smuikas, kaima — kaimas, divanas — kilimas, prakilniai — kilniai.* Ir šiandieną Maironio lyrikoje atrandame vieną kitą archaiškesnę leksinę, morfologinę formą. Bet jos kūrinių meninio įspūdžio negadina, o savotiškai stilizuoja tekstą, suteikia jam individualių bruožų, istorinio kolorito. Sunku būtų įsivaizduoti Maironio poeziją „apvalytą" nuo tokių žodžių, kaip *vaidentuvė, obalsis, balzimas, moksladraugis, vilyčia, poeta, didžiavyriai, diemantas, pranokėjai, karionės.*

Matyt, dėl objektyvių priežasčių poetas ne viską spėjo galutinai patvarkyti. Jo lyrikoje nuo dabartinės lietuvių norminės kalbos skiriasi: *tuščia — tuščiai, Apolinas — Apolonas, gražybė — grožybė, vaidelutė — vaidilutė, mūšys — mūšis, rūpestys — rūpestis, ančkeliai — šunkeliai, antkrančiai — šlaitai, skardžiai, smeltys — smiltys, smeltini — smiltingi, gerybė — gerumas, ilgėjimas — ilgesys, naivėlis — naivuolis.*

Orientacija į kūrinio poetiškumą buvo pagrindinė autoriaus nuostata, kurią jis vykdė su geležine valia ir stebinančiu kruopštumu. Poetizavimo siekta įvairiais būdais: vengiant daiktiškumo, grubesnio, tiesiai iš šnekamosios kalbos atėjusio žodžio, kaupiant tradicinius poetizmus, atsisakant detalizacijos. Maironis puikiai mokėjo kaupti žodžio poetinę energiją. Rašytojas linko kartoti savo pamėgtuosius įvaizdžius, jam patikusias metaforas, vartoti daug jausmingos, ekspresyvios leksikos.

Klasikinius Maironio poezijos bruožus atspindi epiteto vartosena. Maironis mėgo tipišką, idealų daikto požymį pabrėžiantį meninį pažyminį. Ši stiliaus ypatybė būdinga vėlyvajai J. V. Gėtės lyrikai ir galėjo per lektūrą paveikti Maironį. Pastoviais „Pavasario balsų" epitetais tapo būdvardžiai *puikus, brangus, mielas, malonus, gražus.* Šitoks požymio tipiškumas emocinei ekspresijai labai palankus. Ir atvirkščiai. Maironis nemėgo neutralių, išblėsusių žodžių. Emocinės epiteto spalvos, redaguojant „Pavasario balsus", buvo vis ryškinamos. To paties eilėraščio redakcijoje pirmieji variantai skambėjo silpniau už vėlesnius. Plg.:

Nes veidu tu jam užtekėjai aušros (1892)
Nes jam užtekėjai tu veidu aušros (1895)
Nes veidu skaisčios užtekėjai aušros (1913)
Nes veidu žydros užtekėjai aušros (1927)

Atskiro dėmesio nusipelno eilėdaros redagavimas. Pradėjęs savo poetinį kelią stiprioje silabinės tradicijos įtakoje (tai rodo ypač poema

„Lietuva“, taip pat A. Mickevičiaus „Vilijos“ vertimas, eilėraščiai „Nedaugel mūsų“, „Sunku gyventi“) rašytojas greitai perėjo prie silabotonikos. Silabinė eilėdara poeto nepatenkino. Jis negalėjo pakęsti monotoniškų eilių, aritmijos, siekė dinaminio organizuotumo ir metrinio įvairumo. Koks jautrus poetas buvo ritmo sutrikimams, liudija teksto taisymai.

Siekdamas ritmingo, sklandaus eilėraščio, Maironis nepakentė į smulkius žodelyčius sutrupinto teksto: žodžiai jame vėlėsi, atrodė neryškūs, nereikšmingi. Tokiais atvejais ieškota svaresnio, ilgesnio žodžio. Antai nuo 1895 iki 1920 metų eilėraštyje „Saulei tekant“ buvo tokia eilutė: *„Tvinksta, rausta ir dega lyg kad veidas mergaičių“.* „Raštuose“ ši eilutė dailesnė, ritmingesnė: *„Tvinksta, rausta ir dega lyg veideliai mergaičių“.* Užkliuvusį žodelytį poetas galėjo varinėti iš vietos į vietą. Maironis stebėtinai greitai išujo nenatūraliai sutrumpintus žodžius (*replėm's, verk' ir pan.*), atitoldamas nuo nedarnios aušrininkų kūrybos ir, anot V. Kudirkos, jų „molinių“ eilių.

Šiame „Raštų“ leidime vadovaujamasi Maironio 1926 metų rankraščio ir 1927 metų „Lyrikos“ kalba, bet išlaikoma kai kurių svetimžodžių rašyba, paliekamas autentiškas stilistinis didžiųjų raidžių rašymas. Visų pirma išlaikomi nevienodumai: *melsvas — mėlsvas, deimantas — diemantas, gvazdikas — gvaizdikas* ir pan. Taisoma tarptautinių žodžių, vietovardžių, asmenvardžių rašyba: *poëta* → *poeta, poëzija* → *poezija, Seravimas* → *Serafimas, Juratė* → *Jūratė, Medviagalis* → *Medvėgalis...* Taip pat pagal šių dienų norminę rašybą taisoma: *bėgkit* → *bėkit, koliai* → *kolei, ačiu* → *ačiū, augštai* → *aukštai...*

Siekdamas, kad eilėraščiai būtų taisyklingai ir sklandžiai perskaityti, Maironis kai kuriuos žodžius kirčiavo. Tokių atvejų nemaža. Pvz.: „Kam švietė žvaigždė tolimà“; „Skaisčià savo skausmo gilybe“; „Pranokėjų kalbà nebe viešnia gal būtų“; „Tavo žavinčiõs akyse“; „Aš skinsiu, sau pinsiu rausvùs vainikùs“; „Paukštelių bylà įvairi“ ir pan. Dalis pažymėtų kirčių, reikalingų taisyklingam metrui išlaikyti, paliekama.

Specifinę Maironio skyrybos ypatybę sudaro dviejų sinonimiškų žodžių jungimas brūkšneliu. Tai jau poeto stiliaus ženklas. Todėl šioje laidoje paliekami: *sučilbo-pragydo; dainuosiu-ringuosiu; žaibu-akinu; vargų-sopulių; bočių-milžinų; kukuoja-dejuoja; gegute-sesute; liūdėsiu-dejuosiu.* Kitais atvejais skyryba norminama. Suprantama, kad leidžiant Maironio poeziją masiniais tiražais, daug kur netaisyklingą, nevienodą rašybą bei skyrybą reiktų taisyti.

Kai kurios skaitytojui sunkiau suprantamos žodžių reikšmės, realijos paaiškinamos eilėraščių komentaruose.

„Raštų“ I tomo eilėraščių komentaruose pažymimos pagrindinės bibliografinės žinios (nurodant pirmąją publikaciją, tolesnę eilėraščio

spausdinimo chronologiją „Pavasario balsuose". Kartais pateikiama dar viena kita charakteringa metrika. Smulkesnės bibliografinės medžiagos nutarta atsisakyti (ją galima surasti „Versmių" serijos 1982 m. „Pavasario balsuose"). Atsisakyta ir kūrinių redagavimo apžvalgos. Trumpai konstatuojamas pats kūrinio redagavimo faktas ir tik retkarčiais, kur yra įvykę teksto prasmės ryškesni pakitimai, į komentarą įterpiamos ankstesnės kūrinio redakcijos. Atskirai nusakomas Maironiui aktualus jo eilėraščių santykis su daina. Duomenys apie dainos paplitimą paimti iš LTSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros instituto lietuvių liaudies dainų katalogo, kurio skyrių apie Maironio literatūrines dainas sudarė P. Jokimaitienė. Pažymėti Maironio eilėraščiai — dainos pagal kompozitorių sukurtą muziką. Pagrindinę komentarų dalį sudaro eilėraščio charakteristika. Daugiausia dėmesio skirta kūrinių tipologijai, genezei, vertinimo istorijai. Plačiau aptariami eilėraščių idėjinio turinio, autoriaus ideologijos momentai. Komentarai žymiai papildo įvade pateiktą bendrą rašytojo nueito gyvenimo ir kūrybos apžvalgą. Juose pasinaudojama gausiais literatūros mokslininkų darbais, jų pagrindiniais teiginiais ir principinėmis skirtybėmis. Dažniausiai einama citavimo keliu. Skliausteliuose po citatos nurodomas šaltinis: pirmasis skaitmuo reiškia numerį panaudotos literatūros sąraše (sudarytame alfabetine tvarka), antrasis nurodo atitinkamos pozicijos puslapį.

EILĖRAŠČIŲ CHARAKTERISTIKAI CITUOJAMOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. *Čiurlionienė-Kymantaitė S.* Dailės likimas. Dainos.— Kn.: Lietuvių literatūros kritika, t. I. V., 1971, p. 390—393.
2. *Gaudrimas J.* Iš lietuvių muzikinės kultūros istorijos. V., 1958.
3. *Genevičiūtė P.* Žmonių ir tėviškės atmintyje.—„Nemunas", 1982, Nr. 11, p. 44—46.
4. *Gineitis L.* Maironio „Rinktinių raštų" I tomo paaiškinimai.— Kn.: *Maironis.* Rinktiniai raštai, t. 1. V., 1956, p. 235—256.
5. *Gineitis L.* Klasicizmo problema lietuvių literatūroje. V., 1972.
6. *Gira L.* Ką mums paliko Margalis.— Kn.: *L. Gira.* Raštai, t. 4. V., 1962, p. 240—281.
7. *Girdzijauskas J.* Lietuvių eilėdara. Silabinės-toninės sistemos susiformavimas. V., 1966.
8. *Gudaitis L.* Permainų vėjai. V., 1986.
9. *Jakštas-Dambrauskas A.* Mūsų naujoji poezija. K., 1923.
10. *Korsakas K.* Puškino poveikis lietuvių literatūrai.— Kn. *K. Korsakas.* Literatūrų kontaktai. V., 1987, p. 130—163.

11. *Korsakas K.* Poeto likimas. Minint Maironio gimimo šimtąsias metines. Monografija apie Maironį.— Kn. *K. Korsakas.* Literatūros praeitis. V., 1983, p. 242—252, 253—262.
12. *Korsakas K.* Įvadas akademinei „Lietuvių literatūros istorijai". Didžioji lietuvių literatūros tradicija.— Kn.: *K. Korsakas.* Literatūros raida. V., 1985, p. 76—104, 439—455.
13. *Kostkevičiūtė I.* Kritinis realizmas lietuvių prozoje. V., 1956.
14. *Kubilius V.* Lietuvių literatūra ir pasaulinės literatūros procesas. V., 1983.
15. *Lankutis J.* Vinco Mykolaičio-Putino kūryba. V., 1986.
16. *Lankutis J.* Maironio kūryba.— Kn. *J. Lankutis.* Rašytojų siluetai. V., 1984.
17. *Mykolaitis-Putinas V.* Maironis. Maironio poeto kelias.— Kn.: *V. Mykolaitis-Putinas.* Raštai, t. 8. V., 1962, p. 303—313, 314—347.
18. *Mykolaitis-Putinas V.* Adomas Mickevičius ir lietuvių literatūra. V., 1955.
19. *Mikšytė R.* Literatūrinės įtakos lietuvių silabotoninei eilėdarai.— Kn.: Lietuvių poetikos tyrinėjimai. V., 1974, p. 7—86.
20. *Nastopka K.* Lietuvių eilėraščio poetika. V., 1985.
21. *Sruoga B.* Maironis.—„Aušrinė". 1913, Nr. 28.
22. *Tumas J.* Lietuvių literatūros paskaitos. Draudžiamasis laikas. „Apžvalgos" grupė. Jonas Maironis-Mačiulis. Kaunas — Marijampolė, 1924.
23. *Zaborskaitė V.* Maironis. V., 1968.
24. *Žukas S.* Maironio meilė.— Kn.: Poezijos pavasaris. V., 1983, p. 172—177.

PERŽIŪRĖTŲ IR PANAUDOTŲ MAIRONIO LYRIKOS LEIDINIŲ SĄRAŠAS

1. Pavasario balsai. Parašė St. Maironis. 1895. Tilžėje. Kaštu autoriaus.
2. Pavasario balsai ir Kame išganymas. Trečią kartą atspausta, pertaisyta ir padauginta. Parašė Maironis (J. M-lis). 1905 m. Išleista „Lietuvių laikraščio" kaštais. Peterburgas. Ekaterininskij kan., N. 10.
3. J. Mačiulis-Maironis. Raseinių Magdė. Poematas ir smulkmenos. Išleista autoriaus pinigais. Kaunas, 1909.
4. Pavasario balsai ir Kame išganymas. Ketvirtą kartą atspausta ir padauginta. Parašė Maironis. Kaunas, 1913, S. Banaičio spaustuvė, D. Vilniaus g. Nr. 34.
5. Maironis-Mačiulis. Pavasario balsai. Penktą kartą atspausta ir žymiai padauginta. Tilžė, 1920. Jagomasto spaustuvė „Lituania", Aukštoji gat. 78.

6. Maironio Raštai, I. Lyrika. Šeštoji laida. Kaunas, 1927.
7. Maironis. Pavasario balsai. VII leidimas. Spaudai paruošė J. Ambrazevičius. Kaunas, 1940. (Leidinys nebuvo platinamas ir į bibliotekas nepateko.)
8. Maironis. Pavasario balsai. Valstybinė grožinės literatūros leidykla. Kaunas, 1947. Įvadas A. Venclovos.
9. Maironis. Rinktiniai raštai, I. Valstybinė grožinės literatūros leidykla. Vilnius, 1956. Tomą sudarė, įvadą ir komentarus parašė L. Gineitis.

Eilėraščių komentaruose naudojamos santrumpos

„Pavasario balsai"— PB
„Raseinių Magdė. (Poematas ir Smulkmenos)"— 1909 RM
Maironis. Raštai, I. Lyrika — MR I
LKLI — LTSR MA Lietuvių kalbos ir literatūros instituto rankraštynas
MAB — LTSR MA bibliotekos rankraščių skyrius

Lyrika

Ačiū tau, Viešpatie. Pirmoji publikacija — 1913 PB, po to 1920 PB, be pavadinimo. Tekstas nesikeitė.

PB kūrinys įdėtas tarp autonalitinės refleksinės lyrikos, eilėraščių: „Kam širdį davei?" ir „Užmigo žemė". „Ačiū tau, Viešpatie" iškyla kai kurie esminiai Maironio meninio pasaulėvaizdžio bruožai. Čia apmąstoma nueito gyvenimo kelio prasmė, poeto ir poezijos uždaviniai, dėl to MRI spausdinamas greta kitų šį motyvą plėtojančių eilėraščių.

Kūrinys atspindi Maironio religines, konfesines pažiūras, bet jame pirmiausia iškyla platesni egzistencinės ir patriotinės prasmės momentai. Šiuo atžvilgiu tarp Maironio ir kitų žymių XIX a. poetų esama daug bendrumo. Neatsitiktinai, kaip skelbta R. Mikšytės, „Ačiū tau, Viešpatie" primena M. Lermontovo „Maldą", kurio pirmas posmas skamba:

Я, матерь божия, ныне с молитвою
Пред твоим образом, ярким сиянием,
Не о спасении, не перед битвою,
Не с благодарностью иль покаянием...

Autorės nuomone, „nepaisant neadekvačios metrikos, negalima paneigti šių eilėraščių vidinio ryšio" (19, 69).

Sursum (lot.) Sursum corda! — pakelkime širdis.

Taip niekas tavęs nemylės. Pirmoji publikacija —„Žemaičių ir Lietuvos apžvalga“, 1892, Nr. 3, *Maironio* slapyvardžiu, antraštė „Jo pirmoji meilė“, po to 1895, 1905 PB, 1913, 1920 PB antraštė „Pirmoji meilė“. Šiuo kūriniu būdavo pradedami visi PB.

Virto liaudies daina, užregistruota 3 variantai, 1 jų su melodija.

Tai jauno poeto meditacija tėvynės meilės tema. Kūrinys atspindi tą Maironio gyvenimo takoskyrą, kuri nulėmė visą tolesnį jo, kaip žmogaus ir poeto, likimą ir buvo susijusi su realios moters ar idealios mylimosios — tėvynės — pasirinkimu.

Eilėraštis parašytas pagal meilės lyrikos kanoną. Būtent panašumas į meilės eilėraštį (numetus du paskutiniuosius posmus, iš kurių paaiškėja, kad tikrasis eilėraščio adresatas yra tėvynė) buvo pagrindas skųsti Maironį Vatikanui. Tad eilėraštis yra suvaidinęs neigiamą vaidmenį bažnytinėje karjeroje. Mėginimas eliminuoti patriotinį eilėraščio „numylėtosios“ turinį, pakeičiant jį grynai erotiniu, išryškėjo ir S. Žuko straipsnyje (24, 172—177). Ne tik jauno poeto neįgudimas, bet ir stiprūs emociniai išgyvenimai nulėmė kompozicijos laisvumą, fragmentiškumą. Eilėraštis įdomus kaip emocinio prado vyravimo pavyzdys tokioje logiškoje ir griežtoje Maironio poezijoje. Šį eilėraštį V. Mykolaitis-Putinas vadino „sentimentaliu, romantišku“ (17, 343). Vaižgantas skeptiškai vertino eilėraščio jausmingumą: „Visi tie „skausmai“ yra daugiau retorinė forma, ne kančia, nes ten, kur autorius kenčia, to jis vardu nekrikštija, tai savaime aišku; bet daugiausia jis tik pasisako „skaudąs“, „liūdįs“, „ašarojąs“, dėl to ir visi tie „pasisakymai“ nėra kūrybos elementai, tik gražbylybos“ (22, 240). Dirbtinumą ir šaltą patosą kaip ir kitiems patriotiniams eilėraščiams prikišo B. Sruoga (21, 198). V. Zaborskaitės nuomone, kūrinys buvęs novatoriškas, nes jame poetas savo jausmus išsakęs „betarpiškai, su dar negirdėtu mūsų poezijoje atvirumu ir nuoširdumu“ (23, 141). „Ta prasme eilėraštis „Taip niekas tavęs nemylės“ išreiškė būdingus savo epochai nusiteikimus, išreiškė juos su tokia tiesa, paliesdamas tokius esminius žmogaus ir jo tautos, tėvynės ryšių aspektus, kad jie prašoko vienos kurios epochos rėmus, tapdami apibendrinančia tėvynės meilės išraiška, ugdydami ir taurindami šį jausmą jau nebe vienos kartos širdyse iki pat mūsų dienų“ (23, 142).

Aš norėčiau prikelti. Pirmoji publikacija —„Tėvynės sargas“, 1898, Nr. 7, Maironio slapyvardžiu, be antraštės. 1905, 1913, 1920 PB antraštė „Poetos noras“, 1898, 1905 metų tekstai sutampa. Vėliau kūrinys kiek redaguotas.

Vienas programinių Maironio patriotinių eilėraščių, išsakančių rašytojui ir nacionalinio atgimimo epochai taip būdingą aštrų istorijos jausmą ir romantišką Lietuvos praeities, nacionalinės laisvės ilgesį. Ankstesnis pavadinimas aiškiai rodo kūrinio priklausomybę

poeto ir poezijos temai ir koreguoja įsigalėjusią tradiciją traktuoti jį kaip gryną praeities motyvo interpretaciją. Poeto ir poezijos motyvo dominantę paryškina kūrinio vieta MRI — išspausdintas greta kitų panašių kūrinių. Rezervuotai tevertinęs „Taip niekas tavęs nemylės", Vaižgantas labai palankiai atsiliepė apie „Aš norėčiau prikelti": „Va, kur visas neveidmainingas poetas Maironis —„Poetos noruose"! <...> Žmonės! Kas jūsų dar beturėtų tėvynei inertingą širdį, paskaitę šitas eilutes! Kam skaitant jas, širdis nespursteli tikru pasiilgimu patriotinės idėjos, vado, žado, galiūnų? Kas nenulenkia galvos kūrėjui ir netaria širdyje: Taip, Maironis dainius Dievo malone: jam duota tėvynės meilės kibirkštis, ir kituose jis pajėgia kibirkštį įskelti" (22, 241).

Poezija. Pirmoji publikacija — 1909 RM, vėliau — 1913, 1920 PB. Yra išlikęs 1902 m. data pažymėtas I posmo autografas. Tekstas redaguotas tik rengiant „Raštus". Esminių pakitimų nėra.

Kūrinys-vizija, daranti, pasak V. Mykolaičio-Putino, „įspūdį sentimentalinės alegorinės iliustracijos" (17, 331). Kaip pastebėta V. Zaborskaitės, jame randame pseudoklasicistinio puošnumo, „negyva estetizavimo su „zefyrais", „serafimais", „marmuru", „gražybių paslaptimis" ir „stebuklingais žodžiais" (23, 457). Eilėraščio turinys vertingas skausmingąja maironiškąja poeto kelio samprata ir kūrybos versmių nerealumo koncepcija (17, 331). Vienas iš A. Puškino poezijos atgarsių Maironio lyrikoje. Eilutės „Išvydau ją, kai vakarinė/Žvaigždė skaisčiai danguos mirgėjo" primena garsųjį «Я помню чудное мгновенье» (23, 428). Kitas galimas paralelės variantas — V. Žukovskio eilėraštis «Явление поэзии в виде Лалла Рук» (19, 65):

К востоку я стремлюсь душою;
Прелестная впервые там
Явилась в блеске над землею
Обрадованным небесам.

Как утро юного творенья,
Она пленительна пришла,
И первый пламень вдохновенья
Струнами первыми зажгла.

Poeta. Pirmoji publikacija —„Lietuvių laikraštis", 1905, Nr. 17, po to 1909 RM, 1913, 1920 PB.

Turiniu ir koncepcija šis eilėraštis, nors yra paskelbtas ketveriais metais anksčiau, labai artimas „Poezijai". Kūrinio psichologinės situacijos pagrindą sudaro atsisveikinimo situacija. Čia išryškėja ir priešingybė tarp kūrybos idealių versmių ir jos realaus poveikio:

„skausme gimusi poezija neša žmonėms suraminimą“ (17, 331). V. Mykolaitis-Putinas, remdamasis eilėraščiais „Poeta“ ir „Poezija“, aptarė Maironio poezijos psichologinį bei socialinį prieštaringumą: „Tokia poezijos ir poeto suvokimo raida nuo veržlių veiksmingų polėkių per skausmą į nerealias sapnų bei vizijų sferas, atrodo, turėtų būti visai svetima poetui, kuris geriausias savo pajėgas skyrė žadinti tautą į kovą dėl visai realių tikslų bei teisių. Tačiau, atidžiau pažvelgę į Maironio kūrybos raidą, pamatome, kad toks poeto bei poezijos suvokimas nėra atsitiktinis: jis rodo, iš vienos pusės, Maironio atstovaujamos buržuazijos ideologijos ir jos vaidmens nacionaliniame judėjime krizę, iš kitos pusės — paties poeto nesutapimą su naujomis pažangiomis tautos jėgomis darbininkų judėjime, kuris tuo metu, po 1905 metų revoliucijos, jau buvo labai aktyviai pasireiškęs lietuvių visuomenėje. Maironiui, atsilikusiam nuo gyvenimo, realų tikrovės supratimą bei aktyvų dinamizmą pakeičia sapnų ir idealistinių vizijų romantika“ (17, 332).

Eilėraščio neabejotiną ryšį su garsiuoju A. Puškino eilėraščiu „Poetas ir minia“ pripažino K. Korsakas (10, 135—136).

Maironis eilėraštį redagavo, siekdamas poetiškumo ir vis labiau ryškindamas liūdesio ir graudulio motyvus. Šia prasme būdinga IV posmo 3, 4 eilučių redakcijos:

Būriai apstojo skausmo vyrą,
Ant galo tarė: „Štai poeta!“ (1905)

Būriai, apstoję skausmo vyrą:
„Poeta, tarė, gan graudus“. (1909—1920)

Būrys, apstojęs skausmo vyrą:
„Poeta,— nutarė,— graudus!“ (1927)

Iš Danutės akių. Poemos „Mūsų vargai“ fragmentas, įdėtas į 1920 PB antrašte „Praeludium (iš poemos „Mūsų vargai“)“.

L. Gineitis yra pažymėjęs: „Be to, reikia pastebėti, kad šio eilėraščio nėra „Mūsų vargų“ poemos antram leidime. Taigi pats Maironis bus sąmoningai jį priskyręs prie „Pavasario balsų“ kaip atskirą kūrinį“ (4, 250). V. Zaborskaitė spėja, kad preliudo „Iš Danutės akių“ Maironis poemoje galėjęs atsisakyti dėl per drąsios ar netinkamos jausmų pynės, susiejančios moters ir tėvynės likimų paralelę (23, 378).

Eilėraštis buvo sukėlęs visuomenės pasipiktinimą. Vaižgantas išgyrė preliudą už tai, kad, pradėjęs kreipiniu į moterį — Danutę, užbaigia apeliavimu į tėvynę: „Kelk Maironį, brolau, į padanges už tą vieną pavykusį pasakymą!“ (22, 179). O vėliau, išvydęs 1920 PB, Vaižgantas supyko: „Juk natūralioji raštams vieta ten, kur jie iš pat pradžių buvo taikyti“ (22, 218) ir dar „tėvynė“, „nukilusi į ly-

rikas, pavirto „Danute“ ir radikaliai pagadino visą neregėto kilnumo ir stiprumo vaizdą: Tėvynė man — naktis ir dangus“. Mergelė Tėvynės vietoje — tiesiog banalu“ (22, 219).

Taip maža paramos. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai, be antraštės. Eilėraštis kiek redaguotas. PB leidimuose eilėraštis neturėjo pastovios vietos, ir tik MRI pateko prie gyvenimo prasmę poezijos aspektu svarstančių kūrinių. „Taip maža paramos“ išreiškia būdingą vienatvės motyvo moduliaciją, praskleidžia Maironio širdies liūdnąją pusę, prisišliedamas prie išpažintinės refleksinės lyrikos, jos elegiškųjų motyvų.

Našlė-galva — Maironio lyrikos įvaizdis, metonimija, išreiškianti žmogaus vienatvę, vienišumą.

Seniai aš laukiu išsiilgęs... Pirmoji publikacija — MRI. Parašytas poezijos paskirties tema. Literatūros mokslo ne sykį pastebėta, kad Maironis buvo jaunystės dainius, o šis eilėraštis rodo pagyvenusį poetą varginusias dvasinio išsekimo nuotaikas, kurių turinys yra artimas laiškams, adresuotiems 1912, 1913 metais L. Girai. K. Korsakas eilėraštį citavo kaip giliai sukrėsto poeto prisipažinimą, kaip poeto psichologinės dramos ir tragiško likimo buržuazinėje Lietuvoje išraišką (11, 248). Eilėraštis yra viena negausių Maironio miniatiūrų.

Išnyksiu kaip dūmas. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to kiti PB leidimai, be antraštės.

Vienas meniškiausių, visuotinai pripažintų refleksinės Maironio lyrikos kūrinių. MRI jis prišlietas prie poezijos motyvo variacijų. To dėka išryškėja autobiografiškieji momentai. Vis dėlto eilėraštyje meistriškai išreikštas ir filosofiškai apibendrintas žmogaus išnykimo motyvas, kuris, „pradžioje išsakytas labai bendra forma, vėliau konkretėja, nušviečiamas kaskart nauju požiūriu <...> — visa tai poetui pabrėžia praeinamybės idėją, kurią jis įžvelgia ir istorijoje, ir atskiro žmogaus gyvenime, įvairiose jo apraiškose“ (23, 172). Eilėraštis sudaro reikšmingą pakopą lietuvių lyrikos kelyje į filosofinę poeziją.

Tekstas redaguotas, ieškant meniškesnės išraiškos, yra įdomus pavyzdys Maironio kūrybos laboratorijai ir raidai pažinti.

Ryškiausiai pasikeitė III posmas:

1 O kas mano jausmai? ar tie pagavimai,
2 Ką išneša dvasią aukštai?..
3 Širdies tik drebėjimai, kraujo virimai,
4 Kuriems nebužilgui — kapai! (1895)

1905 PB tvarkyta 2 eilutė: „*Nors neša jie* dvasią aukštai!“, prieveiksmis „nebužilgui“ parašomas „*nebužilgu*“. 1913 PB pataisyta

3 ir 4 eilutės: *„Tekėjimas kraujo, širdies tik plakimas, /* Kuriems *nebužilgo — kapai!..“.*

Eilėraščio prasmę esmingiau palietė pirmos eilutės redagavimas (plg. „Išnyksiu kaip dūmas, *išblaškomas* vėjo“ 1895—1920, „Išnyksiu kaip dūmas, *neblaškomas* vėjo“ 1927), suteikęs eilėraščiui didesnės statikos ir labiau išryškinęs slopią neviltį.

Ar aš kaltas. Pirmoji publikacija — 1909 RM, antrašte „Pavesta atminčiai. J. S.“, po to 1913, 1920 PB antrašte „J. St.“. Tekstas redaguotas.

Kūrinys susijęs su Jadvyga Stanelyte. Ankstyvesnioji antraštė liudija Maironio, kaip kunigo, poetinės savimonės savarankiškumą, ginant teises į intymesnę saviraišką. Po kiek laiko poetas kūrinyje matė jau ne tiek su konkrečiu asmeniu susijusią pažinties istoriją, kiek tipišką savo gyvenimo dramą, jos giliąsias, meilės dar labiau užaštrintas priešingybių versmes. Eilėraštis stovi ties Maironio meilės lyrikos ir abstraktesnės autoanalitinės refleksinės poezijos riba.

Poetui mirus. Pirmoji publikacija — 1920 PB. Tekstas mažumą redaguotas.

Šis eilėraštis MRI užbaigia poeto ir poezijos ciklą, kuriam priklauso vienuolika kūrinių. Jis išryškina būdingą viešumos ir intymaus pasaulio opoziciją, paveldėtą iš romantinės literatūros. Vaižgantą šis eilėraštis paskatino plačiau pasamprotauti apie meno kūrinio vertinimo kriterijus. Saugodamas kūrėjo asmens neliečiamybę, atkreipdamas visuomenės dėmesį į tai, kad švenčiant rašytojų jubiliejus, dera palikti „šalyje jų asmenis“ ir „nekiloti jokių jų dangų nei nuo lovos, nei nuo krūtinės. Tai tuščias žingeidavimas“ (22, 265), rašytojas vis dėlto pasiliko sau ir kitiems teisę domėtis asmeninio gyvenimo užkulisiais mokslo reikalams. Eilėraštį „Poetui mirus“ citavo tokiame kontekste: „Ieškant kūrinio genezės, noromis nenoromis tenka pasiknaisioti kūrėjo sieloje ir ten paieškoti pirmosios priežasties <...> Jei ne kam kitam, tai bent kūrinio mechanikai toks suprozinimas yra vertas darbo“ (22, 249). Antra vertus, moralinę teisę domėtis Maironio asmeniniu gyvenimu tiek, kiek reikia gyvenimui ir kūrybai nušviesti, V. Zaborskaitės nuomone, duoda ir tai, kad „pats poetas yra spausdinęs eilėraščių su dedikacijomis ir puošęs „Pavasario balsus“ sau mielais atvaizdais (žr. 1920 PB leidimą), tad nesistengė per daug nuslėpti realaus savo jausmų pagrindo“ (23, 415—416).

Mano gimtinė. Pirmoji publikacija — 1895 m. PB, po to visi PB. Tekstas redaguotas. Virto liaudies daina, užregistruota 16 variantų, iš jų 5 su melodijom. Muziką eilėraščiui yra sukūrę B. Andriuška, A. Kačanauskas, S. Šimkus.

Šį eilėraštį, kaip ir „Lietuva brangi“, „Kur bėga Šešupė“, „Už Raseinių, ant Dubysos“, „Vilnius“, „Trakų pilis“, V. Mykolaitis-Puti-

nas apibūdino kaip ypatingą XIX a. pab.— XX a. pr. lietuvių lyrikos pasiekimą: „Maironis sugebėjo parašyti posmų, kur paprasčiausiais žodžiais, dviem trim bruožais, randame išreikštą ir gamtą, ir darbą, ir savo gimtinės meilę" (17, 346—347). Mokslininkas eilėraštyje įžvelgė gilią melancholiją, graudulį ir užuojautą, kuriuos įvertino kaip Maironio demokratizmo bruožus (17, 346). Eilėraštis praplečia ir pagilina poetinę istorijos koncepciją: „Niekur kitur poetas nėra taip aiškiai išsakęs vertybės, kuria jis šiuo metu grindžia senovės idealizavimą. Toji vertybė — laisvė" (23, 120).

Pavasaris. Pirmoji publikacija — 1895 m. PB, po to visi PB leidimai. Tekstas nedaug redaguotas. Muziką eilėraščiui sukūrė J. Naujalis ir J. Gruodis.

„Pavasaris"— gamtinės lyrikos pavyzdys, atstovaujantis „grynajai poezijai", gimusiai „kaip išraiška poeto nuotaikų bei refleksų gamtos fone" (17, 332). Vienas Maironio lyrikos šedevrų. Kartu su kitais kūriniais šį eilėraštį J. Lankutis apibūdino kaip vieną pasaulinės lyrikos lygio kūrinių: „Nedaug tėra ir pasaulinėje literatūroje panašių posmų, iš kurių lietųsi toks subtilus, o kartu kiekvienam lengvai suprantamas išgyvenimas, tėvynės meile alsuojantis estetinis pasigėrėjimas, dvasios ekstazė" (16, 13). „Pavasaris"— retas dvasinės harmonijos atvejis Maironio kūryboje. Eilėraštis „ne tik prasme, bet ir išraiškos galingumu taip primena Šilerį:

Seid umschlungen Millionen!
Diesen Kuss — der ganzen Welt.

Optimistinė, gyvenimą teigianti Maironio pasaulėjauta, jo šviesus, giedras, „apoloniškas" talentas, turbūt niekur nėra atsiskleidęs su tokia tobula pilnatve, kaip šiame nedideliame eilėraštyje" (23, 163). Kūrinys tipiškas Maironiui „išlaikoma vaizdų sferos ir lyrinės deklaracijos pusiausvyra" (23,452). Harmoningieji šio eilėraščio bruožai giminingi J. V. Gėtės lyrikai, kaip konstatavo V. Kubilius: „Skelbdamas pasipriešinimą didžiuoju žmogaus pašaukimu, Maironio eilėraštis kartais nusileisdavo iš herojiško nerimo į gamtos harmoniją. Ir tada arčiausiai pasislinkdavo į Gėtės lyriką savo objektyvizuoto poetinio pasakojimo eiga, iš tautosakos šaltinių prikelta skaistaus naivumo tonacija, džiaugsmingu šūksmingumu. Nepriklausomi vienas nuo kito, bet vis dėlto giminingi yra šie posmai:

Pavasario saulė prašvito meiliai
Ir juokiasi, širdį vilioja;
Iškilo į dangų aukštai vėversiai,
Čyrena, sparneliais plasnoja.

Wie herrlich leuchtet
Mir die Natur!
Wie glänzt die Sonne!
Wie lacht die Flur!

Es dringen Blüten
Aus jedem Zweig
Und Tausend Stimmen
Aus dem Gesträuch..." (14, 237).

Duetas. Pirmoji publikacija — 1920 PB. Tekstas vos redaguotas. Yra išlikęs autografas Maironio asmeninės bibliotekos knygoje: „Dokładny słowniczek polsko-niemiecki i niemiecko-polski spisany przez dr. J. P. Jordana. Lipsk, W księgarni Ottona Holtne. 1889". Įrašytas paskutiniame švariame lape pieštuku.

Kūrinys galėjo būti parašytas 1913, 1914 m., nes 1914 m. J. Naujalis jam jau sukūrė muziką (2, 170). Virto liaudies daina, užregistruota 3 variantai.

Eilėraštis tarsi iš tolo atkartoja „Ant Drūkšės ežero" psichologinį siužetą, artimas yra ir šių eilėraščių meninis įprasminimas, intonacinės bei leksinės paralelės: plg. II, III posmus su „Ant Drūkšės ežero" I, II posmu.

Vasaros naktys. Pirmoji publikacija — 1920 PB. MRI redaguota tik paskutinė strofa. Muziką sukūrė A. Kačanauskas, J. Naujalis.

Eilėraštis parašytas rondo forma, pakartojant atskiras eilutes ir jų motyvus, suteikiant ramią, ilgesingą nuotaiką. Motyvas „Ko man taip ilgu, ko man taip liūdna?", „Ko gi taip liūdna? Ko gi taip ilgu?" buvo būdingas romansinei, eleginei XX a. pradžios poezijai (K. Binkio eilėraštis „Ko čia taip ilgu, ko čia taip liūdna?..").

Saulei leidžiantis. Pirmoji publikacija —„Draugija", 1908, t. VI, Nr. 21, Maironio slapyvardžiu, antrašte „Ant saulės laidos". Kitos publikacijos — RM, „Viltis", 1919, t. VI, Nr. 8 (65), 1920 PB. Muziką sukūrė A. Kačanauskas.

Eilėraštis parašytas rondo forma, artimas romansui elegijai. 1920 ir 1927 metų publikacijose atsisakyta IV strofos:

Poezijos ir įkvėpimo vergai
Ant temstančios saulės laidos!
Aš jūsų kančios nemainyčiau tikrai
Ant blizgančios aukso naudos.
Nenoriu nei miego ant saulės laidos!
Verčiaus įkvėpimo vargai.

Ilgėjimo mintys — ilgesio mintys.

Užmigo žemė. Pirmoji publikacija — 1895 PB, antrašte „G. P.", po to visi PB leidimai. Muziką sukūrė Č. Sasnauskas.

Kūrinys dedikuotas artimam Maironio bičiuliui iš studijų Peterburge metų — Liudvikui Besekerskiui, pradedančiam lenkų poetui, bandžiusiam versti Maironio eilėraščius į lenkų kalbą. Apie šį įsidėmėtino būdo ir likimo žmogų, taip brangų Maironiui, kad galėjęs tapti vieno iš meniškiausių eilėraščių —„Užmigo žemė"— įkvėpėjų, Vaižgantas rašė: „Minėtinas yra studentas Besekerskis, visa savo siela poetas: gabus, neramus, abejojąs; tai pilnas džiaugsmo, tai nusiminimo; tai poezijas perkąs, tai diciną nusidurti. Pagaliau išstojęs iš Akademijos, vedęs, Paryžiuje gyvenęs skurde ir gyvenimo nusmelktas. Lenkų literatūroje nežinau, ar bus likęs jo vardas. Mano rankose yra pradžia vieno jo ranka rašyto sąsiuvinio, pavadinto: Jan Maculewicz. „Sonety" (Przełożył z litewskiego Gabryel Pomian". (22, 54). Toliau pateikiami sonetų „Saulės tekėjimas" („Wschód słońca") ir „Įkvėpimo valanda" („Chwila natchnienia") vertimai. Po antruoju vertimu Vaižgantas pažymėjo: „Šio soneto originalas yra žuvęs, kaip nemaža kitų Mačiulio dainelių. Gerai, kad tas lenkas nors turinį išgelbėjo. Džiaugiamės ir tuo" (22, 56).

„Dedikuotas jis, kaip žinoma, L. Besekerskiui (Gabrieliui Pomianui), kuris mokėsi Peterburgo akademijoje nuo 1889 rudens iki 1890 m. pabaigos. Eilėraštis bus kilęs gal ne iš pirmųjų bendro mokymosi mėnesių, bet iš vėliau sustiprėjusių ryšių, tad ne 1889, o 1890 m. Vargu ar jis parašytas, L. Besekerskiui išvykus iš akademijos" (23, 159). Kūrinys buvo sukurtas tokią stipraus įkvėpimo valandą, kad išsiliejo į labai menišką tekstą, kurio autorius net nebekeitė.

Suolelis miške. Pirmoji publikacija — 1920 PB, antrašte —„Miške suolelis".

Impulsą parašyti davė konkretūs įspūdžiai. Pirmojo pasaulinio karo metais, 1915 metų pabaigoje, Maironis apsigyveno Krekenavoje, kur, kaip liudija atsiminimai apie poetą, pamėgo gražiame Varnakalnio pušyne esantį suolelį. „Varnakalnyje, ant Linkuvės upės stataus skardžio, netoli malūno užtvankos, Maironis buvo įsitaisęs suolą ir stalą, prie kurio rašydavo. Baladė „Čičinskas", poema „Mūsų vargai" (I leidimas) ir daugumas Maironio eilėraščių, kurie jo raštuose datuoti 1919—1920 metais, mano manymu, yra parašyti 1916—1918 metais Krekenavoje" (3, 44).

Tupi šarka. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai, antrašte „Burtai". Redaguota keletas smulkmenų.

Eilėraščiui muziką parašė J. Naujalis. Virto liaudies daina, užregistruota 27 variantai, iš jų 4 su melodijom.

Kukavo gegutė. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai, antrašte „Našlaitė". 1914 m. išspausdintas L. Giros pareng-

toje antologijoje „Cit, paklausykit“. Kūrinys baladiškas, kaip ir „Mergaitė“, „Tupi šarka“, „Tėvynės dainos“ priskirtinas Maironio pamėgtam mergelės ciklui. Jame skamba užuojautos vargdieniams tema.

Džiovininkė. Pirmoji publikacija — RM, antrašte „Džiova mirštančiai“, 1913, 1920 PB, antrašte „Džiova sergančiai“. Tekstas nedaug redaguotas.

J. St. Pirmoji publikacija — 1913 PB, po to 1920 PB, antrašte „J. S.“. Eilėraštis siejamas su Jadvyga Stanelyte (23, 418—420). Virto liaudies daina, užregistruota 12 variantų, 3 su melodijom. Eilėraštis redaguotas, esmingiau paskutinė strofa:

IX 1 Širdis man verkia: tavo sielą
2 *Aš vien suprasti begaliu:*

3 *Man skirta eiti,* mano miela,
4 Kitu gyvenimo keliu. (1913, 1920)

2 *Suprasti vienas aš galiu,*
3 *Bet skirta eit man,* mano miela, (1927)

Jei žemė širdį viliojo. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai, be antraštės.

Kaip rodo eilėraščio išspausdinimo MRI vieta, jis autoriaus priskiriamas sielos išgyvenimų temai (širdis — dominuojantis įvaizdis). Kūrinys dramatiškas, išreiškia būdingus lyrinio subjekto dvasinius disonansus. Religinės aspiracijos neužgožia gilaus žmogiškojo prasmingumo.

Uosis ir žmogus. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai, antrašte „Gyvenimas eina ratu“. MRI pavadinimo pakitimas išreiškia kitokį autoriaus santykį su kūriniu, išryškina kitus prasminius akcentus: ne tiek cikliškąjį gyvenimo dėsnį, kiek gamtos (medžio) ir žmogaus būties paralelę.

Tekstas stilistiškai tvarkytas, bet iš esmės išliko kaip pirmoje redakcijoje.

Eilėraštyje esama F. Šilerio „Dainos apie varpą“ („Das Lied von der Glocke“), kurią Maironis laikė „didžiausiu literatūros deimantu“ (22, 58) reminiscencijų.

Per žvaingsias naktis — žvainų naktų įvaizdis būdingas Maironiui. Suvokdamas šio epiteto neįprastumą savo meto skaitytojui, Maironis jį aiškino svetimų kalbų (lenkų ir vokiečių) atitikmenimis: *srebrzysto-swiatły, silberhell.*

Dročiai karstui išpjaus — dročius — lentų pjovėjas.

Augo putinas. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to kiti PB leidimai, antrašte „Putino daina“. Tekstas redaguotas. Virto liaudies daina, užregistruota 11 variantų, iš jų 1 su melodija. Muziką eilėraščiui sukūrė J. Naujalis.

Ši žaisminga, bent kiek moralizuojanti alegorija priklauso mergelės ciklo eilėraščiams. „Liaudiškas mergelės paveikslas šmėkščioja lietuvių poezijoje nuo pat XIX a. pradžios: Valiūno „Birutė“, Vienažindžio eilės — tai ryškios gairės to paveikslo formavimo kelyje. Tačiau didžiausio gilumo šis paveikslas įgavo Maironio poezijoje“ (23, 127). Mergelės motyvo eilėraščiai Maironio poezijoje labai dainingi: čia „bene gryniausiu pavidalu“ atsiskleidžia „dainiškumo“ principas“ (20, 37).

Siurpo uogos — sirpo. Tekste nuskamba kaip poeto stiliui būdinga forma.

Suktinę jie šoko — suktinis, Maironio gimtų vietų tarmybė.

Mergaitė. Pirmoji publikacija —„Lietuviškas kalendorius metams 1894“, Tilžė, 1893, antrašte „Mergytė“. Nuo 1895 įėjo į visus PB antrašte „Mergaitė“. Tekstas redaguotas.

Mergelės ciklo eilėraštis. Artimas liaudies dainai. Maironio lyrikai būdingas tobulai išlaikyta pakartojimų simetrija (20, 37).

Smuikui griežiant. Pirmoji publikacija — RM, po to 1913, 1920 PB, antrašte „Smuikiui griežiant mozurą“. Tekstas redaguotas.

Poetas jaunystę ir senatvę matė nuolatinėje dialektikoje ir priešpriešoje — kaip du gyvenimu vadinamos upės krantus. Senatvės motyvas vaizduojamas šokančios jaunystės fone. Eilėraštis — akivaizdus meditacinės, refleksinės lyrikos pavyzdys. Būdinga ir jo poetika: jausminiai epitetai, emfatiniai sušukimai, semantinės opozicijos (20, 42—43).

Akys. Pirmoji publikacija — 1909 RM, vėliau 1913, 1920 PB. Vienas Maironio vertimų. Tekstas redaguotas.

Eilėraščio motto pažodinis vertimas: „Mėlynos ar juodos, visos mylimos, visos gražios“. Originalo autorius — prancūzų poetas Siuli Priudomas (Sully Prudhome, 1839—1907). Tikroji pavardė — Rene Fransua Armanas. Inžinierius, Prancūzų akademijos narys, jis domėjosi teise, filosofija ir menu. Kurį laiką linko į „Parnaso“ estetiką. Kaip ir kiti parnasiečiai (T. Gotje, Š. Lekontas de Lilis, Š. Bodleras, T. de Banvilis), Siuli Priudomas, paveiktas pozityvizmo, kritikavo romantinės poezijos subjektyvumą, vėliau siekė atrasti intelekto ir poezijos pusiausvyrą, propagavo poezijoje tikslumo, filosofijos ir grožio kultą. Už kūrybos visumą — poeziją, ese iš estetikos, filosofijos ir kritikos — jam buvo paskirta Nobelio premija.

Šį autorių Maironis mini savo „Trumpoje visuotinės literatūros istorijoje", teigiamai apibūdindamas parnasiečius, kaip atsvarą romantizmo įvestam į literatūrą individualizmui ir subjektyvizmui (Maironio Raštai, t. 5, p. 98). Tokia klasikinė poezija būdinga ir pačiam Maironiui. Siuli Priudomas Maironio minimas kaip „Stansų ir eilėraščių" („Stances et poemes") autorius.

Bažnyčioj gieda „aleliuja"... Pirmoji publikacija — „Lietuvis", 1927, balandžio 14, antrašte „Aleliuja". Tai rusų rašytojo D. Merežkovskio (1866—1941) eilėraščio nepilnas vertimas. „Nors valdantieji sluoksniai grężėsi į Vakarus, bet neišjudino lietuvių periodikoje įsitvirtinusios rusų klasikinės literatūros <...> Šiuo metu A. Jakštas, M. Vaitkus ir Maironis išvertė D. Merežkovskio eilėraštį „Христос воскрес!". Tai buvo savotiškos varžybos, kurias patvirtina tą pačią dieną su Maironiu tik kitame laikraštyje pakartotas M. Vaitkaus pataisinėtas vertimas" (8, 280, 282).

«Христос воскрес» — поют во храме;
Но грустно мне... душа молчит:
Мир полон кровью и слезами,
И этот гимн пред алтарями
Так оскорбительно звучит.

Когда б он был меж нас и видел,
Чего достиг наш славный век,
Как брата брат возненавидел,
Как опозорен человек,

И если б здесь в блестящем храме
«Христос воскрес» он услыхал,
Какими б горькими слезами
Перед толпой он зарыдал!

Išverstas eilėraštis lengvai pritapo prie Maironio kūrybos, kurioje yra aštrių socialinių motyvų ir užuojautos vargdieniams, tiesa, ribojamos luominių, konfesinių pažiūrų.

Ne pranašas, aš ne kovot... Pirmoji publikacija — MRI. Išspausdintas prie kitų meditacinio pobūdžio kūrinių. Į jį galima žiūrėti kaip į savotišką XIX a. klasikinės rusų poezijos paralelę, artimą A. Puškino „Поэт и толпа" strofai (23, 88):

Не для житейского волненья,
Не для корысти, не для битв;
Я был рожден для вдохновения,
Для звуков сладких и молитв.

Malda. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai. Tekstas redaguotas. Eilėraščiui muziką sukūrė J. Naujalis.

Kūrinio turinį sudaro religinė meditacija. Vis dėlto eilėraštis turi pažintinės ir išliekamosios reikšmės kaip tam tikras ideologinis ir meninis Maironio kūrybos dokumentas. Šio kūrinio reikšmę galima būtų nusakyti K. Korsako žodžiais, aptariančiais feodalizmo epochos literatūrinį palikimą: „Religinės, bažnytinės ideologijos kupini feodalizmo epochos lietuvių literatūros raštai tarybinei visuomenei yra svarbūs ne tiesiogiai, ne savo religiniu turiniu, o kaip dokumentai, atspindį viešpatavusią ideologiją, padedą pažinti ano meto socialines sąlygas, klasinius santykius, įvairius feodalinės visuomenės buities ir psichologijos, kultūrinių poreikių bei estetinio skonio bruožus“ (12, 102).

Kam širdį davei? Pirmoji publikacija — 1920 PB, antrašte „A. P.“ Kūrinys dedikuotas Apolonijai Petkaitei ir „priklauso tai „siaurai autobiografinei“ lyrikai, kurioje taip skaudžiai kertasi poeto „karšta širdis“ ir „balsas sąžinės grasus“ (23, 421). Abiejų redakcijų tekstas sutampa, išskyrus antraštę, kurios pakeitimas liudija MRI išryškėjusį autoriaus polinkį vengti dedikacijų, apeliuojančių į konkretų asmenį, laiką, ieškoti pavadinimų, išreiškiančių visuotinę kūrinio prasmę.

Prieš altorių. Pirmoji publikacija — 1920 PB, be antraštės.

Eilėraštis glaustas, vientisas, poetiškas, jame jaučiame įkvėpimo jėgą. Ypač stiprus paskutinysis posmas, kuriame, pažindami kitus poeto kūrinius, įžvelgiame ne tik religinę ekstazę, bet ir gilios autoriaus (kunigo-poeto) dramos pėdsakus. „Mea culpa“ (mano kaltė) motyvas — būdinga Maironiui „širdies paklydimų“, kunigo pareigų ir širdies polėkių išraiška (17, 328—329).

Marijos giesmė. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai. Tekstas redaguotas. Tai išimtis, nes religiniai Maironio kūriniai autoriaus nebuvo rūpestingai taisomi kaip kiti eilėraščiai. Maironio religinė giesmė meniškumu prilygsta A. Strazdo „Pulkim ant kelių“. Muziką eilėraščiui sukūrė A. Kačanauskas.

Marijos giesmė (Prie stebuklingo šv. Marijos paveikslo Krekenavos bažnyčioje). Pirmoji publikacija — 1920 PB. Eilėraštis parašytas, kaip rodo paantraštė, Pirmojo pasaulinio karo metais Krekenavoje.

Didysis šeštadienis. Pirmoji publikacija — 1895 PB, antrašte „Didžioji subata“, po to visi PB leidimai.

Eilėraštyje panaudotas biblinis motyvas, kuris šių laikų skaitytojui turi platesnę etinę bei estetinę prasmę.

Šv. Aušros vartų Marijai. Pirmoji publikacija — MRI. Eilėraščio turinys glaudžiai susijęs su politine aktualija: lenkų nacionalistų užgrobto 1920 m. spalio 9 d. Vilniaus tema.

Tos pačios giesmės variantas. Pirmoji publikacija — MRI. Eilėraščio „Šv. Aušros vartų Marijai" kita metrinė variacija.

Sunku gyventi. Pirmoji publikacija — 1892 „Nauja aušra", 1892, Nr. 1, pasirašytas S. Z. (anot Vaižganto, neaišku: „Stanislovas Zanavykas ar Zvalionis?" (22, 218), antrašte „Gyvenimas". 1895 m. publikuotas „Žemaičių ir Lietuvos apžvalgoje" (antraštė „Sunku gyventi žmogui ant svieto") kaip daina: „Parašė S. Z. Padavė balsą E. Bilinkė. Sukomponavo V. Nocevyczia" (Tilžė, 1895, VII, 15, Nr. 14). Muziką eilėraščiui yra sukūręs A. Kačanauskas ir J. Naujalis. Virto liaudies daina, užregistruota 26 variantai, iš jų 5 su melodijom.

Kaip A. Mickevičiaus „Vilijos" vertimas, eilėraštis „Nedaugel mūsų", „Sunku gyventi" parašytas dar silabine eilėdara. Šio eilėraščio (kaip ir „Nedaugel mūsų") Maironis nemėgo, juto jų menkesnę meninę vertę. Todėl galima paaiškinti, kodėl poetas šių kūrinių ilgai nedėjo į PB. Pasirodė jie ten tik 1920 m., dėl to liko beveik neredaguoti. Vaižgantui „Sunku gyventi" patiko, citavo jį tarp „daugiau ar mažiau kūrybinių" Maironio „dalykėlių" (22, 228), kuriuos išvardijęs, pabaigoje pažymėjo: „Šios rūšies kūrinius aš tyčia suregistravau, kad juos ypačiai įsidėmėtume, nes jie yra arba labai gilūs, arba labai jausmingi, arba karštai, nedirbtinai patriotingi arba mistiškai nupinti, kurie verti giliausios pagarbos ir net nuostabos. Jie pergyvens savo kūrėją ir dar keletą kartų; šie neleis užmiršti Maironies vardo, o ne kurie kiti, kad ir ilgi, raštai" (22, 229).

Rusų laikais priešaušris. Pirmoji publikacija —„Tėvynės sargas", 1898, Nr. 10, antrašte „Žiemos rytas". Pasirašyta — Maironis. 1905 PB, pavadinimas „Nedėlinis žiemos rytas", 1913, 1920 PB —„Žiemos rytas", MRI, aktualizuojant anticarinį kūrinio pobūdį,—„Rusų laikais priešaušris".

Eilėraštis atspindi XIX a. pabaigos Lietuvos istorinę, politinę, socialinę situaciją bei autoriaus pažiūras į ją. Čia skamba liūdesys dėl sunkaus tėvynės likimo, vilties gaidos, energingas raginimas pozityviai patriotinei veiklai.

Priešaušris, aušra, miegas, naktis, žiema — eilėraščio metaforos, padėjusios autoriui pridengti nuo viešų akių kovingąją politinę kūrinio prasmę. „Kova prieš carinį absoliutizmą, pavertusį Rusiją „tautų kalėjimu", savaime suprantama, negalėjo būti taip atvirai reiškiama. Autoriams, nors ir prisidengusiems pseudonimais, visada grėsė pavojus būti iššifruotiems ir nubaustiems" (17, 324).

Paskutinis posmas iki MRI buvo progresyvesnis, anticarinio pobūdžio:

> O paskui išsiskirstę, nelaukę dienos,
> Sau kiekvienas į savąją šalį,
> Eisim dirbti ir vargt ant bendrosios naudos,
> Kaip kas moka, numano ir gali.

Rusų laikais — turima galvoje carinė priespauda.

Jei kada pančiai nukris. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to 1905 PB, antrašte „Šiandieną". 1913, 1920 PB be antraštės. Tekstas redaguotas.

Tebežygiuodamas veržlaus kovingo sąjūdžio eilėse, Maironis jau rašė ir sunkių abejonių patriotinius eilėraščius (17, 308).

Kaip pastebėta literatūros mokslo, jų šaknys glūdi ne tik rašytojo psichologijoje, bet ir realioje savo meto tikrovėje: „Ji atspindi nacionalinio judėjimo prieštaravimus tarp programos ir taktikos, kurią vykdė buržuazinė (tegul kartais smulkiaburžuazinė) inteligentija, ir tų reikalavimų, kuriuos kėlė liaudies išsivaduojamasis judėjimas. <...> Tuo giliau šį prieštaravimą turėjo jausti Maironis, stovėjęs klerikalinės buržuazijos pozicijose, savo socialine padėtimi ir politine-visuomenine programa su ja sutapęs, o drauge taip stipriai jutęs liaudies išsivaduojamosios kovos pulsavimus" (23, 151—152).

Miškas ūžia. Tu girele, tu žalioji... Pirmoji publikacija —„Aušra", 1885, Nr. 7—8, Zvalionio slapyvardžiu, antrašte „Lietuvos vargas". Tai Maironio debiutas. Pasak Vaižganto, „pirmoji poetiškojo Mačiulio vardo — Zvalionies beveik niekas nežinojo(22, 37). Vėliau eilėraštis buvo, galima sakyti, iš naujo parašytas ir jau kaip devynių posmų (vietoje šešių) paskelbtas „Žemaičių ir Lietuvos apžvalgoje" 1891 Nr. 15 antrašte „Giria ir lietuvis". Pasirašytas Maironio slapyvardžiu Nuo 1895 m. spausdinamas PB antrašte „Miškas ir lietuvis". Tik tada nuo jo kaip savarankiškas eilėraštis „Tu girele, tu žalioji..." atskiriamos V, VI, VII, VIII strofos. „Miškas ūžia" virto liaudies daina, užregistruota 25 variantai, iš jų 8 su melodijom. Eilėraščiui „Miškas ūžia" muziką sukūrė J. Dryja-Visockis, A. Kačanauskas, „Tu girele, tu žalioji..."— J. Naujalis. Pirmoji teksto redakcija:

Lietuvos vargas

> Miškas ūžia, girė gaudžia,
> Vėjas medžių šakas laužo,
> Nuliūdimas mane spaudžia,
> Kaip apcūgais širdį gniaužo.

Liūdnas balsas žalios girės
Kaipo kardas perver širdį:
Stovi visas kaip pastiręs,
Rodos, šneką miško girdi.

Šneka pilna atminimų
Apie buvusias gadynes,
Kas nejaučia nuliūdimo?
Kas neverkia jas atminęs?

Nelaiminga ta Lietuva,
Sav prieglaudos ji negauna.
Su sentėviais jau pražuvo
Jos garsybė, garbė slauna.

Dieve didis, dieve brangus!
Kuomi mes prieš tave kalti?
Kodėl tamsus ant mūs' dangus?
Kodėl pučia vėjai šalti?

Mes paklydę per silpnybę,
Bet mes vienok vaikai tavo;
Gink mus visur, duok vienybę,
Turėk mus po sparnu savo.

„Miškas ūžia" vienas būdingiausių Maironio eilėraščių. Kūrinyje atsiskleidžia esminiai poeto kūrybinio pasaulėvaizdžio momentai, padarę eilėraštį nepaprastai populiarų. Jis virto liaudies daina. Nepaprastai stiprų eil. „Miškas ūžia" poveikį liaudžiai yra aptaręs B. Sruoga, laikęs Maironį „valstietiškosios", „sodietiškosios" literatūros kūrėju: „Dažnai, atsimenu, ilgais rudens vakarais, prieš užžiebiant šviesą, kada kiekvienas skęsta savo vakaro svajonėse, užtrauks, būdavo, merginos tyliu, skausmingu, ilgėjimosi pilnu motyvu „Kur bėga Šešupė" arba „Miškas ūžia, verkia, gaudžia..." Ypatingas ūpas, būdavo, sukildavo kiekviename, kiekvienas nujausdavo kažkokį nerimavimą, kažkokį keistą sielos virpėjimą, keistą energijos ir jėgų pakėlimą" (21, 198). Pirmiausia šio kūrinio poveikį savo kūrybos pradžiai yra nurodęs V. Mykolaitis-Putinas: „Tokių dainų, pažymėjo savo autobiografijoje rašytojas,— aš turėjau nusirašęs visą storą sąsiuvinį. Galimas daiktas, kad jų, o ypač „Miškas ūžia", paveiktas ir aš pabandžiau rašyti. Atsimenu bene antroje ar trečioje klasėje parašęs du „kūrinius": eilėraštį apie Lietuvos girias ir alegorinį vaizdelį apie Nemuną" (15, 11—12).

„Miškas ūžia" būdingas kaip išeities taškas visai vėlesnei poeto kūrybai: „Maironio kūryboj ši tema kartosis įvairiais variantais" (17, 320). Eilėraščio „Tu girele, tu žalioji..." paskutinio posmo idėją

V. Mykolaitis-Putinas laikė Maironio ciklo, kuriame skamba kovų su vokiečiais grobikais motyvai (eil. „Kur bėga Šešupė“, „Oi neverk, matušėle!“, „Eina garsas“, „Milžinų kapai“, „Nevėžis per karą“, „Ant Punios kalno“ ir pagaliau poemos „Mūsų vargai“), idėjiniu credo. Kūrinys yra ryški gairė lietuvių eilėraščio persiformavimo procese iš silabikos į silabotoniką (7, 213).

Šalin, dūsavimai. Pirmoji publikacija — 1905 PB, po to visi PB leidimai, antrašte „Geresnių laikų viltis“.

Šiuo kūriniu Maironis tarsi norėjo įveikti abejones, kurios iškilo, kai lietuvių nacionaliniame judėjime diferencijavosi skirtingos ideologinės pažiūros, Lietuvoje stiprėjo klasių kova. Jame atsispindi Maironiui būdingos ideologinės pažiūros: jų teigiami, progresyvūs ir konservatyvūs, netgi reakcingi momentai (religijos pajungimas patriotiniam reikalui, nepripažinimas ginkluotos kovos). Tokios pačios mintys, atsispindėjusios ne viename poeto kūrinyje, yra liberalinės ar net konservatyvios, tačiau akivaizdžiai paliudijančios vieną esminių Maironio kūrybos idėjinių prieštaravimų, kurių versmės plačiai komentuotos tarybiniame literatūros moksle.

Nedaugel mūsų. Pirmoji publikacija —„Šviesa“, 1887, Nr. 1, antrašte „Broliai, į darbą“, paantraštė — „Susirinkime lietuvių“. Pasirašyta S. Z. 1895—1913 PB kūrinio nėra. Išspausdintas tik 1920 PB antrašte „Nedaugel mūsų“.

Tas faktas, kad eilėraštis ilgą laiką nebuvo publikuojamas, rodo autoriaus nepalankumą jo atžvilgiu. Vis dėlto kūrinys yra reikšmingas, nes atliko labai ryškią patriotinę misiją dar savo pirmosiomis publikacijomis (jų to meto spaudoje būta ir daugiau), tada, kai ypač atliepė savo laikmečio dvasiai. Labai teisingai šį kūrinį vertino Vaižgantas, vadinęs „Nedaugel mūsų“ himnu, pabrėždamas pirmųjų Maironio eilėraščių didesnę vertę už vėlesnius kūrinius (22, 218). V. Zaborskaitės nuomone, „Nedaugel mūsų“, kaip ir „Lietuvos vargas“, „dar nepaženklinti būsimojo Maironio talento žymė“ (23, 72), bet yra reikšmingas kaip vienas ankstyvųjų veiklųjį tėvynės meilės aspektą išsakiusių Maironio eilėraščių (23, 143).

Užtrauksme naują giesmę. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai. Publikacijos periodikoje buvo gana gausios. Visose PB antraštė —„Jaunimo giesmė“. Tekstas redaguotas. Muziką eilėraščiui sukūrė J. Naujalis. 1920 PB spausdintas su prierašu: „NB. Dainuojant tą giesmę sulyg p. Naujalio labai gražiai sustatytų gaidų, patariama imti jos pirmą, antrą, septintą ir paskutinį posmą: a, b, c, d“. Atitinkamai tekste prie minėtų posmų užrašoma: a, b, c, d. Kita melodija sukurta B. Andriuškos. Virto liaudies daina, užregistruota 16 variantų, iš jų 4 su melodijom.

Vienas meniškiausių Maironio eilėraščių, visuomeninių idėjų manifestacija kūrinys aktualus ir šiandien: „Maironio kūryba savo jaunatviška nuotaika, herojiniu patosu, uždegančiomis pavasario pranašystėmis, į darbą skatinančiais raginimais ir moralinio atsinaujinimo akcentais harmoningai pritampa prie šiandieninių lietuvių liaudies siekimų, dvasinio pakilimo ir humanistinio aktyvumo" (16, 18). V. Mykolaitis-Putinas akcentavo du šio kūrinio momentus: adresatą ir aktualumą. „Ano meto veikėjai — patriotai buvo dar jauni žmonės ir pirmiausia jis (Maironis — *I. S.*) kreipėsi į jaunimą — palankiausią naujoms idėjoms priimti tautos elementą. Jaunimui Maironis dedikuoja pirmą išspausdintą savo poemą „Tarp skausmų į garbę", jaunimui jis rašo ir garsią „Jaunimo giesmę", ir šiandien tebeskambančią Tarybų Lietuvoj. Šios dainos žodžiai buvo naudojami kaip lozungai jaunimo sambūriams ir leidiniams" (17, 325). V. Zaborskaitė „Jaunimo giesmę" laiko ryškiausiu „jaunystės kulto" kūriniu „Pavasario balsuose", konstatuodama šio kūrinio artimą dvasią A. Mickevičiaus „Odei jaunystei", pripažindama šiam iškilmingam eilėraščiui himno statusą (23, 143).

Nebeužtvenksi upės. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai. Tekstas redaguotas. Iki 1927 m. eilėraštis turėjo antraštę „Litvomanams". Senoji antraštė nusinešė į praeitį ir dalį „Pavasario balsų" istorijos, tos nacionalinio išsivadavimo dvasios, kurioje sąvoka „litvomanas" buvo drąsus iššūkis ir ne mažesnis priekaištas priešininkų lūpose. Virto liaudies daina, užregistruota 5 variantai, iš jų 1 su melodija.

Kaip nurodyta V. Zaborskaitės, eilėraščio genezė susijusi su kova prieš lenkų dvarininkiškąjį nacionalizmą: „Laikraštis „Kraj", niekindamas priešingus polonizacijai žmones, 1889 m. Nr. 32—33 išvadino juos litvomanais (žr. „Varpas", 1889, Nr. 11, 165). Šitokia prasme tas žodis ir prigijo nacionalistinėje lenkų spaudoje. To meto lietuvių publicistikoje jis naudojamas jau teigiama prasme, vadinant juo nacionalinio judėjimo dalyvius" (23, 156).

Lietuva brangi. Pirmoji publikacija — 1920 PB. Virto liaudies daina, užregistruota 19 variantų, iš jų 6 su melodijom. Muziką sukūrė J. Naujalis. Kūrinio užuomazga, kaip minėjo Vaižgantas, laikytinas vienas pirmųjų poeto plunksnos bandymų — poemėlė „Lietuva". „Lietuva brangi" išaugo iš šios poemėlės dedikacijos (22, 42—43). V. Zaborskaitė taip pat akcentuoja, kad „Lietuva brangi" yra „lyg grandis, jungianti jaunystės laikų poeziją su vėlesniąja" (23, 403). Visuotine nuomone — šis kūrinys tai reto grožio šedevras lietuvių ir net pasaulinėje literatūroje. V. Mykolaitis-Putinas atkreipė dėmesį į „Lietuva brangi" tautinius bruožus. Maironis esąs tautinis poetas „ne vien dėl to, kad sutelkė savy daug būdingų nacionalinio išsiva-

duojamojo judėjimo bruožų, kad skelbė liaudžiai aktualias idėjas, žadino tautinę sąmonę. Tautinį charakterį Maironio kūrybai suteikia bendrai lietuviškas jos koloritas" (17, 346).

Kur bėga Šešupė. Pirmoji publikacija —„Žinyčia", 1902, Nr. 4—5, antrašte „Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka", Maironio slapyvardžiu, drauge su natomis. Jų autorius pasirašęs raide S. (Č. Sasnauskas). Muziką šiam eilėraščiui sukūrė ir A. Kačanauskas. Į „Pavasario balsus" eilėraštis įėjo nuo 1905 m. antrašte „Tautiška daina". Virto liaudies daina, užregistruota 19 variantų, iš jų 6 su melodijom.

Senasis kūrinio pavadinimas akcentavo eilėraščio žanrinį priklausymą dainai. „Iki XIX a. paskutiniųjų dešimtmečių daina lietuvių poetams buvo kontakto su masine auditorija laidas. Maironis, pradėdamas naują lietuvių lyrikos epochą, yra paskutinysis iš „senųjų dainių". „Giesmė", „daina" jam dar nėra virtus metaforišku poezijos sinonimu kaip vėlesniems poetams, o žymi komunikacinę kūrinio paskirtį, Maironio „šansonininko gabumą" pažymi Vaižgantas, prielaidą, kad kai kuriems eilėraščiams Maironis pats yra parinkęs melodiją, argumentuoja V. Landsbergis (20, 36). Vaižgantas yra nusakęs ypač stiprią eilėraščio „Kur bėga Šešupė" sugestiją, pabrėždamas nepaprastą kūrinio natūralumą, jos ištakas įžvelgdamas kūrinio artimume poeto ir skaitytojo dvasiai, tame savitarpio supratime, abipusiame dvasiniame ryšyje, kuris užsimezga tarp poeto, kūrinio ir auditorijos. „Lygiai gražiai suprantame, kodėl Maironis meldžias už tėvynę „Tautiškoje dainoje": ta tėvynė jam tikrai graži, maloni, brangi ir pilna atminimų kiekviename žingsnyje bet kuriuo laiku: ar sode, ar darželyje, ar šienapjūtyje, ar rugpjūtyje, ar pavasarį, ar giedroje, ar kai aptemę. Kūryba, kūryba — didžio patrioto, didžio lyriko!" (22, 242)

Tekstas gerokai redaguotas. Ypač tai ryšku, palyginus 1902 ir 1905 publikacijas.

1902 „Žinyčioje" tekstą sudarė keturios strofos, kurios skyrėsi nuo tų, kurias esame įpratę matyti.

Kur bėga Šešupė, kur Nemunas teka,
Tai mūsų tėvynė, graži Lietuva;
Čia broliai artojai lietuviškai šneka,
Čia skamba po kaimus Birutės daina.
  Tegul bėga mūsų upės į mares giliausias!
  Tegul skamba mūsų dainos po šalis plačiausias!

Nuo Lenkų rubežiaus lig Rusų ir Prūsų
Gyveno per amžius garsingi tėvai;
Ir šventa ta žemė prisakė dėl mūsų
Mylėti ir ginti, ir mirti liuosai.
  Tų rubežių neužleisime nuo Gudų ir Prūsų
  Ir mylės'me, ir apgins'me šalį bočių mūsų!

Čia Vytautas didis garsiai viešpatavo
Ir pikto kryžioko sulaužė ginklus;
Čia bočiai už brangią liuosybę kariavo,—
Čia mūsų tėvynė ir buvo, ir bus.
Čia, kur Vytautas didis valdė mus ir gynė,
Bus per amžius, kaip ir buvus, Lietuva-tėvynė!

Apsergėk, Aukščiausi, tą mylimą šalį,
Kur mūsų sodybos, kur bočių kapai!
Tegu jai užkenkti kaimynai negali:
Mes tavo per amžius vargingi vaikai.
Neapleisk, Aukščiausi, mūsų ir brangios tėvynės,
Maloningas ir galingas per visas gadynes.

Čia skamba po kaimus Birutės daina — užuomina į S. Valiūno „Birutę".

Kur rausta žemčiūgai — žemčiūgai Maironio tarmėje — nasturtos.

Oi neverk, matušėle! Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai, antrašte „Senovės daina". Tekstas redaguotas. Pavadinimas galėjo būti pakeistas ir dėl to, kad „Pavasario balsuose" buvo atsiradusios net dvi „Senovės dainos" (čia minėtoji ir „Eina garsas nuo rubežiaus..."). Bet ir kitų antraščių redagavimas rodo, kad dainos pabrėžimas antraštėse poetui į kūrybos pabaigą tapo neaktualus (taip išnyko ir „Tautiška daina", ir „Senuko daina"). Vis dėlto eilėraštis liaudies plačiai dainuojamas, užregistruota 15 variantų, iš jų 1 su melodija. Muziką jam sukūrė J. Naujalis.

Tėvynės dainos. Pirmoji publikacija — 1895 PB antrašte „Lietuvos dainos". Tuo pačiu pavadinimu spausdintas visuose PB leidimuose. Tekstas virto liaudies daina, užregistruota 14 variantų, iš jų 3 su melodijom. Eilėraštis redaguotas.

„Tėvynės dainos" išsiskiria Maironio poezijos kontekste kaip vienintelis kūrinys, kuriame liaudies daina tapo tiesioginiu išaukštinimo objektu: „Santykis su tėvyne poetui yra ne vien santykis su jos istorija, su charakteringu jos kraštovaizdžiu, bet taip pat ir su jos kultūra, ryškiausiai jam atsiskleidžiančia kalboje ir tautosakoje. Bet Maironio poezijoje nėra tokių odžių lietuvių kalbai, kokias rašė „aušrininkai" (23, 124). Dėl to eilėraštyje randame tokią ryškią lietuvių sesučių poetizaciją ir dviejų socialinių grupių —„sesučių mūsų" bei „gražių ponių" antitezę. „Toks požiūris atspindi vieną progresyvios XIX a. visuomeninės minties tendencijų" (23, 125).

Eina garsas. Eilėraštis sukurtas 1902 m. Peterburge, pageidaujant „Labdaringajai lietuvių ir žemaičių draugystei". Jos nariai kreipėsi į Maironį, prašydami sukurti žodžius, kurie tiktų dainuoti chorui

pagal cenzūros uždraustą A. Baranausko „Nu Lietuva, nu Dauguva" melodiją (A. Dubinsko atsiminimai.—„Lietuvos aidas", 1932, Nr. 155). Taip gimė eilėraštis „Eina garsas", kuris Č. Sasnausko tuojau pat buvo sukomponuotas keturiems balsams ir koncerte, kuriame dalyvavo Maironis, atliktas. Muziką šiam kūriniui yra sukūręs ir J. Naujalis. Virto liaudies daina, užregistruota 111 variantų, iš jų 25 su melodijom. Antrašte „Senovės daina" eilėraštis nuo 1905 m. įėjo į visus PB. Tekstas redaguotas. Iki paskutinės redakcijos užrašytas ketureilėmis strofomis. MRI įvesti reguliarūs eilučių perkėlimai, suformavę šešiaeilę strofą su keturiomis rimuotomis ir dviem nerimuotomis kadencijomis (XAXACC). „Toks posmas dažnai sutinkamas chorėjinio tipo mūsų dainose ir daugelio XIX a. poetų kūryboje" (7, 218).

„Eina garsas"— vienas visų labiausiai vertinamų Maironio eilėraščių. V. Mykolaitis-Putinas yra rašęs: „Maironio poezijos formoj, stiliuj, poetikoj liaudies kūrybos, folkloro elementų berods nedaug randame. Daugelis ankstyvesniųjų ir vėlesniųjų poetų jį šiuo atžvilgiu pralenkia. Bet liaudies dainos esmę, jos vidinę konstrukciją, joje glūdinčią liaudies nuotaiką bei charakterį Maironis bus suvokęs giliau negu daugelis iš jųjų. Tai įrodo toks puikus eilėraštis-daina kaip „Eina garsas Prūsų žemės", kurioje vidinis liaudies dainos schemiškumas, jos plano alogiškumas, jausmų santūrumas tobuiai susiderina su maironiškosios formos meistriškumu. Ne be reikalo ir liaudis Maironį suprato ir pamilo" (17, 347). Vaižgantas žavėjosi šio kūrinio nuotaikingumu: „Dievulėliau, kokia vėl elegija, kiek tikrojo liūdesio dainoje „Eina garsas nuo pat Vilniaus", kur vilčių kupinas bernelis eina kryžiuočių mušti, bet padeda galvą už tėvynę" (22, 241).

Daug kryžiuočių nuo Malburgo — Malburgas, Malborkas, Marienburgas, buvusi kryžiuočių ordino sostinė, dabar miestas Lenkijos šiaurėje. 1274 m. jį įkūrė kryžiuočiai užkariautoje Prūsų žemėje Pamedėje. Maironio poetizmas kaip ir kiti istoriniai vardai.

Pirmyn į kovą! Pirmoji publikacija —„Vienybė", 1918, Nr. 2 antrašte „Pirmyn į kovą už tėvynę", po to 1920 PB, antrašte „Lietuvių himnas".

Eilėraštis susijęs su buržuazinės Lietuvos valstybės susikūrimu. Jame skamba ir nerimas dėl Vilniaus ateities. Meniniu požiūriu vienas silpniausiųjų Maironio kūrinių. Atspindi greitą poeto reagavimą į politines aktualijas. Proginio pobūdžio kūriniai Maironiui dažniausiai nepavykdavo.

Želigovskiui Vilnių pagrobus. Yra eilėraščio autografas MAB, F96, LGR 17. Pirmoji publikacija —„Skaitymai", 1921, Nr. 2. Eilėraštis parašytas po to, kai 1920.X.9 Vilnių ir didelę Rytų Lietuvos dalį užgrobė L. Želigovskio vadovaujama Lenkijos kariuomenė. Tai vienas geriausių vėlyvojo kūrybos tarpsnio Maironio kūrinių ir viena ryš-

kesnių gairių rašytojo kūrybos kelyje: „...paskutinis atvejis, kai valstybės likimas įkvėpė poetą — tai buvo momentas, kai sutapo valstybės ir tautos gyvybiniai interesai. O keli vėliau parašyti politiniai eilėraščiai tėra jau tik negyvas proginis eiliavimas, neturįs poetinės gyvybės ir vertės“ (23, 405).

Nepriklausomybę atgavus. Pirmoji publikacija — MRI. Eilėraštis parašytas buržuazinės Lietuvos valstybės susikūrimo proga. Meniniu požiūriu kūrinys silpnas: „Poetui nepavyko savo išsvajotojo idealo išsipildymo pasveikinti stipriu poetiniu žodžiu“ (23, 404). Eilėraščio ideologijai apibūdinti tiktų V. Mykolaičio-Putino žodžiai, taikyti poemai „Mūsų vargai“. Aptardamas prieštaringuosius ir net reakcinguosius Maironio pasaulėžiūros bruožus, atsispindėjusius „Mūsų varguose“, mokslininkas vis dėlto pabrėžė kūrinio reikšmingumą rašytojo ideologijos raidai nušviesti: „Poetas akivaizdžiai stebi realizavimąsi to idealo, apie kurį svajojo jaunystėje, bet kurio įvykdymu vargu ar kada rimtai tikėjo. Nesupratęs istorinės visuomeninės raidos proceso, buržuazinės Lietuvos valstybės susikūrimą jis priima kaip savo ir viso buržuazinio sąjūdžio siektojo idealo realizavimąsi — su entuziazmu ir be jokių rezervų“ (17, 311).

Kovoj dėl šviesesnės ateities. Pirmoji publikacija — 1920 PB, be antraštės.

Eilėraštyje atsispindi tolydžio vis labiau kankinanti rašytoją drama: nuo arenos pasitraukiančios kartos jausmas, akistata su ainiais, noras būti suprastam, nacionalinio judėjimo senųjų direktyvų propagavimas („už tiesą kariavom be kardo“, „mylėti mylėjom kilniai“, „kentėjome nenusiminę“, „sulaužėme grandį gelžinę“).

Senelio skundas. Pirmoji publikacija —„Žemaičių ir Lietuvos apžvalga“, 1891, Nr. 5, antrašte „Daina apie senovę“. Pirmą kartą pasirašytas Maironio slapyvardžiu. Jo nėra 1895, 1905 PB. Pasirodo tik 1913, 1920 PB leidimuose antrašte „Senuko daina“. Kūrinys buvo publikuotas nereguliariai, matyt, autorius jo nevertino. Spėjimą patvirtintų ir redagavimo istorija. Pirmoji redakcija buvo ištęsta. Šiandieną ji įdomi patiems pirmiesiems Maironio kūrybos žingsniams pažinti.

D a i n a   a p i e   s e n o v ę

Ne taip senovės tėvai gyveno,
Kaip skurstame mes šiandieną?
Paklausk, jei nori, tėvučio seno,
Ar neina piktyn kas dieną.

Ne tiek gal turtų tėvai turėjo,
Ne taip žemes išbrangino,
Bet savo kraštą daugiaus mylėjo,
Viens kitą broliu vadino!

Gražiai susėję sentėviai mūsų
Kalbėjo apie tėvynę,
Apie senovę ir kares prūsų,
Kad nuo kryžiokų gynė.

Linksmu tai buvo, girios galiūnų,
Kad nuo medžioklių skambėjo!
Gražu, kad tėvas pražilęs sūnų,
Į karę einant, lydėjo!..

Bajorai mūsų darbais garbingi
Mylėjo kalbą tėvynės,
Namie meilingi, kovoj baisingi
Negaudė vėjų gadynės!

Linksmu tai buvo, nuo sutartinių
Kad girių gaudė ūžimas!
Gražu, kad džiaugės linksmų šeštinių
Sulaukęs mūsų jaunimas!

Gražiai dainuota tada mergaičių,
Darželiuose rūtų sodinta!
Žibėta kardų tad jaunikaičių,
Eržilus žirgus auginta!

Su dievu augo tėvai ir seno,
Viens kitą šelpė ir gynė!..
Kitaip senovės tėvai gyveno!
Ne ta šiandieną gadynė!

Kaip yra pažymėjusi V. Zaborskaitė, pirmasis eilėraščio variantas „perkrautas detalėmis, jo kompozicija pagrįsta išskaičiavimu — visa tai būdinga devintojo dešimtmečio poezijai, su kuria, beje, jį sieja ne tik forma, bet ir gilesni turinio momentai“ (23, 107).

1913 „Pavasario balsuose“ paskelbtą eilėraščio tekstą galima laikyti nauju kūriniu. Jis perėmė pirmus du posmus, o kiti keturi parašyti tik artimais motyvais.

Virto liaudies daina, užregistruota 7 variantai.

Daina (Už Raseinių, ant Dubysos...) Pirmoji publikacija — 1895, PB, po to visi PB leidimai. Tekstas mažai keitėsi. Virto liaudies daina, užregistruota 50 variantų, 17 iš jų su melodijomis.

Vienas ryškiausių dainingosios lyrikos pavyzdžių Maironio kūryboje. Stebina jo visapusiškas eilėraščiui-dainai būdingas paralelizmas, tobula simetrija. Vaižgantas rašė: „Tai viena puikiausių, liaudies dainoms artimiausių Maironies dainų. Kitą tokią pat jau esame minėję „Trys sesutės grėbia šieną" (22, 234). Kūrinys priskirtinas mergelės ciklui. Eilėraštyje „gretinama tai, kas sava, artima ir kas tolima, svetima, gamta ir žmogus" (20, 37). Vienas tautiškiausių Maironio kūrinių (17, 346—347).

Daina (Ar skauda man širdį? Oi ne, oi ne!..) Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai. Tekstas redaguotas. Virto liaudies daina, užregistruota 32 variantai, 4 iš jų su melodija. Muziką sukūrė J. Naujalis. Priklauso dainų ir mergelės motyvui. Graudi elegija. Trumpai nusakydamas šio eilėraščio turinį, Vaižgantas užbaigė šiais žodžiais: „Lygu kun. A. Strazdo „Siratos" dainai" (22, 235). Už jausmingumą, egzistencinį turinį šį kūrinį labai aukštai iškėlė B. Sruoga: „galėjo sutverti vien tiktai lietuvis, protu ir širdimi, kūnu ir dvasia išaugęs po šiaudiniu sulūžusios pirkelės stogu, tautinėmis dainelėmis užliūliuotas, užsuptas melancholiniu girių ūžimu" (21, 200).

Neužmiršuolė gėlė. Pirmoji publikacija — 1895 PB, antrašte „Niezapominajki" (matyt, nerasta lietuviško atitikmens). 1905 PB — „Atminimo žiedas" („Niezapominajki"), 1913 PB —„Atminimo žiedas", 1920 PB —„Atminimo žiedas" (Neužmaršuolė).

Neužmirštuolės buvo viena mėgstamiausių Maironio gėlių. Jo poezijoje simbolizuoja kuklų, bet patvarų grožį, tyrus draugystės jausmus. Eilėraštyje jaučiama liaudies dainos stilistika, bet jis artimas saloninei poezijai (23, 159—160).

Dainų šventei. Pirmoji publikacija —„Tautos vairas", 1924, Nr. 7. 1924.VIII.23 ir 25 dienomis vyko pirmoji Lietuvos dainų šventė. Jos metu ir nuskambėjo šis Maironio kūrinys, palydėtas J. Naujalio muzikos. Dainų šventės tema sudarė galimybę retrospektyviai apžvelgti lietuvių dainos kelią, dar kartą grįžti prie skausmingųjų ir herojiškųjų tautos motyvų, išlaikyti ankstyvesniąją stilistikos tradiciją.

Skurdžioj valandoj. Pirmoji publikacija — 1905 PB, po to 1913 PB, antraštės „Nuliūdimo valandoje". 1920 PB antraštė „D. S.". Tekstas redaguotas.

D. S.— Jadvyga Dausinaitė-Smilgienė (23, 417). Kūrinys susijęs su konkrečiu asmeniu, nors, skaitant tekstą be antraštėje pažymėtų inicialų, jis atrodo kaip būdingas Maironiui autoanalitinis eilėraštis, kaip sielvartinga meditacija. Susilaukė skirtingų vertinimų. V. Zaborskaitė rašė: „Iš naujo „Pavasario balsų" leidimo papildymų galima apžvelgti Maironio lyrikos derlių už dešimtmetį. Jis ne itin gausus, vienas kitas eilėraštis pakartoja jau buvusius motyvus („Skurdžioj

valandoj", „Aš norėčiau prikelti", „Ant Neapolio užtakos", „Vintas") ir Maironio kūrybos raidos požiūriu didesnio susidomėjimo nekelia arba priklauso prie mažiau vykusių dalykų" (23, 310). Vaižgantas šį kūrinį minėjo tarp tų, kurie „pergyvens savo kūrėją ir dar keletą kartų" (22, 229). Aukštai vertino „Skurdžioj valandoj" ir B. Sruoga. V. Mykolaitis-Putinas šį eilėraštį suvokė kaip Maironio, kunigo-poeto, dramą (17, 328).

Slenka debesys pilkos. Pirmoji publikacija — 1920 PB, antrašte „Nenusiminsiu". Tekstas redaguotas.

Autoanalitinis, eleginio pobūdžio eilėraštis, būdingas vėlesnei Maironio poezijai dažnomis dvasinės apatijos nuotaikomis, jaunystės nostalgija. Kūrinys ieško atspirties praeityje, netgi ankstyvųjų eilėraščių („Pavasaris", „Nenoriu sapnų" ir kt.) psichologinėse situacijose. Plg.:

VI Tiktai išsiręšiu, tiktai atsikvėpsiu
Oro grynesnio plačiau;
Visą žmoniją meile apglėbsiu,
Ją pamylėsiu skaisčiau.
(„Slenka debesys pilkos")

III Taip giedra ir linksma! Tiek šviečia vilties!
Vien meilę norėtum dainuoti,
Apimti pasaulį, priglaust prie širdies,
Su meile saldžiai pabučiuoti!"
(„Pavasaris")

1920 PB paskutinėje strofoje būta kitokio prasmės akcento: „Visą žmoniją meile apglėbsiu,/ Lietuvą visgi karščiau".

Rudens dienos. Pirmoji publikacija — 1913 PB, po to 1920 PB. Abu kartus be antraštės. Nedaug redaguotas.

1913 m. kūrinys buvo baigiamas klausimu: „O šaltas, purvinas vanduo / Už lango teška. Tai ruduo?" Tarsi netikima, kad gyvenimas jau rudenėja. Vėliau autorius įvedė liūdnesnį akordą, palikdamas su laiko dėsniais susitaikančią pabaigą: „Tai ruduo!" Eilėraščiui muziką sukūrė J. Naujalis. Eilėraštis priklauso autoanalitinei lyrikai, atspindi sunkius dvasinius išgyvenimus. MRI įėjo į keturiolikos panašių kūrinių grupę, pradėtą eilėraščiu „Skurdžioj valandoj" ir užbaigiamą „Jaunos dienos".

Nenoriu sapnų. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai, be antraštės. Tekstas redaguotas.

Eilėraštis būdingas Maironiui formos uždarumu: „Poetas aiškiai žino, ką jis nori pasakyti, ir paskutinė eilėraščio strofa dažnai yra kaip ir kokia ankstyvesniųjų minčių išvada, konkliuzija" (17, 345).

Ko siekiu ir alkstu. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai, be antraštės. Tekstas redaguotas.

Eilėraštis išsako romantišką maksimalistinę Maironio programą. „Pirmą kartą lietuvių poezijoje kūrybinės asmenybės maksimalizmas buvo išreikštas taip ekspresyviai ir valingai“ (16, 10). Pačiam poetui charakterizuoti įvairiomis progomis cituojamas IV posmas:

Einu nesuprantamas vienas keliu
Be draugo, ir nieks nepalydi;
Nors verkia širdis, linksmai juoktis galiu,
Ir kūdikiai laimės pavydi.

Jis tapo etikete Maironio būdo uždarumui ir jo vienatvei apibūdinti. „Tėvynės kentėjimai ir skaudūs paties Maironio sieloj vykstą konfliktai įneša į maironiškojo poeto koncepciją naują bruožą — skausmą. Sentimentalinis, asmeninio pobūdžio skausmas — ašaringas ir rezignuojantis. Herojinis skausmas slepiamas <...> ir juoku maskuojamas“ (17, 331).

Pasitikėjimas savimi. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai, antrašte „Įsitikėjimas į savo galę“. Tekstas redaguotas.

Kūrinys autoanalitinis, refleksinis. Stebina ankstyvais vidinių išgyvenimų brandos motyvais. Šį eilėraštį ir „Jei kada pančiai nukris“, „Jei žemė širdį viliojo“ citavo L. Gira, aptardamas didelį Maironio poveikį Margaliui. L. Gira taip pat atkreipė dėmesį į charakteringą „visiems to laiko bei Maironio mokyklos eilininkams“ bruožą; „Kad ir karščiausiai dainuodami apie Tėvynę — jie neužmiršta vyriausiojo bažnyčios dėsnio: omnia ad maioren dei gloriam (viskas didesnei dievo garbei — *I. S.*). Tai su dievu jungia tautinę lietuvių kovą ir Maironis, kada sako:

Pavargti už brangią tėvynę — gražu!
Aukščiausį turėt sau vadovą!
(„Įsitikėjimas į savo galę“)“ (6, 255)

Kas tas paslaptis suprastų... Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai. MRI pirmoji stambiu šriftu išspausdinta eilutė taip pat įjungta į tekstą. Stambus šriftas, matyt, bus spaustuvės klaida, nes rankraštyje (1926) eilėraštis be pavadinimo. Tekstas redaguotas.

Autoanalitinis, refleksinis eilėraštis. Vaižgantas jį priskyrė intymiajai Maironio lyrikai: „Kas tas paslaptis suprastų, kai mintys slenka, masina giesmę austi, o norisi daugiau kaip pasaulio: norisi meilės“ (22, 235). Žmogiško artumo ilgesį šiame kūrinyje akcentuoja ir V. Zaborskaitė: „Šitokio žmogiško artimumo stoka išsakyta eilėraštyje „Kas tas paslaptis suprastų“. Išsakyta ji labai diskrečiai, prisi-

pažinimai išsprūsta frazių nuotrupomis, tarsi aimanos, kurios tėra tik didelio vidinio skausmo skeveldros. Eilėraštis pasižymi nebūdingu Maironiui fragmentiškumu, neapibrėžtumu, skausmingai trūkčiojantis ritmas, vyraujančios klausiamosios intonacijos apie poeto jausmą pasako daugiau negu sąvokinis žodžių tūris" (23, 152). Kad šitokia interpretacija pagrįsta, sprendžiame iš kūrinio vietos MRI. Jis išspausdintas prieš meilės lyriką (eilėraščius „Sudieu", „Išvažiuojant", „Draugo liūdesys") — kaip kokia įžanga meilės lyrikai.

Sudieu. Pirmoji publikacija — 1920 PB. Išspausdino „Dirva" 1930.II.21 antrašte „Sudiev! (Iš A. P. albumo)". Eilėraštis virto liaudies daina, užregistruota 4 variantai, 1 iš jų su melodija. Muziką eilėraščiui sukūrė J. Naujalis. R. Mikšytės nuomone, eilėraštis artimas M. Lermontovo „Epitafijai". Plg. II „Sudieu" posmą

Ar susitiksime? Dievas žino!..
Ne vygė supa mus minkšta!
Ar mаž svajonių nuslopino
Skaudi gyvenimo našta?

Прости! увидимся ль мы снова?
И смерть захочет ли свести
Две жертвы жребия земного,
Как знать! и так прости, прости!

„adekvatų 4-pėdžio jambo modelį jungia sintaksinė-intonacinė struktūra, pabrėžianti beviltiškas išsiskyrimo intonacijas" (19, 66).

Šį kūrinį V. Zaborskaitė yra susiejusi su J. Stanelytės asmeniu: „Jie išsiskyrė 1914 ar 1915 m., artėjant kaizerinei okupacijai. Galbūt tuomet jis parašė eilėraštį (nededikuotą) „Sudieu" (23, 419). 1930 m. antraštė liudytų, kad eilėraštis skirtas Apolonijai Petkaitei, su kuria poetas susipažino 1915 m. pabaigoje Krekenavoje ir išsiskyrė 1919 m. rudenį.

Išvažiuojant. Pirmoji publikacija — 1920 PB, antrašte „A. P.", paantraštėje —„išvažiuojant". MRI be dedikacijos. Antraštės redagavimas atitiko bendrą „Raštų" tendenciją: apibendrinti, atsisakyti konkretumo. Tuo pačiu laimima visuotinė reikšmė. „Savo nuotaika, amžino keleivio — vargano elgetos įvaizdžiais ir intonacijomis" eilėraštis primena F. Tiutčevo eilėraštį «Пошли, господь» (19, 64).

Yra išlikęs fragmento variantas, įrašytas B. Girienės albume; kopija, padaryta M. Grigaitytės, saugoma LKLI rankraštyne (Fl 3562):

Eini kaip vienišas keleivis
Be prieštaravimo maldos
Ir laimę čia tik kaip praeivis
Žinai iš tolimos gaidos...

O vis tik ilgisi krūtinė
Tos nepasiekiamos šalies,
Vos tik akordai pirmutiniai
Bent atminimais ją palies.

1925.IV.15

Draugo liūdesys. Pirmoji publikacija — MRI.

V. Zaborskaitė laiko šį eilėraštį vienu geriausių meilės tematikos kūrinių Maironio poezijoje (23, 425).

R. Mikšytė rašė: „Jau minėjome, kad nedideliame Maironio vertimų pluošte yra D. Merežkovskio eilėraščio «Христос воскрес!» vertimas (pirmoji pusė — 13 eilučių). Maironio eilėraščio „Draugo liūdesys" pirma eilutė:

Aš be tavęs kaip be lietaus išdžiūvus žemė,
Tuščia iš ilgesio rankas į erdvę tiesiu,
Joj net šešėlio tavo mielo nepaliesiu!
O ateitis!.. ar tik vienuolio laimę lemia?

6-pėdžiu jambu ir analogišku palyginimu taip pat siejasi su D. Merežkovskio eilėraščiu «Как летней засухой сожженная земля»:

Как летней засухой сожженная земля
Тоскует и горит, и жаждою томится,
Как ждут ночной росы усталые поля, —
Мой дух к неведомой поэзии стремится.

<...>Išskyrus pirmos eilutės palyginimą ir intonaciją, šie eilėraščiai minties, nuotaikos atžvilgiu yra visai nepriklausomi ir kitų sąsajų neturi" (19, 68).

Eilėraščio „Draugo liūdesys" autografas tvarkingai pieštuku užrašytas ant Maironiui priklausančios knygos „Ordo divini officii persolvendi sacrique peragendi" (Roma, 1926).

Širdis ir protas. Pirmoji publikacija — 1920 PB. Šis kūrinys su kitais dviem eilėraščiais („Nutrūko — nesumegsi", „Paskutinis akordas"), kaip pastebėta V. Zaborskaitės, sudaro tarsi nedidelį ciklą. „Tai savotiškas triptikas, kuriame trimis jausmų atspalviais reaguota į vieną faktą: dėl mylimosios išdavystės nutrūkusį meilės ryšį" (23, 423).

Nutrūko — nesumegsi. Pirmoji publikacija — 1920 PB, antrašte „Mano b. draugui", (b — buvusiam).

Paskutinis akordas. Pirmoji publikacija — 1920 PB. Tekstas redaguotas. Labiausiai krinta į akis pakitusi strofika. 1920 m. publikacija

susidėjo iš keturių strofų. Pirma strofa turėjo septynias, likusios po aštuonias eilutes. 1927 metų redakcijoje antra ir trečia strofa sujungtos į vieną šešiolikos eilučių fragmentą. Tuo būdu eilėraštis lyg įgavo papildomą prasmę. Jis turi savo akcentuotą pradžią, pabaigą ir pagrindinį — centrinį — fragmentą, kuris tapo tiek savarankiškas, kad gali nuskambėti kaip atskiras kūrinys.

Jaunos dienos. Pirmoji publikacija —„Metraštis arba kalendorius 1905 metams, išleidžiamas Peterburgo lietuvių labdariškosios draugijos", 1905, Maironio slapyvardžiu; po to 1905, 1913, 1920 PB. Tekstas redaguotas.

Šiuo eilėraščiu — žaismingai ir ironiškai — Maironis MRI užbaigė autoanalitinį, meditacinį keturiolikos eilėraščių ciklą.

„Taip poetas atsisveikino su jaunyste. Dar daugiau — atsisveikino su epocha, kuri jį subrandino, kurios poetiniu reiškėju jis buvo. Dabar prasidės kitas jo kūrybos etapas, turįs kitokią istorinę vertę" (23, 322). „Šitas Maironio poeto kelio posūkis — iš kovingo, optimistinio entuziazmo į autoanalitinį subjektyvumą, pesimizmą, iš dalies į „grynąją poeziją"— sutampa su viso patriotinio buržuazinio sąjūdžio krize, visiškai išryškėjusia 1905 m. revoliucinių įvykių šviesoje" (17, 309).

Dienų sielvartai. Pirmoji publikacija —„Lietuvis".

Vienas aštriausių konfesinio turinio Maironio eilėraščių, tvirtinančių, kad religija yra patikimiausia vargstančio žmogaus dvasinė atrama. Kartu eilėraštyje atsispindi reakcinga socialinė mintis.

Beturčiams. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai. Antraštė keitėsi: „Apleistas beturtis" (1895, 1905), „Beturčiams" (1913—1927).

I posmas įkomponuotas į libretą „Kame išganymas" (I leidimas, 1905 m., p. 57, 59 ir „Raštų" III t., 1930, p. 15, 17).

Eilėraščio turinys socialinis, artimas kai kuriems libreto „Kame išganymas" fragmentams ir ideologijai. Eilėraštis svarbus kaip savo epochos ideologinės minties dokumentas. Jis paliudija ne tik Maironio asmenines pažiūras, bet ir visą XIX a. paskutinių dešimtmečių atmosferą, kurioje tiek papročių, tiek moralės srityje vyravo bažnyčios įtaka. Poetas čia į kūrinio centrą iškelia opią savo metui socialinio skurdo problemą, ironizuoja miesčionišką, nerūpestingą gyvenimo būdą, besivadovaujantį šia diena, prisitaikėliškumą, pataikavimą turtingiesiems (mefistofeliškas motyvas: „Juk aukso jėga begalinė") ir abejingumą skurstantiems, kuriuos šiame eilėraštyje, kaip ir visoje kūryboje, Maironis vaizduoja su didžiule užuojauta. Bet kūrinio pabaiga depresiška: vienintelę paguodą poetas-kunigas mato dievo teisybėje. Paskutinė eilėraščio strofa skamba jau atvirai reakcingai, smerkdama bedievybės skleidėjus.

Kauno miesto aikštėj veršis baubia griaudingai... Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai. Tekstas redaguotas.

Nors kūrinio išeities situacija atrodo per menka rimtai Maironio kūrybai, eilėraštis išreiškia gilią socialinę mintį ir atsiliepia į kitų kūrinių socialinės neteisybės, beširdiškumo, abejingumo kitų kančiai temą. Iš poetiškos nuotaikos kupinų, romantiškų eilėraščių, taip pat dažnai pagrįstų žmonių ir lyrinio subjekto antiteze, poetas čia nusileidžia į konkrečią, realią, netgi nuvainikuojamą gyvenimo plotmę. Šis eilėraštis, parašytas dar kūrybinio darbo pradžioje, savotiškai susišaukia su paskutiniųjų kūrinių liūdesiu, žmogaus akistata su neišvengiamais būties sąrangos dėsniais („Vakaro mintys"). Įdomu tai, kad kūrinys iki MRI turėjo dar vieną patriotinio turinio strofą:

IV Lietuva nelaiminga! ir tavo šaukimas
Be vilties sau per kalnus nueis!
Juk kitiems tavo verksmas — tai veršio baubimas,
Jie sau ramūs beeina keliais.

(1913, 1920 PB)

Strofos buvo turbūt diplomatiškai atsisakyta, nes ji neatitiko oficialiosios buržuazijos dvasios.

Suvargusiems. Pirmoji publikacija — 1913 PB, po to 1920 PB. Kūrinyje atsispindi reakcingas autoriaus reagavimas į visuomeninio gyvenimo reiškinius. Vienas iš retų atvejų, kai poetas neišlaiko klasikinės pusiausvyros ir poetas pralaimi prieš konservatyvią politiką.

Liūdesys. Pirmoji publikacija — 1909 RM, po to 1913, 1920 PB, visur antrašte „Liūdna". Tekstas beveik neredaguotas.

Senatvė. Pirmoji publikacija —„Dirva-Žinynas", 1904, Maironio slapyvardžiu, antrašte „Senelis"; po to 1905, 1913, 1920 PB. Tekstas redaguotas.

Eilėraštį kurdamas, Maironis turėjo apie keturiasdešimt metų, tad senatvės nuotaikų išgyvenimai kūrinyje yra daugiau improvizaciniai, susiję su visuomeniniais reiškiniais, išryškėjusiais Lietuvos gyvenime XX a. pradžioje, kai nacionaliniame judėjime vis labiau ryškėjo skirtingos idėjinės-politinės srovės, kai pradėjo reikštis revoliucinis judėjimas ir Maironio karta pasijuto esanti atgyvenusi. „Nauja, besikeičianti laikotarpio dvasia ryškiai atsispindi literatūroje ir netgi tų rašytojų kūryboje, kurie į naujas gyvenimo formas žiūrėjo skeptiškai. Maironis savo eilėraštyje „Senatvė" (1905) su didele menine jėga, giliu lyriniu išgyvenimu parodė senesniosios buržuazinių kovotojų kartos krizę, eilėraščio rezignacija pabrėžė, kad jie pasiliko nuošalyje, nesugebėdami eiti su naująja karta" (13, 287).

Ne vienas metas, risčia prabėgęs... Pirmoji publikacija — 1909 RM, antrašte „Senatvė", po to 1913, 1920 PB, be antraštės. L. Gineičio nuomone, „turbūt dėl to, kad buvo kitas eilėraštis („Iš draugų, kai pažiūriu, man nedaug bepaliko"), kuris taip pat vadinosi" (5, 247). 1913 PB abu eilėraščiai antrašte „Senatvė" buvo spausdinami netgi greta vienas kito. 1920 PB juos skyrė tik vienas tekstas. Eilėraštis redaguotas.

Kūrinys — tų pačių autobiografinio ir visuomeninio pobūdžio išgyvenimų išraiška kaip ir „Liūdesys". Jo elegiškumas dvelkia depresija, pažymėta „penkto kryžiaus" ženklu. Eleginės nuotaikos „Raštuose" iš šio eilėraščio natūraliai įsilieja į po to įdėtą knygoje eilėraštį „Varpai", jo gedulingą skambėjimą. Vaižgantas, trumpai aptaręs „Senatvės" ir „Varpų" turinį, parašė: „Dainos — tikrosios lyrikos, jausmingumo pilnos, ilgesio ir nepatenkinimo, tai pačios gražiosios, pačios turtingosios Maironies eilės. Jas autorius sumaningai taip sudėstė, kad prasideda jaunomis dienomis, eina per gyvenimo audras ir baigiasi senatve ir kapu. Iš to nesunku būtų išausti visa autoriaus gyvenimo filosofija, kad galėtume poeto žodžius imti taip, kaip yra" (22, 236).

Varpai. Pirmoji publikacija — 1920 PB. Truputį redaguotas.

Taip liūdnai Maironis užbaigė 1920 PB, pradėtus entuziazmo kupinais tonais. Dar kartą į poeto kūrybą „sugrįžta mirties nuojauta. Bet mirtis nebeturi ankstyvesnės didvyriškumo aureolės („Į kovą, į kovą, lig kolei mirtis jaunos neatkirto galvos!"). Jos laukiama su grauduliu, kaip neišvengiamo atsisveikinimo" (23, 409). Analizuodamas „Varpų" eilėdarą, J. Girdzijauskas priėjo išvadą: „Temos pajautimo gilumu, kompozicijos darnumu, formos meistriškumu šis eilėraštis taip pat priklauso prie geriausių Maironio kūrinių" (7, 262).

Taip atsilyginta. Pirmoji publikacija — 1920 PB, be antraštės. Po eilėraščiu pažymėta data — 1908 m. Tekstas redaguotas.

Šiuo tekstu pradedamas „pliekiamųjų", anot Vaižganto, eilėraščių ciklas. Jį sudaro trylika kūrinių (nuo „Taip atsilyginta" iki „Mūzos pavojuje"). Eilėraštyje atsispindi autobiografiniai momentai: nuoskauda, patirta dėl ilgamečių dvasininkų polonizatorių intrigų prieš jį Vatikane, ir vėlesnių poros metų įvykiais, kai Maironiui nepavyko užimti vakuojančios Žemaičių (Telšių) pavyskupio vietos. Eilėraštis išreiškia nusivylimą aukščiausiąja bažnyčios valdžia. Bet Vaižgantas su tuo nenorėjo sutikti, ieškodamas ir šio, ir kitų Maironio satyrų pagrindo ne objektyviuose reiškiniuose: „...į klausimą, ar Maironies ypatingas palinkimas pliekti yra visai grynas ir objektyvus, atsakykime ne stačiai. Pusėje atsitikimų gal ir objektyvus; bet antroje pusėje ta kūryba galėjo kilti tik iš nuotaikos, kuri, kaip ir sąžinė kartais esti erronea (klystanti, ydinga — *I. S.*) <...> Taigi mes ne-

tikime Jakštui, kai jis sako, būk Maironiui pliekiamuosius dalykus diktavus meilė, ne noras apmaudą griežti“ (22, 251). Kaip pavyzdys aptariama satyra „Taip atsilyginta“ ir vėl tęsiama: „Žinant šios satyros objektą ir asmeninį autoriaus susiinteresavimą, sunku kalbėti apie objektingą čia pliekimą, o ne asmeninį užsigavimą“ (22, 252).

Deimantais spindinčio žiedo garbės — aliuzija į vyskupui priderančią atributiką.

Mano moksladraugiams. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai, antrašte „Mano draugams“. Tekstas redaguotas.

Viena pirmųjų Maironio satyrų, kurias V. Mykolaitis-Putinas apibūdino: „Rašė Maironis rūsčių satyrų ir pirmajame, „herojiškajame“, savo kūrybos laikotarpy. Jos buvo nukreiptos prieš ano meto jaunosios lietuvių inteligentijos, poeto „gudrių mokslo draugų“, kaip jis pats sako, ydas. Iš tų satyrų mes pirmiausia ir pažįstame ankstyvosios, besiformuojančios lietuvių buržuazijos veido bruožus. Jaunystės idealų paniekinimas, karjerizmas, oportunizmas, prabanga, kietaširdiškumas vargdienio skurdui ir apskritai protinis bei moralinis atbukimas — štai tie tipiški, internacionaliniai išsigimstančios buržuazijos bruožai, jau išryškėję ir lietuvio veide. Prie jų Maironis prideda tik vieną jo epochai būdingą — patriotinio idealizmo pakeitimą praktišku apskaičiavimu, „gilia žemės išmintim“ (17, 337).

Obalsis — devizas, šūkis.

Važinėjas po vaišes kaštanais — prašmatniais kaštono spalvos žirgais.

Vintas. Pirmoji publikacija —„Tėvynės sargas“. 1898, Nr. 7, Maironio slapyvardžiu, antrašte „Apie vintą“, po to PB leidimai nuo 1905. Vienas daugiausia redaguotų eilėraščių. Tvarkytas netgi rengiant MRI, kur atsisakyta baigiamosios strofos:

Garbė tau pirmajam, kursai dėl naudos
Žmonijai išmintijai vintą!
Tau velnias patsai negailėsis smalos,
Priversdamas kaušą primintą. (1920)

Jos žaismingas tonas vėliau autoriui pasirodė nerimtas.

Vaižgantas šią satyrą iškritikavo: „Kai skaitai „Vintą“, rodos, gražu, nes iškalbinga; bet kai nagrinėji, niekur nerandi ano rusų reikalaujamo satyros „jadovitosti“, be kurio jos savo tikslo nepasiekia. Yra ir daugiau sklandžiai nukalbėtų dalykų, kurie betgi tiek paviršutiniški, jog vidaus nė vieno jausmelio nesujudina“ (22, 227—228).

Vintas — 2—5 asmenų kortų žaidimas.

Skausmo balsas. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai. Tekstas redaguotas.

Eilėraščio stilius turi daug analogijų. Jų randama pas Horacijų, F. Šilerį, I. Krasickį, J. Slovackį, G. Deržaviną, V. Žukovskį, K. Batiuškovą, M. Lermontovą, A. Puškiną. „Pagaliau ir paskutiniosios strofos eilutės perša apskritai semantines asociacijas:

> Jog žemė — ašarų vietovė!
> Ir nelaimingas tas žmogus,
> Kurs veido ašara neplovė:
> Jam uždarytas bus Dangus!

Jos primena tai J. V. Gėtės „Wer nie sein Brot mit Tränen aß", tai A. Mickevičiaus „Vėlinių" eilutes:

> Kto nie doznał goryczy ni razu,
> Ten nie dozna słodyczy w niebie"

(19, 67). Ir vis dėlto Maironio satyros originalumas neabejotinas. Kalbama tik apie tipologiją.

Spjauki, drauguži, į viską! Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai, be antraštės. Tekstas redaguotas.

Tautos pabėgėliams. Pirmoji publikacija — 1895 PB, antrašte „Dėl išrinktųjų", po to 1913 PB, antrašte „Pabėgėliams", 1920 PB, antrašte „Tautos pabėgėliams".

Eilėraštis atspindi nacionalinio judėjimo pažadintą Maironio atsiribojimą nuo sulenkėjusios Lietuvos dvarininkijos, svetimos lietuvių tautai, jos demokratinei kultūrai. „Maironis čia, pagautas įkvėpimo, mažiau kontroliuodamas save, pasakė daugiau tiesos dvarininkijos atžvilgiu negu gyvenime, publicistikoje ar net poemose, kur kūrybos aktas daugiau ištęstas, daugiau prieinamas refleksijai negu lyrikoje. Ten poetas atsižvelgė į daug ką: į savo politines pažiūras, į savo klasės ir luomo interesus, įpročius ir tradicijas. O čia prasiveržia jokių pašalinių sumetimų netramdoma — nespėta sutramdyti tiesa" (23, 169). Redagavimas rodo, kaip tekste ryškėjo aštresnieji šios pozicijos momentai. Maironis pabrėžia dvarininkų nesugebėjimą atsisakyti senųjų, feodalinių, įpročių, turto švaistymo, rodo nemokėjimą prisitaikyti prie kapitalistinio ūkininkavimo sąlygų. Praskolintuosius dvarus caro valdžios politiką vykdantys Valstiečių ir kiti bankai parduodavo lengvatinėmis sąlygomis ateiviams, kolonistams, apeidami vietinius valstiečius, kuriems stigo žemės. Dvarininkų abejingumas lietuvių nacijai, anot Maironio, juos morališkai degraduoja ir nustumia į nuožmiausių priešų eiles. Satyra savo ideologija suvaidino svarbų vaidmenį lietuvių nacionalinio sąmonėjimo procese ir yra reikšmingas Maironio literatūrinio palikimo faktas. Tiesa, joje randame ir kai kurių nepriimtinų nacijų konfrontacijos apskritai

tendencijų, nors poetas gyvenime bei kūryboje gerbė kitų tautų žmones, aukštino kultūros pasiekimus.

Pats Maironis savo satyras vadino „skausmo giesmėmis“, „giesme sopulinga“. Šią satyrą, kaip vienintelę, kurią poetas sukūręs „iš tikros skaudžiamos širdies“, pripažino ir skeptiškai nusiteikęs Maironio satyrinių eilėraščių atžvilgiu Vaižgantas (22, 252).

Ojčizna — ironiškai, kaip opozicija „žemei—tėvynei“ pavartotas lenkiškas tėvynės pavadinimas.

Negarbūs — negarbingi.

Corso zabawa (lenk.) — pasivaikščiojimų vieta, Varšuvos parkas.

Po pensijas — po pensionus.

Pratėgminiais — šauniai ketvertu vienas paskui kitą pakinkytais žirgais.

Abrusėnija — nuo rus. обрусение — rusinimas.

Danosus (sl.) — skundus.

Lietuva — didvyrių žemė. Pirmoji publikacija — 1920 PB. Pavadinimas ir pirmoji eilutė — ironiška aliuzija į V. Kudirkos eil. „Tautiška giesmė“, tapusį buržuazinės Lietuvos valstybės himnu.

Satyra atspindi kritišką Maironio santykį su buržuazine tikrove, svajoto idealo ir realybės prieštaravimus. Kaip pažymėjo V. Mykolaitis-Putinas, rašydamas apie pirmąsias satyras: „Gudrūs draugai dabar vėl dėjosi esą dideli patriotai. Nusivylęs ir pasipiktinęs poetas be pasigailėjimo plaka tuos apsimetėlius „patriotus“, kai jie didžiuojasi praeities garbe, svajoja apie plačios valstybės sienas, o patys vengia darbo ir pasiaukojimo“ (17, 338). Kūrinys parodo Maironio ideologinių pažiūrų evoliuciją, jų kritinę situaciją buržuazinės Lietuvos respublikos sąlygomis. J. Paleckis I inteligentų suvažiavime kalbėjo: „Būdama rojumi dvarininkams, biznieriams ir spekuliantams, toji Lietuva buvo pragaru darbininkams, darbo valstiečiams ir darbo inteligentams. Ne veltui su tokiu pasipiktinimu rašė Maironis...“ — ir toliau pacitavo šią satyrą. (*J. Paleckis.* Ieškojome kelių tikrų. V., 1987, p. 438.)

Bet viduj šeimininkauja / Lenkai, žydai ir gudai — autorius vis dėlto stoja už nacionalinės buržuazijos įsitvirtinimą visoje šalies ekonomikoje, ir tose jos sferose (prekyba, pramonė, dvarai), kuriose dar stipriai laikėsi kitataučiai.

Apsaugok, Viešpatie! Pirmoji publikacija — 1909 RM, vėliau 1913, 1920 PB leidimuose. Tekstas redaguotas.

Tai mažiau pavykusių Maironio satyrų. Ji rašyta be didesnio entuziazmo, „blankokai išskaičiuoja lietuvių inteligentijos ydas, jau žymiai įspūdingiau pasmerktas ankstyvesnėse satyrose“ (23, 406). Vaižgantas kūrinį vertino už gilius aforizmus (22, 249).

Kurie per daug akyvai mano, / Kitus, ne savo ožį gano — kurie per daug įžūlūs, kišasi į svetimus reikalus.

Kvailiai endeku pasipūtęs — Endekai — Lenkijos buržuazinių nacionalistų politinė grupuotė, savo judėjimą vadinusi tautine demokratija.

Kokiems velniams jūs, bepročiai ar žiaurūs žmonės... Pirmoji publikacija — MRI. Maironio pasirašytoje MRI korektūroje įrašyta pastaba: „Jei ant 119 puslapio pasirodytų maža vietos, tai galima mažesniu šriftu spausdinti".

Eilėraštis atspindi Maironio piktinimąsi merkantiliškumu. Poetas klydo, jo priežasčių ieškodamas ne objektyviai egzistuojančiose politinėse, socialinėse aplinkybėse, o tik moralėje, propaguodamas krikščionišką altruizmo idėją, vesdamas į šalį nuo socialinės kovos prie susitaikymo su likimu, kviesdamas pasikliauti bažnyčia. Bet paskutinės dvi eilutės:

> Bet duona net balta karti bus, mano ponai!
> Jei meilė nepriglaus, nešildys milijonai.—

išreiškia netgi progresyvią socialinę mintį.

Nuolat verkšlenantiems politikams. Pirmoji publikacija — „Iliustruotoji Lietuva", 1926, sausio 17, Pipiro slapyvardžiu.

Satyra „paskelbta 1926 m. sausio mėn., vykstant aštrioms buržuazinių partijų rietenoms, taip pat stiprėjant liaudies išsivaduojamajam judėjimui. Maironiui atrodė, kad pagrindinė to meto blogybė — išsikerojęs kriticizmas ir konstruktyvios veiklos stoka. <...> Šiuo atveju jame rasime net aštrią buržuazinės visuomenės kritiką, jis skamba kaip šviesus, įtaigus raginimas į konstruktyvų visuomenės darbą" (23, 407—408).

Kai kam. Pirmoji publikacija — „Rytas", 1923, Nr. 8.

Viena aštriausių, meniškiausių Maironio satyrų, kurią V. Mykolaitis-Putinas apibūdino kaip pasižyminčią „ypatingai karčiu sarkazmu" (17, 338—339).

A. Venclova rašė: „Maironio satyra „Kai kam" buržuazinės cenzūros kurį laiką buvo neleidžiama spausdinti — joje to meto Lietuvos „valdovai" iš karto save pažino: tai jie pasprukę iš Rusijos po Spalio revoliucijos į buržuazinę Lietuvą, „Lietuvos nepriklausomybę" pavertė savo nešvaraus biznio objektu, iš šiltų vietų mėgėjų caro Rusijoje virsdami uoliais „lietuviško liežuvio" mėgėjais" (A. Venclova. Maironis.— „Literatūra ir menas", 1944, Nr. 6. Straipsnis skirtas dvyliktosioms Maironio mirties metinėms).

Suskubo gudriai komiteto vardu, / Kurs gera visuomenei daro — užuomina į Pirmojo pasaulinio karo metu gyvavusius komitetus pabėgėliams šelpti.

Nusavinęs daug geradėjų — rinkimuose surinkęs daug palankių balsų.

Diplomuotų valizų vežikai — aliuzija į buržuazinės Lietuvos diplomatų suktybes. Pasinaudodami diplomatinių valizų (specialių kelionės lagaminų) neliečiamumu, pelningai spekuliuodavo.

Laikinosios sostinės skerdyklai. Pirmoji publikacija — „Rytas", 1926. Asmeninės bibliotekos knygoje „Directorium diecesis samogitiensis pro anno domini" (1926) yra autografas.

„Tema labai siaura, „proginė": poetas čia piktinasi miesto valdžia, kuri leido ne vietoje įrengti skerdyklą, užteršiančią Kauno senamiesčio orą" (23, 406). Kūrinio pagiežą Maironis nukreipia žydų prekybininkų adresu, nors skerdyklos atidaryti be ministrų kabineto nutarimo nebuvo galima.

„Balta gulbė" — Kauno rotušė.

Mūzos pavojuje. Pirmoji publikacija — „Draugija", 1907, Nr. 12, Maironio slapyvardžiu, po to 1909 RM, 1913, 1920 PB. Tekstas redaguotas.

Literatūrinė satyra. V. Zaborskaitė pastebėjo, kad šiuo kūriniu poetas galėjo pasišaipyti ne tik apskritai iš grafomanų, bet pirmiausia iš modernistų, kurie nemėgo, kurie jam neatrodė esą verti poetų vardo (23, 460—461).

Apolinas (gr. Apollōn — Apolonas), *Zeusas* (gr. Zeus — Dzeusas), *ožkablauzdis Satyras* — mitologiniai įvaizdžiai, Maironio pavartoti humoristiškai, žemuoju satyriniu stiliumi be priderėjusios šiems vardams klasicistinėje tradicijoje pagarbos (5, 287).

Vilija (Neris). Pirmoji publikacija — „Žemaičių ir Lietuvos apžvalga", 1891, Nr. 10, Maironio slapyvardžiu, paantraštėje „Iš Mickaus: „Konrad Wallenrod", 1895, 1905 PB paantraštė „Perdėta iš Mickevičiaus", 1913, 1920 PB, antrašte „Vilija (Neris)", paantraštė „Versta iš Mickevičiaus".

Pirmos publikacijos tekstas gerokai skiriasi:

> Vilija — mūsų šaltinių matutė,
> Veidas jos melsvas ir dangus auksinis;
> Jos vandens semia lietuvė sesutė,
> Veidu ir širdžia skaisti lyg šaltinis.
>
> Kauno pakalnės žydž' žiedu raudonu,
> Vilija eina ten terp tuliponų;
> Lietuvą myli gražesnis jaunimas,
> Kaip tuliponai, kaip žiedų kvėpimas.

Gražios pakalnės Vilijai už nieką:
Nemuno ieško ir žiedus palieka.
Lietuvė liūdna terp lietuvių tyli,
Nes kito krašto jaunikaitį myli.

Mylimą Nemun's, smarkiai apkabinęs,
Neša per kalnus, per tyrų platybę,
Glaudžia su meile prie šaltos krūtinės
Ir kartu skęsta į marių gilybę!

Tu save lygiai svetimam pašvęsi,
Apleidus brangią Lietuvos šalelę,
Ir lyg terp marių užmiršta paskęsi,
Bet dar ir liūdnesnė apleista našlelė!

Širdį ir upę sunku sulaikyti —
Vilijai bėgti, mergaitei mylėti.
Nemune skęsta Vilija meilinga,
Verkia mergaitė bokšte nelaiminga.

„Vilija" — A. Mickevičiaus „Konrado Valenrodo" fragmentas, kurio XIX a. pab.—XX a. pr. būta daug vertimų. „...tokių šios dainos gausingų vertimų priežastis yra ne vien jos patriotinė nuotaika ir supoetinta visuomeninė aniems laikams aktuali idėja. Nemuno pagrobtos, jūroj paskandintos Vilijos ir svetimą bernelį pamilusios lietuvaitės paralelė reiškė įspėjimą apskritai dėl dėjimosi su svetimtaučiais ir nutautimo pavojaus. Be to, lietuvaitės grožio bei dorovingumo, lietuvių jaunimo ir gimtojo krašto idealizavimas atitiko anos gadynės siekimus" (18, 73). Vertimas priklauso mergelės motyvui ir, kaip spėja V. Zaborskaitė, „galėjo būti šalia tautosakos dar vienas iš veiksnių, nukreipusių ta linkme jo (Maironio — *I. S.*) kūrybinę vaizduotę" (23, 437). Maironis šį eilėraštį MR I priskyrė patriotinių kūrinių grupei (tuoj po jo seka „Vilnius" ir „Trakų pilis"). Poemoje „Tarp skausmų į garbę" (IV giesmės pradžia ir „Jaunosios Lietuvos" IV giesmės III skyrelis) yra sąmoninga „Vilijos" parafrazė (18, 74).

Vilnius. Pirmoji publikacija — „Žemaičių ir Lietuvos apžvalga", 1892, Nr. 4, antrašte „Vilnius (Naktis)". 1905 PB antraštė „Vilnius (Nakties laike)", 1913, 1920 PB — „Vilnius (Prieš aušrą)". Tekstas redaguotas. Virto liaudies daina, užregistruota 3 variantai. „Paskutinioji paantraštė meninę laiko sampratą geriausiai apibūdina. Eilėraštyje atkuriama ne viena laiko būsena, o kaita" (20, 35). Tuo pačiu antraštė pamažu išryškina vis stipresnę autoriaus viltį sulaukti Lietuvai nacionalinio suverenumo laikų.

„Vilnius“ — visuotinai pripažinta Maironio lyrikos viršūnė. Kūrinys oratoriškas, retoriškas. Kaip ir kitus patriotinius Maironio eilėraščius, taip ir šį neigiamai įvertino B. Sruoga.

Trakų pilis. Pirmoji publikacija — „Žemaičių ir Lietuvos apžvalga“, 1892, Nr. 5, antrašte „Trakiai“. Maironio slapyvardžiu, po to visi PB leidimai. Tekstas imtas taisyti 1913 m. laidai.

Eilėraštis — lietuvių lyrikos šedevras.

Nevėžis per karą. Pirmoji publikacija — 1920 PB. Tekstas redaguotas.

Eilėraštis susijęs su Pirmojo imperialistinio karo įspūdžiais. 1915—1918 metus Maironis praleido Krekenavoje, kur vaizdžiai teka Nevėžis. Šis įvaizdis įaugęs į lietuvių literatūrą kaip emblema (plg. S. Stanevičių). Rūsčiai smerkiantis vokiečių agresiją kūrinys tapo populiarus Didžiojo Tėvynės karo metais: „griežčiausią kaltinimą vokiškiesiems grobikams Maironis pateikė savo kūriniuose, vaizduodamas kaizerinę okupaciją Lietuvoje Pirmojo pasaulinio karo metu“ (12, 449—450).

Magdeburgas, Regensburgas, Maincas, Augsburgas — Vokietijos miestai, nuo seno buvę vokiečių riterių tvirtovėmis. Jų išvardijimas eilėraštyje — užuomina į lietuvių kovų su kryžiuočiais laikus.

Lietuva Didž[iojo] karo metu. Pirmoji publikacija — 1920 PB, antrašte „Lietuva per karę“. Tekstas redaguotas.

Eilėraštis atspindi autentiškus Maironio įspūdžius iš Pirmojo pasaulinio karo laikų, yra artimas savo turiniu ir dvasia poemos „Mūsų vargai“ fragmentams. Tekstas grindžiamas tradiciniais, jau seniai poeto kūryboje įsitvirtinusiais semantiniais motyvais ir poetika („Kur didžiavyriai tautos?“ ir pan.).

Nuo Birutės kalno. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai. Ankstesnė antraštė — „Ant Birutos kalno“.

„Visų Maironies kūrinių kūrinys, kurį pirmas Balys Sruoga dar 1913 m. „Aušrinėje“ aikštėn iškėlė; pirmas, pats būdamas gilus dailininkas ir formos meistras, jį įvertino...“,— taip rašė apie „Nuo Birutės kalno“ Vaižgantas, studentams įsakmiai primindamas: „Jį privalote atmintinai mokėti“ (22, 229). Šį kūrinį V. Mykolaitis-Putinas vadino stipriausiu Maironio „grynosios poezijos“, kurią suprato kaip poeto nuotaikų bei refleksijų gamtos fone išraišką arba kaip poeziją žmogiškosios būties temomis, eilėraščiu. Eilėraštis artimas poemai „Z nad Biruty“. V. Kudirka eilėraštį citavo kaip pavyzdį kitiems poetams savo „Tiesose eilėms rašyti“.

Minija. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai. Tekstas redaguotas.

Eilėraštis skirtingai vertinamas. V. Zaborskaitė konstatavo, kad „jame daugiau jausmingumo negu tikro jausmo, o ir įkvėptas jis, atrodo, ne betarpiško gamtos poveikio, o greičiau literatūrinių pavyzdžių“ (23, 160). J. Lankutis šį kūrinį laiko reto grožio šedevru lietuvių poezijoje, minėdamas greta tokių garsių poeto eilėraščių, kaip „Mano gimtinė“, „Lietuva brangi“, „Kur bėga Šešupė“, „Vilnius“, „Nuo Birutės kalno“ ir kt. (16, 13). Eilėraštis — klasicistinio stiliaus pavyzdys Maironio lyrikoje.

Ant Drūkšės ežero. Pirmoji publikacija — „Vaivorykštė“, 1913, 3 kn. Po to 1913, 1920 PB. Eilėraščiui muziką parašė J. Naujalis. Maironis 1913 m. lapkričio 28 d. laiške L. Girai rašo: „O jei jau norite ką nors, tai siunčiu „Ant Drūkšės ežero“; bet meldžiu išspausdinti be autoriaus pavardės ir be Maironio“ (LKLI rankraštynas FI3 1630).

V. Zaborskaitė šį kūrinį sieja su Jadvygos Stanelytės asmeniu (23, 417). K. Korsako manymu, jis sietinas su Jadvyga Dausinaite-Smilgiene (11, 260).

Eilėraštis priklauso Maironio intymiajai lyrikai. Kūrinio poetinės formos meistriškumas apibūdintas J. Girdzijausko: „didelis minties kondensuotumas, jausmo santūrumas, intonacijos skambėjimo griežtumas“; eilėraštyje „trimis posmais išsakoma visa gyvenimo drama“ (7, 243).

Alpių viršūnės. Pirmoji publikacija — 1920 PB, antrašte „Snieguotos Alpių viršūnės“.

Šis eilėraštis užrašytas ant Maironio bibliotekos knygos „Dokładny słowniczek polsko—niemiecki i niemiecko—polski spisany przez dr. J. P. Jordana. Lipsk. W księgarni Ottona Holtne. 1889“ (LTSR literatūros muziejus). Įrašas pieštuku, išblukęs, sunkokai išskaitomas, vietomis spėjamas. Atrodo, kad tai pirmoji eilėraščio redakcija.

Alpių akivaizdoje

Aukštų kalnų viršūnės šviečia,
Ledais apkaltos ir sniegais!
Nuo amžių koja jų neliečia
Žmogaus, užgimusio varguos.

Nuo aukšto išdidžiai apmatė
Žmogaus kasdieninius takus,
Vienok gyvatos margo rato
Jų aidas neatjaus puikus.

Kas joms didžiulėms! Milijonai
Pro šalį amžinais keliais
Nuėjo, kaip lig laiko monai,
Su mažutėliais geiduliais.

O jos be jausmo, be (neišskaitomas žodis)
Vienodos amžiais lig aušros,
Kai liepė viešpats iš tamsybių
Išeit ant saulės atviros.

Ir amžių amžius sau galingai
Bebaltuos saulės spinduliuos!..
Kas aš prieš jas, kurs rūpestingai
Vos tik rytojaus beviliuos.

Rigi Kulm. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai, antrašte „Ant kalno Rigi Kulm". Tekstas redaguotas.

Vienas ankstesnių Maironio gamtinių eilėraščių, lyrikos šedevras, kuriame „plazda gyvas tėvynės pasiilgimo jausmas" (17, 333). O Vaižgantas čia matė „tik medžiagos inventorizaciją" (22, 225—226).

Ant Neapolio užtakos. Pirmoji publikacija — „Tėvynės sargas", 1898, Nr. 9, Maironio slapyvardžiu, paantrašte „Saulei leidžiantis", po to 1905—1920 PB. Tekstas redaguotas.

Vaižgantas: „Čia taip pat tik inventorizacija „konkrečių sąvokų". Kūrybiniu tėra du paskutiniu posmu: „Tyli žemė, dangus... O, saldžiausias Neapoli". Jais autorius paperka skaitytoją, jais nudažo ir nekūrybinius penkis posmus" (22, 226—227). Eilėraštis-noktiurnas, kuriame svajingas lyrinis pradas grumiasi su statiško aprašinėjimo tradicija.

Septynžiedis — septynių spalvų vaivorykštės derinys.

Fra Angelico de Fiesole — Fra Džovanis da Fiezolė (1387—1455), ankstyvojo renesanso atstovas, dominikonų vienuolis. Tapė freskas ir paveikslus vienuolynams ir bažnyčioms.

San Martino — švento Martyno.

Vakaras (Ant ežero Keturių Kantonų). Pirmoji publikacija — „Lietuvių laikraštis", 1904, Nr. 1, antrašte „Vakaras ant Keturių Kantonų ežero", po to 1905—1920 PB, antrašte „Vakaras (Ant ežero Keturių Kantonų)". Tekstas redaguotas.

Vienas visuotinai pripažintų šedevrų, kūrinys, susilaukęs komplimentų iš skirtingiausių vertintojų. Vaižgantas šio kūrinio nei peikė, nei gyrė — tiesiog pristatė skaitytojui. Teigiamai įvertino griežta klasikinės lietuvių poezijos vertintoja S. Čiurlionienė-Kymantaitė: „tik tas vienas „Vakaras" tėra tikrai poezijos vaikas" (1, 390). „Iš tikrųjų šis eilėraštis yra formos tobulumo, tiesiog perregimo jos skaidrumo pavyzdys, kur lietuvių kalbos grožis, poetinės idėjos raiškumas yra pasiekęs dargi Maironio kūrybai retą lygį" (23, 315). „Eilėraš-

tyje „Vakaras ant ežero Keturių Kantonų“ Maironio ketureilis yra pasiekęs didžiausio metrinio įvairumo“ (7, 256). Eilėraštį aukštai vertino ir B. Sruoga, laikęs jį tautiškai nacionaliniu (21, 200).

Išliksiu aš gyvas paveiksle tame... Eilėraštis be antraštės su dedikacija „P. Zofijai Römerienei, mano atvaizdą nupiešusiai“, išspausdintas MR I.

LTSR literatūros muziejuje yra išlikęs dailininkės S. Remerienės pieštuku atliktas Maironio portreto eskizas su data — „1923 m. 6 23 d.“. Ir tarp Maironio rankraščių yra maža kortelė su eilėraščiu „Gyvas aš būsiu...“, datuota 1924 metų balandžio 25 diena. Tai ankstesnis eilėraščio „Išliksiu aš gyvas paveiksle tame...“ variantas:

> Gyvas aš būsiu paveiksle tame,
> Nors kūnas ilsėsis, užbertas žeme,
> Klajones užbaigęs visas!..
> Išliksiu ne vienas: išliksi vardu,
> Kuri sumaningai pirštelių raštu
> Nemirštomas dėjai varsas.

Galutinai S. Remerienės nutapyto Maironio portreto kitoje pusėje yra padaryta įklija, ant kurios užrašytas jau vėlesnis tekstas. Jis datuotas: „1924 m. birželio 24 d.“. Tuo būdu pats autorius mums yra nurodęs šio kūrinio paskutinės redakcijos parašymo laiką.

Sofija Remerienė (1885—1972) po I pasaulinio karo gyveno Tytuvėnuose, uošvių dvare. Maironis ten svečiavosi. Dailininkės tapytas paveikslas eksponuojamas LTSR literatūros muziejuje.

Dievo meilė. Pirmoji publikacija — „Žemaičių ir Lietuvos apžvalga“, 1892, Nr. 37, po to 1909 RM, „Spindulys“, 1910, Nr. 7, 1913. 1920 PB. Kaip ir kitų šio religinio turinio eilėraščio Maironis neredagavo. Todėl jo kalba ne tokia sklandi.

„Maironis yra mums davęs septynetą sonetų, ir visi jie gražūs, nors ne visi originalūs. 7 imtas iš V. Hugo, pirmasis: „Dievo meilė“ yra sekimas Deržavino odės „Bog“, kurį net atskiri išsireiškimai atmena: Tu — Jehova, aš — menkas: Ty bog, ja červ etc. Visgi šis ir kiti du yra patys gražiausieji...“ (22, 247). G. Deržavino odę „Bog“ galima rasti netgi populiariuose tarybinių metų leidiniuose (plg. Г. Р. Державин. Стихотворения. М., 1983, p. 48—50). Rusų klasiko kūrinyje, taip pat Maironio eilėraštyje dievas ir žmogus vertinami kaip neatskiriamos begalinės visatos dalys. Maironio sonetas G. Deržavino odei — artima paralelė, netgi laisvas sekimas.

Dvi žvaigždi. Pirmoji publikacija — 1909 RM, po to 1913, 1920 PB „Sonetų“ skyrelyje. Tekstas redaguotas

Sonetas. Refleksinis eilėraštis, pagrįstas laimės, gyvenimo prasmės ilgesiu ir dviejų žvaigždžių, realiosios ir žvaigždės idealo, paralele.

Saulei tekant. Pirmoji publikacija — 1895 PB, antrašte „Saulės tekėjimas", po to visi PB leidimai, antrašte „Saulės tekėjimas". Tekstas redaguotas.

Sonetas. Kūrinys klasicistinis: „Maironio lyrikoje šen bei ten pasitaiko tokių posakių, kaip „Apsisupusi *šydu, auksu austu, raudonu;* Saulė žengia per dangų *karalienės grožybe!..* pridengus veidą *muslinu plonu*" (4, 287) Sykiu, kai kuriomis meninio vaizdo detalėmis eilėraštis: „Gamtos poetizacija Maironio kūryboje daug kur artima tautosakinei ir mitologinei tradicijai. Žmogaus santykiuose su visatos gaivalais beveik visur vyrauja rimtis ir gilus susitelkimas. Poetas nepripažįsta banalaus sentimentalumo, miesčioniško aikčiojimo, vienatviško dūsavimo, o eina gilyn prie pirmapradžių žmogaus pasaulėjautos elementų. Tartum senovinio ritualo aidą girdime, kai tekančią vasaros saulę kaip valdovę sveikina ir žmogus, ir rasos lašas, ir atgaivos pasiilgusi žolelė. Kaip ir K. Donelaitis „Metuose", Maironis saulės himną gieda tikrų gamtos vaikų aplinkoje, atsiribodamas nuo „poniškos kultūros" (16, 14).

Rūtų vainikas. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai. Tekstas redaguotas.

Sonetas priskirtinas mergelės ciklui. Eilėraštis propaguoja nacionalines tradicijas. Jam artimi kūriniai — „Mergaitė", „Tėvynės dainos", „Daina (Už Raseinių ant Dubysos...)" ir kt. Iš dalies eilėraštis vertinamas ir skeptiškai: „Nors pirmojo eilėraščio rūtos simbolika ir siejasi su tautosaka, bet tai nenuneigia jo, kaip ir „Neužmiršuolės", kiek saloninio charakterio, artimo klasicizmo „albuminės poezijos žanrui" (23, 159).

Praeitis. Pirmoji publikacija — „Žemaičių ir Lietuvos apžvalga", 1892, Nr. 3, po to 1895, 1905 PB, antrašte „Praeiga", 1913, 1920 PB, antrašte „Praeitis". Tekstas redaguotas.

Sonetas. Eilėraštis priklauso praeities senelio ciklo kūriniams. Artimas „Smuikui griežiant", „Aš norėčiau prikelti". Parašytas kūrybinio kelio pradžioje, atspindi ankstyvosios kūrybos istorinę koncepciją.

Troškimai. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai, antrašte „Neapriboti troškimai". Tekstas redaguotas.

Sonetas. Individualinės autoanalitinės lyrikos eilėraštis, turinys artimas „Ko siekiu ir alkstu", „Kas tas paslaptis suprastų..." ir kt., bet dėl žanrinių ypatybių atkeltas prie sonetų.

Sonnet à Victor Hugo. Pirmoji publikacija — 1909 RM, po to 1913, 1920 PB.

Sonetas. Prancūzų poeto Alfredo de Miuse (1810—1857) eilėraščio „Sonetas Viktorui Hugo" vertimas. A. Miuse Maironis labai palankiai pristatė skaitytojui savo „Trumpoje visuotinės literatūros istorijoje", kur rašė, kad tai esąs „jautrus ir švelnus poeta", kuris „savo talentu daug primena vokiečių Heinę jaunam esant". „Būdamas ūpo žmogus, gyvo, bet lengvo būdo, nevaržydamas savo geidulių ir gerdamas sklidina taure iš gyvatos šaltinio, Miuse greit išeikvojo savo jėgas ir sveikatą, o neradęs savo geiduliams pasotinimo, persimetė į liūdintį nusiminimą ir pesimizmą (Maironio Raštai, t. 5, p. 92—93). Hedonizmo, gaivališko gyvenimo nuotaikos skamba ir Maironio vertime.

Pažodinis motto tekstas: „Šiame menkame pasaulyje reikia mėgti daug daiktų".

Skaistrožių rėtį — skaisčių rožių pintinę. Rėtis — pintinė; Maironio gimtųjų vietų tarmybė.

Roma. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai.

Epinis istorinis eilėraštis. Jame išryški kritiškas Maironio požiūris į Italijos suvienijimą ir Romos paskelbimą Italijos sostine. Vienas iš kūrinių, atskleidžiančių Maironio pažiūrų prieštaringumą. Karštai remdamas kovojančių už nacionalinę nepriklausomybę tautų judėjimus, poetas šįkart užima priešišką poziciją, „solidarizuojasi su labiausiai ortodoksiniais klerikaliniais sluoksniais. <...> Tokiu būdu paklusnumas oficialiam bažnytinės hierarchijos žodžiui nuslopino jame poeto balsą, tiek kartų šlovinusį „jaunų, pakylančių tautų kovas už laisvę" (23, 209). Eilėraštyje gausu istorinių realijų.

Circenses (Panem et circenses (lot.) — duonos ir (cirko) žaidimų. Senovės Romos minios šūkis, perkeltine prasme šie žodžiai reiškia moralinį sumenkėjimą, stoką kilnesnių tikslų.

Morituri (Morituri te salutant (lot.) — pasiryžę mirti tave sveikina.

Augusto Roma — Augustas (Augustus), Gajus Julijus Cezaris Oktavianas (63.X.23 pr. m. e.— 14.VIII.19 m. e.), Romos imperatorius (27 pr. m. e.—14 m. e.).

Scipionai (Scipiones) — Romos patricijų Kornelijų giminės viena šakų.

Atila (lot. Attila, m. 453), hunų genčių s-gos vadas (434—453).

Nemezis — Nemezidė (Nemesis), sen. graikų teisingumo, atpildo deivė.

Jovis — Jupiterio.

Leonas — Leonas I Didysis, popiežius, pasak legendos, išpirkimais išgelbėjo nuo hunų (452) ir vandalų (455) Romą.

Petro duris — popiežiaus bažnyčia (šv. Petro bazilika).

Italijos sūnūs, teisybę pamynę, / Štai laužias į Petro duris — 1870 Roma buvo įtraukta į Italijos sudėtį, 1871 tapo Italijos karalystės sostine. Dėl to kilo popiežiaus ir Italijos konfliktas, baigęsis tik 1929 m. Vatikano valstybės sukūrimu.

Milžinų kapai. Pirmoji publikacija — 1895 PB, po to visi PB leidimai. Virto liaudies daina, užregistruota 21 variantas, iš jų 5 su melodijom. Lyrikos šedevras, kurio tekstas nemaža redaguotas.

III Terp tyrų plačių
Kaukia meškos vaikų;
Ne meškos, tai našlės lietuvės:
Gal verkia sūnaus
Ar bernužio brangaus,
Kurs jų nebegins gal pražuvęs.

IV Kryžokų seniai
Suprašyti svečiai
Ant vaišių į Lietuvą traukia;
Ištroškę garbės,
Kad aušra patekės,
Išvys, ko širdingai taip laukia

MRI Maironis šį eilėraštį priskyrė epinių, baladiškų kūrinių grupei (ją sudaro devyni tekstai, kurių pirmasis — „Roma"). „Herojiškos praeities vaizde, kurį kūrė patriotai romantikai ir pats Maironis, svarbiausią vietą užima kovos su amžinuoju lietuvių tautos priešu — kryžiuočių ordinu" (17, 322—323). Eilėraštis labai buvo paplitęs Didžiojo Tėvynės karo metais. K. Korsakas: „Kaip klaikus hitlerininkų sukeltojo karo simbolis iškyla tose Maironio dainose plėšikiško kryžiuočių žygio į senovės Lietuvą vaizdai. Gaisrai ir kraujas, lietuvių moterų siaubą kelianti rauda žymi užpuolikų kelią. <...> Šios Maironio dainos, žinomos kiekvienam lietuviui jau iš pradinės mokyklos suolo, pasidarė mūsų liaudyje taip populiarios tikriausiai todėl, kad jose ypač gerai išreikšti vokiškųjų grobikų atžvilgiu tie jausmai, kurie giliai glūdi kiekvieno lietuvio širdyje" (12, 449).

Šatrijos kalnas. Pasirodė 1909 m. RM, po to įėjo į 1913, 1920 m. PB. Redaguotas. Baladės pobūdžio kūrinys.

Maironis mėgo keliauti ir skersai išilgai buvo išvažinėjęs visą Žemaitiją ir Vidurio Lietuvą, čia susirinko medžiagą savo pasakojamojo pobūdžio poezijai (23, 430—431). „Šatrijos kalne" išryškėja Maironio peizažisto talentas. „Poetinio piešinio tikroviškumas ir fan-

tastika, pasakojimo vaizdumas ir nuotaikingumas susipynę čia į ryškų ir sugestyvų paveikslą" (23, 431). „Šatrijos kalne" matome „neabejotiną A. Mickevičiaus „Svitezio" baladės įtaką" (18, 75). Vaižgantas yra suabejojęs, ar galima šį kūrinį laikyti balade: „Šatrijos kalnas, Medvėgalio kalnas, gal ir „Milžinų kapai" yra daugiau pasakos. <...> Autorius kartais ir pavadina savo balades tiesiog žmonių pasaka ir nebedaro skirtumo tarp tų dviejų veikalų rūšių, nors turėtų skirti. <...> Tikros gi ir geriausiai pasisekusios baladės yra dvi: „Jūratė ir Kastytis" bei „Čičinskas", jei neatminsime jų ilgumo" (22, 242—243).

Medvėgalio kalnas. Pirmoji publikacija — 1920 PB, paantraštė „Baladė". Paraštėje pastaba —„Sulig pasakojimo Apolonijos Petkaitės surašyta". MRI paantraštės ir pastabos nėra. Tekstas redaguotas.

Eilėraštis giminiškas „Šatrijos kalnui", bet nėra toks išbaigtas. Jame kaip ir „Dyvityje" „apstu išskaičiavimo, aprašinėjimo, pakankamai nepajungto viską vienijančiai poetinei idėjai" (23, 433).

Dyvitis. Pirmoji publikacija —„Skaitymai", 1921, II kn.

Užkeiktas Skapiškio varpas. Pirmoji publikacija — „Skaitymai" 1922, XIX kn., Maironio slapyvardžiu, paantraštė — „Žmonių pasaka". Yra autografas: MAB, F 12 132.

Baladės pobūdžio kūrinys.

Maždaug tuo metu, kai kūrinys galėjo būti parašytas, Skapiškyje (Kupiškio rj.) Maironį matė, ten su juo bendravo ir atsiminimus apie tai paliko V. Čiurlionytė-Karužienė (LTSR literatūros muziejus, Maironio fondas, 6513, plg. 3, 4, 5). „Epinio pasakojimo nuoseklumas, išradinga eilėdara, paremta gyvo ir aiškaus ritmo kartojimu, skambiais rimais, daro šį eilėraštį vieną geresniųjų Maironio epinės poezijos pavyzdžių" (23, 433).

Ant Punios kalno. Pirmoji publikacija — „Baras", 1925, 8 kn., antrašte „Ant Punės (Margio) kalno".

Baladėje ryškūs istoriniai ir filosofiniai apmąstymai, laiko nesunaikinamų dvasinių tautos vertybių poetizacija, „karti poeto refleksija apie dabarties susmulkėjimą (charakteringa Maironio senatvės mintis!), kai nebemokama gerbti didžių protėvių atminimo" (23, 434).

Eilėraštį „Ant Punės (Margio) kalno" kritiškai įvertino, dar studentu būdamas, A. Venclova. Recenzuodamas aštuntąjį žurnalo „Baras" numerį, kuriame šis eilėraštis buvo publikuotas, A. Venclova nepalankiai atsiliepė apie senstančio poeto romantiškus užmojus: „Jam ir dabar sunku užmiršti savo romantizmas, nors... apseno jau ir Maironis, ir Maironio laikų idėjos. Šių dienų gyvenimas jau ko kita iš rašytojo reikalauja negu prieš kelias dešimtis metų" („Lietu-

vis", 1925, rugpjūčio 28). Be to, recenzentui atrodė, kad šis eilėraštis liudija ir sumenkėjusį poeto talentą, jo meistriškumą valdyti poetinę formą: „Mintis jisai ėmė reikšti vietomis neaiškiai, neryškiai ir berašydamas kartkartėmis, ko gero, iš poezijos padaro prozą. <...> Žodžiu sakant, Maironis paseno" (ten pat). Netrukus Maironis į šią kritiką atsakė.

„Kritikas, pastatęs klausimą, ar „Baras" tikrai senųjų rašytojų žurnalas, ar ten jauniesiems (išskiriant J. Tysliavą) vietos nėra, ar jaunieji patys nenori eiti kartu su senąja rašytojų karta,— to klausimo galutinai pats neriša, bet užtat seniesiems gerokai nuo kritiko tenka, visų pirma Maironiui, kursai pirmoje vietoje debiutuoja (sic!).

Paprastai į kritikas nemėgstu atsakinėti, nes žinau: jos nei pridės, nei atims autoriui vertės, o kaip istorija rodo, gana dažnai klysta. Geriausias veikalų vertintojas — laikas.

Bet šį kartą per daug man skaudu. Kad studentas į užsitarnavusį, jau nuo 30 metų universiteto profesorių atsiliepia iš aukšto Mentoro tonu. Tiek to! Čia jau auklėjimo sritis. Mūsų demokratišku laiku tai paprastas dalykas, ir to imti į širdį netenka. Vis dėlto reikėtų vengti storžieviškumo: Maironio kritikoje, kuri užima vieną ketvirtį puslapio, kritikas net tris kartus prikaišioja: Maironis paseno, Maironis nuseno (?), Maironis paseno. <...>

Ar iš poezijos padaro prozą tokie sakiniai, kaip:

Nuo Pinsko tviksančių balų banguoja,

su kritiku nesiginčysiu. Mat aš romantikas, kuriam Mickevičius, Puškinas, Goethe palieka net formos žvilgsniu nepeiktini pavyzdžiai. Dabartiniai g y v e n i m o i r m e n o reikalavimai (suprask, kritiko reikalavimai) tuo nepasitenkina; dabar reikalaujama subtiliškesnė (maestro) forma (kad ir be turinio), kuri kiniečiams jau VIII amžiuje rašant Vang vei, Tu-fu, Li-tai-pe buvo privaloma. Bet vis tik ir čia, reikalaudamas tobulos formos, nežinau, kokią teisę turi kritikas reikalauti, kad poetai laikytųsi jo tarminių kirčių ir tartų: bãlų, kuomet daug plačiau Lietuvoj sakoma: balà, balõs, balų̃" („Lietuvis", 1925, rugsėjo 4).

Pinskas — dabar Baltarusijos TSR miestas. Tekstas jį mini kaip vietovardį, susijusį su Nemuno ištakomis.

Masagetai — senovės klajoklių tauta, priklausanti iraniečiams, gyvenusi tarp Kaspijos ir Aralo jūros. Rašydamas, kad masagetas girdė Nemune žirgą, Maironis prasilenkia su istorine tiesa.

Margis — Margiris, Margis, Margeris. XIV a. pirmos pusės lietuvių pilies viršininkas. 1336.II.24 vadovavo tos pilies (manoma, kad prie Nemuno, gal Punia) gynimui. Maironiui Margis — Punios didvyris.

Pagerbti karžygius mokėjo / ties Termopilėmis graikai — aliuzija į Termopilų kautynes (480 pr. m. e. per graikų—persų karus). Jose Spartos karalius Leonidas, pasiuntęs pagrindines pajėgas ginti Atėnų, pats liko kovos lauke su 300 karių, ir visi garbingai žuvo. Termopilų didvyriams atminti Termopilų tarpeklyje buvo pastatyti vartai.

Jūratė ir Kastytis. Pirmoji publikacija — 1920 PB. Tekstas kiek redaguotas.

Klasikinis baladės pavyzdys. Vienas populiariausių, plačiausiai paplitusių Maironio kūrinių. J. Lankutis yra apibūdinęs šios baladės mitologines ištakas: „Čia su aukštesne galybe konfrontuoja meilė, įsiliepsnojusi jauno Palangos žvejo krūtinėje. Poetas atsistoja mylinčių širdžių pusėje ir šviesiausią žmogiškos esybės pradą iškelia kaip tolygų jūros audrų jėgai, prieš kurią Perkūno rūstybė atrodo įnoringas prasilenkimas su būties harmoningumo dėsniais" (16, 14). Aptariant kūrinio ištakas, pažymima, kad legenda apie Jūratę ir Kastytį yra „greičiausiai literatūrinės, o ne tautosakinės kilmės. Galimas dalykas, kad Maironis bus ją paėmęs iš L. Jucevičiaus" (18, 74). Gana skeptiškai baladę vertino Vaižgantas: „Jūratė ir Kastytis" yra pavykusi gan greit ta viena baladine forma ir tai tik antraisiais posmais, kurie, padeklamavus pirmuosius posmus paprastu būdu, prašyte prašos juos pašokti. <...> Jei visus tuos antruosius posmus išrašytume, apleisdami pirmuosius, gautume tikrai artistiškai sudarytą iš liaudies fantazijos Baltijos baladę. Pirmieji posmai tik kliudo, dažnai sudaro tik pleonazmą šiesiems ir sudėstyti jie grynai proziškai. <...> Iš visų jų susidaro visai negudri ir beveik nefantastiška fabula: išvydo—pamilo—dugnan nugrimzdo—Perkūnas užmušė" (22, 243—244).

Čičinskas. Pirmoji publikacija — „Draugija", 1919, Nr. 7—8, Maironio slapyvardžiu. Vėliau: „Maironis-Mačiulis. Čičinskas. K., 1919; 1920 PB. MRI kūrinys daug redaguotas.

Vaižgantas „Čičinską" vertino labiau už „Jūratę ir Kastytį", pirmiausia pabrėždamas kūrinio baladiškumą: „Užtat „Čičinskas" perdėm baladiškas visa savo forma ir visu savo turiniu, nors visus posmus šok" (22, 244). Vaižgantas taip pat pastebėjo, kad šis kūrinys jam primenąs V. Žukovskio balades, akcentavo baladės ilgesį savo meto lietuvių literatūroje: „šiandien mūsų literatūra perdėm reali; vis dėlto baladžių ir fantastingumo esame tiek mes išsiilgę, jog jei kas paduotų mums bent tų pačių gerai suredaguotų liaudies pasakų, mes jas mielai skaitytume. Ir čia sveikas lietuviškas instinktas laiku pakuždėjo Maironiui, kad pamėgintų mums duoti fantastiškumo: jis gi atspėjo, kada reikėjo paduoti tautiškumo ir patriotiškumo" (22, 245—246). V. Mykolaitis-Putinas, nors ir abejodamas, „Čičinską"

siejo su A. Mickevičiaus eilėraščiu „Sustojimas Upytėj“: „Abiejų kūrinių pobūdis ir turinys, nors abudu vaizduoja Sicinskio nedorybes, visiškai skirtingas <...> Vis dėlto Mickevičiaus kūrinys greičiausia davė Maironiui idėją parašyti baladę, panaudojant kitus liaudy užsilikusius pasakojimus apie šį sauvaliautoją bajorą, savo „veto“ išardžiusį 1652 m. seimą“ (18, 75). Kūrinio genezės vaizdą papildė V. Zaborskaitė, pažymėdama, kad „Cičinsko“ tema paimta iš liaudies pasakojimų, kurių Maironis bus prisiklausęs „karo metais; gyvendamas Krekenavoje, jis keletą kartų važinėjo arkliais į Upytę (23, 434). Kūrinys vertingas savo demokratinėmis tendencijomis, dvarininkijos pasmerkimu ir teisingumo pergalės iškėlimu. Ryški ir jo etinė mitologinė reikšmė: „Žmogus, pažeidęs moralės normas, sutrikdęs darnų būties ritmą, susilaukia gamtos gaivalų rūstybės <...>. Piktas ponas, žmonių engėjas piktdžiugiškai demonstruoja savo galią, nesiskaito nei su bažnytine, nei su pasaulietine teisdaryste, bet neišvengiamai susiduria su aukštesne, pačioje pasaulio sąrangoje glūdinčia galybe ir „amžina teisybe“ (16, 14).

Cičinskas, Sicinskis Vladislovas (1614—21, po 1673), jo dvaras buvo Upytėje.

Mitriūnai, Lenčiai — gretimi Upytei vietovardžiai.

Aldadrikas — padauža.

Žnairas — žvairas.

Kimbolai — cimbolai.

Liauda — smulkieji (akalicų) bajorai, gyvenę Liaudės upės (deš. Nevėžio intakas) baseino plote ir platesnėje apylinkėje.

Rūstas, rūkšlės — rūstus, raukšlės.

O, tas veto — aliuzija į 1652.III.9 bendrą Lenkijos ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Varšuvos seimą, kurį Sicinskis, pirmasis iš Lietuvos atstovų, pasinaudojęs liberum veto teise, nutraukė. Seimas sprendė bajorų apmokestinimo (tuo metu vyko ukrainiečių išsivadavimo karas) klausimą. Norėta, kad bajorai mokėtų vieną grašį nuo valako.

Ginti žūstančios tėvynės / Nuo Kazokų ir Maskvos / Stojo sūnūs / Vien negynęs / Tik Cičinskas Lietuvos — aliuzija į minėtą karą, nors iš tikrųjų Rusija pradėjo kariauti tik nuo 1654 m.

Vertimai iš indų „Rigvedos“: „Daiktų pradžia“, „Malda į Agnį“, „Varūnui“, „Surjai (Saulei)“, „Nežinomam Dievui“. Pirmoji publikacija —„Skaitymai“, 1923, XXIII kn.

Kaip pažymėta V. Zaborskaitės, „sklandūs ir gyvi vertimai atlikti, žinoma, ne iš originalo, nes Maironis tos kalbos nemokėjo, o greičiausiai iš lenkų kalbos. Tekstų lyginimas rodytų, jog versta iš St. Fr. Michalski. Czterdzieści pieśni Rigwedy. Kraków, 1912 (23, 438). „Vi-

suotinės literatūros istorijos“ įžangoje rašytojas pažymėjo: „Mano svajonė — klasiškų, pasaulinės literatūros veikalų žymesnes ir gražesnes vietas lietuviškai išversti ir jų rinkinį pagaminti“. To atlikti Maironis jau nesuspėjo.

„Azijos žemyne indų kultūra tapo lietuviams artimiausia. Jos trijų tūkstančių senumo atodangomis praėjo didžiausias lietuvių poetų būrys (pradedant klasiku Maironiu ir baigiant Antanu A. Jonynu), ieškodamas čia viską apimančios meilės ir žmogaus nemirtingumo idėjų, išsiilgęs dvasinio susikaupimo“ (14, 73). 1923—1927 metų periodikoje buvo gausu orientalistinės literatūros vertimų (8, 274, 278). Maironis „Rigvedos“ himnus vertė „kaip poetinius kūrinius, peršokdamas neaiškias mitologines realijas ir mįslingas asociacijas“ (14, 75).

Čiaurika pančasika. Pirmoji publikacija — „Vairas“, 1923, Nr. 6, antrašte „Čaura — pančašika“. Vertimas iš XI amžiaus indų poeto Bilhanos (gimimo ir mirties metai nežinomi) poemos. „Čiaurika pančasika“ — Bilhanos eilėraščių rinkinio pavadinimas. Reiškia — „Penkiasdešimt istorijų apie slaptą meilę“.

EILĖRAŠČIAI, NEĮĖJĘ Į „LYRIKĄ“

Lietuvis ir giria. Pirmoji publikacija —1895 PB, po to visi PB leidimai. 1898 išspausdintas Amerikos lietuvių laikraštyje „Tėvynė“. Kūrinys nebuvo įdėtas į MRI, nors autorius naujai redagavo. Eilėraščio tekstas taisytas Maironiui priklausiusiame 1920 PB leidime (LTSR literatūros muziejus, asmeninė Maironio biblioteka). MRI rankraštyje šio eilėraščio nėra.

Viltis. Pirmoji publikacija — „Vienybė“, 1919. Tekstas iš „Vienybės“.

Skausmo skundas. Autografą 1934 m. Maironio taisytame 1920 PB leidimo titulinio lapo antroje pusėje surado J. Balys ir paskelbė: „Lietuvos aidas“, 1934, liepos 14. Lapo viršuje, kamputyje, kairėje pusėje, įstrižai pabrauktas prierašas: „Spausdinti tik po mano mirties!“ Žodis „venale“ — pabrauktas vingiuota linija. Eilėraščio pabaigoje data: 1927.VIII.22. Tekstas iš rankraščio, saugomo LTSR literatūros muziejuje.

Venale (lot.) — omne venale — viskas parduodama, paperkama.
Jugurta — Numidijos karalius nuo 117 m. pr. m. e.

Laiškai. Autoriui gyvam esant nespausdintas eilėraštis. Tekstas iš rankraščio LKLI. LTSR literatūros muziejuje saugomas autografas be antraštės ir datos. Pirmą kartą publikuotas L. Gineičio sudarytuose Maironio „Rinktiniuose raštuose".

Vakaro mintys. Pirmoji publikacija — „Vairas", 1932, Nr. 2. Tai paskutinysis Maironio publikuotas eilėraštis. Tekstas iš „Vairo". LTSR literatūros muziejuje yra išlikęs juodraštinis eilėraščio autografas asmeniškai Maironiui priklausiusioje knygoje: „Ordo digini officii recitandi 1931", Roma, 1930.

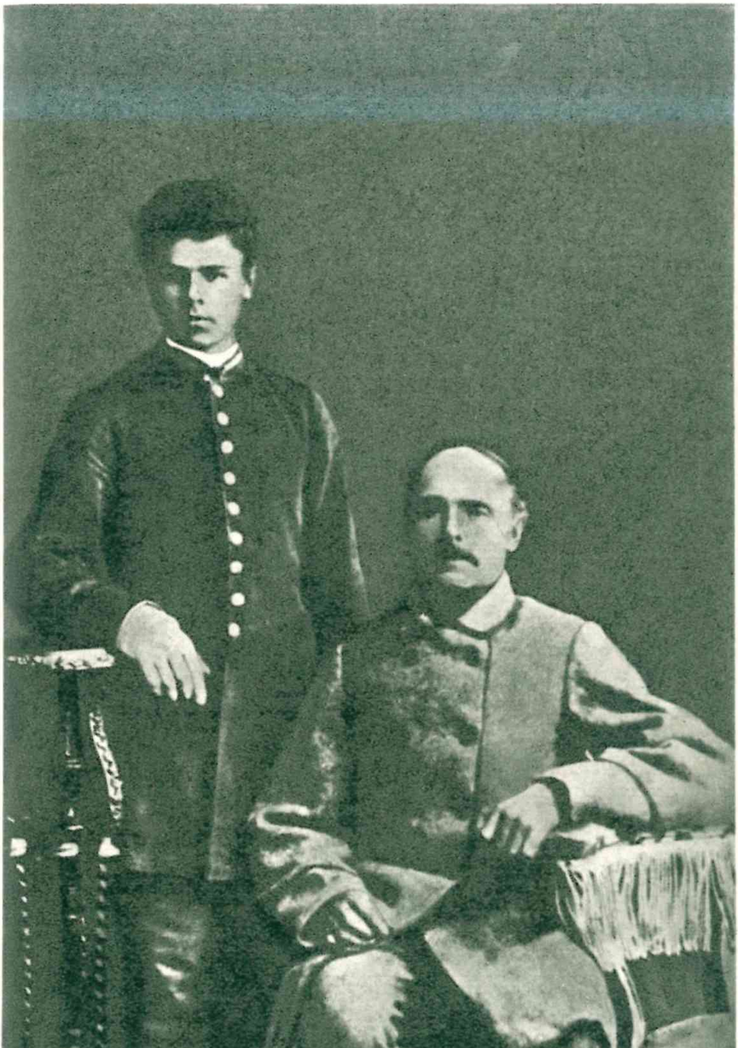
Irena Slavinskaitė

Maironis Kaune

Maironis gimnazistas su motina ir sesutėmis

Maironis gimnazistas su tėvu

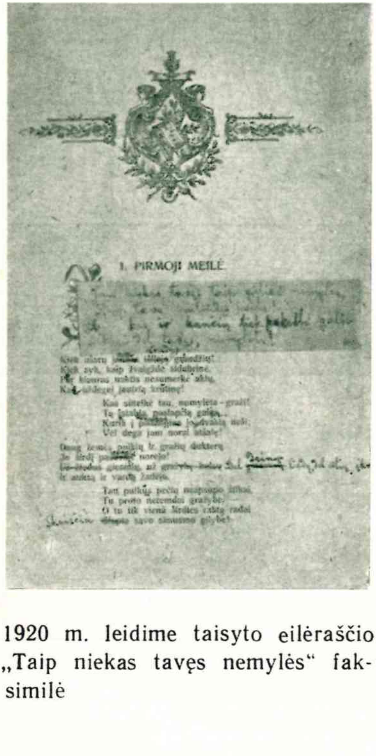
Pasandravis — poeto gimimo vieta

Bernotų vienkiemyje

Maironis Kauno kunigų seminarijoje

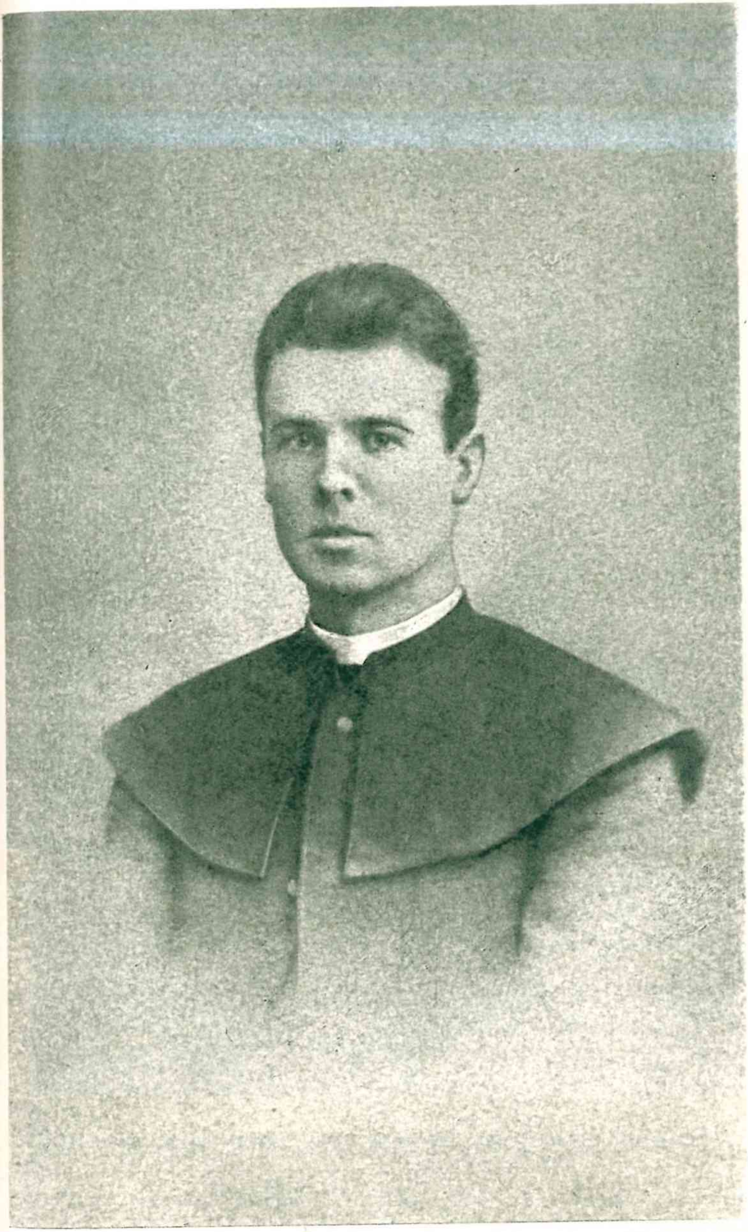

I. PIRMOJI MEILĖ

1920 m. leidime taisyto eilėraščio „Taip niekas tavęs nemylės“ faksimilė

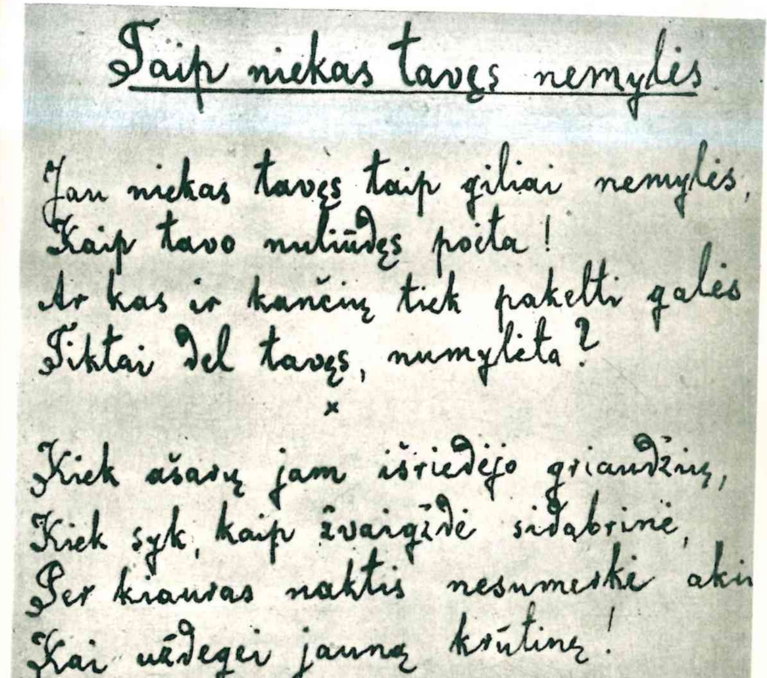
I „Pavasario balsų“ (1895 m.) leidimo viršelis

Peterburgo Dvasinės akademijos studentas

Nežinomos moters nuotrauka iš Maironio albumo, jos antroje pusėje eilėraščio „Poezija" I posmo autografas. Nuotrauka publikuota 1920 m. „Pavasario balsų" leidime

Taip niekas tavęs nemylės

Jau niekas tavęs taip giliai nemylės,
Kaip tavo nuliūdęs poeta!
Ar kas ir kančių tiek pakelti galės
Tiktai dėl tavęs, numylėta?

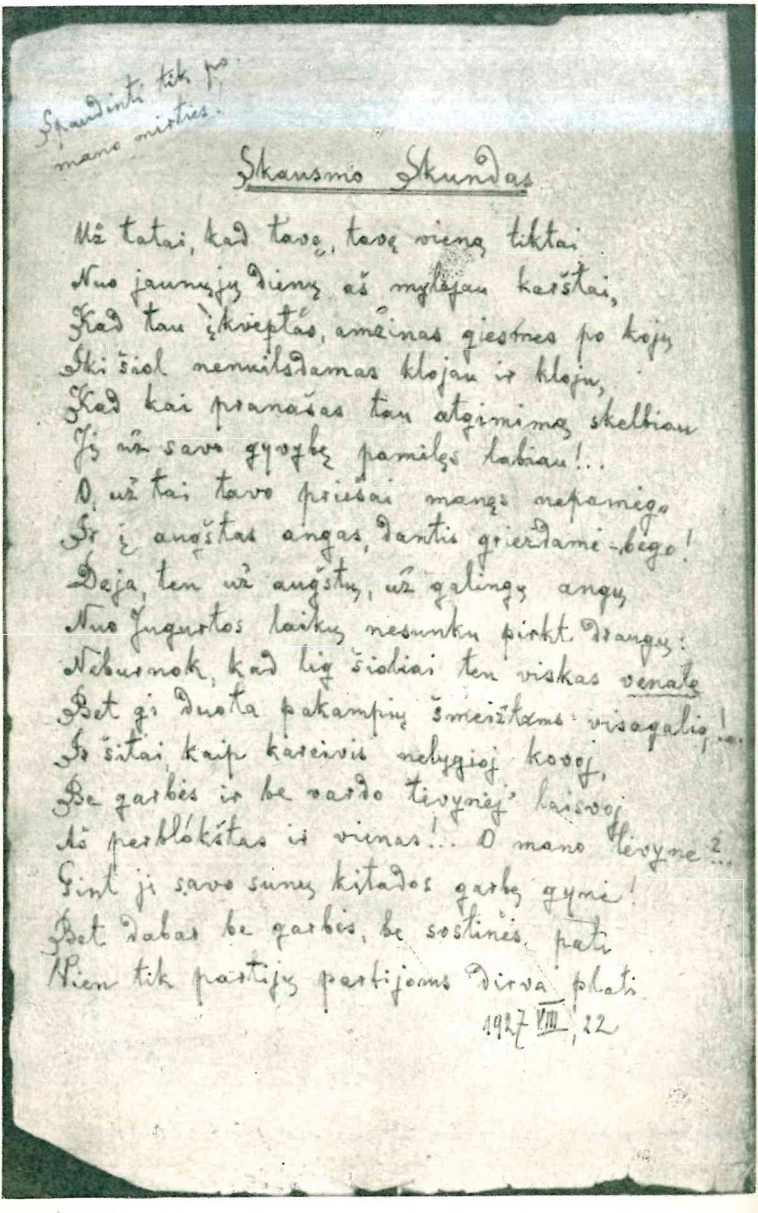
×

Kiek ašarų jam išriedėjo graudžių,
Kiek syk, kaip žvaigždė sidabrinė,
Per kiauras naktis nesumerkė akių
Kai uždegei jauną krūtinę!

×

Kas suteikė tau, numylėta-graži!
Tą įstatymą, slaptąją galią,
Kuria į dausas jojo dvasią neši.
Vėl dega jam norai atšalę!

Eilėraščio „Taip niekas tavęs nemylės“ autografas „Raštams“

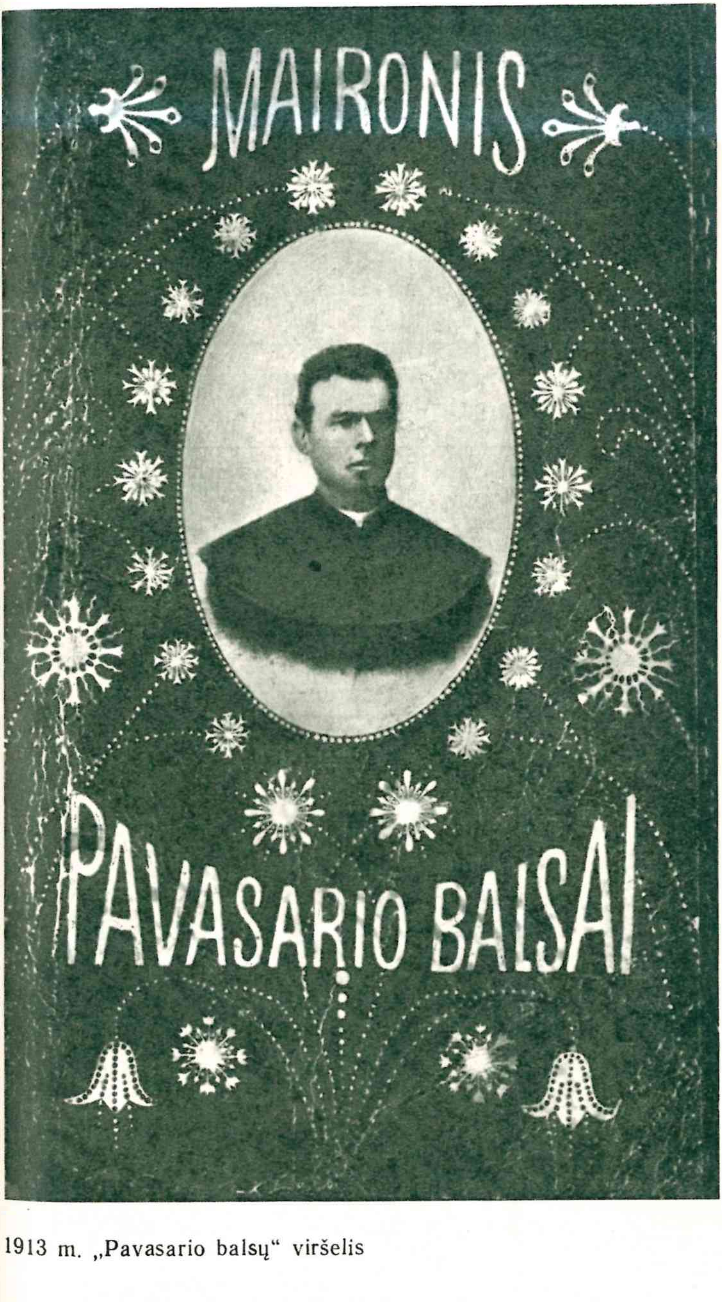
Spausdinti tik po mano mirties!

Skausmo Skundas

Už tatai, kad tave, tave vieną tiktai
Nuo jaunųjų dienų aš mylėjau karštai,
Kad tau įkvėptas, amžinas giesmes po kojų
Iki šiol nenuilsdamas klojau ir kloju,
Kad kai pranašas tau atgimimą skelbiau
Jį už savo gyvybę pamilęs labiau!..
O, už tai tavo priešai manęs nepamiega
Ir į aukštas angas, dantis griežiami bėga!
Deja, ten už aukštų, už galingų angų
Nuo Jugurtos laikų nesunku pirkt draugų:
Nebusnok, kad lig šiolei ten viskas venalę
Bet gi duota pakampių šmeižtams visagalią!..
Ir štai, kaip kareivis nelygioj kovoj,
Be garbės ir be vardo tėvynėj laisvoj
Aš parblokštas ir vienas!.. O mano tėvyne?..
Gint ji savo sūnų kitados garbę gynė!
Bet dabar be garbės, be sostinės pati
Vien tik partijų partijoms dirva plati

1927 VIII, 22

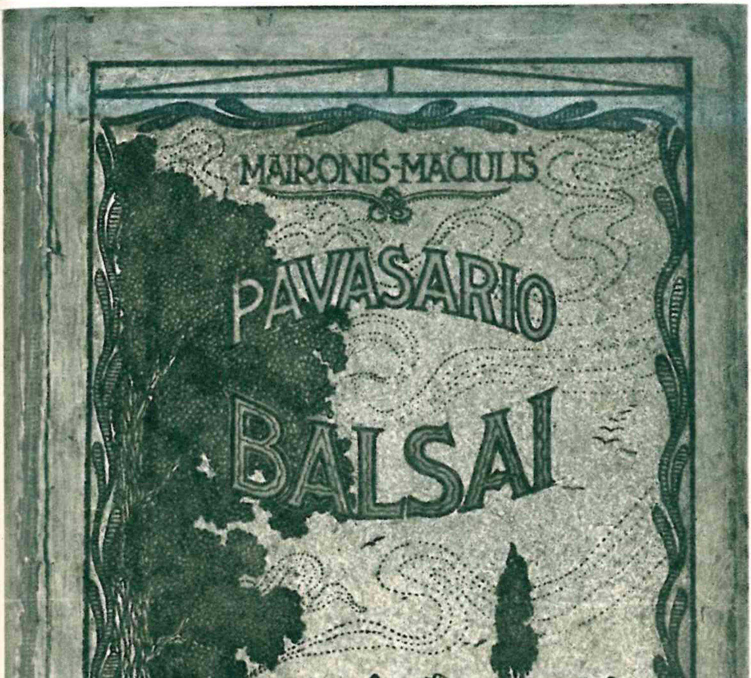
„Skausmo skundas“ autografas

1913 m. „Pavasario balsų“ viršelis

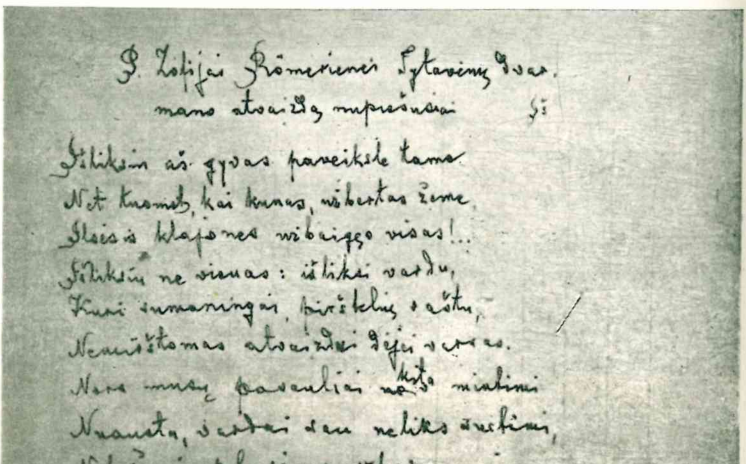
Jadvyga Stanelytė (viduryje), nuotrauka publikuota 1920 m. „Pavasario balsų“ leidime

1920 m. „Pavasario balsų“ viršelis

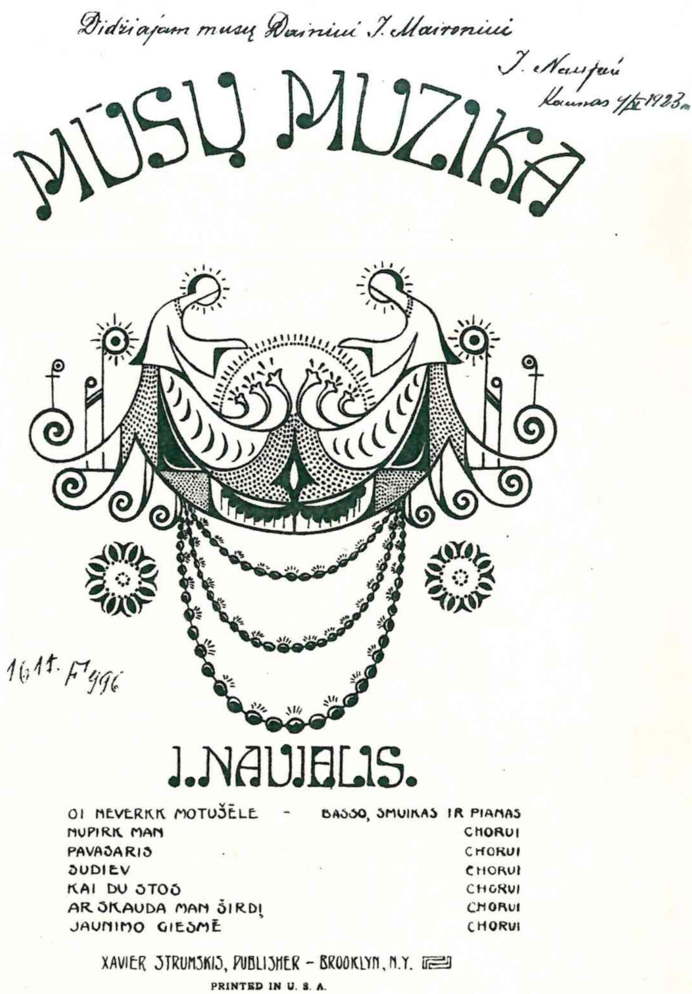
Tapytoja S. Remerienė

P. Zofijai Römerienei Sytavičių dvar.
mano atvaizdą nupiešusiai

Išliksiu aš gyvas paveiksle tame
Net tuomet, kai kūnas, užbertas žeme,
Išeis iš klajonės užbaigęs visas!..
Išliksiu ne vienas: išliksi vardu,
Kurį sumaningai, pirštelių raštu,
[illegible] atvaizdui dėjai [illegible].
Nors mūsų pasauliai [illegible] [illegible]
[illegible], [illegible] neliks [illegible],
Net žemės klajones užbaigus visas.

Eilėraščio, skirto S. Remerienei, autografas

J. Naujalio dainų Maironio tekstais leidinio viršelis

1926 m. „Raštų“ viršelis

MAIRONIO EILĖRAŠČIŲ PUBLIKAVIMO CHRONOLOGINĖ RODYKLĖ

Skliaustuose žymima pirmosios publikacijos antraštė ir data. Už skliaustų, jei yra žinoma, nurodyta kūrinio parašymo data (spėjama pažymėta žvaigždute).

Marijos giesmė (1895)
Milžinų kapai (1895)
Minija (1895)
Nebeužtvenksi upės (Litvomanams, 1895)
Nenoriu sapnų (Ne, nenoriu sapnų... 1895)
Neužmiršuolė gėlė (Niezapominajki, 1895)
Nuo Birutės kalno (Ant Birutos kalno, 1895)
Oi neverk, matušėle! (Senovės daina, 1895)
Pasitikėjimas savimi (Įsitikėjimas į savo galę, 1895)
Pavasaris (1895)
Praeitis (Praeiga, 1895)
Rigi Kulm (Ant kalno Rigi Kulm, 1895)
Roma (1895)
Rūtų vainikas (1895)
Saulei tekant (Saulės tekėjimas, 1895)
Skausmo balsas (1895)
Spjauki, drauguži, į viską! (Spjauk, jei gali, ant to viso, kas žiba! 1895)
Taip maža paramos (Mažai linksmybės čia ant žemės... 1895)
Tautos pabėgėliams (Dėl išrinktųjų, 1895)
Tėvynės dainos (Lietuvos dainos, 1895)
Troškimai (Neapriboti troškimai, 1895)
Tupi šarka (Žavėjimas, 1895)
Uosis ir žmogus (Gyvenimas eina ratu, 1895)
Užmigo žemė (G. P., 1895) 1890*
Užtrauksme naują giesmę (Jaunimo giesmė, 1895)
Ant Neapolio užtakos (Ant Neapolio užtakos (saulei leidžiantis), 1898)
Aš norėčiau prikelti (Poetos noras, 1898)
Rusų laikais priešaušris (Žiemos rytas, 1898)
Vintas (Apie vintą, 1898)
Eina garsas (Senovės daina, 1903) 1902
Kur bėga Šešupė (Tautiška daina, 1902)
Senatvė (Senelis, 1904)
Jaunos dienos (1905)
Poeta (1905)
Skurdžioj valandoj (Nuliūdimo valandoje, 1905)
Šalin, dūsavimai (Geresnių laikų viltis, 1905)
Vakaras (Ant ežero Keturių Kantonų) (1905)
Mūzos pavojuje (1907)
Saulei leidžiantis (Ant saulės laidos, 1908)
Akys (1909)
Apsaugok, Viešpatie! (1909)
Ar aš kaltas (J. St., 1909)
Dvi žvaigždi (1909)

Džiovininkė (Džiova mirštančiai, 1909)
Liūdesys (Liūdna, 1909)
Ne vienas metas, risčia prabėgęs... (Senatvė, 1909)
Poezija (1909)
Smuikui griežiant (Smuikui griežiant mazūrą, 1909)
Sonnet á Victor Hugo (1909)
Šatrijos kalnas (1909)
Ačiū tau, Viešpatie (Ačiū tau, Viešpatie, jogei mylėdamas... 1913)
Ant Drūkšės ežero (1913)
J. St. (J. S., 1913)
Rudens dienos (Nuobodžios, sunkios slenka dienos... 1913)
Suvargusiems (1913)
Pirmyn į kovą! (Pirmyn į kovą už tėvynę... 1918) 1918*
Čičinskas (1919)
Viltis (1919)
Alpių viršūnės (Snieguotos Alpių viršūnės, 1920)
Duetas (1920)
Iš Danutės akių (Praeludium, 1920)
Išvažiuojant (A. P. (išvažiuojant) 1920) 1918*
Jūratė ir Kastytis (1920)
Kam širdį davei? (A. P., 1920) 1916—1918*
Kovoj dėl šviesesnės ateities (Kovoj dėl šviesesnės vaikams ateities... 1920)
Lietuva brangi (1920)
Lietuva — didvyrių žemė (1920)
Lietuva Didž[iojo] karo metu (Lietuva per karę, 1920)
Marijos giesmė (1920) 1916—1918*
Medvėgalio kalnas (1920)
Nevėžis per karą (1920)
Nutrūko — nesumegsi (Mano b. draugui, 1920)
Paskutinis akordas (1920)
Poetui mirus (1920)
Prieš altorių (1920)
Slenka debesys pilkos (Nenusiminsiu, 1920)
Sudieu (1920) 1918*
Suolelis miške (Miške suolelis, 1920) 1916—1918*
Širdis ir protas (1920)
Taip atsilyginta (Kad šmeižė iš apmaudo priešų minia... 1920) 1908
Varpai (1920)
Vasaros naktys (1920)
Želigovskiui Vilnių pagrobus (1921) 1920*
Užkeiktas Skapiškio varpas (1922)
Čiaurika pančasika (1923)
Daiktų pradžia (1923)
Kai kam (1923)

EILĖRAŠČIŲ ABĖCĖLINĖ RODYKLĖ

Rodyklėje pirmas skaitmuo nurodo teksto, antras — paaiškinimų puslapį.

TURINYS

LYRIKA

EILĖRAŠČIAI, NEĮĖJĘ Į „LYRIKĄ“

Майронис
СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ, т. I
Лирика. На литовском языке
Подготовила *Ирена Славинскайте*
Издательство «Вага», 232600, Вильнюс, пр. Ленина 50

Maironis
RAŠTAI, I t
Lyrika

Sudarytoja *Irena Slavinskaitė*
Redaktorė *R. Umbrasaitė*
Virš. dailininkas *R. Kepežinskas*
Men. redaktorius *S. Chlebinskas*
Techn. redaktorė *R. Vaičiulionienė*
Korektorė *T. Ališkevičienė*

IB 4716

Duota rinkti 87.05.26. Pasirašyta spaudai 87.08.25. LV 12510. Leidinio Nr. 12154. Formatas $84 \times 108^{1}/_{32}$. Popierius spaudos Nr. 1. Garnitūra „Literatūrinė“, 10 p. Iškilioji spauda. 16,8+0,84 (gil. įkl) sąl. sp. l, 21,7 sąl. spal. atsp. 13,1 apsk. leid. l. Tiražas 50 000 egz.
Užsakymas Nr. 1096
Kaina 1 rb 90 kp

Leidykla „Vaga“, 232600, Vilnius, Lenino pr. 50

Spaudė K. Poželos spaustuvė
233000, Kaunas, Gedimino 10

Matronis.

Ma-181 Raštai: 3 t./ Įvadą, [p. 8—48], koment. parašė, knygą parengė I. Slavinskaitė; Red. komis.: Justinas Marcinkevičius (pirm.) ir kt.— V.: Vaga, 1987— .

[T.] 1: Lyrika.— 243 p., 16 iliustr. lap.— Abėc., chronolog. eil. publikavimo r-klės: p. 305—313.

Maironio (J. Mačiulio, 1862—1932) Raštų tritomio pirmąji tomą sudaro eilėraščiai. Pagrindiniai motyvai — tėvynės meilė, pasiryžimas kovoti ir dirbti jos labui, gamtos ir būties refleksija.

$M\frac{4702390102-198}{M852(08)-87}$ 63—87

BBK 84L1-5
L1